

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMIN GELİŞİMİ VE HALKEVLERİNİN SOSYAL YARDIM FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

İnan YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğretim Üyesi Günver GÜNEŞ

AYDIN, 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi İnan YILMAZ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Sosyal Yardımın Gelişimi ve Halkevlerinin Sosyal Yardım Faaliyetleri” başlıklı tez, .../.../2022. tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı,	Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan:	Dr. Öğretim Üyesi Günver GÜNEŞ	ADÜ	
Üye :	Dr. Öğretim Üyesi Menderes AKDAĞ	ADÜ	
Üye :	Dr. Öğretim Üyesi Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU	DEÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun Sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Savaş DUMAN

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımın ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2022

İnan YILMAZ

ÖZET

Türkiye’de Sosyal Yardımın Gelişimi ve Halkevlerinin Sosyal Yardım Faaliyetleri

İnan YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Günver GÜNEŞ

19 Şubat 1932’de modernleşme atılımlarının topluma aktarılabilmesi ve toplumun Türk devrim prensiplerini benimseyebilmesi için kurulan Halkevleri yalnızca kültürel sahada değil aynı zamanda sosyal yardım alanında da önemli faaliyetler yürütmüştür. Bu faaliyetlerini Halkevleri, Sosyal Yardım Şubeleri vasıtasıyla yürütmüştür.

Sosyal Yardım Şubeleri, kuruldukları bölgelerdeki ihtiyaca muhtaç vatandaşları tespit ederek onların yaşam standartlarını yükseltmeyi hedeflemiştir. Bu amaç doğrultusunda iş bulma, tedavi, yemek yardımı, kırtasiye yardımı, barınma ve himaye alanlarında mühim çalışmalara imza atmışlardır.

Bu çalışmada Halkevlerinin sosyal yardım alanında yaptığı faaliyetler ele alınacaktır. Çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri- Cumhuriyet Arşivi, dönemin ulusal ve yerel gazeteleri, Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri yayınları, Ülkü Halkevi dergisi gibi birinci el kaynaklardan ve tetkik eserlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Sosyal Yardım, Sağlık.

ABSTRACT

Development of Social Aid in Turkey and Social Aid Activities of Community Centers

Inan YILMAZ

Master Thesis, Department of History

Thesis Advisor: Dr. Günver GÜNEŞ

The Community Centers, which were established on February 19, 1932 in order to transfer the modernization breakthroughs to the society and for the society to adopt the principles of the Turkish revolution, carried out important activities not only in the cultural field, but also in the field of social aid. It carried out these activities through Community Centers, Social Assistance Branches.

Social Assistance Branches aimed to raise the living standards of citizens in need by identifying them in the regions where they were established. In line with this purpose, they have carried out important works in the fields of employment, treatment, food aid, stationery aid, accommodation and protection.

In this study, the activities of Community Centers in the field of social assistance will be discussed. In the study, first-hand sources such as the Presidency State Archives, the national and local newspapers of the period, the publications of the Republican People's Party Public Houses, the Ülkü Community Centers magazine, and research works were used.

Keywords: Community Centers, Social Assistance, Health.

ÖNSÖZ

19 Şubat 1932’de kurulan Halkevleri, yeni kurulan cumhuriyetin getirdiği yeni yaşayış biçiminin halka aktarılması, vatandaşların bu yaşayışı ve yapılan devrimleri benimseyebilmesi uğruna önemli faaliyetlerde bulundular. Halkevlerinin tek amacı bu uğurda kültürel faaliyetlerde bulunmak değildi. Aynı zamanda Halkevleri, toplumun azımsanamayacak bir kısmını oluşturan sosyal yardıma muhtaç kesimine de yardım eli uzattı. Böylelikle devlet ve toplum arasındaki bağların güçlendirilmesine katkı sağladığı gibi sosyal eşitliğin tesisi açısından da önemli bir gayret sarf etti.

Halkevlerinde sosyal yardım faaliyetlerinin yürütüldüğü şubeler Sosyal Yardım Şubeleri idi. Bu şubeler eliyle Halkevleri, kuruldukları muhitlerde yaşayan yardıma muhtaç vatandaşlara yardım faaliyetleri yürütüyordu.

İşsiz vatandaşlara iş bulma, tedaviye muhtaç hastalara tedavi ve ilaç yardımı, öğrenim gören çocuklara yemek, barınma ve kırtasiye yardımları gibi faaliyetlerle vatandaşların yaşadığı sorunları çözmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de sosyal yardımın gelişimi genel olarak anlatıldıktan sonra Halkevlerinin sosyal yardım alanında yürüttüğü çalışmalar ele alındı. Tezin her aşamasında yardımını esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Günver GÜNEŞ’e teşekkürü bir borç bilirim.

İnan YILMAZ

Aydın, 2022.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	I
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	X

GİRİŞ

1. YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM KAVRAMLARI.....	1
2. OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDA SOSYAL YARDIM.....	3
3. I. DÜNYA SAVAŞI VE MİLLİ MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM	9
4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SOSYAL YARDIM.....	12

1. BÖLÜM

HALKEVLERİNİN KURULUŞU VE AMAÇLARI

1. TÜRK OCAKLARI VE KAPATILIŞI	15
2. HALKEVLERİNİN KURULUŞU	21
3. AMAÇ VE İŞLEVLERİ.....	24
4. ÜLKE GENELİNDE GELİŞİMİ	26
5. HALKEVLERİNİN İDARİ YAPISI.....	29
5.1. Kurulabilme Şartları	29

5.2. İdare Heyeti, Başkan ve Genel Nizam.....	29
5.3. Şubelerin İşleyişi ve Azalar	31
5.4. Halkevi Binaları.....	32
5.5. Halkevlerinin Denetimi	33
6. HALKEVLERİNİN BÜTÇESİ	34
7. HALKODALARI VE FAALİYETLERİ	35
8. ŞUBELERİ, AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ	37
8.1. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi	37
8.2. Güzel Sanatlar Şubesi	40
8.3. Temsil Şubesi.....	44
8.4. Spor Şubesi	46
8.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	47
8.6. Köycülük Şubesi	49
8.7. Müze ve Sergi Şubesi	50
8.8. Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	51

2. BÖLÜM

HALKEVLERİ SOSYAL YARDIM ŞUBELERİ

1. SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN KURULMA NEDENLERİ.....	54
1.1. Türk Ocaklarının Sosyal Yardım Faaliyetleri.....	56
2. AMAÇLARI	57
3. İDARİ YAPISI	60
4. ŞUBE KOLLARI.....	61
4.1. Araştırma Kolları	62
4.2. Dikim Kolları.....	62
4.3. Yiyim Kolları.....	62

4.4. Gelir Kolları.....	62
4.5. Yardım Dağıtma Kolları	63
4.6. Satış Kolları	63
4.7. Aydınlatma Kolları	63
5. MALİ KAYNAĞI	63
6. HALKEVLERİNİN SOSYAL YARDIM ÖRGÜTLENMESİ	68
7. SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN BİRLİKTE ÇALIŞTIĞI KURULUŞLAR.....	79
7.1. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti	79
7.2. Kızılay.....	80
7.3. Çocuk Esirgeme Kurumu	82
7.4. Yardım Sevenler Cemiyeti	83
7.5. Verem Savaş Dernekleri	85
8. ŞUBELERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR	86
8.1. Maddi ve Fiziki Yetersizlikler	86
8.2. Halkın İlgisizliği	87
8.3. Etkin Çalışmama.....	87
8.4. Eleman Yetersizliği	89

3. BÖLÜM

HALKEVLERİ SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN FAALİYETLERİ

1. İŞ BULMA VE İŞÇİ SAĞLIĞI	91
2. YEMEK YARDIMI.....	92
3. SAĞLIK VE TEDAVİ	97
4. BARINMA VE HİMAYE	103
5. KIYAFET YARDIMI.....	105
6. PARA YARDIMI	108

7. ERZAK YARDIMI	110
8. KIRTASIYE YARDIMI.....	111
9. SÜNNET TÖRENLERİ	113
10. AFETZEDELERE YARDIM	116
11. YAYIN FAALİYETLERİ	118
11.1. Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları.....	119
11.2. Diş Bakımı	119
11.3. Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma Öğütleri	120
11.4. İzmir Tababet-Terbiye Grubu Belleteni	121
12. HALKEVLERİNİN KAPATILIŞI.....	122
SONUÇ	128
KAYNAKÇA.....	132
EKLER	150

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	Bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
İA	İslam Ansiklopedisi
s.	Sayfa
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

1. YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM KAVRAMLARI

Yoksulluk bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli maddi kaynağa sahip olamama ve gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Yoksulluğu tanımlamakta kullanılan en yaygın ölçüt yoksulluk sınırıdır. Bu ölçüte göre bir bireyin hayatını devam ettirebilmek için gerekli olan gıda, sağlık, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçları belirlenir ve en düşük maliyetinden hesaplanır ve toplam maliyetin altında kalan kişi yoksul olarak tanımlanmaktadır¹.

Yoksulluk insanlık tarihinin her safhasında görülmüş bir olgudur. Ortaçağ'da yüksek gelirli zümreler yoksullara sadaka vererek ruhani görevlerini yapmış bulunuyorlardı. Dolayısıyla yoksulların sosyal hayatta belirli bir yerleri vardı. 16. yüzyıla gelindiğindeyse, geleneksel üretim anlayışının terk edilmesinden kaynaklı olarak köyden kentlere olan göçler sebebiyle yoksullara artık işgücü olarak bakılmaya başlandı². 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimiyle birlikte kırsaldan kente göçlerin yoğun olarak yaşanmıştı. Bu dönemde insanlar düşük ücretler karşılığında fabrikalarda ağır koşullarda çalışmak zorunda kaldılar. Böylelikle temel gereksinimlerini karşılayamayan yoksul kitleler ortaya çıktı³.

Sanayi Devriminin yoksulluk sorununu derinleştirmesiyle birlikte İngiltere gibi ülkelerde yoksulluk kavramına olan ilgi artmıştır. 19. yüzyılda İngiltere'de yoksulluk temalı edebi eserler kaleme alınıyor, politik ve dini çevrelerce yoksulluk tartışılmaya başlanıyordu⁴. Öte yandan bu dönemde Batı'da işçilere çeşitli sosyal güvenceler vermeyi hedefleyen adımlar atılmaya başlandığı görülür. Örneğin Prusya'da işçilere çeşitli sosyal haklar tanımlayan bir yasa yürürlüğe kondu. Bu yasaya göre maden işçileri ve aileleri için bir yardımlaşma sandığı kuruluyordu. Yardımlaşma sandıkları işçilerin sağlık sorunlarından ötürü iş görememesi durumunda reçetelerini ücretsiz karşılıyor, işçinin sağlık sorunlarından

¹ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s.62-64.

² Ayşe Buğra, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s.25.

³ Orhan Orhun- Osman Şimşek, "Neoliberal Küreselleşme, Değişen Sosyal Politikalar ve Yoksulluk Sorunsalı Üzerine Bir Tartışma", **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt:18, Sayı:41, Eylül 2021, s. 3757

⁴ Şenses, **a.g.e.**, s. 34, 35.

dolayı çalışmadığı dönemde ücret almasını, iş göremeyecek olması durumunda işçiye engelli maaşı bağlanmasını, işçinin ölmesi durumunda eşine maaş bağlanmasını sağlıyordu. Ölen işçinin çocuklarının eğitim masrafları da bu sandıklar tarafından üstleniliyordu⁵.

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran, sanayileşmiş ülkelerde işsizlik sorununu ortaya çıkarmıştı. Bu dönemde işsizliğin önlenmesine yönelik atılan adımlar, dünyada yoksulluğa karşı yeni bir bakış açısı olarak tanımlayabileceğimiz “refah devleti” anlayışının oluşmasına zemin hazırladı⁶. II. Dünya Savaşıyla birlikte İngiltere gibi ülkelerde refah devleti anlayışı güçlenmeye başlamıştır. Refah devleti, en genel tanımıyla devlet eliyle vatandaşlarının hayat standartlarını yükseltme, onlara sosyal güvenceler verme ve onların asgari ölçüde bir maddi güce sahip olmasını sağlamaktır. II. Dünya Savaşı'nın son bulduğu 1945 yılından itibaren refah devleti anlayışı giderek yaygınlık kazanmış, devletler vatandaşlarına sosyal imkânlar sağlayabilmek için politikalar üretmeye başlamıştır⁷.

Sosyal yardımlar, refah devletinin vatandaşlarını ekonomik krizlere karşı hayat standartlarını iyileştirmeye yönelik etkili bir silahı olarak karşımıza çıkmaktadır⁸. Modern anlamda sosyal yardım kavramını Keynesçi yaklaşımla açıklamak mümkündür. Keynesçi yaklaşım, 17. yüzyılda ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisine⁹ karşı kriz anlarında devlet müdahalesinin gerekliliğini savunmaktadır. Bu anlayışa göre devlet, ekonomik kriz esnasında serbest piyasaya müdahale etmekle birlikte işsiz kesimlere iş olanağı sunmakla ve krizden etkilenen vatandaşlara sosyal yardımlar yapmakla yükümlüdür¹⁰. Sosyal yardımlarla hedeflenen, yoksulluğu ortadan kaldırmak değil halkın refah seviyesini bir nebze arttırmaktır. II. Dünya Savaşı ile birlikte devletler yoksul halka yönelik sosyal yardım uygulamalarına ağırlık verdiler¹¹.

⁵ Sait Dilik "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** Cilt:43, Sayı:1, 1988, s.74, 75.

⁶ Şenses, **a.g.e.**, s.35.

⁷ İskender Gümüş, "Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci", **Journal of Political Administrative and Local Studies**, Cilt:1, Sayı:1, 2018, s.35.

⁸ Hakan Ay- Recep Akan, Tarihsel Süreçte Sosyal Yardımların Gelişimi, **21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 18, 2017, s.790

⁹ Roza Süleymanoğlu, "Keynesçi Refah Devleti'nin Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi", **Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4: Sayı 8-9, 2016, s.272.

¹⁰ Gümüş, **a.g.m.**, s.53.

¹¹ Süleymanoğlu, **a.g.m.** s.272, 273.

2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA SOSYAL YARDIM

Türkiye’de sosyal yardım faaliyetlerinin gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki imarethane geleneğine ve vakıf sistemine kadar götürülebilir. İmarethaneler fakir, muhtaç kimselere yemek yardımının yapıldığı hayır kurumlarıydı. Bu kurumlarda günde 2 ve 3 öğüne kadar yemek çıkarılıyordu¹². Osmanlı klasik döneminde sosyal hayata damga vuran vakıf sistemi, aynı zamanda sosyal yardım faaliyetlerinin de merkezleriydi. Vakıflar genellikle şehirlerde yaşayan, herhangi bir geliri olmayan mürtezika sınıfı olarak da adlandırılan kesime hizmet etmekteydi. Aynı zamanda çeşitli afetlerden etkilenmiş, maddi sıkıntılar içerisinde olan kimselere, hastalara, dul ve yetimlere de bu dönemde vakıflar eliyle yardımda bulunulmaktaydı¹³. Vakıflar, Osmanlı’da sosyal yardım alanındaki etkinliğini 19. Yüzyıla kadar yoğun bir şekilde sürdürdü. 19. Yüzyıla gelindiğinde ise vakıfların sosyal yardım ve hayır işlerinde eskisi kadar etkin olmadığı bir dönem yaşanacaktı. Nitekim 19. yüzyılda II. Abdülhamid dönemiyle birlikte Osmanlı’da sosyal yardım ve hayır işlerinde vakıflardan ziyade doğrudan padişahın kurduğu hayır kurumlarının daha etkin olduğu görülecektir¹⁴.

19. yüzyılda Osmanlı’da fakir ve fukaraya eğitim, sağlık, barınma ve beslenme imkânı sağlayan kuruluşların sayısında önemli bir artış söz konusuydu. Bunlardan biri de eğitim alanında faaliyet gösteren Darüşşafaka’ydı. Osmanlı’da gayrimüslim okullarının sayısı giderek artmaya başladığı bir dönemdi. Gayrimüslim okullarında mesleki anlamda iyi eğitim alan gayrimüslim çocukları ise süreç içerisinde iktisadi ve ticari hayatta önemli başarılar elde etmekteydi. Dönemin Müslüman ileri gelenleri ise bu örneğe istinaden Müslüman çocuklarına hizmet edecek olan bir eğitim kurumunun yokluğundan yakınmaktaydılar. Bu gelişmeler, fakir ve yetim Müslüman çocuklarına iyi eğitim vermeyi amaçlayan bir eğitim kurumunun kurulmasına gidecek sürecin kapısını aralamaktaydı. Bu doğrultuda 1864 yılında Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye kuruldu¹⁵. Cemiyet, İstanbul

¹² Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.164; Zeynep Tarım Ertuğ, “İmaret”, **İA**, Cilt:22, İstanbul 2000, s.219, 220; Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta 1997, s.252.

¹³ Mustafa Akdağ, **Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi - 1453-1459**, Cilt:2, Tekin Yayınevi, 1979, s.128, 129; Hikmet Zeki Kapıcı, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yetim**, Kriter Yayınları, İstanbul 2016, s. 18, 19;

¹⁴ Nadir Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet- Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s.26

¹⁵ Aynur Soydan, “Darüşşafaka Tarihinden Kesitler”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı:3, 2003, s.251; Halis Ayhan- Hakkı Maviş, “Darüşşafaka”, **İA**, Cilt:9, İstanbul 1994, s.7.

Büyükçarşısı'nda eğitim faaliyetlerine başladı. Cemiyetin kurucuları ise Maliye Nazırı Yusuf Ziya Paşa, Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Vidinli Müşir Tevfik Paşa idi. Cemiyet okulu, kısa sürede oldukça rağbet gördüğü gibi eğitim alanında önemli başarılar yakalamıştı. Bu yüzden bir süre sonra Aksaray'da da faaliyet göstermeye başladı¹⁶. Cemiyetin yönetimi, okula olan talebin artması üzerine daha gelişmiş bir bina yaptırmaya karar verdi ve böylelikle 1873 yılında bina tamamlanarak Darüşşafaka faaliyete geçmiş oldu¹⁷.

Darüşşafaka'da oldukça üst düzey eğitim söz konusuydu. Askeri okulda görevli öğretmenler aynı zamanda Darüşşafaka'da da öğretmenlik yapıyor, öğrencilere ders kitapları yazıyorlardı. Böylelikle yetkin bir kadrosunun olduğunu söyleyebilmemiz mümkündür. Okulda, dil eğitimi, sosyal bilimler ve temel bilimler alanlarında zengin derslerden oluşan oldukça modern ve gelişmiş bir müfredat vardı. Bu okulun müfredatı 8 yıl olduğu gibi aynı zamanda okuldan mezun olanlara “yüksekokul mezunu” denmekteydi¹⁸. Bu anlamda Darüşşafaka, fakir Müslüman çocuklarının iyi eğitim almasını sağlayan dönemin en gelişmiş okullarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin sosyal yardım tarihinde Hilal-i Ahmer'in oldukça büyük önemi vardır. Hilal-i Ahmer'in kuruluşu 22 Ağustos 1864'teki Cenevre Anlaşmasına dayanmaktadır. Cenevre Anlaşmasının bir tarafı olan Osmanlı, anlaşma neticesi kurulan Kızılhaç'a benzer bir sosyal yardım cemiyeti kurmak için çalışmalarına başladı. İlk olarak 1867'de Uluslararası Kızılhaç Sıhhiye Konferansı'na delege gönderildi. Ardından 11 Haziran 1868'de Mecruhin ve Marza-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti adında bir yardım cemiyeti kuruldu. Ancak söz konusu cemiyet kurulduktan sonra yardım alanında pek bir varlık gösteremedi. Öte yandan Osmanlı-Rus Harbi esnasında sivil yardım kurumu eksikliği ise yeni bir teşkilatlanmanın gerekliliğini ortaya koyuyordu. Bu doğrultuda II. Abdülhamid'in saltanatı döneminde 14 Nisan 1877'de Hilal-i Ahmer Cemiyeti açıldı¹⁹.

Cemiyet, I. Dünya Savaşına kadarki süreçte 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi, 1897-Osmanlı- Yunan Savaşı ve 1911-1912 Trablusgarp Savaşı ve 1912-1913 Balkan

¹⁶ Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt:2, Eser Matbaası, İstanbul 1977, s.488.

¹⁷ Soydan, **a.g.m.**, s. 255.

¹⁸ Okulda Türkçe, Arapça, Farsça gibi dil eğitiminin yanında, tarih, coğrafya, edebiyat, mantık gibi sosyal bilimler eğitimi; fizik, kimya, matematik, astronomi gibi temel bilim derslerine kadar geniş yelpazede ve modern bir eğitim veriliyordu bkz. Soydan, **a.g.e.**, s.255,256; Ayrıca bkz. Halis Ayhan- Hakkı Maviş, **a.g.m.**, s.7, 8.

¹⁹ Mesut Çapa, **Kızılây (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925**, Rıhtım Ajans Yayınevi, Ankara 2010, s.11, 12; Seçil Karal Akgün- Murat Uluğtekin, **Hilal-i Ahmer'den Kızılây'a**, Alternatif Ajans, Ankara 2002, s.23;

Savaşlarında Osmanlı ordusuna tedavi hususunda mühim katkılarda bulundu. Hilal-i Ahmer'in sayesinde savaş döneminde yaralar artık sarılmaya başlandığı gibi, cephe hattının gerisinde Osmanlı askerlerinin sığınacağı bir sağlık hizmeti vardı. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi esnasında orduda pek çok kayıpların yaşanması ve yaralanan askerlerin tedavisinde yetersiz kalınması üzerine Cemiyet, Plevne bölgesine çok sayıda doktor gönderdi ve bu sayede 4000 kadar hasta ve yaralının sağlık ihtiyaçları karşılanmıştı. Cemiyet tarafından cephe hattının gerisine 9 mobil hastane, İstanbul'da ise 4 adet ilkyardım merkezi oluşturulup sayıları 25.000'e yakın kişinin bakımı sağlanmıştı²⁰.

Osmanlı-Yunan Savaşının başlamasıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla bir yardım kampanyası başlatıp bağış toplamaktaydı²¹. Böylelikle ordunun temel ihtiyaçları karşılanmaktaydı.

1911'de Trablusgarp Savaşının patlak verdiği esnada Osmanlı Devletinin maddi anlamda büyük sorunlar içerisindeyken Hilal-i Ahmer Cemiyeti de maddi olarak yeterli durumda değildi²². Öte yandan Trablusgarp Savaşı esnasında topladıkları bağışlar²³ sayesinde tüm bu maddi sorunları göğüsleyerek, Trablusgarp Savaşı'nda 3 tane hastaneyle orduya hizmet etmişti²⁴.

1912'de başlayan Balkan Savaşları esnasında Hilal-i Ahmer yine cephede Osmanlı ordusunun yanı başındaydı. Cemiyet, kurduğu hastanelerde cephede askerlere sağlık hizmeti verdiği gibi kiraladığı vapurlarla yaralıları İstanbul'a taşıyor, oradaki hastanesinde tedavi altına alıyor ve aynı zamanda savaş nedeniyle Osmanlı'ya göç eden göçmenlere gıda yardımı yapıyordu²⁵. Cemiyetin savaş döneminde maddi gücü yine toplanan bağışlarla sağlanıyordu²⁶.

²⁰ Akgün- Uluğtekin, **a.g.e.** , s.29.

²¹ Akgün- Uluğtekin, **a.g.e.** , s.35; Çapa, **a.g.e.** , s.13.

²² Seçil Akgün- Murat Uluğtekin, "Hilal-i Ahmer ve Trablusgarp Savaşı", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, 1992, s.21.

²³ Bu bağışların önemli bir kısmını Hint, Bosna ve Güney Afrika Müslümanlarından gelen yardımlar oluşturmaktaydı. Bkz Akgün- Uluğtekin, **a.g.m.**, s.21; Çapa, **a.g.e.**, s.72;

²⁴ Bu hastaneler Giryan, Humus ve Bingazi'deydi ve 3.013 tane yaralıya hizmet vermişti. Bkz. Mesut Çapa, "Kızılay", **İA**, Cilt:25, Ankara 2002, s.545.

²⁵ Cemal Sezer- Ömer Metin, "Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Yardım Faaliyetleri (1912-1922)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:32, Sayı:54, 2013, s.169.

²⁶ Bu bağışlar yoğunlukla Hindistan ve Mısır'daki Müslümanlardan gelmekteydi. Bkz, Sezer-Metin, **a.g.m.**, s.170.

II. Abdülhamid döneminde kurulan Darülaceze, fakir, fukara, yetim ve çocukların barınması, beslenmesi, sağlığı ve eğitimi açısından faaliyet gösteren bir hayır kurumu olarak karşımıza çıkıyor. Darülacezenin kuruluşu, Osmanlı'da ortaya çıkan dilencilik sorunuyla birlikte değerlendirilmesi gereken bir gelişmedir. 16 ve 18. yüzyıllar arasında imparatorluk tebaasının yaşadığı yoksulluk, imparatorluk sınırları içerisinde dilencilik sorunun ortaya çıkmasıyla tezahür ediyordu. Bu durum karşısında Osmanlı yönetimi, evvelleri dilenmeye gerçekten ihtiyaç duyan ve duymayan kimseler arasında ayırım yapma yoluna gitmişti ve eli iş tutmaya müsait kimselerin dilenmesine müsamaha gösterilmezken gerçekten de dilenmeye ihtiyaç duyan kimselerin birer listesi tutularak dilenmesine göz yumuluyordu²⁷.

18. yüzyılın ortalarından itibaren dilencilik, müsamaha gösterilmeyecek bir hale gelince devlet dilencilığe gerçekten de bir sorun gibi yaklaşarak dilenen kimselerin dilenme sebeplerini ortadan kaldırarak bu sorunu çözmek istemişti²⁸. Aynı yüzyılda devlet, dilencilere sosyal yardımlarda bulunmaya çalışsa da dilencilik ortadan kalkmıyordu. Nitekim 1877-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşları sonucunda Osmanlı topraklarına yoğun bir göç akımı başladı. Göçmenlerin kentlere yerleşmesiyle birlikte dilencilik sorunu katlanarak artan ve rahatsızlık veren toplumsal bir mesele haline dönüştü²⁹. Aynı yıllarda devlet, bu sorunu 1877 yılında yayınladığı Vilayet Belediye Kanunu'nda belediyelere yetki vererek çözmeye çalışıyordu. Nizamnameye göre belediyeler dilenen kişilere yardımda bulunacaktı³⁰. Fakat dilencilik bir türlü ortadan kalkmıyordu. Yüzyıllar içerisinde varlığını koruyan ve göçlerle birlikte içerisinden çıkılmaz bir toplumsal sorun haline gelen dilencilikle mücadele için devlet bu sefer fakir ve fukaranın barınacağı, gıda ihtiyacının karşılanacağı bir hayır kurumunun kurulmasını gündemine aldı. Nitekim 7 Eylül 1886'da Şura-yı Devlet toplanmış, Osmanlı'da dilencilğin önlenmesi için bir "Darülaceze" adında bir hayır kurumunun açılması kararlaştırılmıştı³¹. Osmanlı'da

²⁷Bu listeler kadı ve subaşıda mevcuttu bkz. Mehmet Demirtaş, "Osmanlı Başkenti'nde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri", **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı:20, 2006, s.85; Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s.68, 69.

²⁸ Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s.70, 71.

²⁹ Kapıcı, **Osmanlı'dan...**, s.27; Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s.78-80.

³⁰ Nuran Yıldırım, **İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi**, Darülaceze Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s.14, 15.

³¹ Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s.201; Yıldırım, **a.g.e.**, s.15; Nuran Yıldırım, "Darülaceze'nin Kuruluşu ve İşleyişi", **Toplumsal Tarih**, Sayı:32, Ağustos 1996, s.23.

Müslüman ve Gayrimüslim ileri gelenlerinin de inşa sürecine maddi olarak katkı sağladığı Darülaceze 31 Ocak 1896'da açıldı³².

Darülacezenin amacı burada barınmakta olan sütten kesilmemiş çocukların emzirilmesi, hasta olanların kendi bünyesinde oluşturduğu Darülaceze hastanesinde tedavisi, 7 yaşından büyük çocukların yetimhanede bakılması ve Darülaceze okulunda eğitimi, aynı zamanda Darülaceze bünyesinde kurulan imalathanelerde zanaat edinebilmesiydi³³.

Darülaceze'ye kimsesi olmayan ve çalışma imkânı bulunmayan hastalar, çocuklar ve göçmenler dini inancı ne olduğuna bakılmaksızın kabul edilmekteydi³⁴. Darülacezenin kuruluşuyla birlikte kurumda barınmakta olan kişi sayısı giderek arttı. 1896 yılında 240, 1899 yılında 600 olan bu sayı³⁵, 1901'de 845'e ulaşırken, 1905 yılında ise 795 idi³⁶.

II. Abdülhamid döneminde yetim ve fakir çocukların korunması politikasının bir ürünü olarak Hamidiye Etfal Hastanesi dikkat çekmektedir. Rivayete göre bu hastanenin yapımında II. Abdülhamid'in kızı Hatice Sultan'ın difteri hastalığından ötürü ölmesinin büyük bir etkisi vardı³⁷. Aynı zamanda bu hastanenin yapımında II. Abdülhamid'in böyle bir hastane inşa ederek iç ve dış siyasette olumlu bir imaj yaratmak istediği ve saltanatının bir refah rejimi olduğunu kanıtlamak istediği de söylenmektedir³⁸.

Tam teşekküllü bir çocuk hastanesinin inşa çalışmaları 16 Şubat 1898 tarihinde II. Abdülhamid tarafından verilen bir irade ile başladı. Hastanenin 5 Haziran 1899 tarihinde ise açılışı yapıldı³⁹. Hastanenin bakteriyoloji, kulak burun boğaz, kimya, kadın hastalıkları,

³² Nuran Yıldırım, "Darülaceze'nin Kuruluşu ve İşleyişi", s.23.

³³ Hidayet Yavuz Nuhoglu, "Darülaceze", **İA**, Cilt: 8, İstanbul 1993, s.513, 514.

³⁴ Yıldırım, **İstanbul Darülaceze...** s.141.

³⁵ Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s. 208.

³⁶ Yıldırım, **İstanbul Darülaceze...** s.146.

³⁷ Yıldırım Yavuz, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları", **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:2, 1988, s.128; Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s. 218.

³⁸ Nadir Özbek, eserinde Osmanlı günlük gazetelerindeki Hamidiye Etfal Hastanesinin propagandalarına dikkat çekerek Osmanlı ve Avrupa kamuoyunu etkilemeye çalıştığını ve Hamidiye Etfal Hastanesini bir propaganda aracı haline getirdiğini söylemektedir. Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda...**, s. 221, 222, 228, 230, 232.

³⁹ Nuran Yıldırım, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi**, Ajansfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 32, 35.

röntgen, iç hastalıkları, göz hastalıkları, sinir hastalıkları gibi alanlarda uzman hekim kadrosu bulunmaktaydı⁴⁰. Bu yönüyle hastanede birçok alanda tanı ve tedavi imkânı vardı.

Hastanenin 200 kişiye yemek hizmeti verecek kadar bir yemekhanesi, çamaşırhanesi, bir fotoğrafhanesi ameliyathaneleri, röntgen bölümü ve birçok alanda hasta bakmakta olan pavyonları mevcuttu⁴¹. Hastanede cumartesi, pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günleri olmak üzere haftanın 5 günü sağlık hizmeti verilmekteydi⁴². Hastanede 0-16 yaş arasında Müslüman-Gayrimüslim fark etmeksizin bütün çocuklar ve kadınlar ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyordu⁴³. Hamidiye Etfal Hastanesi, kuruluşundan bu yana salgın hastalıklarla mücadelenin merkezinde yer almaktaydı. 1900 yılında salgın hastalıklarla ilgili araştırma faaliyetleri Hamidiye Etfal Hastanesinde yürütülmüştü. Öte yandan kızıl, kuşpalazı, çiçek gibi hastalıklarla mücadelede aşılama ve serum Hamidiye Etfal Hastanesinde uygulanmaya başlanmıştı⁴⁴.

Darülayr-ı Âli, II. Abdülhamid dönemindeki yetim politikasının diğer ürünü olan bir eğitim kurumuydu. Yetim ve fakir çocuklara yardım için kurulan Darülaceze ve Hamidiye Etfal Hastanesinin ardılıydı⁴⁵.

Okulun kurulmasının altında yatan temel neden, Osmanlı'daki çocukların eğitim almak uğruna misyoner okullarına yönelmesini engellemektir⁴⁶. Bir başka deyişle Osmanlı çocukları kendi dini ve ahlaki değerleri doğrultusunda eğitim almalıydı. Bu fikirden hareketle 31 Ağustos 1903 tarihinde Darülayr-ı Âli kuruldu. Bu eğitim kurumunun temel amacı Osmanlı tebaasında fakir çocuklarına eğitim hizmeti vererek, onları ahlaki olgunluğa ulaştırmak ve gündelik yaşamında uygulayabileceği bir meslek edindirmektir. Kurum, kuruluş sürecinde Müslüman-Gayrimüslim, kız-erkek ayrımı yapmaksızın tüm yetim

⁴⁰ Özgür Yıldız, "Kuruluşundan II. Meşrutiyete Kadar Hamidiye Etfal Hastanesi Üzerine Bir Değerlendirme", **The Journal of Academic Social Science Studies**, Volume 5 Issue 5, 2012, s.399.

⁴¹ Yıldırım, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup...**, s. 57, 61, 62, 64,

⁴² Özgür Yıldız, **a.g.m.**, s.398. Yıldırım, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup...**, s. 45.

⁴³ Yıldırım, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup...**, s. 83.

⁴⁴ Nuran Yıldırım, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Koruyucu Sağlık Uygulamaları", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5 İstanbul 1985, s. 1338; Yıldırım, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup...**, s. 60.

⁴⁵ Nadir Özbek, "II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar Darülhayr-ı Âli", **Tarih ve Toplum**, Sayı: 182, Şubat 1999, s.75

⁴⁶ Kapıcı, **Darülayr-ı Âli**, s. 19; Özbek, "II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar...", s.80.

çocuklara eğitim hizmeti sunmayı hedeflese de süreç içerisinde yalnızca Müslüman erkek çocuklara eğitim imkânı sağlayabilecekti⁴⁷.

Darülayr-ı Âli’de meslek, kültür ve din derslerinden oluşan oldukça zengin bir müfredat vardı⁴⁸. Okula kayıt olabilmek için 10 yaşını doldurmuş olma şartı aranmaktaydı. Aynı zamanda okul idaresinde okula öğrenci kaydı yapma yetkisi bulunmamaktaydı. Okula kaydedilecek öğrenciler ancak Maarif Nezareti tarafından belirlenmekteydi⁴⁹.

Darülayr-ı Âli’deki öğrenci sayısı giderek artmaktaydı. Öte yandan okula talep de oldukça yoğundu. 1904 yılında öğrenci sayısı 296 iken 1906 yılında 300 öğrenciye ulaşmıştı⁵⁰ ve kısa süre içerisinde bu sayı 400’ü bulmuştu⁵¹.

3. I. DÜNYA SAVAŞI VE MİLLİ MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM

I. Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde İaşe Nezaretinin gıda temini alanındaki yardım çabaları dikkat çekmektedir. I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı’da temel besin maddeleri dışarıdan ithal edilmekteydi. Savaşın getirdiği ağır koşullarla birlikte Batı’dan Osmanlı topraklarına ulaşan ticaret yolları tıkanmıştı ve besin kıtlığı baş gösteriyordu⁵². Yaşanan bu sıkıntılı sürecin aşılabilmesi için İttihat ve Terakki yönetimi iaşe politikaları uygulamaya başladı. 1918 yılında gıda sorunun giderilmesi için İaşe Nezareti kuruldu ve gıda yardımı için çalışmalar başlatıldı. Fakat savaş döneminin yıkıcı etkileri bu kurumun

⁴⁷ Hikmet Zeki Kapıcı, **Darülayr-ı Âli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2019, s. 27, 28; Özbek, “I II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar...”, s.80.

⁴⁸ Meslek dersleri: döşemecilik, marangozluk, terzilik, demircilik, oymacılık fırıncılık, kunduracılık, tenekecilik, tathilcilik, oyuncakçılık vs. iken, kültür dersleri tarih, coğrafya, dil bilgisi, beden eğitimi, resim, müzik, matematik; dini dersler ise Kuran-ı Kerim eğitiminden oluşmaktaydı: Kapıcı, **Darülayr-ı Âli**, s.45-52.

⁴⁹ Kapıcı, **Darülayr-ı Âli**, s.65.

⁵⁰ Kapıcı, **Darülayr-ı Âli**, s.66.

⁵¹ Özbek, “II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar...”, s.81.

⁵² Bu besin maddelerinin başında ekmek gelmekteydi. Ekmek yapımında kullanılan un dışarıdan ithal edildiği ve ithalat yollarının savaş sebebiyle kapanmasından dolayı ekmek bulmak giderek zorlaştı. Un sevkiyatlarının yapılamamasından dolayı İstanbul’da ekmek fiyatlarına zam yapıldı. Öte yandan fahiş fiyata ekmek satan fırsatçılar da bu dönemde ortaya çıkmaktaydı Bkz. Zafer Toprak, “Cihan Harbi Yıllarında İttihat ve Terakkinin İaşe Politikası”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 6, 1978, s. 212; Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, Ankara 2015, s. 28.

iaşe faaliyetlerini gerçekleştirmekte en büyük engeldi ve kurum istediği gibi gıda yardımında bulunamadı⁵³.

I. Dünya Savaşı esnasında savaşın getirdiği buhranlı süreçten dolayı barınma, eğitim ve beslenme sorunu Osmanlı'da yoğun olarak karşılaşılan bir sorundu. Bu dönemde 1914 yılında kurulan Darüleytamlar dikkat çekmektedir. Fransız, İngiliz ve İtalyanlardan kalan okul binaları I. Dünya Savaşı esnasında Darüleytam'a dönüştürüldü. Faaliyetlerine ise 25 Kasım 1914'te başladı. Yaşanan savaş nedeniyle öksüz ve yardıma muhtaç olan çocuklar memleketin dört bir yanından toplanarak Darüleytamlarda koruma altına alındı. Darüleytamlar, 1918 Mondros Mütarekesi ile birlikte işgal kuvvetlerinin Darüleytam binalarını ele geçirmesine kadar hizmet verdi⁵⁴.

Darüleytamlardan başka fakir, fukara ve yetim çocuklarına hizmet eden kurum II. Abdülhamid döneminde açılan Darülaceze idi. Darülaceze, savaş döneminin getirdiği büyük sorunlara rağmen kendi imkânları ve kapasitesi dâhilinde ihtiyaç sahiplerine hizmet vermeye çalışmıştı⁵⁵. 1917 yılında kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti de I. Dünya Savaşı esnasında öksüz kalan, barınmaya ihtiyacı olan çocuklara kapısını açan bir sosyal yardım kurumuydu⁵⁶.

I. Dünya Savaşı esnasında cephede savaşan askerlerin temel ihtiyaçlarını karşılayan en önemli kurum Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ydi. Cemiyet savaş boyunca başta sağlık ve yaralı taşıma olmak üzere salgın hastalıklarla mücadele ve barınma sağlama gibi alanlarda Osmanlı ordusuna hizmet etti. Cephe hattında ordunun sağlık konusunda yanı başında olan Hilal-i Ahmer, memleketin dört bir yanına hastaneler ve misafirhaneler kurarak askerlerin ve vatandaşların barınma ve tedavi süreçlerinde destek olmaktaydı. Cephe hattındaki yaralı askerlerin hastanelere taşınması gibi hizmetler de Hilal-i Ahmer tarafından verilmekteydi⁵⁷.

Türk Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında Hilal-i Ahmer halkın ve ordunun beslenme ve sağlık sorunlarıyla ilgilenen en önemli kuruluştur. Mondros Mütarekesi'nden sonra Hilal-i

⁵³ Toprak, **a.g.m.**, s.211, 220.

⁵⁴ Osman Nuri Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt:3, Eser Matbaası, İstanbul 1977, s.1548- 1552,

⁵⁵ Savaş yıllarında Darülaceze, kapasite olarak oldukça yetersiz kalıyordu. 1916 yılında 1000 kişilik kapasitesine yalnızca 50 kişi dâhil edilebildiği görülür. Aynı zamanda kuruma bu dönemde oldukça yığılma olmuştu ve kurum bu durumla baş etmekte zorlanmaktaydı. Bkz Safiye Kıranlar, **Savaş Yıllarında Türkiye'de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 228-230.

⁵⁶ Makbule Sarıkaya, "Savaş Yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Çocuk Misafirhanesi ve Çocuklar", **Atatürk Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, Ocak 2003, s.194.

⁵⁷ Çapa, "Kızılây", s.545.

Ahmer'in İstanbul'daki merkez binası işgalci devletler tarafından basıldı. Bundan dolayı Hilal-i Ahmer milli duruşundan vazgeçmeyerek merkezini 1920 yılında Ankara'ya taşıdı ve önde gelen isimleri Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele saflarında yer aldılar⁵⁸.

Hilal-i Ahmer, savaş boyunca ilaç temini, hasta ve yaralı bakımı gibi hususlarda ordunun ve vatandaşın yanındaydı. Aşhaneleri, çayhaneleri, dispanserleri, Anadolu'ya gönderdiği hekimleri ve erzaklar, topladığı maddi yardımlarla Milli Mücadele döneminde yoğun bir yardım faaliyeti yürütmüştü⁵⁹.

I. Dünya Savaşında öksüz çocuklara barınma hizmeti veren Darülaceze Milli Mücadele yıllarında da barınma hizmetlerine devam etti. Kurum, 1921 yılında 1.477 kişiye barınma imkânı sağlamaktaydı⁶⁰.

Savaş esnasında sosyal yardım ve sağlık faaliyetlerinin tek elden yani doğrudan Meclis hükümeti idaresiyle yürütülebilmesi için 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyete geçtikten sonra yetimlerin ve yardıma ihtiyaç olanların himayesiyle ilgilenmek amacıyla Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti teşkil edildi. Savaştan daha sonra vekalet bünyesine Darülaceze, Darüleytamlar ve çocuk hastaneleri gibi barınma ve sağlık kurumları da katıldı⁶¹.

11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın imzalanması ve düşmanın Anadolu topraklarını terk etmesinden sonra savaş nedeniyle etkilenen halkın acısını dindirmek, Kızılay ve Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletinin vazifesiydi. İki kuruluş, savaş bölgelerine giderek savaştan etkilenen halka para ve erzak yardımına başladı⁶². Öte yandan Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, savaş sonrası yaşanan göçlerde göçmenlerin sorunlarıyla ilgilendi⁶³. Kızılay ise savaş bölgelerinin yeniden inşası için

⁵⁸ Hilal-i Ahmer Genel Sekreteri Adnan Bey(Adivar), Halide Edip(Adivar), İsmail Besim Paşa, Ömer Lütfi Bey ve Esat Paşalar Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele saflarında bir araya gelen isimlerdi. İstanbul'un işgaliyle hareket kabiliyeti kalmayan Hilal-i Ahmer, bu isimler tarafından Ankara'da tekrar canlandırılarak Milli Mücadele'nin en önemli yardım faaliyetlerini yürütecekti. Bkz. İsmail Hacıfettaoğlu, **Milli Mücadelede Hilal-i Ahmer- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu- 23 Nisan 1920- 23 Eylül 1921**, Pulat Matbaası, Ankara 2009, s. 16.

⁵⁹ Hilal-i Ahmer'in bu dönemde tedavi ettiği kişi sayısı 33.172'dir Bkz Hacıfettaoğlu, **a.g.e.**, s.16-18.

⁶⁰ Kıranlar, **a.g.e.**, s.230, 231.

⁶¹ Süleyman Tekir, "Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)" **Belgi Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019, s. 1303-1305.

⁶² Gürkan Tekin, **Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nden Sağlık Bakanlığı'na (1920-2000)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s.34, 35.

⁶³ Tekir, **a.g.m.**, s.1304.

faaliyetlere başladı. Savaş bölgelerinde yeni barınma alanları inşa edilerek vatandaşların barınma sorununu gidermeye çalıştı⁶⁴. Öte yandan Himaye-i Etfal Cemiyeti, savaştan etkilenen bölgelere temel besin maddeleri ve barınma için gerekli olan şeylerden oluşan erzaklar göndererek halkın ve özellikle çocukların acısını dindirmeye çalışmaktaydı⁶⁵.

4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE SOSYAL YARDIM

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sosyal yardım politikaları henüz Milli Mücadele devam ederken 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasıyla şekillenmeye başlamıştı. 23 Nisan 1920’de meclisin açılmasıyla başta sağlık işlerine bakmak üzere ve sosyal yardım işleriyle ilgilenen Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti faaliyete geçiyordu⁶⁶.

Vekâlet savaş yıllarında sağlık ve sosyal yardım gibi konularda faaliyet gösterdiği gibi Osmanlı’dan miras kalan Darülaceze, Darüleytamlar, çocuk hastaneleri gibi kurumları da bünyesine katıyordu⁶⁷. Cumhuriyetin ilk yıllarında memleketin dört bir yanında yoğun bir teşkilatlanması yürüten Vekâlet, illere Sağlık Müdürlükleri, ilçelere ise Hükümet Tabipliği, büyük illere de numune hastaneleri kurarak yeni Türkiye’nin sağlık altyapısı da oluşturmuş bulunuyordu⁶⁸. Bu altyapının bir diğer temel taşları ise dispanserlerdi. Dispanserler, sağlık hizmetlerine ulaşımında güçlük yaşayan bölgelerde kurulan ücretsiz tedavi hizmeti sunan sağlık merkezleriydi⁶⁹. Vekâletin 1923 yılında devletten aldığı bütçe 3.038.226 TL iken, 1925 yılında 4.860.205 TL, 1930 yılında 4.502.216 TL, 1935 yılında ise 4.820.587 TL idi⁷⁰.

Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Teşkilatı’nın kuruluşuyla Türkiye’nin sağlık politikası da bir bakıma oluşmuş bulunuyordu. Vekâlet, 1925 yılında yayınladığı bir çalışma raporuyla yol haritasını belirlemekteydi. Bu yol haritasının ilk adımı ise sağlık teşkilatını

⁶⁴ Kıranlar, **a.g.e.**, s.248.

⁶⁵ Kıranlar, **a.g.e.**, s.265, 266.

⁶⁶ Tekin, **a.g.t.**, s.27

⁶⁷ Tekir, **a.g.m.**, s. 1305.

⁶⁸ Recep Akdur, “Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında Türkiye’de Sağlık Politikaları”, **Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Bilim Bilanço 1923-1998” Ulusal Toplantısı**, TÜBA Yayınları, İstanbul 1999 s.50

⁶⁹ İsmail Ağırbaş- Yasemin Akbulut-Ömer Rıfkı Önder, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** Sayı: 48, Güz 2011, s. 740

⁷⁰ Yaşar Baytal, **Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, s. 68.

genişletmekti. Ardından sağlık hizmetlerini yürütebilecek sağlık çalışanları yetiştirilecekti. Numune hastaneleri kuracak, ocuk bakımevleri teşkil edecekti⁷¹.

Vekâlet, ilk yıllarında sıtma, verem, trahom gibi salgın hastalıklarla mücadeleye ağırlık verdi. 1924 yılında Refik Saydam'ın girişimleriyle Hıfzısıhha Enstitüsü kuruldu. Enstitünün kurulması halk sağlığı açısından oldukça önemliydi. Öte yandan salgınla mücadelede oldukça önemli bir yol kat edildi ve cumhuriyetin ilk yıllarında salgın hastalıklarla kırılan Anadolu'nun bazı bölgelerinde salgın hastalıkların oranı oldukça küçük sayılara dřrld⁷².

Aynı zamanda Vekâlet'in bir hedefi de sosyal yardım faaliyetleri yürütmekti ve bu faaliyetleri memleketin en ücra köşesine kadar ulařtırabilmekti⁷³. Vekâlet, sosyal yardım gerektiren konularda Dâhiliye Nezareti ve Hilal-i Ahmer gibi kuruluşlarla birlikte alıřmaktaydı⁷⁴.

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyetine miras kalan Hilal-i Ahmer, cumhuriyet tarihinin en önemli ve faal olan sosyal yardım kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, yeni devletin teşkilatlanması sürecinde 1923'te Dâhiliye Vekletine baęlandı⁷⁵. Adı Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti oldu. Aynı zamanda genel merkezi de 1925 yılında Ankara'ya tařındı⁷⁶.

Hilal-i Ahmer, Cumhuriyet kurulduğu yıllarda Yunanistan ile Türkiye arasındaki mübadeleden kaynaklı yaşanan glerle uğraşıyordu. 1925 yılına kadar Türkiye'ye gelen 343 bine yakın göçmen Hilal-i Ahmer'in yardımlarıyla iskn ettirildi⁷⁷.

Cemiyet, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan deprem, sel ve yangın gibi doğal afetlerden etkilenen vatandaşların imdadına koşmaktaydı. Bu afetlerden etkilenen vatandaşlara genellikle para ve barınma yardımı yapıldı. 1931 yılındaki Erzincan

⁷¹ Nevzat Eren- Nuray Tanrıtanır, **Cumhuriyet ve Sağlık**, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara 1998

⁷² Gencay Gürsoy, "Sağlık", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983 s.1720, 1721.

⁷³ Eren- Tanrıtanır, **a.g.e.**, s.8.

⁷⁴ Vekâlet, 1923 yılında Sarıyer'de çıkan yangın sonrasında yangından etkilenen mağdurlara para yardımı yapılması hususunda girişimlerde bulunmuştu. Vekâletin deprem, sel, yangın gibi faaliyetlerde bir takım önemli işler yapmasına rağmen, iaşe ve barınma hususlarında yeterince yardım yapamadığı görülmektedir. Bkz Baytal, **a.g.e.**, s.58-60.

⁷⁵ Baytal, **a.g.e.**, s.72.

⁷⁶ apa, **Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925**s.24.

⁷⁷ apa, **Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925**, s.184.

depreminde Cemiyet, bölgedeki halkın barınma sorununu sağlamak amacıyla onlara barınma yerleri sağladı. Aynı zamanda vatandaşlara para ve giyecek yardımları da yapıldı⁷⁸.

1928-1931 yılları arasında memleketin çeşitli yerlerinde yaşanan sel felaketlerinden etkilenen vatandaşlara Cemiyet, toplamda 191.435 TL para yardımında bulundu⁷⁹. Doğal afetlerin açtığı yaralar, Hilal-i Ahmer'in yardımları sayesinde sarılmaya çalışılıyordu. Cemiyet, cumhuriyetin ilk yıllarında yoksullukla mücadelede önemli görevler üstlenmişti. Cumhuriyetin ilk yıllarında Hilal-i Ahmer tarafından yoksullara yapılan yardımın toplamı 3.547.225 TL olarak görünmektedir⁸⁰.

Cumhuriyet idaresinin sosyal yardım politikaları içerisinde çocuk oldukça önem arz etmektedir. Çocukların eğitimi, sağlığı ve geleceği yeni cumhuriyetin temel sorumluluklarındandır Nitekim Mustafa Kemal Atatürk, 1937 yılında çocuklarla ilgili şu cümleyi sarf etmiştir: *“Her ulus çocuklarının sıhhatli ve gürbüz olmaları için yaşadıkları bölgenin sıhhi şartlarını temin etmek, devlet halinde bulunan siyasî teşekküllerin en birinci ödevidir.”*⁸¹. Bu doğrultuda cumhuriyetin ilk yıllarında savaş yıllarında çocukların barınması ve eğitimiyle ilgilenen Himaye-i Etfal Cemiyetinin faaliyetleri dikkat çekicidir. Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1925 nizamnamesine Cemiyetin amacı genel olarak çocuk dispanserleri teşkil ederek çocukların sağlığıyla ilgili hizmetler vermektir. Aynı zamanda çocuk yurtları kurarak onlara barınma imkânı sağlamaktı. Fakir çocuklara beslenme ve eğitim gibi alanlarda yardım yapılırken, yetim çocukların yasal temsilciliğini yine bu kurum üstlenmekteydi⁸².

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan Darüşşafaka ve Darülaceze kurumları da aynı yıllarda yetim çocuklarına beslenme, barınma ve eğitim veren kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Darüşşafaka'nın faaliyetleri dönemin yönetimi tarafından desteklenmekteydi ve Darüşşafaka bu dönemde eğitimlerini sürdürebilmesi amacıyla çocuklara para yardımı yapıyordu⁸³. Darülaceze ise açtığı yurtlarla çocuklara barınma hizmetine devam etmekteydi⁸⁴.

⁷⁸ Baytal, **a.g.e.**, s.90.

⁷⁹ Baytal, **a.g.e.**, s.91.

⁸⁰ Baytal, **a.g.e.**, s.96.

⁸¹ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017, s. 486.

⁸² Makbule Sarıkaya, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** Sayı 34 Erzurum 2007, s.324.

⁸³ Baytal, **a.g.e.**, s.133.

⁸⁴ Baytal, **a.g.e.**, s.135.

1. BÖLÜM

HALKEVLERİNİN KURULUŞU VE AMAÇLARI

1. TÜRK OCAKLARI VE KAPATILIŞI

19. yüzyılda, Tanzimat Fermanının yayınlanmasıyla başlayan modernleşme süreci içerisinde, Osmanlı aydınları arasında yeni fikir akımları doğmaya başlamıştı. Bu akımlar genel olarak imparatorluğu bir arada tutmayı hedeflemekteydi. Osmanlılık ortak bir Osmanlı üst kimliği yaratarak imparatorluğun ayakta tutulmasını hedefleyen bir fikir akımıydı. Ancak Balkanlarda başlayan milliyetçi-ayrılıkçı başkaldırıları sonucunda başarısız olduğu anlaşılmaktaydı⁸⁵.

Osmanlıcılığın imparatorluğun kozmopolit yapısına çözüm bulamadığı, pratikte ortaya çıkınca Osmanlı'da, özellikle II. Abdülhamid döneminin devlet siyaseti olarak İslamcılık akımı ortaya çıkmıştı⁸⁶. Fakat Arap dünyasındaki ayrılıkçı fikirler ortaya çıkınca İslamcılığın da imparatorluğu bir arada tutacak bir reçete olmadığı çok geçmeden anlaşılmıştı⁸⁷. Tanzimat'tan bu yana Osmanlı'da gelişmekte olan fikir akımlarından biri de Türkçülüktü. Türkçülük, ilk başlarda bu akıma inanan aydınlar sayesinde edebi eserlerde vücut buluyordu. Nitekim Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Mustafa Celalettin Paşa ve Ali Suavi gibi aydınların, bu dönemde kaleme aldığı metinlerde güçlü bir Türklük vurgusu söz konusudur⁸⁸.

Türkçülüğün Osmanlı fikir hayatında teşkilatlanma süreci ise II. Meşrutiyet dönemine rastlamaktadır. 1908 yılında Yusuf Akçura, Necip Asım Bey ve Velet Çelebi

⁸⁵ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi-Makaleler 4**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.95, 96; Azmi Özcan, "Osmanlılık", **İA**, Cilt:33, İstanbul 2007, s.486.

⁸⁶ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yayınları, İstanbul 1992, s.64; Yavuz Çilliler, "Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2015, s.56.

⁸⁷ Çilliler, **a.g.m.**, s.57.

⁸⁸ Fahri Atasoy, "Osmanlı'nın Dağılmasını Engelleme Çabası Olarak Üç Siyasi Fikir Hareketi", **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)** Sayı:45, 2019 s.13.

Efendilerin girişimleriyle Türk Derneği kuruldu⁸⁹. Öte yandan Ömer Seyfettin ve Ali Canip'in öncülüğünde dilde sadeleşmeyi sağlamak ve Türk dilinin yaygınlaştırılması amacıyla Genç Kalemler Hareketi ortaya çıktı. Bu harekete Ziya Gökalp de katıldı. Hareket, 11 Nisan 1911'de ilk mecmuasını yayınlarak yayın hayatına başladı⁹⁰. 31 Ağustos 1911'de Mehmet Emin, Ahmet Hikmet, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali, Yusuf Akçura ve Akil Muhtar gibi ileri gelen Türkçü aydınların girişimleriyle Türk Yurdu Cemiyeti kuruldu. Türk Yurdu Cemiyeti, fikirlerini cemiyetin ismini taşıyan Türk Yurdu mecmuasıyla yaymaktaydı⁹¹. Aynı yıllarda Türk milliyetçisi teşkilatlar içerisinde en uzun soluklu olan Türk Ocaklarının kuruluş temelleri atılmaya başlıyordu. Askeri Tıbbiye'de öğrenim gören vatansever milliyetçi gençler, Türklük mefhumunun korunması ve ilmi, iktisadi ve içtimai hayatta yükseltilmesi hususunda bir araya gelip toplantılar düzenliyorlardı. Bu toplantılarda, özellikle güdülen gayenin gerçekleştirilebilmesi için teşkilatlanma ihtiyacının varlığı ortaya çıkıyordu. Nitekim bu gençler, 11 Mayıs 1911 tarihinde "190 Tıbbiyeli Türk Evladı" isimli bir bildirge yayınlarak aydınlara çağrı yapıyordu. Ardından öğrenciler ile dönemin Türk milliyetçisi aydınları bir araya gelerek toplantılar⁹² düzenledi ve bu toplantılarda Türk Ocaklarının temeli atıldı. 20 Haziran 1911'de kuruluşu kararlaştırılan Türk Ocakları, 25 Mart 1912'de ise dönemin ileri gelen Türk milliyetçisi öğrenci ve aydınlarının öncülüğünde⁹³ resmen faaliyetlerine başladı⁹⁴.

Türk Ocaklarının amaçları, 20 Haziran 1911'de, teşkilatın kuruluş fikrinin oluşturulduğu toplantıda belirlenmişti. Buna göre Türk Ocakları, Türklük mefhumunu her alanda kalkındıracak, Türk dili ve kültürünü yaşatacak, onlara sahip çıkacak faaliyetler yürütecekti. Bu amacın başarıya ulaşabilmesi içinse memleket dâhilinde hızla teşkilatlanma girişimine başlanacak, şubeler kurulacaktı. Bu şubelerde konferanslar ve toplantılar tertip

⁸⁹ Yusuf Akçura, **Türkçülüğün Tarihi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015, s.242.

⁹⁰ Yusuf Sarıay **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, s. 102, 103.

⁹¹ Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2020, s.42, 43.

⁹² Bu toplantılar, dönemin iktidarı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından destekleniyordu. Hatta yapıyordu. toplantılar İTC İstanbul mebusu Ahmet Nesimi Bey tarafından yönetildi. Bu toplantılara öğrencileri temsilen Hüseyin Fikret ve Remzi Osman Bey katılırken, Ahmet Ferit, Yusuf Akçura, Emin Bülent, Mehmet Ali Tevfik, Fuat Sabit ve Ahmet Ağaoğlu gibi aydınlar da katılım sağlıyordu. Bkz. Sarıay, **a.g.e.**, s.126 ; Üstel, **a.g.e.**, s.55.

⁹³ Türk Ocakları'nın kuruluş kadrosu Ahmet Ferit başkanlığında, Ahmet Ağaoğlu, Emin Bülent, Fuat Sabit, Emin Bülent, Hüseyin Fikret, Mehmet Emin, Yusuf Akçura gibi dönemin ileri gelen Türk milliyetçilerinden oluşuyordu. Bkz Sarıay, **a.g.e.**, s.126,127.

⁹⁴ Sarıay, **a.g.e.**, s.121-127.

edilecek, fikirlerinin yayılabilmesi içinse yayın faaliyetlerine başlanacaktı. Türk Ocaklarının fikirlerini yaydığı yayın organı ise Türk Yurdu mecmuası idi⁹⁵.

1913 yılında Hamdullah Suphi'nin Türk Ocakları yönetiminin başına geçmesinden sonra Ocak faaliyetlerinde dikkate değer bir artış söz konusuydu. Hamdullah Suphi'nin ilk işi Türk Ocakları'nı yeni bir binaya taşınmasıydı. Öte yandan Türk Ocaklarında düzenlenecek konferansların geniş halk kitlelerine ulaşabilmesi için 3-4 bin kişilik de bir konferans salonu tesis edildi⁹⁶.

Türk Ocaklarında Türk dilinden tarihine, edebiyatından mimarisine; beden eğitiminden sanata, köycülüğten, salgın hastalıklara kadar geniş yelpazede halkın bilgi birikimini arttıracak zenginlikte konferanslar düzenleniyordu⁹⁷.

Türk Ocakları, kuruluşundan belli bir süre sonra patlak veren I. Dünya Savaşı esnasında aktif rolleriyle göze çarpmaktadır. Ocak, savaş esnasında öğrencilere burs, giyim, barınma ve sağlık yardımında bulunuyordu⁹⁸.

Osmanlı'nın savaştan yenik ayrılması 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi sonucu olarak Osmanlı toprakları İtilaf Devletlerince işgal edildi. Bu işgale karşı duran Kuva-yi Milliye hareketinin ateşi ise 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal tarafından yakıldı. Türk Ocakları, bu işgaller karşısında tarihi misyonu olan Türk milliyetçisi tavrında ısrarcı olacaktı. Fatih ve Sultanahmet'te düzenlenen işgal karşıtı mitinglerde Halide Edip, Hamdullah Suphi, Mehmet Emin, Hüseyin Ragıp gibi Türk Ocaklı aydınlar öncü rol üstlenmişti⁹⁹.

Mitinglerin hemen ardından Türk Ocaklarının İstanbul'daki merkez binası İtilaf Devletleri tarafından basıldı. Çoğu üyesi ise işgalciler tarafından sürgüne tabii tutuldu. Bu baskınlar sonrasında Mustafa Kemal Paşa ile Türk Ocakları önderleri arasında telgraf yoluyla iletişim sağlandı. Mustafa Kemal Paşa ise bu durumu protesto etmelerini istiyordu.

⁹⁵ Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", *Belleten*, Cilt:1, Sayı: 196, Ankara 1986, s.202-204.

⁹⁶ Akyüz, *a.g.m.*, s.203.

⁹⁷ Murat Şahin, *Türk Ocaklarının Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (1912-1931)*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s.109-112.

⁹⁸ Üstel, *a.g.e.*, s.88.

⁹⁹ Sarıay, *a.g.e.*, s. 224.

Daha sonra Türk Ocaklarının önde gelen aydınları, Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'nın yanı başında toplanarak Milli Mücadele saflarında birleştiler¹⁰⁰.

Milli Mücadelenin Anadolu'da örgütlenmesinde Türk Ocakları ileri gelenlerinin önemli bir payı vardı. Hamdullah Suphi, İzmir'in işgalinden sonra bölgede Türklere karşı girişilen Yunan mezaliminin tespiti ve raporlaştırılması için kurulan Tahkik-i Mezalim Heyetinin üyesiydi. Dünyanın bu insanlık dışı tabloyu görebilmesi ve Milli Mücadelenin haklılığını dünya kamuoyuna duyurabilmek için bu heyetle İzmir bölgesinde sahada yoğun çalışma yürütmüştü¹⁰¹. Öte yandan Türk Ocakları kadrolarının ileri gelenlerinden Vasıf Bey Batı Anadolu'da Kuva-yi Milliye örgütlenmesini sağlayabilmek amacıyla yoğun gayretler sarf etmişti. Memleketin dört bir yanında kurulan Türk Ocağı şubeleri ise bu dönemde işgale karşı birer başkaldırı merkezleri haline dönüşmüştü¹⁰².

11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Ateşkes Anlaşmasının imzalanarak Türk Milli Kurtuluş Savaşının başarılı olması sonucunda Türk Ocakları ülke genelinde yeniden canlanmaya başladı. Mudanya Ateşkesinin imzalandığı ay içerisinde İzmir ve Bursa Türk Ocakları, bir ay sonra İstanbul Türk Ocağı, hemen onun bir ay sonrasında da Ankara Türk Ocağı faaliyete geçti. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılının aralık ayına kadar ise memleketin dört bir yanında toplamda 60 Türk Ocağı kuruldu. 23 Nisan 1924'te Türk Ocaklarının genel kongresi yapıldı. Kongrenin yapıldığı sene ise Türkiye'deki Ocak sayısı 71'e ulaştı¹⁰³. Cumhuriyet kadroları, Türk Ocakları'nı her yönden desteklemişti. Bu yoğun destek sayesinde 1925 yılında teşkilat sayısı 135 oldu¹⁰⁴.

Türk Ocakları kendi bünyesinde farklı kollara bölünerek faaliyet yürütmüştür. Bunlar İrşad ve Tenvir, Temsil, Spor, Müzik, Köylüye Yardım ve Sıhhi Muavenet Heyetleridir¹⁰⁵. Türk Ocakları, yeni kurulan cumhuriyete sadık kalarak birtakım çalışmalar yürütmüştü. Şapka devriminden sonra Türk Ocakları şubeleri, şapka giymeyi yaygınlaştırmak için gayret gösterdi. Şapka devriminden sonra Ödemiş Türk Ocağı, şapka takmayanlara sert bir tavır alarak, şapkasız Türk Ocağına gelinemeyeceğini ilan

¹⁰⁰ Tahir Kodal, "Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:52, Erzurum, 2013, s.301, 302.

¹⁰¹ Sarıay, **a.g.e.**, s.225.

¹⁰² Örneğin Uşak'ta Türk Ocağı şubesi Yunan işgaline karşı koymak amacıyla adeta bir Milli Mücadele üssü olarak kullanılmıştı. Bkz Sarıay, **a.g.e.**, s.226.

¹⁰³ Sarıay, **a.g.e.**, s.242, 243

¹⁰⁴ Sarıay, **a.g.e.**, s. 244.

¹⁰⁵ Üstel, **a.g.e.**, s. 211.

ediyordu.¹⁰⁶ Bursa Türk Ocağı, Mustafa Kemal Paşa'nın Bursa Türk Ocağı'nı ziyareti esnasında şapka devrimine olan bağlılığını dile getiriyordu¹⁰⁷. Şeyh Sait ayaklanmasının yaşandığı sırada Türk Ocakları, tepkisini organize ettiği protestolarla gösteriyordu. Hatta Elazığ Türk Ocağı, bu isyanı bastırabilmek için tüm Elazığ eşrafını örgütleyerek, isyancılara karşı silahlı mücadeleyi dahi denemişti¹⁰⁸. Harf Devriminden sonra ise vatandaşlara yeni harflerin öğretilmesi için memleketin birçok yerindeki Türk Ocakları şubelerinde yoğun bir kurs faaliyeti gerçekleştirilmişti¹⁰⁹.

Ocaklar, cumhuriyet devriminin getirdiği yeni yaşamı tesis edebilmek için çeşitli alanlarda önemli çalışmalar yürüttü. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan her vatandaş kültürel ve sosyal anlamda kalkındırabilmek amacıyla muhtelif konularda konferanslar düzenlemişler, spor kulüpleri kurmuşlar, taşrada sinema ve tiyatro faaliyetlerine girişmişler, musiki programları düzenlemişler, kütüphaneler tesis etmişler, köycülüğe önem vererek köylere ziyarette bulunup vatandaşların dertlerine çözüm bulmaya çalışmışlardı. Örneğin Ankara Türk Ocağı sinema ve tiyatro işlerinde oldukça başarılıydı hatta kimi zaman Mustafa Kemal Atatürk de Türk Ocakları sinemasına ve tiyatrosuna gider, sinema ve tiyatroları takip ederdi¹¹⁰. İzmir'de ilk resim sergisi İzmir Türk Ocağı tarafından açılıyordu. Müzik eğitimine oldukça önem veriliyordu. Aynı zamanda düzenlenen temsillerle vatandaşları sahneye buluşturuyordu¹¹¹. İzmir Ödemiş Türk Ocağı, bünyesinde bir spor kulübü oluşturduğu gibi kentte sportif faaliyetleri canlandırabilmek amacıyla bir de spor sahası açmıştı. Öte yandan Darülbedayiden tiyatro grupları kente davet edilerek vatandaşın sahne sanatlarıyla haşır neşir olmasını sağlıyordu. Köylere giderek vatandaşın dertleriyle ilgileniyordu¹¹². Bursa Türk Ocağı'nın kendine ait bir sineması vardı ve bu sinemada muhtelif zamanlarda filmler gösteriliyordu. Öte yandan musiki kursları açılıyordu¹¹³.

¹⁰⁶ Günver Güneş, "Türk Ocaklarının Doksan Birinci Kuruluş Yılı Dönümünde Taşra Şubelerine Bir Örnek: Ödemiş Türk Ocağı ve Faaliyetleri", **Türk Yurdu**, Cilt:23, Sayı:192, Ağustos 2003, s.30.

¹⁰⁷ Celil Bozkurt, "Bursa Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1913-1931)", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 214, Şubat 2015, S.10, 16.

¹⁰⁸ Sarımay, **a.g.e.**, s.303.

¹⁰⁹ Bozkurt, **a.g.m.**, s.16.; Ezgi Tuna, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923-1931**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015, s. 62, 63; Güneş, **a.g.m.**, s.30.

¹¹⁰ Haluk Ölçekçi, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı'nın Ankara'daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi", **USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi** Yıl 2, Sayı 4, Aralık 2020, s.680

¹¹¹ Ezgi Tuna, **a.g.t.**, s. 84, 85, 89.

¹¹² Güneş, **a.g.m.**, s.30-32.

¹¹³ Bozkurt, **a.g.m.**, s.30, 31.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk devrim prensiplerinin ve yeni yaşayışın halka benimsetilmesinde birtakım faaliyetler yürüten Türk Ocakları, henüz 1925 yılında bile varlığı tartışılır bir kurumdu ve Türk Ocaklarından ziyade Cumhuriyet yönetimi prensiplerine uygun olarak “Halkevleri” kurma fikri henüz bu yıllarda oluşmaya başlamıştı. 1927 yılına gelindiğinde ise Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kongresinde CHF denetimi altına girmişti¹¹⁴. CHF hiç şüphesiz bu gelişme ile Türk Ocaklarının kendi siyasi çizgisi dâhilinde hareket etmesini istiyordu. Ancak Türk Ocakları içerisinde özellikle Turancı-Pantürkist yaklaşımlar hiçbir zaman sonlanmamıştı¹¹⁵. Öte yandan cumhuriyetin kurucu kadroları milliyetçiliği Anadolu sınırları içerisinde sınırlayan kültür milliyetçiliğinden öte görmüyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözleri yeni Türk devletinin yeni milliyetçilik anlayışını da ortaya koymaktaydı: “*Memleketin, fikri ve ekonomik gelişmeye, yüksek ilerleme alanı olmasına çalışmak ülkümüzdür. Fakat bu gelişmenin, uygar ve milli sınır dışında seyretmesini ilkelerimize uygun bulmayız*”¹¹⁶. Türk Ocakları ise Türk milliyetçiliğini Anadolu'dan Ötüken topraklarına uzanan Büyük Türkistan düşüncesi ile tezahür etmekten vazgeçmedi bu özellikle Türk dış politikasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile olan ilişkilere zedelemekteydi¹¹⁷.

Türk Ocaklarının kapatılmasında dış siyasi etkenler dışında bir de iç siyasi etkenlere bakmakta fayda vardır. 1930'lu yıllarda Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile CHF'ye ülke genelinde keskin bir muhalefet oluşmuştu ve Türk Ocaklarının bu muhalefete destek verdiğine dair güçlü emareler söz konusuydu¹¹⁸.

Mustafa Kemal Atatürk Türk Ocakları'na ziyaretlerde bulunduğu anda artık Türk Ocaklarının eskisi gibi Cumhuriyet devrimlerini halka benimsetmekte yeterli olmadığını dile getirmekteydi¹¹⁹. Öte yandan Mustafa Kemal Atatürk, Türk Ocaklarının kültürel kurumlar olmaktan çıktığını, giderek siyasallaştığını ifade etmişti ve Gazi Paşa, Türk

¹¹⁴ Seda Bayındır Uluskan, **Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s.33; Üstel, **a.g.e.**, s.166, 167.

¹¹⁵ Üstel, **a.g.e.**, s.146, 147; Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018, s. 101; Orhan Özacın, “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, Sayı:3, 1996, s. 90, 91.

¹¹⁶ Bkz Kocatürk, **a.g.e.**, s.374.

¹¹⁷ Üstel, **a.g.e.**, s.360, 361; Uluskan, **a.g.e.**, s.35.

¹¹⁸ Özacın, **a.g.m.**, s. 91; Üstel, **a.g.e.**, s.350, 351.

¹¹⁹ Sarımay, **a.g.e.**, s.321.

Ocaklarının ileride CHF ile rekabet edebilecek bir pozisyona gelmesinden endişe duymaktaydı¹²⁰.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın muhalefetiyle karşılaşan CHF yönetimi kendi denetimleri dışında faaliyet göstermekte olan bütün kurumları kendi denetimi altına almaya çalışacaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın aynı hedefte ilerleyen kuvvetlerin tek bir çatı altında toplanması gerekir şeklindeki beyanatlari bu durumu özetliyordu¹²¹. Hiç şüphesiz Türk Ocakları deneyiminden çıkarılacak bir sonuç da Türk Ocakları yerine daha etkin bir yapının kurulmasına duyulan ihtiyacın olduğudur. Çünkü Türk Ocakları, yalnızca kendi dar çevresinde sınırlı kalmıştı ve bir türlü Türk devrimini geniş halk kitlelerine ulaştıramamaktaydı¹²². Bu doğrultuda dönemin idarecileri dış ülkelerdeki bazı kültür ve eğitim kurumlarını takip etmeye başladılar. Bu dönemde Vildan Aşır Savaşır Çekoslovakya'daki Sokol örgütlerini inceliyordu. Selim Sırrı Tarcan ise İsveç'teki örgütleri inceledi ve buralardan edindikleri bilgileri Türkiye'de paylaştılar. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in de bulunduğu bir heyet oluşturuldu. Bu heyet Türkiye'de Sokol örgütleri tarzında bir örgütlenme modeli ile kültürel kalkınmayı sağlayabilecekleri kanısına vardı¹²³. Öte yandan Türk Ocaklarının kapatılacağı, 20 Mart 1931'de kamuoyuna yansımıştı. Aynı dönemde Mustafa Kemal Atatürk, memleketin dört bir yanına kültür ve eğitim kurumları olarak birer Halkevi açılmasını istiyordu¹²⁴. Yeni bir kültür kurumu arayışı içerisinde olan CHF Türk Ocaklarının kapatılması hususunda oldukça kararlıydı ve tüm bu gelişmelerin neticesinde 10 Nisan 1931'de Türk Ocakları feshedildi¹²⁵.

2. HALKEVLERİNİN KURULUŞU

Türkiye'de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilke ve amaçları doğrultusunda çalışacak bir kültür kurumu ihtiyacı, Türk Ocaklarının faal olduğu dönemden beridir

¹²⁰ Mustafa Arıkan- Ahmet Deniz, "Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlâkinin Tasfiyesi", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:15, Konya, 2004, s.413.

¹²¹ Çetin Yetkin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**. Altın Kitaplar Yayınevi, 1983, s. 29, 30; Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara 1981, s.297.

¹²² Cevdet Perin, **Atatürk Kültür Devrimi**, Yelken Matbaası, İstanbul 1981, s.93.

¹²³ Uluskan, **a.g.e.**, s.43, 44.

¹²⁴ Sarımay, **a.g.e.**, s.320, 321.

¹²⁵ Sarımay, **a.g.e.**, s.324, 325.

hissedilmekteydi. Nitekim Türk Ocakları yerine “Halk Evleri” şeklinde bir örgütlenmeye gidilmesi gerektiğine dair görüşler henüz 1925 yılında öne sürülmeye başlanmıştı¹²⁶.

SCF’nin muhalefet dönemi, CHF’yi siyasi anlamda oldukça sarsmıştı ve aynı zamanda CHF, bu süreçten birtakım dersler çıkarmıştı. Nitekim bu dönemde CHF’nin toplumsal tabana yeterince nüfuz edemediği, yenilikleri topluma yeterince götüremediği ve parti-halk bütünleşmesini yeterince sağlayamadığı ortaya çıkıyordu. CHF ise parti-halk bütünleşmesini, toplumsal hayatı kendi ülküleri ile dizayn etme gereksinimi Halkevleri ile karşılamaya çalışacaktı¹²⁷.

Toplumsal alanı kontrol altında tutabilmek, parti-halk bütünleşmesini sağlayabilmek için öncelikle Türk Ocakları kapatıldı. Ardından CHF ile bir bütün halinde hareket etmeyen her biri ayrı tüzel kişilik olan Mason Locaları ve Kadınlar Birliği gibi cemiyetlerin de faaliyetlerine son verilecekti¹²⁸.

Halkevleri isminde bir kültür kurumu kurma fikrinin en önemli aktörlerden biri ise hiç şüphesiz Ankara’nın yurt dışına öğrenci olarak gönderdiği Vildan Aşır Savaşır’dı. Savaşır, henüz öğrenciyken gittiği Çekoslovakya’da Sokol örgütlerini incelemişti. İzlenimlerini ise Türk Ocaklarındaki bir konferansta paylaştı. Bu konferansı radyodan dinleyen Mustafa Kemal Atatürk, Savaşır’a ulaşarak bilgilerinden faydalanmak istediklerini ifade ediyordu¹²⁹. Bu sürecin ardından Ankara’da Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip’in başkanlığında Şevket Süreyya Aydemir, Ali Rana Tarhan, Behçet Kemal Çağlar, Sadi Irmak, Ziya Cevher Etili, Hamit Zübeyir Koşay, Münir Hayri Egeli, Cevdet Nasuhi, Hasan Cemil Çambel, İshak Refet ve Vildan Aşır Savaşır gibi dönemin aydın ve önde gelen eğitimcilerinden oluşan bir heyet toplandı¹³⁰. Yapılan istişareler sonucunda ise

¹²⁶ Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt:6, Sayı:23, 1999, s.264; Uluskan, **a.g.e.**, s.33; Üstel, **a.g.e.**, s.166, 167.

¹²⁷ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 162; Tevfik Çavdar, “Halkevleri” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 879; M. Asım Karaömerlioğlu, “Tek Parti Döneminde Halkevleri ve Halkçılık,” **Toplum ve Bilim**, Sayı: 88, 2001, s.164; Çeçen, **a.g.e.**, s.81.

¹²⁸ Neşe Gürallar Demirkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.42; Zürcher, **a.g.e.**, s.262-264; Yetkin, **a.g.e.**, s.78-86.

¹²⁹ Mustafa Oral, “Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 53, 2002, s. 511; Çeçen, **a.g.e.**, s.109, 110; Arıkan, **a.g.m.**, s.267, 268; Demirkaya, **a.g.e.**, s.114.

¹³⁰ Çeçen, **a.g.e.**, s.110; Uluskan, **a.g.e.**, s.44.

Halkevlerinin tüzüğü hazırlandı. Tüzük, CHF yönetimine sunuldu ve 10 -18 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen kurultayda da Halkevlerinin kuruluşu kabul edildi¹³¹.

19 Şubat 1932'de 14 ilde Halkevleri faaliyete geçiyordu. Türkiye'de ilk kurulan Halkevleri ise İstanbul, Ankara, Denizli, İzmir, Bursa, Afyon, Konya, Diyarbakır, Eskişehir, Aydın, Çanakkale, Bolu, Malatya ve Samsun Halkevleri idi¹³². Öte yandan 19 Şubat'ta açılışları gerçekleşemeyen Antalya, Bilecik, Edirne Gaziantep, Giresun, Silifke, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Tekirdağ, Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak Halkevleri de 24 Haziran 1932'de faaliyetlerine başladı¹³³.

Halkevlerinin kuruluşu vesilesiyle yurt çapında birçok etkinlik düzenlendi. İstanbul Halkevinin açılış törenlerine Başvekil İsmet Paşa, Sağlık Bakanı Refik Bey, Cevdet Kerim Bey, İstanbul Valisi Muhiddin Bey, Şükrü Naili Paşa ve İş Bankası Genel Müdürü Celal Bey katıldı. Cevdet Kerim Bey açılışta yaptığı konuşmada Halkevlerinin amaçlarını ve temel görevlerini tanıtmaktaydı. Ona göre Halkevleri, CHF'nin Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık ilkeleri doğrultusunda hareket eden halk kitleleri yetiştirmek adına kuruluyordu¹³⁴.

Ankara'daki törenlerde Aydın mebusu Reşit Galip Bey Halkevlerinin nasıl işleyeceği hususunda toplanan kalabalığa bilgilendirmelerde bulundu. Halkevlerinin toplumun bütün kesimleri kucaklayacak bir yapı olduğundan bahsetti. Halkevlerinin siyasetten uzak ancak yönetsel açıdan CHF'ye bağlı olduğunu söyledi. Halkevlerinin milli birlik ve beraberliği sağlayacak, Türklük mevhumunu kültürel açıdan kalkındıracak birer kültür müesseseleri olduğunun altını çizdi. Törenlerde çoban piyesi temsil edildi. Ardından Kazım Paşa piyesi temsil eden ekibi tebrik etti. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın tebrik mesajları okundu¹³⁵. Diyarbakır, Konya ve Çanakkale'deki açılış törenleri de oldukça coşkuluydu. Törenlerde Cumhuriyetin ve Türklüğün yüceliğine vurgu yapılarak piyesler oynandı, şiirler okundu¹³⁶.

¹³¹ Çeçen, **a.g.e.**, s.110, 111; Uluskan, **a.g.e.**, s.44.

¹³² **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Alaeddin Kırıl Basımevi, Ankara s.3; "Dün açılan halkevleri ile memleket harsine de geniş ufuklar açıldı", **Milliyet Gazetesi**, 20 Şubat 1932, s.5.; Çeçen, **a.g.e.**, s.113; Nurcan Toksoy, **Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri**, Orion Yayınevi, Ankara 2007, s.42.

¹³³ Toksoy, **a.g.e.**, s.42.

¹³⁴ "Halkevleri Her Tarafta Büyük Merasimle Açıldı", **Akşam Gazetesi**, 20 Şubat 1932, s.4.

¹³⁵ "Dün açılan halkevleri ile memleket harsine de geniş ufuklar açıldı", **Milliyet Gazetesi**, 20 Şubat 1932, s.5.

¹³⁶ "Halkevleri niçin açıldı- Neler yapacak?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Şubat 1932, s.6.

İzmir'deki törenlere ise CHF yönetimi, kentin idari ve askeri yöneticileri, CHF üyeleri ve vatandaşlar katıldı. Açılış konuşmalarından sonra günün anlam önemini belirten şiirler okundu. Bursa'daki etkinliklerde de yine kentin ileri gelenleri ve vatandaşlar açılış törenlerindeydi. Törende Antalya Mebusu Nazifi Şerif Bey Halkevlerinin amaçlarını anlatan bir konuşma yaptı. Törende vatandaşlar Cumhuriyet yemini ettiler. Eskişehir'de de törenler oldukça coşkulu geçti. Törenlerde Cumhuriyet yemini edildi. Birçok genç yemini hep bir ağızdan söyleyerek Cumhuriyet değerlerine olan bağlılığını bildiriyorlardı¹³⁷.

Halkevleri faaliyetleri bakımından şubelere ayrılacaktı. Ankara'daki törenlerde Reşit Galip Bey, Halkevlerinin şubelerini ve görevlerini tanıtıyordu. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubeleri Türk'ün milli ruha sahip olabilmesi için Türk'ün dilini, tarihini iyi bir şekilde öğrenebilmesi için faaliyetler yürütecekti. Bu doğrultuda araştırma ve neşriyat çalışmalarında bulunacaktı. Temsil Şubeleri, vatandaşları tiyatroyla buluşturacaktı. Tiyatrolarda Türklük ve milli ruh her daim ön planda tutulacaktı. Türk tarihi, Milli Mücadele, Türk devriminin önemi, irticaya karşı inkılapların tanıtılması gibi konular Halkevleri temsillerinde işlenecek konulardı. Spor şubeleri vatandaşların sporla haşır neşir olabilmesi için çabalayacaktı. Memlekete ahlaken, bedenen ve fikren kuvvetli sporcular yetiştirmeye gayret edecekti. Spor yapmanın Türklüğün milli bir ananesi olduğu vurgulanacaktı. İhtimai Yardım (sosyal yardım) Şubeleri imkânı olmayan dar gelirli, muhtaç kimselerin yanı başında olacaktı. Hilali Ahmer, Himaye-i Etfal, Veremle Mücadele Cemiyeti, Tayyare Cemiyeti gibi cumhuriyetin sosyal yardım kuruluşlarıyla bir bütün halinde sosyal yardım faaliyetleri yürütülecekti. Halk Dershaneleri Şubeleri vatandaşlara gündelik hayatta ihtiyacı olan bilgileri öğretmek, onları kültürlü birer birey haline getirebilmek için çabalayacaktı. Kütüphane ve Neşriyat Şubeleri memleketin dört bir yanına kütüphaneler kuracak, vatandaşları kitapla buluşturacak, vatandaşa okuma alışkanlığı kazandıracaktı. Köycülük Şubeleri, köy kalkınmasının birer neferi olarak köycülüğe önem verecek, köylü vatandaşların refahı için faaliyet yürütecekti. Müze ve Sergi Şubeleri tarihe ışık tutacak eski eserleri Halkevleri bünyesinde toplayarak gelecek kuşaklara aktarabilmek için onları sergileyecekti ve birer müze kurmak için çabalayacaktı¹³⁸.

3. AMAÇ VE İŞLEVLERİ

¹³⁷ "Dün açılan halkevleri ile memleket harsine de geniş ufuklar açıldı", **Milliyet Gazetesi**, 20 Şubat 1932, s.5.

¹³⁸ "Halkevleri niçin açıldı- Neler yapacak?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Şubat 1932, s.6.

Türk devriminin en büyük gayesi, bilimin ışığında, kültürel açıdan birikimli, aydın ve muasır bireyler yetiştirmek ve bu doğrultuda yepyeni bir toplum yaratmaktır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk, 1935 yılında CHP'nin 4. Kurultayının açılış konuşmasında şu ifadeleri kullanarak değişim sürecini tanımlamaktaydı¹³⁹:...*“Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türklü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içeride ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arsız, devrimler... İşte Türk genel devriminin bir kısa diyemi...”*Bu doğrultuda Halkevlerinin temel amacı Cumhuriyet idaresinin yarattığı yeniliklerin vatandaşa ulaştırılarak, gündelik hayatta “yeni” ile yaşayan bir toplum yaratmaya hizmet etmektir. Halkevlerinin yaratmaya çalıştığı yeni toplum ise spor yapan, Atatürk devrimlerine bağlı, kültürlü vatansever bireylerden oluşmalıydı. Yeni toplumun ufku her zaman geniş olmalıydı ve bilimin yol göstericiliğine güvenilmeliydi. Bir ülkenin kültürel kalkınması için mutlaka toplum güzel sanatlar ile tanışmalıydı. Böylelikle güzel sanatların her alanını iyi bilen, tanıyan ve güzel sanatlarla ilgilenen vatandaşlar yaratmak Halkevlerinin göreviydi¹⁴⁰.

Türk Devrimi etrafında birleşmiş bir toplum yaratmak Halkevlerinin en önemli gayesiydi. Halkevleri, vatandaşların bir araya geldiği, fikir alışverişinde bulunduğu uğrak kurumlardı. Vatandaşlar, buralarda fikirler üretip birbirleriyle paylaşarak Türk milletinin her türlü alanda gelişmesi, ilerleyebilmesi için çabalayacaktı. Aynı zamanda Cumhuriyet idaresinde iyi ve kötünün ayırt edilebileceği, ahlaki bir bütün sağlanabileceği bir kültür ocaklarıydı¹⁴¹.

Halkevleri, tüm vatandaşların bir araya geldiği ve milli birlik ve beraberlik ruhunu oluşturduğu, böylelikle milletçe milli bir duruş sergilediği yerler olma çabasıındaydı. Yaşanacak zor zamanların aşılmasında ihtiyaç duyulan milli birlik ve beraberliğin tesis edilmesinde döneminin öncü kurumlarıydı¹⁴².

Türk Devrimini aşilayarak Atatürk devrimleri etrafında birleşen vatansever ve kültürel birikimli bir nesil yaratma görevi Halkevlerine biçiliyordu. Recep Peker, 1936

¹³⁹ C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s.15.

¹⁴⁰ “Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Mart 1934, s.1-4.

¹⁴¹ Celal Sahir, “Halkevleri Yıldönümünde Düşünceler”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Mart 1933, s.97,98.

¹⁴² “İsmet Paşanın Nutku Halkevleri Yıl Dönümünde”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Mart 1933, s.99-103

yılında Halkevlerinin kuruluş yıl dönümlerinde Halkevlerini “*Kemalist ülküyü yayıcı olan önemli ve değerli ulusal teşkilat*¹⁴³” olarak tanımlıyordu.

Halkevleri, CHF’nin belirlediği ilkeler doğrultusunda hareket eden ve CHF ilkelerini kültürel yaşamda yaşatmayı amaçlayan kuruluşlardı. Bu doğrultuda partinin esaslarıyla bütünlük sağlayarak hareket ediyordu. CHF’nin hedef ve programları Halkevlerinin temel ilkeleri idi¹⁴⁴.

Halkevlerinin faaliyetlerinde devrimin bütün yönleriyle halka aşılandığını söylemek mümkündür. Örneğin Halkevlerinde verilen temsillere bakıldığında Kemalizm’in prensiplerini yaymanın temel amaç olduğu görülmüyordu. Aka Gündüz’ün kaleme aldığı Mavi Yıldırım, Yaşar Nabi’nin kaleme aldığı İnkılap Çocukları, Faruk Nafiz’in kaleme aldığı Canavar, Vedat Nedim’in kaleme aldığı Değişen Adam gibi piyesler tamamen Türk devriminin gerekliliklerini halka tanıtmakta önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktaydı¹⁴⁵. Halkevlerinde verilen konferanslarla ise parti ilke ve hedeflerini vatandaşlara benimsetme, vatan sevgisini aşılama, yurttaşlık bilincini oluşturma gibi gayeler güdülmekteydi¹⁴⁶.

4. ÜLKE GENELİNDE GELİŞİMİ

Halkevlerinin ülke çapındaki sayısı yıldan yıla artıyordu. Bunda CHF’nin adeta birer Halkevi seferberliği başlatmasının büyük katkısı vardı. CHF memleketin dört bir yanına Halkevi açılmasını teşvik ediyordu¹⁴⁷.

Tüm illerde kısa sürede Halkevleri açılacak, Halkevleri memleketin dört bir yanındaki vatandaşa ulaşacaktı. 1932 yılında İstanbul Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Diyarbakır, Afyon, Eskişehir, Aydın, Denizli, Çanakkale, Bolu, Malatya ve Samsun

¹⁴³ R. Peker’in Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Mart 1936, s.1.

¹⁴⁴ “İsmet Paşanın Nutku Halkevleri Yıl Dönümünde”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, Mart 1933, s.100.

¹⁴⁵ Uluskan, *a.g.e.*, s.58.

¹⁴⁶ *C.H.P. Halkevleri Öğreneği*, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s.10, 11.

¹⁴⁷ CHF, 1 Mart 1932 tarihinde bütün illerde birer Halkevi açılması gerektiği hususunda illere genelge yollamıştı. Bkz Çeçen, *a.g.e.*, s.118.

Halkevleri faaliyete başladı¹⁴⁸. Böylelikle 14 ilde Halkevi faaliyetlere geçmişti. 1933 yılında 41 tane daha Halkevi açıldı. Toplam Halkevi sayısı yurt genelinde 55'i buluyordu¹⁴⁹.

1933 yılında ülke genelinde Halkevlerine kayıtlı toplamda 35.258 üye bulunuyordu¹⁵⁰. 1934 yılında Adapazarı, Amasya, Bayazıt, Bergama, Bitlis, Çorlu, Elaziz (Elazığ), Erzurum, Iğdır, Kula, Maraş, Mardin, Milas, Mudanya, Muş, Sandıklı, Siirt, Silvan, Ünye, Ürgüp, Ödemiş, Uşak, Urfa ve Uzunköprü'de Halkevleri açılmıştı. Böylelikle memlekette toplam Halkevi sayısı 80'e ulaştı¹⁵¹.

1934 yılında Halkevlerine kayıtlı üye sayısı 49.815'e yükselmişti. Böylelikle Halkevleri, ülkedeki Halkevi sayısının artışıyla doğru orantılı olarak geçen seneye göre üye sayısını giderek artırmıştı¹⁵².

1935 yılında Akçakoca, Alaşehir, Ayvalık, Bartın, Bayburt, Beşiktaş, Beyoğlu, Şişli, Üsküdar, Şehremini, Burdur, Dinar, Edremit, Gerede, Göynük, İnegöl, Kadıköy, Kandıra, Merzifon, Mudurnu, Simav, Söke, Tire'de Halkevleri açıldı. Toplamda 23 Halkevi ile birlikte Halkevi sayısı yurt genelinde 103'e ulaşıyordu¹⁵³. Böylelikle Halkevleri, İstanbul'un çoğu ilçelerinde kurulmuş bulunuyor, memleketin birçok yerindeki ilçelerde de örgütleniyordu. 1935 yılında Halkevlerine kayıtlı olan üyelerin sayısı katlanarak artmaya devam ediyordu. 1935 yılında Halkevleri memleket genelinde 54.998 üye kaydetmişti¹⁵⁴.

1936 yılında 33 Halkevi daha açıldı. Bunlar Acıpayam, Akhisar, Artvin, Ayancık, Babaeski, Bandırma, Birecik, Bolvadin, Bor, Çapakçur, Çarşamba, Develi, Devrek, Elbistan, Ereğli, Fethiye, Gebze, Gelibolu, Gerze, Gönen, Harput, İskilip, Kilis, Kırşehir, Lüleburgaz, Nevşehir, Niksar, Salihli, Siverek, Turgutlu, Yalvaç, Safranbolu, Zile Halkevleri'yd¹⁵⁵. Öte yandan Afyon, Bafra, Balıkesir, Bursa, Edirne, Elaziz, Eskişehir,

¹⁴⁸ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Alaeddin Kırıl Basımevi, Ankara s.3; "Dün açılan halkevleri ile memleket harsine de geniş ufuklar açıldı", **Milliyet Gazetesi**, 20 Şubat 1932, s.5.; Çeçen, **a.g.e.**, s.113

¹⁴⁹ "Necip Ali Beyin Nutku Halkevleri Yıl Dönümünde", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1933, s.104; **Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı.**, s.8; **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara 1946, s.32.

¹⁵⁰ **C.H.P. 1939da Halkevleri**, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1939, s.28.

¹⁵¹ "Yeni Halkevlerini Açma Nutku", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1934, s.1.; **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁵² **C.H.P. 1939da Halkevleri**, s.28.

¹⁵³ "Yeni Halkevlerini Açma Nutku", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1935, s.3; **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁵⁴ **C.H.P. 1939da Halkevleri**, s.28.

¹⁵⁵ R. Peker'in Yeni Halkevlerini Açma Nutku", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1936, s.4. **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

Giresun, Eminönü, Isparta, İzmir, Kars, Manisa, Niğde, Samsun ve Tokat Halkevleri, birer dergi yayınlayarak yayıncılık faaliyetlerine başlayarak, yerelin basın-yayın hayatına canlılık katıyordu¹⁵⁶. Halkevlerinin üye sayısı 1936 yılında 74.428'e yükselmişti¹⁵⁷.

1937 yılında 31 Halkevi daha memleketin kültür hayatına katılıyordu. Böylelikle yurt genelinde toplam Halkevi sayısı 167'ye ulaşıyordu¹⁵⁸. 1937 yılında ise üye sayısı 104.330'a ulaşmıştı¹⁵⁹. 1938 yılında 43 Halkevi kurulurken toplam sayı 210'u buluyordu¹⁶⁰. 1938 yılında üye sayısı 136.535'e yükselmişti¹⁶¹.

1939 yılında 163 Halkevi kurularak Halkevi seferberliği aynı hızla devam ediyordu ve bu sene toplam Halkevi sayısı 373'e ulaşıyordu¹⁶².

1940 yılına gelindiğinde memleket genelinde Halkodaları da açılmaya başladı. Halkodalarını daha minimal bir yapıdaki Halkevleri olarak tanımlayabiliriz. Halkodalarının amacı Halkevi kurulması mümkün olmayan küçük kasaba ve köy yerleşimlerinde Halkevlerinin faaliyetlerinden buralarda yaşamakta olan vatandaşların mahrum kalmamasını sağlamaktı. 1940 ve 1941 yıllarında toplam 198 yerleşimde Halkodası açılmıştı. Halkodalarının faaliyet ve sorumluluklar bakımından Halkevlerinden herhangi bir farkı bulunmamaktaydı yalnızca maddi olanaklar ve mekân bakımından Halkevlerine nazaran daha sınırlı durumdaydı¹⁶³.

1940 yılında toplam 379 Halkevi, 141 Halkodası faaliyetliydi. 1941 yılında memleket genelinde toplam 383 Halkevi, 198 Halkodası 1942 yılında 389 Halkevi, 217 Halkodası; 1943 yılında 394 Halkevi, 231 Halkodası; 1944 yılında 406 Halkevi, 365 Halkodası; 195 yılında 438 Halkevi, 2688 Halkodası; 1946 yılında da 435 Halkevi, 4066 Halkodası bulunmaktaydı¹⁶⁴.

1945 yılında bir Halkodası seferberliğinden bahsetmek mümkündür. Çünkü bu seneden itibaren olağanüstü bir şekilde memleketin en ücra köşelerine Halkodaları

¹⁵⁶ **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1936.

¹⁵⁷ **C.H.P. 1939da Halkevleri**, s.28.

¹⁵⁸ N. Atuf Kansu, "Halkevlerinin Kuruluşu", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1937, s.7; **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁵⁹ **C.H.P. 1939da Halkevleri**, s.28.

¹⁶⁰ **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁶¹ **C.H.P. 1939da Halkevleri**, s.28.

¹⁶² **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁶³ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.17-19.; **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

¹⁶⁴ **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.32.

kurulmuştu. Böylelikle Cumhuriyetin idarecileri, ulaşamadığı tek bir vatandaş dahi bırakmak istemiyordu. 1950 yılına gelindiğinde ise 478 Halkevi, 4322 Halkodası ile kültür faaliyetleri, Türkiye'nin dört bir yanına yayılmış durumdaydı¹⁶⁵.

5. HALKEVLERİNİN İDARİ YAPISI

5.1. Kurulabilme Şartları

Halkevlerinin memleketin belirli bir yerinde açılabilmesi için bazı kurallar bulunuyordu. Bir yerde Halkevinin kuruluş kararını CHF Umumi İdare Heyeti vermektedir. Halkevi heyetine ve teşkiline ise Halkevleri talimatnamesine riayet edilmek koşuluyla Vilayet İdare Heyetleri karar veriyordu¹⁶⁶.

Halkevlerinin kurulabilmesi için bazı fiziki yeterliliklerin de oluşması gerekmektedir. Eğer bir yerde Halkevi açılması isteniyorsa önce orada 3 şube açacak kadar Halkevi azasının bulunup bulunmadığına bakılırdı. Öte yandan Halkevi kurulacak binada da bir takım özellikler aranıyordu. En az 200 kişilik bir salon, bir Halkevi kütüphanesi, bir çalışma odası, spor yapmak için bir alan gerekmektedir. Ayriyeten Halkevinin en az 11 odacı ve bir memur aylığını ve diğer masrafları karşılayacak kadar bir bütçesi olması lazımdı. Bu gereksinimleri karşılamaksa Halkevi teşkil edilecek yerin CHP vilayet, kaza veya köy ocak idare heyetlerinin göreviydi¹⁶⁷.

5.2. İdare Heyeti, Başkan ve Genel Nizam

Halkevi idare heyetleri, Halkevinin kurulduğu yerdeki en üstte yer alan yönetim organıdır. İdare heyeti Halkevi şubelerinin idare komitelerinin belirlediği azalardan oluşur. Halkevi şubelerinde görev alan azaların kaydı için bir defter tutulurdu. Genel anlamda görevleri şunlardı¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Arıkan, a.g.m., s.281.

¹⁶⁶ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s.5.

¹⁶⁷ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Matbaası, Ankara 1940 s.3.

¹⁶⁸ C.H.P. Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.8,9; C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.10.

- Milli bayramlarda kutlamalar organize etmek,
- Halkevi çalışma programlarını belirlemek,
- Şubelerin çalışmalarını kontrol etmek
- Şubeleri eşgüdüm içerisinde çalıştırmak,
- Halkevindeki demirbaş eşyaların korunmasını sağlamak
- Mali durumu denetlemek ve belirlemek

Halkevi idare heyetleri içerisinde devamsızlık yapılması mümkün değildi. Eğer mazeretsiz olarak 3 kez görevine gelmeyen idare heyeti üyesi ve azalar görevden el çektilirdi¹⁶⁹. Halkevi idare heyetlerine birinci derece sıhhi yakınlar aynı anda üye olamıyordu. Böylece Halkevi idare heyetlerinde kayırma ve nepotizmin önüne geçilmeye çalışılmıştır¹⁷⁰.

Halkevlerinde bir takım defterlerin tutulması elzemdi. Bu defterler sırasıyla şöyleydi:¹⁷¹

- Aza kayıt kütüğü,
- İdare heyeti ve şube komiteleri karar defterleri,
- Hesap defterleri,
- Demirbaş eşya defterleri,
- Kütüphane kütüğü,
- Gelen ve giden evrak kayıt defterleri,
- Günlük çalışma defteri.

Tüm Halkevleri, yılda 1 kez tüm azaların katıldığı ve Halkevi başkanının başkanlık edeceği bir toplantı düzenlemek durumundaydı. Bu toplantıda Halkevi başkanı, Halkevinin 1 yıllık çalışma programını azalara sunmaktaydı ve gelecek yıl yapılacak çalışmaların programını açıklıyordu¹⁷².

Halkevi idare heyetlerine Halkevi başkanı başkanlık ediyordu. Halkevi başkanı ise CHP İdare Heyeti'nden olmak zorundaydı ve başkanı Halkevi idare heyeti belirlemekteydi. Halkevi başkanlarının sicil dosyaları CHP Genel Sekreterliğine gönderilmek zorundaydı¹⁷³.

¹⁶⁹ C.H.P. Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.9.

¹⁷⁰ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.8, 9.

¹⁷¹ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.13.

¹⁷² C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.7.

¹⁷³ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.8, 9.

Halkevlerinde satranç, domino, dama ve bilardo gibi oyunlar oynamak serbestti. Ancak diğer oyunların oynanması kesinlikle yasaktı. Burada hiç şüphesiz dönemin idarecileri, Halkevlerinin birer kahvehaneye veya kumarhaneye dönüşüp amaçlarından sapmamasını istemişlerdi. Halkevlerindeki törenlerde alkol alınması yasaklanmıştı¹⁷⁴.

Halkevlerinde genel huzurun ve disiplinin sağlanması için bir takım kurallar ve disiplin cezaları söz konusuydu. Eğer bir Halkevi üyesi CHP programına ve ilkelerine karşı gelirse, Halkevinin genel işleyişine, huzuruna karşı bir tutum sergilerse, Halkevi talimatnamelerine karşı gelirse, Halkevi seçimlerine usulsüz yünden müdahale ederse ve hile karıştırırsa bu üyeler için sözle uyarma, yazılı uyarma, muvakkat çıkarma ve Halkevi'nden uzaklaştırma cezası alabilirdi¹⁷⁵.

5.3. Şubelerin İşleyişi ve Azalar

Halkevleri faaliyetleri bakımından kendi iç bünyesinde şubelere bölünerek faaliyet yürütmüştü. Halkevleri, Dil-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Köycülük, Tarih ve Müze, Kütüphane ve Yayın olmak üzere 9 şubeden oluşmaktaydı¹⁷⁶.

Halkevleri, toplumun bütün kesimine ulaşmak amacıyla sürekli aza sayısını arttırmak gibi görevlere sahipti. Öte yandan şubelerin açılabilmesi için de belirli bir azami sayı gerekiyordu. Ancak 25 azanın bir araya gelmesiyle 1 şube açılabilirdi¹⁷⁷.

Halkevi şubeleri birbirleriyle uyum içerisinde çalışmak zorundaydı. Bir şube çalışmalarını yürütürken diğer şubelerin amaçlarına da yer vermek zorundaydı. Her şube birbirinden ayrı faaliyet sahalarında çalışsa da bir bütün halinde çalışması, birbirleriyle fikir alışverişinde bulunması ve ortak çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu da Halkevinin bütüncül faaliyetlerini ortaya koyuyordu. Halkevi'nde şubelerin faaliyetlerini idare heyetleri gözlemlemekte ve denetlemekteydi. İş uyumunun sağlamakta temel görev yine idare heyetlerine aitti¹⁷⁸.

¹⁷⁴ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.14.

¹⁷⁵ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.11.

¹⁷⁶ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.4.

¹⁷⁷ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.4,5.

¹⁷⁸ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.22.

Azalar, şubelerin çalışmalarında söz söyleyen kimselerdi. Azaların CHP üyesi olması zorunluydu¹⁷⁹. Halkevi bünyesinde teşkil edilen şubelerin faaliyetlerine yön verecek, çalışmalarını belirleyecek olan idari birim şube komiteleriydi. Şubeler, Halkevi başkanının veya şube komitesinin talebi üzerine toplantı yaparlardı. Şubelerin amacı şube komitesini seçmek, komitenin belirleyeceği çalışma takvimi üzerinde istişarelerde bulunmaktı. Şubeler yılda en az 2 kez toplanmak zorundaydı. Aza sayısı 25-50 arasında olan şubeler 3, daha fazla olan şubelerse 5 kişilik şube komitesi oluşturabilirdi. Komite azası seçilebilmek için CHP üyesi olma zorunluluğu vardı. Seçimlerde seçime katılan azaların üçte birinin oyunu alan komite azası olabilirdi. Öte yandan komite seçimleri iki yılda bir yeniden yapılırdı. Şube komiteleri şube başkanının talebiyle ayda 2 kez toplanmak zorundaydı. Şube komitelerinin ise belirlediği faaliyetler mutlaka Halkevi idare heyetince onaylanmak durumundaydı¹⁸⁰.

5.4. Halkevi Binaları

Halkevlerinin binaları için bir takım gereklilikler söz konusuydu. Öncelikle bu binaların Halkevi faaliyetleri için yeterli olması gerekliydi. Öncelikle bina yeni mimarının özelliklerini barındırmalıydı¹⁸¹. Öte yandan binalarda Türk mimarisi açıkça gözlemlenebilmeliydi. Bu işler için CHP Genel Sekreterliğinde bir mimarlık bürosu oluşturulmuştu. Burada memleket genelindeki tüm Halkevi binalarının proje ve çizimleri hazırlanıyordu. Halkevi binasının yapılacağı arsa da oldukça önemliydi çünkü arsanın Halkevi faaliyetlerine uygun olacak yeterli bir arsa olması gerekirdi. Bir Halkevi binasının inşa edileceği arsa mutlaka bu bürodan görevli bir mimar tarafından denetleniyordu ve onun onayı sonucunda inşaaata başlanabiliyordu¹⁸².

26.12.1936 tarihinde Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın imzasıyla, yurt genelinde yeni inşa edilecek Halkevi binalarının sahip olması gereken özellikleriyle ilgili bir tamim yayınlandı. Tamimde Halkevi binalarının taşınması gereken asgari özellikler ile azami özellikler tanımlanıyordu. Bu tamime göre asgari bir Halkevi binasının en az 300 kişiyi alabilecek bir salonu, bir okuma ve kitap odası ve komiteler ile

¹⁷⁹ C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, s.5.

¹⁸⁰ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.5-7.

¹⁸¹ Demirkaya, a.g.e., s.139.

¹⁸² C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 19,20.

idare heyetleri için bir yönetim odası olması gerekiyordu. Tam teşekküllü Halkevi binalarında ise salon sinema gösterimlerine de uygun olması lazımdı. Öte yandan bir okuma ve kitap odası büfesi de olan bir gazino, kapalı spor salonu, müzik odası, Halkevinde verilecek kurslar için bir kurs odası, Halkevi başkanı ve yönetimi için bir yönetim odası, bir büro, şube komiteleri için çalışma odaları, misafirler için bir daire veya birkaç oda bulunmalıydı¹⁸³.

Binaların inşa sürecinde Halkevlerine maddi kaynak CHP tarafından sağlanıyordu. Öte yandan inşa edilecek il veya ilçedeki halktan bağışlar da toplanıyordu¹⁸⁴. Halkevi binaları ayrıca bina vergisi kanunundan muaf tutulmuştu. 02.06.1932 tarihinde, Konya Mebusu Kazım Hüsnü Bey tarafından TBMM'ye Halkevleri binalarının bina vergisinden muaf olması hususunda bir kanun teklifi verildi. Bu teklife göre Bina Vergisi Kanununa Halkevleri binalarından vergi alınamayacağına dair bir madde ekleniyordu. Teklif aynı gün TBMM'de kabul edilerek kanunlaştı¹⁸⁵.

5.5. Halkevlerinin Denetimi

Halkevlerinin çalışmaları CHP tarafından belirli zamanlarda denetlenmekteydi. Bu denetlemelerde Halkevlerinin çalışmalarını doğru yürütüp yürütmediği, Halkevinde nelerin eksik olduğu, fiziki şartlarının uygun olup olmadığı gibi hususlar incelenmekteydi. Bu denetlemelerde temel amaç Halkevlerini çalışmaya teşvik etmektir. Öte yandan Halkevlerinin ihtiyaçlarının neler olduğu tespit edilir, CHF tarafından bu ihtiyaçların karşılanmasına vesile olunurdu. Böylelikle Halkevlerinin önündeki tüm imkânsızlıkları kaldırarak faaliyetlerine düzgünce devam etmesi sağlanırdı¹⁸⁶.

Halkevlerinin faaliyetlerinin teftişinde en önemli unsur, her Halkevinin yılsonunda hazırlamak zorunda olduğu faaliyet raporlarıydı. Bu faaliyet raporları birinci altı aylık dönem ve ikinci altı aylık dönem olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Raporlar üç nüsha halinde hazırlanırdı. Bunlardan biri CHP Genel Sekreterliğine gönderilirdi. Biri CHP Bölge müfettişine verilirdi. Biri de Halkevinin kendi dosyasında kalırdı. CHP Genel Sekreterliğinde raporlarla ilgilenen bir birim vardı. Bu birimde söz konusu raporlar

¹⁸³ **BCA**, 490.01.3.14.12.

¹⁸⁴ Demirkaya, **a.g.e.**, s.133.

¹⁸⁵ **BCA**, 490.01.4.9.15; **BCA**, 490.01.3.12.47.

¹⁸⁶ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s. 22.

incelenirdi. Çalışmalarındaki eksikler ise burada belirlenir, değerlendirilirdi. Bu doğrultuda CHP Genel Sekreterliğinden Halkevlerine telkinler içeren yazılar gönderilirdi. Aynı zamanda Halkevlerinin bağlı bulunduğu CHP teşkilatları da bu yazının muhataplarıydı¹⁸⁷.

6. HALKEVLERİNİN BÜTÇESİ

Halkevlerinin faaliyetlerini yürütebilmesi için ihtiyaç duyduğu parasal kaynak, CHP tarafından karşılanmaktaydı. Halkevlerine aktarılan kaynak devlet bütçesinden, özel idarelerden, belediyelerden, köylerin bütçelerinden, kamu iktisadi teşekküllerinden ve belediyeler bankasından karşılanmıştı¹⁸⁸. 1932-1950 yılları arasında Halkevlerine yapılan yardımın toplamı şu şekildeydi:

Tablo3. Halkevlerinin Yardım Aldığı Kuruluşlar ve Yardım Miktarı¹⁸⁹

<u>Yardım Yapan Kuruluş</u>	<u>Miktar</u>
Devlet Bütçesi	27.366.786TL
Özel İdareler	14.151.028TL
Belediyeler	6.335.689TL
Köy Bütçeleri	519.615TL
Kamu İktisadi Teşekkülleri ve Belediyeler Bankası	364.698TL
YEKÜN	48.637.780TL

Halkevi bütçeleri bağlı oldukları CHP parti yönetimi tarafından oluşturulmakta ve kontrol edilmekteydi. Halkevi başkanları, parti tarafından kendilerine verilen bütçe ve harcama hesap özetlerini CHP Genel Sekreterliğine tebliğ ederdi. Halkevi bütçelerinin nasıl oluşturulacağı ve bütçe harcamalarının kontrolünün nasıl yapılacağı CHP Umumi İdare Heyeti tarafından oluşturulan ayrı bir talimatname ile belirlenmişti. Halkevleri kendi içlerinde bazı özel durumlar haricinde gelir elde edemezdi. Bu özel durumlar; Halkevine vatandaşların gönüllü olarak bağış yapması, sosyal yardım amaçlı gösteri, gezi ve balo gelirleri ve Halkevi bünyesinde çıkarılacak olan dergilerden elde edilecek gelirlerdi.

¹⁸⁷ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 23, 24.

¹⁸⁸ Tarhan Erdem- İ. Selçuk Erez, Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, İstanbul 1963, s.41.

¹⁸⁹ Erdem-Erez, a.g.e., s.41.

Bununla birlikte Halkevine yapılacak olan bağışlar idare heyetinin ortak kararı ile kabul edilebilirdi. Ayrıca şubeye yapılan bir bağış, yalnızca şubenin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılabilirdi. Halkevi binasının tamirat, eşya vb. ihtiyaçlarının karşılanmasından CHP parti teşkilatı sorumluydu¹⁹⁰.

7. HALKODALARI VE FAALİYETLERİ

Bir Halkevinin açılabilmesi için en az üç şubenin oluşması gibi bazı gereklilikler bulunmaktaydı. Büyük şehirler ve yerleşimlerde bu azami gereklilikler karşılanabilse de küçük kasaba ve köy gibi yerleşim yerlerinde Halkevinin kurulabilmesi ve faaliyet gösterebilmesi için faaliyetlere katılımda bulunacak vatandaş sayısı ve maddi imkânlar sağlanamamaktaydı. Buna karşın bu yerleşimlerde ikamet eden vatandaşlara ulaşmak, kültürel ve sosyal anlamda istek ve gereksinimlerini karşılama gerekliliği söz konusuydu. Bu bağlamda 1940 ve 1941 yıllarında ülke genelinde köy ve kasaba gibi söz konusu küçük yerleşim yerlerine 198 adet Halkodası açılmıştı. Halkodaları, Halkevleri ile aynı hedefleri güden fakat bu hedefleri Halkevlerine oranla daha küçük yerleşimlerde ve daha sınırlı imkânlarla gerçekleştirmeye çalışan bir nevi minyatür Halkevleriydi. Halkodası için oluşturulan idare heyetindeki kişilerden en az birinin Halkevi Şube Komite Heyeti'nde görev alması gerekmekteydi. Halkodasının açıldığı yerleşimin mekânsal ve maddi açıdan gelişmesi, Halkevi olmaya uygun duruma gelmesi ile söz konusu Halkodası, Halkevine dönüştürülürdü. Halkodalarının görevleri talimatnamelerinde içlerinde bulundukları sınırlı koşullar göz gönüne alınarak düzenlenmişti. Halkodaları bu talimatnameye riayet ederek yıllık çalışma programı düzenlemekteydi. Bu programda hedeflenen çalışmaların verimliliği için azalar 10-15 kişilik gruplara ayrılarak görev paylaşımında bulunmaktaydı. Halkodaları idare heyetleri bulundukları yerleşimdeki vatandaşların gereksinimlerini belirlemek, azalardan fikir almak ve azaların yetkin oluşu konuları göz önünde bulundurarak aralarında iş bölümü yapmakla yükümlüydü. Halkodaları da tıpkı Halkevleri gibi CHP Genel Sekreterliğince denetlenmekteydi. Halkevleri gibi Halkodaları da 1 yıllık çalışmalarını altı

¹⁹⁰ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.7, 8.

aylık raporlar şeklinde hazırlayıp parti vilayet idare heyetlerine ve oradan da CHP Genel Sekreterliğine göndermek zorundaydı¹⁹¹.

Halkodaları, köy ve kasaba gibi küçük yerleşim birimlerinde kültürel kalkınmanın öbek noktalarıydı. Bu doğrultuda gösterdiği faaliyetler ise genellikle şunlardı¹⁹²:

- Vatandaşların bir arada faaliyet göstermeye alışmasını sağlamak için konferanslar düzenlemek
- Milli bayramların kutlanmasını tertiplemek,
- Temsil, kukla, karagöz gibi sahne sanatları sergilemek,
- Halk türküleri ve milli rakslar gibi alanlarda etkinlikler düzenlemek,
- Yapmış olduğu faaliyetlerle kültürlü bireyler yetiştirmek,
- Milli sporlar üzerine çalışmalar yapmak,
- Kütüphaneler kurarak Halkevi'nden mahrum bölgelerin okuma ihtiyacını gidermek,
- Türkçe okuma yazma kursları düzenleyerek okuyan yazan vatandaşlar yetiştirmek,
- Köy gezileri tertip etmek,
- Yerli malını teşvik etmek için sergiler açmak ve sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmak

Tablo 4. Yıldan Yıla Halkodalarının Sayısı¹⁹³

<u>Yıl</u>	<u>Açılan Halkodası Sayısı</u>	<u>Toplam Halkodası</u>
1940	141	141
1941	59	198
1942	22	217
1943	15	231
1944	143	365
1945	2.338	2.688
1946	1.394	4.066
1947	110	4.170
1948	97	4.261
1949	50	4.306
1950	21	4.322

¹⁹¹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 17, 19.

¹⁹² C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s. 19.

¹⁹³ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.32; Arıkan, a.g.m., s.281.

Halkodaları, ülke genelinde yoğun bir teşkilatlanma içine girmişti. Hiç şüphesiz Halkodası seferberliğinin temel nedeni, CHP'nin kırsala dokunma ve faaliyetlerini memleketin en ücra köşelerine kadar götürme isteğidir. Nitekim 1950 yılına gelindiğinde ülke genelindeki toplam Halkodası sayısı, 1940 yılındaki toplam Halkodası sayısının yaklaşık 30 katı kadardı.

8. ŞUBELERİ, AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ

8.1. Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubelerinin amacı, yerelerde çok yönlü olarak Türk dili, tarihi ve edebiyatı üzerine çalışmalar yapmaktır. Halkevleri Dil, Tarih ve Edebiyat Şubelerinin tarih kollarının en önemli görevlerinden biri, Türk Tarih Kurumu'nun yeni belgelere ulaşarak ve bu belgeler ışığında derinlemesine incelemeler yaparak oluşturduğu Türk Tarih Tezine yeni bilgi ve belgelere erişerek katkıda bulunmak aynı zamanda bu çalışmaları yapma konusunda deneyimli bireyler yetiştirmektir. Türk tarihindeki başarıları, fedakârlıkları, liderleri ve geçmiş yaşanmışlıklardan çıkarılan dersleri, Türk milletinin yüzyıllar boyu süregelen başarılarını vatandaşların özümseyerek öğrenmesini sağlamak şubenin birincil amaçlarındandır¹⁹⁴.

Halkevleri Dil, Tarih ve Edebiyat şubeleri, tarih alanında mühim çalışmalar yaparken Türk Tarih Kurumu ile de temas halindeydi. Türk Tarih Kurumu, Halkevlerinin bu çalışma ve gayretlerini yakından takip ediyor ve ilgileniyordu. Ayrıca yoğun çalışmalarda bulunan ve faydalı bilgilere ulaşan Halkevleri, Türk Tarih Kurumu tarafından takdimname ile ödüllendiriliyordu¹⁹⁵.

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubelerinin tarih kolları bulundukları il veya ilçenin yerel tarihini araştırma ve yazma konusuna da yakından ilgi göstermişlerdi. Mesela 1932-1935 yılları arasında Afyon ve Gaziantep Halkevlerinde Milli Mücadelede Gaziantep'i ve Afyon'u anlatan "Ulusal Savaşta Afyon" ve "Ulusal Savaşta Antep" isimli kitaplar yazılmıştı. Şehir tarihi konusunda Adana Halkevi şehirde yaşayan vatandaşların Kurtuluş

¹⁹⁴ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.15

¹⁹⁵ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s. 31.

Savaşına dair anılarını toplamak amacıyla vatandaşlarla sözlü çalışmalar yapıldı. Öte yandan Kastamonu, Eskişehir, İzmir ve Niğde Halkevleri tarih şubeleri de bulundukları şehrin tarihini yazma konusunda çalışmalar yapıyordu. Isparta, Aydın, Adana, Erzurum, Ödemiş, Gümüşhane, Kadıköy ve Konya Halkevlerinde şehir tarihleri antik uygarlıklar dönemine varıncaya dek çalışılmıştı. Aynı zamanda Tokat, Çorum, Maraş, Urfa, Mardin, Kütahya, Zonguldak, Bartın, Amasra, Bafra, Denizli ve Muğla Halkevleri de şehir tarihleri ile ilgili mühim faaliyetler yürütmüştü¹⁹⁶.

Halkevleri, bulundukları şehrin tarihi ile ilgili bilgi ve belgeler saptamak amacıyla başka şehirlerdeki kütüphanelerden de yararlanmakta ve bu konuda Halkevleri arasında bilgi ve belge alışverişi de yapılarak tarih çalışmalarında eşgüdüm halinde hareket edilmekteydi. Böylelikle memleketteki tüm Halkevleri, memleketin tarihini ortaya çıkarmak için bir bütün olarak çalışıyordu. Örneğin Sinop ve Malatya Halkevlerinde ise yerel tarihleri hakkında yazılmış yabancı eserler Türkçeye çevrilerek farklı belgelere ulaşmaya çalışılmıştı¹⁹⁷.

Halkevleri Dil, Tarih ve Edebiyat Şubelerinin tarih kolları il ve ilçede konumlanan tarihi eserler ve antik kentlere inceleme yapmak için tarih gezileri düzenlemişlerdi¹⁹⁸. Örneğin Isparta Halkevi şehirlerinde bulunan ve tarihi anlamda önem arz eden Söğüt Dağı ve Yan Dağı'na tarihi araştırmalar yapmak amacıyla altı gün süren bir tarih gezisi düzenlemişti¹⁹⁹. Bazı tarih şubeleri, tarihi eserlere ulaşarak veya ulaşılan tarihi eserleri sınıflandırarak müze şubelerine katkıda bulunmuşlardı. Tarihi eserlere ulaşma konusunda yapılan çalışmalardan başlıcaları Bartın Halkevinin oluşturduğu “Tarih ve Devrim Salonu” ve Gaziantep Halkevinde 70 adet Roma ve Eti heykelinin sergilendiği müzeydi. Bu örneklerin yanı sıra Niğde Halkevinde Etilere ait hiyeroglif koleksiyonu bulunmaktaydı. Zonguldak Halkevi ise 15 cilt tarihi eser niteliğinde el yazması kitaba ulaşarak bunları Kültür Bakanlığı'na göndermişti. Tarih şubeleri tarihi araştırmalarını broşür haline getirerek ilgili kuruluşlara iletliyordu²⁰⁰.

¹⁹⁶ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.29

¹⁹⁷ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.30.

¹⁹⁸ Halkevleri 1940, Ulusal Matbaa, Ankara, s. 13; Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.29;1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, s.6.

¹⁹⁹ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.29

²⁰⁰ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.30, 31

Cumhuriyet idaresinin Türkçeye verdiği önem Halkevlerinde tezahür ediyordu. Halk hikâyeleri, destanlar, hurafeler gibi edebi dil öğelerinin toplumun ortak tarihini yansıtan ve bu tarih sahnesinde oluşup süregelmiş oldukları fikrinden yola çıkılarak dil, tarih ve edebiyat çalışmaları aynı şube altında toplanmıştı. Dil şubelerinin amaçları Türk dilini işlemek, millileştirmek ve sistemleştirmek konusunda çalışmalar yapmaktı. Türkçeyi geliştirmek, duygu düşüncelerin en iyi şekilde ifade edilebilmesini sağlayacak yeterliliğe ulaştırarak yetkin bir iletişim aracı haline gelebilmesini sağlamak şubenin en önemli gayesiydi. Bu doğrultuda dil şubelerinde, eski Türkçe metinlerde geçen öz Türkçe kelimeleri saptamak, halk arasında kullanılan deyişleri ve kelimeleri tespit etmek, dilbilgisi ve şive özellikleri, yabancı kökenli kelimeleri karşılayacak Türkçe kelimeler üretmek gibi çalışmalar yapıyordu²⁰¹.

Halkevlerinin, Türk dilinin geliştirilmesi ve yayılması konusunda yaptığı çalışmalardan birisi, 1932-1935 yılları arasında Türk Dil Kurumu ile müşterek oluşturduğu 40.000 fiş çalışmasıydı. Tüm ülkede Halkevleri en küçük topluluktan köylere ve şehirlere dek halkın kullandığı deyişleri, halk sözlerini, sözcükleri toparlamış ve bunları fişler halinde Türk Dil Kurumu'na iletmişlerdi. Böylelikle birincil kaynak olan halkın dilinden oluşturulmuş bir “söylem havuzu” meydana gelmişti. Halkın kullandığı atasözleri de yine yerel halkla sözlü çalışmalar yapılarak derleniyordu. Halkevleri Türk Dil Kurumu'na folklor çalışmaları ile de destekte bulunmuşlardı. Mesela Eskişehir Halkevi yaklaşık 200 öğretmeni folklor derlemeleri yapmaları konusunda görevlendirmişti. Aynı zamanda Halkevleri, sentaks konusunda da çalışmalar yaparak çalışmalarını Türk Dil Kurumu'na iletmekteydi²⁰².

Yeni edebiyat çalışmalarının doğması, bu çalışmalara ilham verecek ortam ve atmosferin yaratılması, öz Türkçe kelimelerle oluşturulan edebi eserler meydana getirmek ve bu eserler vasıtasıyla öz Türkçe kelimeleri geniş kitlelere ulaştırmak, muasır medeniyetlerin edebi ilerlemelerinden faydalanırken milli varlığa olumsuz etkilerinden uzak durmak edebiyat şubelerinin en önemli amaçlarıydı. Bununla birlikte edebiyat şubeleri, edebi eserler vasıtasıyla Türk inkılabını, Türk tarihini ve Milli Mücadele ile ilgili anıları da geniş kitlelere öğretmeyi ve aktarmayı da amaçlıyordu. Tüm bu amaçlar doğrultusunda şiir geceleri, edebi söyleşiler, edebi eser yarışmaları düzenleniyor, dergilere yazılar gönderiliyor, yabancı dilden eserler tercüme ediliyordu. Türk dili ve edebiyatını başka

²⁰¹ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, Ulus Basımevi, 1935, s. 115, 130; Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s. 14, 17; Halkevleri 1940, s.13.

²⁰² Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.17-19.

milletlerin dillerinin etkisi altından kurtarmak, Türk tarihini derinlemesine incelemek ve toplumun belleğine yerleştirmek Halkevlerinin en önemli gayelerindendi²⁰³.

Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Mehmet Akif Ersoy, Mehmet Emin Yurdakul gibi Türk edebiyatının önde gelen isimlerini anma konferansları ise vatandaşların Türk edebiyatı konusundaki bilgi birikimlerini arttırmasında önemli bir rol oynuyordu²⁰⁴.

Halkevleri dil tarih ve edebiyat şubeleri kendi dergilerini de hazırlıyorlardı. Böylelikle bulundukları muhitlerin yayın hayatlarına renk getirmiş bulunuyorlardı. 1939 yılına gelindiğinde 21 Halkevi dergi yayını yapmaktaydı²⁰⁵.

Halkevleri Dil, Tarih ve Edebiyat Şubelerinin eğildiği bir konu da konferanslardır. Halkevlerinde verilen konferanslarla ise Kemalizm'in prensiplerini halka benimsetme, yurt sevgisini aşılama, bilinçli vatandaşlar yetiştirme gibi amaçlar güdülmekteydi. Halkevlerinde muhtelif zamanlarda verilen konferanslar, vatandaşların bilgi birikimini arttırıyor, ufkunu açıyordu. Kaynaşma toplantılarında vatandaşlar bir araya geliyor, muhtelif konularda verilen konferansları dinliyordu²⁰⁶. Mesela 1948 yılında Bursa Halkevi, Tabiatın Anahtarları İlmin mi, Ahlakın mı Elindedir? Başlığında konferans düzenlerken, Ankara Halkevi, "Türk Kooperatifçiliğinin Gelişmesi" isimli konferansla kooperatifçilik alanına eğiliyordu. Öte yandan "Coğrafya Bakımından Ankara" konferansında Ankara'nın coğrafi özellikleri anlatılıyordu. "Anadolu: Her Taşın Altında Bir Hazine" isimli konferans ise Behçet Kemal Çağlar tarafından verilmişti. "Türkiye Kültür ve Medeniyetçe Nasıl Kalkınabilir" konferansı ise İ.H. Baltacıoğlu tarafından verilmişti²⁰⁷.

8.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Toplumun kültürel anlamda kalkınmasında ve ilerlemesinde en önemli araçlardan biri olarak görülen güzel sanatlar faaliyetlerini, Halkevlerinde Güzel Sanatlar Şubesi yürütüyordu. Müzik, resim, mimarlık ve heykelticilik gibi alanlarda çeşitli faaliyetler

²⁰³ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s. 16, 20.

²⁰⁴ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.7; CHP VXL. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara 1948, s.11.

²⁰⁵ C.H.P. 1939da Halkevleri, s.9.

²⁰⁶ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, , s.10, 11;Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.27

²⁰⁷ CHP VXL. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.11.

göstererek memleketin kültürel açıdan gelişmesine katkıda bulundukları gibi aynı zamanda güzel sanatlar alanında gelişmeye açık gençlere ulaşıyor, bu yeteneklerini kullanmaları için uygun şartlar yaratarak ülkeye yeni sanatkârlar kazandırıyorlardı. Şube aynı zamanda tertip edilecek kurslar vasıtasıyla halkın güzel sanatlara olan bilgi ve ilgisini arttırmayı da amaçlamaktaydı²⁰⁸.

Müzik alanında bu şubeler koro, orkestra ve bando, musiki kursları gibi konulara yoğunlaşmaktaydı. Müzik alanında yapılan çalışmalarla müziğin sadece bu işle uğraşan belirli bir sanatkâr kitlesinin değil toplumda pek çok kişinin ilgilendiği ve faaliyetler yürüttüğü bir sanat dalı haline gelmesi amaçlanmıştı²⁰⁹. Müzik çalışmalarında hem batı müziğinde kullanılan yöntem ve araçlar kullanılması hem de bunların yerel halk müziği araç ve motifleriyle sentezlenmesini böylelikle toplumun müzik beğenisine ve alışageldikleri müzik kültürüne hitap etmeyi amaçlıyorlardı²¹⁰.

Müzik alanında Halkevlerinde en çok yapılan çalışmalardan birisi olan koro çalışmalarında halk koro halinde milli marşlar, bulunulan yöreye ait türküler seslendiriyordu²¹¹. Korolarda seslendirilecek olan parçaların çeşitlendirilmesi ve belirlenmesi için beste sanatkârlarından koro için seslendirilecek müzik eserleri ve halk türkülleri toplanmış, basımı yapılarak Halkevlerine ulaştırılmıştı²¹². Koro çalışmalarında Beşiktaş Halkevi ve Kadıköy Halkevlerinin yüz kişiden oluşan korolarının yaptığı verimli çalışmalar oldukça dikkat çekmişti. Halkevleri koroları köylere varıncaya dek toplumun tüm fertlerinin müziğe ulaşması için çalışıyorlardı²¹³.

Toplumdaki her bir ferde müzik sanatını ulaştırma gayesiyle atılan adımlarda müzik eğitimi ve müzik kursları da oldukça önemliydi. Bu amaçla Halkevleri istekli ve yetenekli gençlere ve köylülere eğitimler vererek halk koroları oluşturuyordu. Bu çalışmaların bir örneği Ankara Halkevinin köylerden vatandaşları eğiterek elliden fazla köylü vatandaşlarla bir koro oluşturması ve bu koronun Cumhuriyet Bayramı kutlamasında marş seslendirmesi idi²¹⁴.

²⁰⁸ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s. 11; C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.5.

²⁰⁹ Halkevleri 1940, s.15.

²¹⁰ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.5.

²¹¹ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, s.9.; C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.13.

²¹² C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.13.

²¹³ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.9.

²¹⁴ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.44,45.

Orkestra ve bando çalışmaları da mzık alanında önemli yer tutmaktaydı. Vatandaşların arasından bando ve orkestra çalışmaları konusunda eğitilmek üzere kişiler bulunuyor ve onlara gerekli çalgı aleti eğitimleri veriliyordu. Köylü vatandaşlara mzık zevkini aşılamak amacıyla Mudanya, Bafra ve Gerede Halkevi orkestra ve bandoları köy gezilerine katılmış ve köylüler bandolar eşliğinde yürüyüşte yürüyüş yapmıştı. anakkale, Aydın, Eskişehir ve daha birçok halkevinin caz orkestrası da bulunuyordu. Halkevleri oluşturdukları bando ve orkestralarla hem kendi il ve ilçelerinde hem de farklı şehirlere yaptıkları ziyaretlerde konserler ve mzık gösterileri düzenliyordu. Konserler ve musiki faaliyetlerinin önemli bir yer tuttuğu Halkevlerinde sıklıkla bu çalışmalara yer veriliyordu. 1932-1935 yıllarına Balıkesir Halkevi Bandosu her akşam Adana Halkevi Bandosu ise haftada iki kez konser dzenlemektedir²¹⁵.

Mzık kolları hem kendi bünyesinde faaliyetlerde bulunan üyeleriyle hem de bulundukları yerlerdeki usta sanatçılarla sıklıkla çalışmalarda bulunuyorlardı. Örneğin Kadıköy Halkevi, 1943 yılında İstanbul'daki ünlü musiki ustalarıyla her hafta bir veya iki kez konserler tertip ediyordu. Aynı yıl Eminönü Halkevi de yerli ve yabancı pek çok usta sanatkrın katılımıyla konserler dzenlemiřti²¹⁶.

Mzık ile ilgili çalışmalarda radyodan da oldukça fayda sağlanıyordu. Her Halkevinin kendine ait bir radyosu bulunuyordu ve pek çok Halkevi bu radyolardan avlularında ve muhitlerindeki meydanlarda mzık yayını yapıyor, vatandaşlar ise bu yayınları ilgi ve heyecanla dinliyorlardı²¹⁷.

Fotoğrafçılık, Güzel Sanatlar şubelerinin eğilmekte olduğu bir diğer sanat dalıydı. Memleketin belirli yerlerindeki Halkevleri, fotoğraf sergileri açarak vatandaşların gz zevklerine hitap ediyordu. Böylelikle fotoğrafçılık sanatının ülke genelinde bilinmesine ve yayılmasına da vesile olmaktadır²¹⁸.

Fotoğraf sanatının icra edilmesi için gerekli araç gereçlere ulaşımın sınırlı olduğu dönemlerde pek çok kez fotoğraf sergisi düzenlenmiş, sergiye katılan fotoğraflar kendi aralarında derecelendirilmişti. Her yıl Ankara Halkevinde amatör resim ve fotoğraf sergisi

²¹⁵ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı., s.41,43.

²¹⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944, s.6.

²¹⁷ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl çalıştı., s.41.

²¹⁸ Halkevleri 1940, s.15.

düzenleniyordu. Ülkedeki diğer halkevlerinden gönderilen fotoğraflar burada görücüye sunuluyordu²¹⁹.

Güzel Sanatlar Şubelerinde vatandaşların kültürel gelişimine ve estetik zevklerinin oluşmasına oldukça faydada bulunan resim sanatı da özel önem taşıyordu. Bu kapsamda resim yeteneğine sahip kişilere ulaşılarak yeteneklerini geliştirmeleri yolunda teşvikler ve destekler sağlamak amaçlanıyordu. Şubelerde açılan resim atölyeleri ve bu atölyelerde verilen resim dersleriyle de genç yeteneklerin gelişmesinin önünü açıyordu. Bununla birlikte şubelerde resim sergileri düzenlenerek vatandaşlara bu sanat eserlerini inceleme imkânı sağlanıyordu²²⁰. Ankara Halkevinde her yıl Cumhuriyet Bayramı'nda resim sergisi açılıyor ve ülkenin pek çok ünlü ressamı da bu sergilere katılım gösteriyordu. Bunun dışında Ankara Halkevi 1935 yılının zafer bayramında aile koleksiyonlarına dahi başvurarak 90 kadar sanat eserinin yer aldığı inkılap resimleri temalı bir sergi düzenlemişlerdi. Trabzon, Balıkesir, Eminönü ve daha pek çok halkevi resim sergileri düzenliyordu²²¹. Her yıl Ankara Halkevinde düzenlenen Halkevleri amatör resim ve fotoğraf sergisine pek çok Halkevi resimler gönderiyordu²²². Malatya, İzmir, Mersin, Ankara, Kadıköy gibi Halkevlerinde resim kursları düzenlenerek vatandaşların resim sanatıyla ilgili yeteneklerinin geliştirilmesi sağlanmış ve uygun ortam hazırlanarak çalışmalara teşvik edilmişti. Kadıköy Halkevi bünyesinde şubenin resim kursunda eğitim görmüş kişiler arasında resim sergisi düzenlenerek vatandaşların yeteneklerini sergilemesi ve sanat icra etmeleri için motivasyon kazanmaları sağlanmıştı²²³.

Heykeltıraşlık Güzel Sanatlar Şubelerinin üzerinde çalışmalar yaptığı alanlardan birisiydi. Yeteneği olan fakat yeteneğini işleyecekleri uygun ortam ve araç gereçlere erişemeyen vatandaşların yeteneklerini kullanıp geliştirebilecekleri şartlar Halkevleri sayesinde yaratılmıştı. Bunun bir örneği de Eskişehir Halkevi'nde yeteneğinin farkına varılıp geliştirmesi sağlanan bir öğrencinin Güzel Sanatlar Akademisine yükseköğrenimini yapması üzere kabul almasıydı. Pek çok Halkevinde heykel kursları açılmış büst gibi sanat eserleri meydana getirilmişti²²⁴.

²¹⁹ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.15.

²²⁰ Halkevleri 1940, s.14; 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, s.10.

²²¹ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.46.

²²² Halkevleri 1940, s.15.

²²³ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.47.

²²⁴ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.48.

Mimari alanı Halkevleri Güzel Sanatlar Şubelerinde üzerine çok sayıda çalışmanın gerçekleştirildiği bir alandı. Bu çalışmalardan birisi Afyon Halkevi'nde mimarların inşaatta çalışan işçilere kendilerini yaptıkları işte geliştirmeleri adına dersler vermesiydi. Ankara Halkevi ve Eminönü Halkevi de bu alana özel önem göstererek mimari eserlerin yer aldığı bir sergi düzenlemişti²²⁵.

Yurttaşların kültürel gelişiminde ve bilgilenmesinde oldukça faydalı olan sinema çalışmaları da Halkevlerinde yakından takip ediliyordu. 1945 yılında ülkedeki 44 Halkevinde sinema bulunuyordu²²⁶. Bazı Halkevlerinde sinemalar vasıtasıyla sağlık ve tarım gibi konularda ilgilendirici film gösterileri yapılıyor ve konferanslar gösteriliyordu. Bu faaliyetlere halkın yoğun katılımı söz konusuydu²²⁷.

Halk oyunları ve rakslar Güzel Sanatlar Şubelerinin faaliyet alanları içerisindeydi. Halkevleri, düzenledikleri gösterilerde halk oyunlarına da yer veriyordu²²⁸. Halk oyunları Halkevlerinin düzenlediği gösteriler sayesinde yalnızca köylerde yapılan danslar olmaktan çıkmış şehirlerde de vatandaşlar tarafından oynanan ve ilgilenilen bir alan haline gelmişti²²⁹.

8.3. Temsil Şubesi

Halkevlerinde Temsil Şubelerinin temel işlevi, vatandaşları sahne sanatlarıyla buluşturmak, modern batı sahne sanatlarını memleketin dört bir yanına yaymak, bununla birlikte Türk geleneksel sahne sanatları olan kukla, karagöz, ortaoyunu gibi gelenekleri yaşatmaktır. Öte yandan ömrü boyunca hiçbir zaman tiyatroya gitmemiş, temsil seyretmemiş olan vatandaşlar Halkevleri sayesinde tiyatro ile tanışıyor, temsilleri seyredebiliyordu²³⁰. Halkevleri bünyesinde bu faaliyetleri yürütebilmek amacıyla birer temsil ekibi teşkil ediliyordu²³¹. Halkevleri temsillerine rağbet o kadar çok oluyordu ki, kimi zaman salonlarda boş yer bulmak bile mümkün olmuyordu²³².

²²⁵ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.47,48.

²²⁶ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.15.

²²⁷ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.102.

²²⁸ Halkevleri 1940, s.16.

²²⁹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.5.

²³⁰ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.6.

²³¹ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.12.

²³² Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.53.

Halkevleri, temsillerinde uğruna mesai harcadığı ilkeleri doğrultusunda halkı eğitmeyi, terbiye ve telkin etmeyi ve milli amaçlar uğruna halka bütünleşmiş bir halk tabakası yaratmayı amaçlamıştı²³³. Halkevlerinde bu amaç için gösterilen piyesler genellikle yeni yaşayış biçimine uygun olarak Türk Tarih Tezini destekleyen, Milli Mücadeleyi vatandaşa anlatan ve eski ile yeniyi karşılaştırarak vatandaşa yeniliklerin gerekliliğini ve önemini vurgulayan konulardan oluşuyordu²³⁴. Başka bir deyişle temsiller, CHP'nin halkla bütünleşmesinde önemli bir araçtı. Bu doğrultuda Halkevlerinde temsil edilecek piyesler CHP tarafından belirleniyor ve denetleniyordu. CHP'nin onaylamadığı herhangi bir sahne oyununun gösterilmesi pek mümkün değildi. Akın, Çoban, Özyurt, Mete, Baş Devir, Beyaz Kahraman, Mavi Yıldırım, Beş Devir, Ergenekon, Kızıl Çağlayanlar, Ateş, Yarım Osman, Gavur İmam, On Yılın Destanı, Şeriye Mahkemesinde, Uzun Mehmet, Cumhuriyet Çocukları, Kozanoğlu, Koçyiğit Köroğlu, Bir Ses, İnkılap Çocukları, 30 Ağustos Vatan ve Vazife, Canavar, Beş Devir, Haydi Suna²³⁵ gibi piyesler bu doğrultuda Halkevlerinde gösterilen temsillere örnek verilebilir.

Geleneksel Türk oyunlarına da yoğun ilgi gösteren Halkevi Temsil Şubeleri, karagöz, kukla ve milli rakslar gibi oyunların sergilenmesinde döneminin öncü kurumlarındandı²³⁶. Bu oyunlar Köycülük Şubeleri ile müşterek olarak genellikle köylerde temsil ediliyordu²³⁷. Aynı zamanda Halkevleri orta oyunu gibi geleneksel Türk sahne sanatlarını modern tekniklerle sentezleyerek eski ve yeniyi bir araya da getirmişti²³⁸. Böylelikle Anadolu'nun gelenek ve görenekları korunuyor ve yaşatılıyordu.

Halkevlerinde temsil alanına meraklı gençlerin eğitime de oldukça önem verilmişti. Bu doğrultuda Halkevlerinin bir temel işlevinin de ülkeye yeni sanatçılar yetiştirmek olduğu aşîkârdır. Memleketin birçok yerinde Halkevleri, temsil sanatına meraklı gençler için kurslar düzenlemekteydi. Bu kurslar 3 yıllık kurslardı ve ilk yıllarında kıraat, inşat, makyaj, mimik; ikinci yıllarında trajedi ve komedi; üçüncü yıllarında ise sahne ışığı, sahne tekniği, dekor, batı tiyatroları ve edebiyatı gibi dersler veriliyordu²³⁹. Öte yandan

²³³ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.6; 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, s.11.

²³⁴ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.55.

²³⁵ Nurhan Karadağ, “1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı:8, 1988, s.136, 137.

²³⁶ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.60; Halkevleri 1940, s.15, 16.

²³⁷ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s15.

²³⁸ Karadağ, a.g.m., s.160,161.

²³⁹ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.62.

Halkevlerine gelen amatör tiyatro yazıları Halkevlerince inceleniyor eğer uygunsa neşrediliyordu. Böylece yetenekli kimselerin önü açılmış oluyor ve temsil işlerinde tanınırlık elde ediyorlardı²⁴⁰.

8.4. Spor Şubesi

Halkevi Spor Şubelerinin temel amacı, sporu milli bir ülkü haline getirerek vatandaşları spora teşvik etmek, onlara sporun faydalarını anlatmak, yeni sporcular yetiştirmek ve çeşitli dallarda spor faaliyetleri yürütmektir²⁴¹. Halkevleri Spor Şubelerine maddi kaynak CHP Genel Sekreterliği tarafından sağlanıyordu²⁴². Halkevlerinin en temel işlevi bulundukları bölgelerde futbol takımları kurmasıydı. Kurdukları futbol takımları birbirleriyle maçlar yapıyorlardı. Bu maçlara vatandaşlar oldukça yoğun ilgi göstermekteydi²⁴³. Örneğin Bartın, Bergama, Silvan, Düzce gibi Halkevlerinin futbol ve voleybol takımları vardı²⁴⁴. Böylelikle memleket genelinde canlı bir futbol yaşamı oluşturuyorlardı.

Halkevleri Spor Şubeleri, yaptıkları faaliyetlerle kuruldukları yerlerin spor yaşantılarına katma değer sağlıyorlardı. Mesela Beyoğlu, Elazığ, İzmir ve Ankara Halkevleri birer spor salonu kurmuştu. Samsun Çanakkale, Bolu, Bartın, Tekirdağ, Mardin, Elazığ gibi Halkevleri spor sahaları inşa etmişlerdi. Silifke ve Merzifon Halkevleri de voleybol sahası, Balıkesir Halkevi ise bir tenis kortu açmıştı²⁴⁵. Atletizm, Halkevleri Spor Şubelerinin eğildiği bir diğer spor dalıydı. Memlekete yeni atletler yetiştirmek ise Spor Şubelerinin önemli bir gayesiydi. Örneğin Gaziantep Halkevi bir atlet takımı kurmuştu²⁴⁶.

Halkevleri, güreş, kalkan, ata binme ve cirit gibi geleneksel Türk sporlarını da yaşatmaya devam ediyordu. Örneğin Bursa, Mersin, Trabzon, Maraş, Samsun, Kütahya, Çorlu, Kırklareli, Kastamonu, İnegöl gibi Halkevleri 1932 ile 1935 yılları arasında güreş faaliyetleri yürütmüştü. Aynı Halkevleri aynı zamanda yeni güreşçiler yetiştirebilmek için

²⁴⁰ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.6.

²⁴¹ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.12,13; Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.66.

²⁴² C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.7,8

²⁴³ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.78.

²⁴⁴ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.73.

²⁴⁵ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.80.

²⁴⁶ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.73.

güreş kursları düzenliyorlardı. Beyoğlu Halkevi ise Bayburt'tan davet ettiği cirit sporcularıyla bir etkinlik düzenlemişti²⁴⁷. 1945 yılında Afyon ve Bursa kalkan sporları icra etmekteydi. Malatya ve Afyon Halkevleri ise cirit oyunlarını icra etmekteydi²⁴⁸. Edirne Halkevi, 1945 yılında Kırkpınar yağlı güreş karşılaşmalarını düzenlemişti²⁴⁹. Adana, Sivas, Uşak, Niğde, Alaşehir, Alanya, Tokat Halkevleri ise atlı spor takımları oluşturmuyorlardı²⁵⁰.

Halkevleri, kuruldukları bölgelerin coğrafi şartlarına uygun sporlar icra etmeye de gayret etmişlerdi. Kayak, dağcılık, yüzme, avcılık bunlardan öne çıkanlardı²⁵¹. Kayak gibi sporların yapılabilmesi için kayak yapmaya müsait olan Halkevlerine CHP Genel Sekreterliği tarafından ekipman gönderiliyordu²⁵². Mesela 1945 yılında İsviçreden getirtilen özel kayak ekipmanları özellikle Doğu Anadolu bölgesindeki Halkevlerine dağıtılmıştı²⁵³. Böylelikle ülkede her türlü spor dalında canlı bir spor yaşamı oluşmasına çabalanıyordu.

8.5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin temel amacı, vatandaşlara başta Türkçe olmak üzere dil kursları hizmeti vermek, onlara gündelik hayatta karşılaşılabileceği sorunları aşma konusunda pratik bilgiler sağlamak, vatandaşlık hususunda temel bilgiler aktarmak ve mesleki anlamda gelişimlerini sağlamak için çeşitli kurslar açmaktır. Halkevlerindeki kurs programlarını başarıyla tamamlayan kimselere diploma verilmekteydi. Bu diplomalar için törenler düzenlenirdi²⁵⁴.

Halkevleri Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin en önde gelen kurs faaliyeti hiç şüphesiz Türkçe okuma yazma kurslarıydı. Halkevleri yurt genelinde adeta okuma yazma seferberliği başlatmıştı. 1939 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından Halkevlerine, açılacak olan okuma yazma kursları ile ilgili genelge gönderdi. Bu genelgeye göre Halkevlerinde düzenlenen kurslarda alfabe, imla, kırat, yazı ve aritmetik gibi dersler gösteriliyordu. Bu kurslara 18 yaşından büyük olan ve okuma yazma bilmeyen tüm

²⁴⁷ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.74.

²⁴⁸ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.16.

²⁴⁹ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.16.

²⁵⁰ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.73.

²⁵¹ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.68,69.

²⁵² C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.7.

²⁵³ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.15.

²⁵⁴ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.15,16.

vatandaşların katılabileceği söyleniyordu. Kurslar haftada en az 6 kez verilmek zorundaydı²⁵⁵. 1939 yılında Halkevleri tarafından 223 tane kurs programı açıldı. 1940 yılında 172 Halkevi tarafından okuma yazma bilmeyen erişkin vatandaşlara kurs programları düzenlendi. Bu kurslara toplamda 22.551 vatandaş katıldı²⁵⁶.

1932-1935 yılları arasında Ankara, Sinop, Tekirdağ, Yozgat, Antalya, Adana, Eskişehir ve Aksaray Halkevleri, cezaevindeki hükümlülere okuma yazma programları açmıştı²⁵⁷. 1944 yılında 103 Halkevi'nde 1945 yılında ise 150 Halkevi'nde okuma yazma kursu devam etmekteydi. Bu kursların yaygınlaşabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile müşterek hareket edilerek fabrikalarda çalışan veya cezaevlerinde hükümlü bulunan okuma yazma bilmeyen vatandaşlara ulaşılmıyordu²⁵⁸. Halkevleri, memleketin dört bir yanında okuma-yazma seferberliğini 1950 yılına dek sürdürmüştü²⁵⁹.

Halkevlerinde yabancı dil eğitimi oldukça yaygın olarak süren bir programdı. 1932-1935 yılları arasında Beyoğlu, Ankara, Beşiktaş, Aydın, Antalya, Afyon, Adana, Çanakkale, Denizli, Edremit, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, Konya, Maraş, Muğla, Samsun, Sivas, Zonguldak, Şehremini, Şişli, Trabzon, Merzifon, Bursa, Kadıköy, Bergama, İzmit, Üsküdar ve Isparta Halkevleri yabancı dil eğitimi hususunda öne çıkan Halkevleriydi²⁶⁰. 1945 yılına gelindiğinde bu kurslardan 3000'den fazla öğrenci faydalanmıştı²⁶¹.

Halkevlerinde gündelik yaşantıyla ilgili kurslar da oldukça yaygındı. Bu kurslar vatandaşlara gündelik hayatta karşılaşacağı durumlarla ilgili pratik bilgiler veriyordu. Öte yandan kimi kurslar da zanaat ve meslek edindirmek içindi. Dikiş kursu, çiçekçilik, şapkacılık, daktilo, şoförlük, dokumacılık, marangozluk, zeytincilik, arıcılık, ağaç yetiştirme kursları, muhasebe zehirli gazlardan korunma, köy kâtipleri yetiştirme kursları, itfaiye yetiştirme kursları, ticaret kursları, sağlık kursları bu alanda düzenlenen kurslara örnekti²⁶².

Halkevlerinde temel bilimler eğitimine de önem verilmeye çalışılmıştı. Halkevleri, bu doğrultuda fizik, kimya, elektrik gibi alanlarda ders vermeye çalışıyordu. Öte yandan

²⁵⁵ BCA, 490.01.4.21.30.

²⁵⁶ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.9,10.

²⁵⁷ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.100.

²⁵⁸ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.19.

²⁵⁹ BCA, 490.01.1060.1073.1; BCA, 490.01.1059.1070.2; BCA, 490.01.1060.1071.1; BCA, 490.01.1059.1068.1; BCA, 490.01.1058.1066.1; BCA, 490.01.1059.1067.1; BCA, 490.01.1058, 1065,2; BCA, 490.01.1055.1053.2; BCA, 490.01.1055.1053.3.

²⁶⁰ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.99.

²⁶¹ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.21.

²⁶² C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.11.

derslerin verimini arttırabilmek amacıyla Halkevleri, laboratuvar kurmaya, laboratuvarların olmadığı Halkevlerinde ise derslerin ortaokul ve liselerdeki laboratuvarlarında yapılmasına çalışıyordu²⁶³.

8.6. Köycülük Şubesi

Halkevlerinde Köycülük Şubelerinin temel amacı, modern bir cumhuriyet köyü yaratma çabaları içerisinde köylüyü sağlık, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan kalkındıracak faaliyetlerde bulunmaktı. 1932 yılından 1942 yılına dek 325 Köycülük Şubesi faaliyetteydi²⁶⁴.

Halkevi Köycülük Şubelerinin bir işlevi, köylere ziyaretlerde bulunmaktı. Bu ziyaretler, doktor, öğretmen, dişi, veteriner ve ziraatçılardan oluşan kalabalık bir kabileyle yapılmıyordu. Bu ziyaretlerde köylülerin sıkıntılarıyla ilgileniliyor, tarımsal açıdan yardıma bulunuluyor, hasta olan köylülerin tedavileri yapıyor, köylülere köyleri ilgilendiren kanun ve yeniliklerle ilgili bilgilendirmelerde bulunuluyordu²⁶⁵. Köylülerin sağlığı üzerine gayretler sarf eden şubeler, köylerde sağlıklı olmak için yapılması gerekenler üzerine broşürlerle bilgilendirme çalışmalarına girişiyordu²⁶⁶.

Toprak Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra köylülerin kanundan haberdar olabilmesi, bu kanunun neler getirdiği ve yükümlülüklerinin neler olduğu hususunda bilgili olabilmesi amacıyla Halkevi Köycülük Şubeleri köylere gitmiş, köylü vatandaşlara kanun hakkında bilgilendirmelerde bulunmuştu²⁶⁷.

Gündelik hayatın hemen her alanında Köycülük Şubeleri köylülerin yanında idi. Örneğin Konya ve Milas Halkevi, 1934 yılında arıcılık, tavukçuluk, ağaç ve hayvan yetiştirme gibi konularda köylülere bilgilendirici toplantılar düzenlemişti Kars Halkevi, vatandaşlara tohum dağıtmıştı²⁶⁸.

²⁶³ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.10.

²⁶⁴ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.14.

²⁶⁵ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.14,15; C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.23.

²⁶⁶ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.121.

²⁶⁷ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.23

²⁶⁸ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.65, 72, 95.

1937 yılında Denizli Halkevi, bir hanı restore ederek misafîrhane açmıştı. Köyün su hatlarını tamir etmiş, köylülere su ulaştırmıştı²⁶⁹. 1937 yılında İskilip Halkevi pamuk tohumu dağıtmış, arıcılık konusunda fenni kovanlar yaparak köylüyü bilgilendirmişti. Aynı sene Samsun Halkevi köylerde kavun, fasulye ve tütün tohum ve fideleri dağıtmıştı²⁷⁰.

Halkevleri Köycülük Şubeleri, köylerde okuma yazma oranının yükselebilmesi için yoğun bir mesai harcamıştı. Bu doğrultuda köylerde Türkçe okuma yazma kursları düzenlendi. Aynı zamanda kimi Halkevleri de köylerde okuma odaları açıyordu²⁷¹. 1937 yılında Balıkesir, Bartın, Edremit, Bolu ve Uzunköprü Halkevleri köylüye Türkçe okuma yazma öğretmede oldukça başarılıydı²⁷².

Halkevi Köycülük Şubeleri, Temsil Şubeleri ile müşterek hareket ederek köylerin kültürel açıdan kalkınmasını sağlayabilmek amacıyla köylerde temsil, karagöz, kukla, milli raks gibi geleneksel oyunları temsil etmekteydi²⁷³. Öte yandan sinema ve temsil faaliyetlerini köylere ulaştırıp vatandaşların kültürel hayatlarına canlılık getirmek, Halkevlerinin göreviydi²⁷⁴.

8.7. Müze ve Sergi Şubesi

Tarihi ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması, sanat eserlerinin sergilenerek halkın estetik ve kültürel fikir yapısının oluşması konusunda çalışmalarda bulunan şube Müze ve Sergi Şubeleriydi. Halkevi müzesi ve sergiler kolu olmak üzere iki koldan oluşan şubenin müze kolunun amaçlarından en önemlisi bulundukları il veya ilçenin tarihi kalıntılarının korunmasını sağlamaktı. Şube aynı zamanda yer aldığı bölgede var olan müzelerin geliştirilmesini eğer yoksa kurulmasını amaçlıyordu. Bu doğrultuda şubeler, maddi imkânları ölçüsünde tarihi olarak önem arz eden kitaplar, çini, halı, silah gibi nesneleri satın alarak müzelere aktararak korunmasını ve tanıtılmasını sağlıyordu²⁷⁵.

²⁶⁹ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.19.

²⁷⁰ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.20,21.

²⁷¹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.15.

²⁷² 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.16

²⁷³ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.15.

²⁷⁴ C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.23

²⁷⁵ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.18,19.

Müze kollarının amaçlarından birisi de Milli Mücadele yıllarına ait önemli nesneleri toplayarak inkılap müzeleri oluşturmak, bu yıllara ait izlerin gelecek nesillere aktarılmasını ve toplumun belleğinde yer etmesini sağlamaktı²⁷⁶. Sergi kolu ise sanatkâr kişilere ulaşarak ürettikleri sanat yapıtlarının Halkevlerine getirilip sergilenmesini böylelikle halkın sanat zevkinin geliştirilip zenginleştirilmesini sağlıyordu²⁷⁷.

Tarihi eserlerin saptanması ve tanıtılması konusunda Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi bünyesinde bulunan tarih kolları ile ortaklaşa çalışmalar yürüten Müze ve Sergi Şubesi bu kapsamda sıklıkla tarihi gezilere katılıyordu²⁷⁸. Şube mensupları bulundukları bölgenin tarihi mirasının doğru olarak tanıtılmasında etkin rol alıyordu. Örnek olarak Bergama Halkevi, çevredeki tarihi eser ve antik kentlere geziye gelen kimselerin bu eserler hakkında doğru bilgiye ulaşabilmesini sağlamak amacıyla tarih ve müze kollarında görev alan üyeleri gerekli rehberliği etmeleri konusunda görevlendirmişti²⁷⁹.

8.8. Kütüphane ve Yayın Şubesi

Toplumun ilerleyişinin en önemli anahtarı olan kütüphaneler Halkevleri açısından oldukça önem verilen bir alandı. Her Halkevinin bir okuma salonu ve bir kütüphane bulundurması zorunlu tutulmuştu. Mekânsal açıdan yetersiz olan Halkevleri en azından içerisinde kitapların bulunduğu bir oda veya kitaplık bulunduruyorlardı²⁸⁰.

Halkevlerinde bulunan kütüphanelere kitapları, Halkevleri kendi maddi durumlarına göre satın alarak, kitap bağışları toplayarak, CHP'nin kitap ve dergiler için ayırdığı bütçeden yararlanarak tedarik ediyordu²⁸¹.

Halkevleri kütüphaneleri, farklı konularda, farklı dillerde ve farklı türlerde kaleme alınmış pek çok kitap içeriyordu. Bu kitaplardan etkin olarak yararlanılması amacıyla kitapları sınıflandırma çalışmaları yapılıyordu. Bu amaçla 1945'te Ankara Halkevi'nde kitap tasnifi konusunda kurs açılmıştı ve büyük kütüphanelere sahip illerden 10 adet memur

²⁷⁶ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.23.

²⁷⁷ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.19.

²⁷⁸ 1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?., s.22.

²⁷⁹ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.31.

²⁸⁰ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.16.

²⁸¹ Halkevleri 1940, s.12.

kursa katılmıştı. Vatandaşlara kitap sevgisinin aşılamaı amaçlayan şubeler kitap geceleri düzenliyor, kitap sergileri açıyor ve halka kitapları tanıtıyorlardı²⁸².

Halkevi kütüphaneleri bulundukları bölgelerde büyük etkilerde bulunup çok sayıda okuyucuya sahip olmuşlardı. Pek çok vatandaş burada zaman geçiriyor, öğrenciler burada ders çalışıyor ve ödev yapıyorlardı. Yalnızca şehir ve ilçe merkezlerindeki değil köylerdeki vatandaşların da okuma faaliyetlerinin artması için köylerde okuma odaları kurulması da şubelerin amaçları arasındaydı. Örneğin Uzunköprü Halkevi, Çöp ve Maksutlu köylerine içerisinde pek çok kitap ve masa barındıran okuma odaları açmıştı. Köylüler bu okuma odalarına oldukça ilgiyle yaklaşmışlar ve okuma faaliyetlerine katılmışlardı²⁸³.

Halkevleri Kütüphane ve Yayın Şubelerinin bir diğer amacı da kitap ve dergi gibi yayınlar neşretmektir. Bu doğrultuda çoğu Halkevi kendi dergilerini yayınlıyordu²⁸⁴. Adana ve Eminönü Halkevi, Halkevi dergiciliği hususunda en başarılı Halkevleri arasında idi. Adana Halkevinin Akgünler, Çukurova ve Görüşler adında 3 dergisi bulunuyordu. Eminönü Halkevi ise Yeni Türk, Halk Bilgisi Haberleri ve İstanbul dergilerini adında 3 dergisi vardı²⁸⁵.

Adana ve Eminönü Halkevlerini 2'şer dergi ile Antalya (Çağlayan ve Türk Akdeniz), Burdur (Burdur ve Ülker), Erzurum (Atayolu ve Yayla), Manisa (Bozkurt ve Gediz), Bolu (Abant ve Duygular) takip ediyordu²⁸⁶.

Adapazarı (Sakarya), Afyon (Taşpınar), Akşehir (Sultandağ), Artvin (Çoruh), Amasya (Yeşilirmak), Antakya (Hatay), Balıkesir (Kaynak), Bafra (Altınyaprak), Bakırköy (Halk Dergisi), Beşiktaş (Barbaros), Bilecik (Devrimin Sesi), Bursa (Uludağ), Çorum (Çorumlu), Denizli (İnanç), Diyarbakır (Karacadağ), Edremit (Ege), Edirne (Altıok), Elazığ (Altan), Eskişehir (Halkevi), Fatih (Halk İçin), Gaziantep (Başpınar), Giresun (Aksu), İzmir (Fikirler), Isparta (Ün), Kars (Doğuş), Kastamonu (İlgas), Kayseri (Erciyes), Kırklareli (Batıyolu), Kırşehir (Kılıçözü), Konya (Konya), Malatya (Derme), Mersin (İçel), Merzifon (Taşan), Milas (Yeni Milas), Mudanya (Dağarcık), Muğla (Muğla), Niğde (Akpınar), Ordu (Yeşil Ordu), Samsun (19 Mayıs), Sinop (Dıranaz), Sivas(4 Eylül), Tekirdağ (Küçük

²⁸² C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.22-23.

²⁸³ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, s.107-108.

²⁸⁴ C.H.P. 1939da Halkevleri, s.9.

²⁸⁵ Mahmut Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", Kebikeç, Sayı:3, 1996, s.133; C.H.P. 1939da Halkevleri, s.9.; Halkevleri 1940, s.11.

²⁸⁶ Şakiroğlu, a.g.m., s.133; C.H.P. 1939da Halkevleri, s.9.; Halkevleri 1940, s.11.

Menderes), Tokat(Yeni Tokat), Trabzon(İnan), Urla(Ocak), Yozgat(Bozok) ve Zonguldak(Karaelmas) Halkevleri birer dergi çıkarıyordu. Yerel dergilerin dışında Ülkü Halkevi Mecmuası adında genel bir Halkevi dergisi yayınlanmaktaydı²⁸⁷.

²⁸⁷ Şakiroğlu, a.g.m., s.133; C.H.P. 1939da Halkevleri, s.9.; Halkevleri 1940, s.11.

2. BÖLÜM

HALKEVLERİ SOSYAL YARDIM ŞUBELERİ

1. SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN KURULMA NEDENLERİ

Halkevlerinin sosyal yardım faaliyetlerini işlemeyen önce Halkevlerinde niçin Sosyal Yardım Şubelerinin teşkil edildiğini ve sosyal yardım faaliyetleri yürütüldüğünü açıklamamız gerekmektedir. Halkevleri, vatandaşları CHP'nin siyasal ve toplumsal hedefleri etrafında bütünleştirebilmek adına kültür ve eğitim faaliyetleri yürütmek için kurulan kuruluşlardı. Öte yandan Halkevlerinin kurulduğu yıllarda ülkede hali hazırda sosyal yardım faaliyeti yürütmekle görevli bir bakanlık olan Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) vardı. Aynı zamanda Hilal-i Ahmer (Kızılay) ve Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) gibi sosyal yardım kuruluşları da ülkede etkin bir biçimde faaliyet yürütüyordu. Öyleyse Halkevlerinde ayrıyeten sosyal yardımla ilgilenen bir şube kurulmasının nedenleri üzerine eğilmek gerekir. Bu durumu dönemin ekonomik şartlarını, CHP'nin Türk Ocaklarıyla başlattığı ve Halkevleriyle sürdürdüğü halka inme politikasıyla birlikte düşünerek açıklamak gerekir.

Halkevlerindeki Sosyal Yardım Şubelerinin varlığını açıklarken Türk Ocaklarının da sosyal yardım faaliyeti yürüttüğünü hatta bunun için kurulmuş heyetlerinin de bulunduğunu söylemekte fayda vardır. Halkevlerindeki Sosyal Yardım Şubelerini Türk Ocaklarındaki Sıhhi Muavenet Heyetlerinin devamı olarak görmek mümkündür. Türk Ocakları İrşad ve Tenvir, Temsil, Spor, Müzik, Köylüye Yardım ve Sıhhi Muavenet (Sağlık Yardımı) Heyetleri meydana getirerek çalışmalar yürütmüşü²⁸⁸. Spor ve Temsil Heyetlerini, Spor ve Temsil Şubeleriyle, Müzik Heyetlerini Güzel Sanatlar Şubeleriyle, Köylüye Yardım Heyetlerini Köycülük Şubeleriyle ve Sıhhi Muavenet Heyetini de Sosyal Yardım Şubeleriyle ilişkilendirirsek Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri, Türk Ocakları Sıhhi Muavenet Heyetlerinin devamı olduğu söylenebilir.

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşının yarattığı açlık, sefalet ve kayıpların neticesinde yeni kurulan Cumhuriyet, Osmanlı'dan yoksul ve gelişmemiş bir köylü

²⁸⁸ Üstel, a.g.e., s. 211.

toplumu miras almıştı²⁸⁹. Halk yoksullukla mücadele verirken aynı zamanda sıtma, verem, trahom, çiçek, kızıl, frengi gibi salgın hastalıkların pençesinde boğuşuyordu²⁹⁰. Halkı yeni kurulan Cumhuriyetle buluşturabilmek için yalnızca kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlemek gerçekçi bir yaklaşım olamazdı. Bu yüzden de Türk Ocakları bünyesindeki Sıhhi Muavenet Heyetleri bulunmaktaydı.

Halkevlerinin kurulduğu yıllarda 1929 Ekonomik Buhranının etkileri Türkiye’de yoğun bir şekilde hissedilmekteydi. Türkiye’nin ihracat verileri 1929 yılından 1935 yılına kadar düşüş göstererek 1928 yılındaki toplam ihracat oranının altına gerilemiştir. Öte yandan gayrisafi yurtiçi hâsıla 1929’dan itibaren düşüş eğilimi göstermiş, 1933’deki gayrisafi yurtiçi hâsıla 1929 yılındakine kıyasla neredeyse yarı yarıya düşmüştür²⁹¹. Dolayısıyla 1929 Ekonomik Buhranının etkilerinin 1935 yılına kadar hissedildiği ve vatandaşların alım gücüne yansıdığını söylemek mümkündür. Bu şartlarda Halkevlerinin yalnızca kültürel faaliyetler ve sosyal etkinlikler düzenleyerek halkı CHP’nin etrafında bütünleştiremeyeceği aşikârdır. Öyleyse ekonomi krizden nasibini alan halka yalnızca kültürel ve sosyal etkinliklerle değil, onların yaşam standartlarında iyileşmeler sağlayacak ve ıstıraplarını belirli ölçüde dindirecek bir takım faaliyetler yürütmek, vatandaşları Halkevleri ve CHP etrafında birleştirmek de en az kültürel faaliyetler kadar önemlidir.

Halkevlerinin sosyal yardım faaliyetlerindeki etkin rolünü açıklarken 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı’nın Türkiye ekonomisindeki etkilerinden bahsetmekte fayda vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, I. Dünya Savaşı’nın ekonomik etkilerinden henüz kurtulabilmiş değildi. Bu sıkıntılı süreç II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla daha da belirgin hale gelecekti. Tarımsal ihracatın ekonominin belkemiğini oluşturduğu Türkiye’de ihracat oranı 1944 yılında 1938 yılına kıyasla %38,25 kayba uğramıştı²⁹². İkinci Dünya Savaşı’nın ekonomik koşullarında Türkiye’de temel gıdalara erişim giderek zorlaşmıştı. 1942 yılında ekmek karneye bağlandı. Takip eden yıllarda şeker, kahve, çay, kumaş ve gaz gibi ihtiyaç maddeleri de karneye bağlanacaktı²⁹³. Bu ekonomik buhran iklimiyle

²⁸⁹ Yahya S. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.114; Hüseyin Yücel, **Cumhuriyet Ekonomisinin Kuruluşu ve Gelişimi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2017, s.11.

²⁹⁰ Süleyman Tekir, “Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1930)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:65, 2019, s.408.

²⁹¹ Tezel, **a.g.e.**, s.136.

²⁹² Murat Metinsoy, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020, s. 48, 49.

²⁹³ Metinsoy, **a.g.e.**, s.111.

Halkevlerinin sosyal yardım faaliyetlerini birlikte ele almak gerekir. Savaş koşullarında hükümetin en yoğun aldığı eleştiri sosyal yardımlarının yetersiz olduğu, yardımların hak etmeyenlere verildiği idi²⁹⁴. Parti ve halkın arasında köprü vazifesi üstlenen Halkevlerinin bu dönemde sosyal yardım faaliyetlerine ağırlık vermesi özellikle CHP ve toplum arasındaki bütünleşmenin sağlanabilmesi açısından önemlidir.

1.1. Türk Ocaklarının Sosyal Yardım Faaliyetleri

Halkevlerinde yürütülmüş olan birçok sosyal yardım faaliyetinin kökeni Türk Ocaklarına dayanmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında memleket genelindeki birçok Türk Ocağı, çeşitli sosyal yardım faaliyetleri yürüterek vatandaşlara temas etmeye çalışmıştı.

Fakir öğrencilere yardım Türk Ocaklarında yürütülen sosyal yardım faaliyetlerinden biriydi. Adana, Ayvalık ve Tarsus Türk Ocağı, fakir öğrencilere kıyafet yardımında bulunmuştu²⁹⁵. Giresun Türk Ocağı, ortaokulda eğitim gören çocuklara kıyafet yardımı yapmıştı²⁹⁶.

Türk Ocakları memleketin birçok yerinde muayenehaneler açarak fakir vatandaşlara tedavi imkânı sunmuştu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Sivas Türk Ocağı bir muayenehane oluşturarak yoksul vatandaşları tedavi etmişti²⁹⁷. Adana Türk Ocağı köylerde muayenehaneler kurarak köylü vatandaşları tedavi etmişti²⁹⁸. Manisa'da Türk Ocağı dispenseri açılmış, vatandaşlara ücretsiz muayene imkânı verilmişti²⁹⁹. İstanbul Türk Ocağının kendine ait bir muayenehanesi vardı. Burada yoksul vatandaşlar sağlık hizmetlerinden faydalanmıştı³⁰⁰. Sinop Türk Ocağına üye doktorlar tarafından köylere geziler düzenlenmiş ve buradaki hasta vatandaşlar tedavi edilmişti³⁰¹. Ankara Türk Ocağı

²⁹⁴ Metinsoy, **a.g.e.**, s. 353.

²⁹⁵ Mehmet Pınar, "Adana Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 41, Aralık 2015, s. 543.

²⁹⁶ Serhat Çakmak, **Giresun Türk Ocağı ve Tarihsel Gelişimi (1917-1931)**, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2019, s.152.

²⁹⁷ Serap Taşdemir, "Sivas Türk Ocağı ve Dergisi: Birlik", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XX - Sayı 58, Mart 2004, s.252.

²⁹⁸ Pınar, **a.g.m.**, s. 545, 546.

²⁹⁹ Tuna, **a.g.t.**, 75

³⁰⁰ Uğur Bozkurt, **İstanbul Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri (1912-1931)**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 201656, s.105.

³⁰¹ Erhan Tütüncü, **Sinop Türk Ocağının Kuruluşu, Gelişmesi ve Faaliyetleri (1923-1931)**, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2018, s.24.

köylü vatandaşları tedavi edebilmek için bir muayenehane açmış ve fakir vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamıştı³⁰².

Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen depremlerde zarar görenlere ülke genelinde yürüttüğü yardım kampanyalarıyla öne çıkmıştı. Sivas Türk Ocağı, memleketteki diğer Türk Ocaklarıyla el ele vererek İzmir depremzedelerine yardımlar göndermişti³⁰³. Aydın Türk Ocağı, 1924 Erzurum ve 1925 Germencik depremleri sonrasında depremzedelere yardım toplamıştı.³⁰⁴ Giresun Türk Ocağı 1924 Erzurum, 1928 İzmir depremleri sonrası bağış toplayarak depremzedelere ulaştırmıştı³⁰⁵.

2. AMAÇLARI

Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin temel amacı fakir, yetim, hasta, bakıma muhtaç vatandaşlara; eğitim gören ve imkânı olmayan çocuklara maddi anlamda beslenme, barınma, tedavi ve burs imkânı sağlayarak onların yanında olmaktır. İşsiz gençlerin iş bulmasını sağlaması ve gelirlerini elde etmesi, köylü vatandaşların resmi işlerinin takibinin yapılması ve Türk askerine yardım toplanması aynı zamanda bu şubelerin esas vazifelerinden biriydi. Bu çalışmalarda toplumda milli birlik ve beraberliğin tesis edilmesi, vicdani anlamda duyarlı ve yardımsever bir toplum yetiştirmek bu şubelerin temel hedeflerindendi³⁰⁶.

1932 yılında yayınlanan CHP Halkevleri Talimatnamesinde Sosyal Yardım Şubelerinin amaçları ve faaliyetleri şu şekilde izah ediliyordu³⁰⁷:

“Şubenin esas vazifesi: Halkevinin bulunduğu muntıkada hakiki surette yardıma muhtaç, kimsesiz, kadınlar, çocuklar, malûller, dermandan düşmüş ihtiyarlar, hastalar gibi zavallılar hakkında içtimai heyetin şefkat ve yardım hislerini uyandıracak ve hisleri yavaş yavaş en yüksek derecesine çıkaracak faaliyet ve delaletlerde bulunmaktır. Bunun için

³⁰² Arzu İpek, **Ankara Türk Ocağı (Kuruluşu ve Faaliyetleri)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s.120.

³⁰³ Taşdemir, **a.g.m.**, s.252, 253.

³⁰⁴ Tuna, **a.g.t.**, 53, 54.

³⁰⁵ Çakmak, **a.g.t.**, s.151, 152.

³⁰⁶ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.8, 9.

³⁰⁷ **C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi**, s.14, 15.

a) Memlekette mevcut bütün hayır cemiyetlerinde faaliyetlerini hakiki surette semereli ve muvaffak kılacak surette çalışır.

b) Resmi ve hususi hastahane, darülaceze, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, süt damlaları, kimsesiz işçi kadınların çalıştıkları zaman çocuklarına bakacak müesseseler, talebe yurtları Hıfzısıhha kanununda yazılı şirketler ve müesseseler tarafından vücuda getirilen işçi tedavi yurtları gibi içtimai yardım müesseselerinde çalışmalarını semereli kılacak ve bu müesseselerde barınanların ihtiyaçlarını daha iyi bir surette temin edebilecek alaka ve iştigalde bulunur. Hapishanelerde bulunan muhtaçları da gözetmek şiar olmalıdır. Kimsesiz mektep çocuklarının elbise, yemek, ikamet ve bakınları ile bilhassa alakadar olunur.

c) Tedavi müesseselerinde yatırılacak tedaviye alınması lazım gelen muhtaç hastaların mahalli hastanelere kabul ve tedavilerine başka mahalde tedavi icap edenleri o mahale nakle delalet eder. Evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve evlerinde doğuran kimsesiz muhtaç kadınlara mümkün olan yardımları yapmak tedbirlerini düşünür.

d) Köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçiler ve ailelerinin şehir ve kasabalarda barındırılması ve tedavileri ve fakir işçiler ve aileleri hakkında aynı yardımda bulunması vazife sayılır.

e) İşsizlerin işbulmalarına delalet olunur.

f) Şube bütün vazifelerin yapılabilmesi için varidat menbaları arar. Bu maksatla münasip zaman ve fırsatlarda mahalin icaplarına uygun müsamere veya tenezzühler tertip eder veya ettirir.”

1935 yılında yayınlanan CHP Halkevleri Öğreneğinde bu şubelerin amaç tanımı şu şekilde yapılıyordu³⁰⁸:

- Memlekette faaliyet gösteren tüm sosyal yardım kuruluşlarıyla eşgüdüm içinde çalışır.
- Hastaneler, kimsesizler yurtları, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, süt damlaları, kreş ve öğrenci yurtları, işçi bakım yurtları, cezaevleri gibi yerlerdeki vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için çabalar.
- Bakım kuruluşlarında bakılması gereken hastaların hastanelere ulaştırılmasını sağlayarak bakımı üstlenir.

³⁰⁸ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.14, 15.

- Evlerinde yatmakta olan hastalara yardımda bulunur.
- İşsiz vatandaşların iş bulma süreçlerine destek olur.
- Sosyal yardım faaliyetlerinde kullanmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenleyerek gelir elde eder.

Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri, yalnızca tek bir alanda faaliyet yürütmüyordu. Oldukça geniş bir faaliyet sahası vardı. CHP Genel Sekreterliği, Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin yapmakla yükümlü olduğu işleri şu şekilde açıklıyordu³⁰⁹:

- Muhitin maddi ve manevi muhtaçlarıyla yakından ilgilenmek,
- Çok çocuklu ailelere tasarruf kumbaraları oluşturmak ve böylelikle tasarrufu teşvik etmek,
- Çalışkan ve zeki çocukları yetiştirebilmek amacıyla onları himaye altına almak,
- Yangın, nehir taşkını, deprem gibi doğal afetlere karşı tedbirler almak,
- Dul ve yetim çocukları onları bakabilecek ailelere evlatlık vererek onlara yuva sağlamak,
- İlkokula gitmeyen çocukların takibini yapmak ve bu konuda gerekenleri yapmak,
- Okul çağında olmayan çocuklar için çocuk bahçeleri ve parklar gibi imkanlar sağlamak,
- Yüksekokullarda eğitim gören çocuklara beslenme, barınma gibi hizmetlerde bulunmak,
- Çocuk ıslah evleriyle ilgilenmek ve bu doğrultuda konferanslar düzenlemek, çocuklara kitaplar vermek,
- Cezaevlerindeki mahkûmlarla ilgilenmek bu doğrultuda onları bir sanat sahibi etmek, el emeklerinin değerlendirilmesini sağlamak,
- Fabrika, şirket ve müessese gibi yerlerde çalışan işçi ve memurlar için sosyal sigortalarının gelişmesini sağlamak,
- Yaşlı vatandaşlar için himaye evleri kurmak ve bu yaşlı vatandaşlardan durumu iyi olanları belirleyerek belirli bir miktar ücret almak ve bu ücretlerle de diğer imkanı olmayan yaşlı vatandaşların bakımını sağlamak,
- Okullarda sosyal yardım faaliyetlerinin teşvikini sağlamak,
- Asker ailelerinin mektuplarını yazmak, ailelerinden gelen haberleri askerlere ulaştırmak,
- İşçilerin tatil günlerinde iyi vakit geçirmelerini sağlamak ve bu doğrultuda eğlenceli aktiviteler düzenlemek,

³⁰⁹ BCA, 490.01.1461.4.4.

- İş arama ve bulma konusunda faaliyetler yürütmek, bu doğrultuda iş arama ve bulma servisleri kurmak,
- Memlekete gelen yabancılara yardım etmek, rehberlik etmek,
- Yeni sosyal yardımcıları yetiştirmek.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin bir temel amacı da sosyal yardım ağını kitlesel hale getirecek şekilde örgütleyerek sosyal yardım işleriyle uğraşan yeni insanlar yetiştirmektir. Bu doğrultuda İstanbul Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1932 tarihli çalışma raporunda şunlar ifade ediliyordu³¹⁰:

“İçtimai yardım faaliyeti her şeyden evvel bir kitle hareketi olmak lazım gelir. Yani ne ferdin kuvvetli ne de hatta bu gayelere makul olmak üzere vücuda getirilen cemiyetlerin teşebbüsleri memlekette yardım siyasetinin şuurlu olarak anlamış bir efkârı umumiyeye istinat etmedikçe faydalı suratta esaslı olamaz. Buna şiddetle kani olan şubemiz içtimai yardımda muhtelif saalar için militan (eleman) yetiştirerek bir memleket efkârı umumiyesinde şubemizin faaliyetine karşı ciddi bir alaka tesis edecek sistematik bir popaganda yapmak mecburiyetini kabul eder. İçtimai yardım hakkında hükümet ve belediyeden temenniyatta da bulunmayı vazifelerimiz arasında addediyoruz.”

CHP’ye göre Halkevlerinin Sosyal Yardım Şubeleri birer hayır kurumu olarak tanımlanmamıştı. Daha çok, hayır kurumlarının ortaya çıkmasını sağlayan sosyal yardım, paylaşımcılık ve şefkat gibi duyguların toplum içerisinde gelişmesine ve giderek yayılmasına çabalayan bir kurum olarak tanımlanmıştı. Bu doğrultuda Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerine 2 görev düşüyordu. Bunlardan birincisi var olan hayır kurumlarını desteklemektir. İkincisi ise onların erişim sağlayamadığı noktalara ulaşarak sosyal yardım alanında oluşan boşluğu tamamlamaktır³¹¹. Başka bir deyişle onlara faaliyetlerinde yardımcı olmak, onlara kolaylık sağlamak ve hatta onların faaliyetleriyle bütünleşmektir.

3. İDARİ YAPISI

Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin idari yapısını şube komiteleri oluşturuyordu. Komitesi henüz oluşmamış Halkevlerinde komite tesis edilebilmesi için bir takım hazırlıklar yapmak gerekiyordu. Bunun için öncelikle sosyal yardım alanında

³¹⁰ BCA, 490.01.846.346.1.

³¹¹ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.8.

propaganda faaliyeti yürütülmeli, muhitin dikkati bu çalışmalara çekilmeliydi. Ardından muhitin ileri gelenlerine sosyal yardım faaliyetlerine dâhil olması için davetlerde bulunulmalıydı. Öte yandan bu hazırlık aşamasında sosyal yardımın önemini anlatmak gerekiyordu. En sonunda çalışmalara katılacak kimselerle bir komite oluşturuluyordu ve bir çalışma planı ile Sosyal Yardım Şubelerinin faaliyetleri başlamış oluyordu³¹².

Şube komiteleri, bir şube başkanı ve azalardan oluşuyordu. Bu şubeler doğrudan Halkevi İdare Heyetine bağlıydı ve komitelerin almış olduğu tüm kararlar, yapacakları bütün faaliyet Halkevi İdare Heyeti tarafından incelenmekte ve onaylanmaktaydı. Şube üyesi 50 kişiden az olan Sosyal Yardım Şubeleri 3, 50 kişiden fazla olan Sosyal Yardım Şubeleri ise 5 kişilik komite kurmaktaydı³¹³.

Şube komiteleri, seçim yoluyla belirlenmekteydi. Bu seçimlerde şube komite üyesi seçilebilmek için seçime giren üyelerin en az üçte biri kadar oy almak gerekiyordu. Şube komiteleri kendi çalışma programlarını kendileri hazırlıyordu ve bu programların onayını Halkevi İdare Heyetleri veriyordu. Sosyal Yardım Şubeleri Halkevi İdare Heyetlerinde şube başkanı veya kendi içerisinde seçeceği bir delege tarafından temsil ediliyordu³¹⁴.

CHP, Sosyal Yardım Şubelerinde oluşturulan komitelerin muntazam bir şekilde çalışması için gayret sarf etmişti. Eğer komitesi bulunup da çalışmayan Sosyal Yardım Şubeleri varsa bu şubelerin faaliyetlerinin canlandırılması hususunda telkinlerde ve direktiflerde bulunuluyordu. Bu doğrultuda şubelerin çalışmalarının niçin aksadığı öncelikle belirlenmeliydi. Bu sebepler eleman eksikliği, tahsisat ve art niyet olabilirdi. Eleman eksikliğinden kaynaklanan sorunları çözebilmek için CHP, Halkevlerinden gerekirse evlere kadar gidip sahada çalışacak üyeler toplamasını istiyordu. Tahsisat sorunu varsa yeni gelir kaynaklarının keşfedilmesini ve gelir toplanmasını öneriyordu. Eğer komite yeterince çalışmıyorsa, komitenin derhal değiştirilmesi direktifinde bulunuyordu³¹⁵.

4. ŞUBE KOLLARI

³¹² BCA, 490.01.1461.4.4.

³¹³ C.H.P. Halkevleri Talimatnamesi, s.6, 8.

³¹⁴ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.6.

³¹⁵ BCA, 490.01.1461.4.4.

Sosyal Yardım Şubelerinin komitelerine bağılı olarak 7 farklı kol çalışıyordu. Bu kollar da tıpkı Halkevlerinin faaliyetleri bakımından farklı şubelere ayrılması gibi, Sosyal Yardım Şubeleri çatısı altında faaliyetleri bakımından farklı kollara ayrılıyordu. Böylelikle sosyal yardım çalışmaları belirli bir görev dağılımı içerisinde sistematik olarak işletilmeye çalışılmıştı:

4.1. Araştırma Kolları

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri kuruldukları bölgelerde sosyal yardım faaliyetlerini gerçekleştirmeden önce fakir, yardıma muhtaç kimselerin tespitini yapmaya çalışmıştı. Bu doğrultuda sosyal yardım yapılacak olan kişiler önceden tespit etmeye gayret göstermiş ve bu şekilde sistematik ve planlı bir yardım faaliyeti yürütölmesi planlanmıştı³¹⁶.

4.2. Dikim Kolları

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin temel vazifelerinden biri fakir halka giyecek yapılmasıydı. Dikim kolları, giyecek yardımı alanında mühim roller oynuyordu. Bu kollar, giyecek yardımında bulunacaklar için kumaş topluyordu. Bu kumaşlar eski veya yeni kumaşlar olabiliyordu. Bu kumaşları toplayan dikim kolları, ardından vatandaşlara giyecekler dikmekteydi³¹⁷.

4.3. Yiyim Kolları

Sosyal Yardım Şubeleri, ihtiyacı olan vatandaşlara ve okul çağındaki çocuklara sıcak yemek yardımında bulunuyordu. Yiyim kolu, ihtiyacı bulunan vatandaşlara gıda yardımı yapmakla sorumlu koldu. Bu kol, okullardaki çocuklara ve fakir halka sıcak yemek yardımında bulunmaktaydı³¹⁸.

4.4. Gelir Kolları

³¹⁶ BCA, 490.01.1461.4.4.

³¹⁷ BCA, 490.01.1461.4.4.

³¹⁸ BCA, 490.01.1461.4.4.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin gelir kaynakları, gelir elde etmek için düzenlediği etkinliklerdi. Bu etkinliklerin düzenlenmesi ve bağışların toplanması için gelir kolu teşkil edilmişti³¹⁹.

4.5. Yardım Dağıtma Kolları

Araştırma kollarıyla eş güdüm halinde çalışmakta olan kolları. Araştırma kolları, muhitte yardıma ihtiyacı olan vatandaşların tespitini yapıyordu. Yardım dağıtma kolu ise araştırma kolunun tespitlerine göre sahada yardım faaliyetini gerçekleştiren koldu³²⁰.

4.6. Satış Kolları

Sosyal Yardım Şubelerinin çok yönlü sosyal yardım faaliyetlerinden biri de bu kolun faaliyetiyle ortaya çıkmaktadır. Halkevleri yalnızca sosyal yardım dağıtımını yapmıyordu. Bu doğrultuda satış kolları evlerinde çalışmayan ancak emek üreterek kendi geçimini sağlamaya çalışan kadınların yaptığı el örgülerini ya da cezaevlerindeki mahkûmların yaptığı el emeklerini satarak vatandaşların belirli bir gelir kazanmasını sağlamaktaydı³²¹.

4.7. Aydınlatma Kolları

Sosyal Yardım Şubelerindeki aydınlatma kollarının temel amacı halkın bilgi düzeyini arttırmaktı. Bu doğrultuda bu kollar, Halkevinin teşkil edildiği bölgede geziler düzenler, semtlere gider buradaki vatandaşlarla gündelik konular hakkında bilgiler verirdi³²².

5. MALİ KAYNAĞI

Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin mali açıdan farklı bir yeri vardır. Çünkü Sosyal Yardım Şubeleri dışında hiçbir şube kendi adına halktan bağış ve yardım toplayamazdı. Bu imkân yalnızca Sosyal Yardım Şubelerine tanınmıştı. Bu doğrultuda

³¹⁹ BCA, 490.01.1461.4.4.

³²⁰ BCA, 490.01.1461.4.4.

³²¹ BCA, 490.01.1461.4.4.

³²² BCA, 490.01.1461.4.4.

Sosyal Yardım Şubeleri geziler, balolar, gösteriler düzenleyebilir ve buralardan sosyal yardım faaliyetlerinde kullanmak amacıyla bağış toplayabilirdi³²³.

Tablo: Eminönü Halkevinin 1942-1943 yıllarındaki bütçesi³²⁴

Gelir Türü	Lira	Kuruş
Bağış	10.383	50
İlan	1.317	00
Müsamere (Etkinlikler)	12.109	82
Diğer	337	42

Bağışlar Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinde önemli bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerine o dönemde kentin ileri gelenleri yardımda bulunmuştu. İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesine 1933 yılında bağış yapan kimselerden bazıları şöyleydi:³²⁵:

Tablo: İzmir Halkevine Bağış Yapan Kimseler

Yardım Yapan Kişi	Yardım Miktarı (Lira)
Abdülvahap Tatarı Bey	20
Adato Bey- Avukat	50
Ahmet Bey (Kadioğlu)	300
Ahmet Bey (Hocazade)	100
Ahmet Bey (Müftüzade)	15
Albayrak Ali Haydar Bey	20
Alber Yafe Bey	15
Alhadev Bey	150
Ali Bey (Müezzinzade)	10
Ali ve Hasan Beyler (Necipzade)	50
Amado Bey – Doktor	100
Amato Bey – Avukat	50
Anjel Bey – Paradidödam Sahibi	100

³²³ C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.7, 8.

³²⁴ Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları, 1943, s. 60.

³²⁵ İzmir Halkevi İctimai Yardım Broşürü, 1934, s.6.

Aptullah Bey (Midillili)	15
Asım Rıza Bey	25
Baha Nasuh Bey- Avukat	100
Barkı Bey (Spierer)	100
Bencuya ve Çikurel Beyler	5
Bencuya S. Biraderler	20
Benkniat Bey	50
Benmayor Biraderler	15
Bohor Alazraki Bey	100
Boldanlı Karacasulu Biraderler	40
Cambazzade Biraderler	20
Danon Bey – Eczacı	50
Daviçon Bey	500
Davidsidei Bey	150
Elicelardin Bey	150

İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, bağış toplayabilmek için İzmir CHP İl Başkanlığına, İzmir Halkevine, milli bankalara ve vapur iskelesine bağış kutuları koymuştu. Öte yandan İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, propagandalarla vatandaşları bağış yapmaya teşvik ediyordu. İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, 1934 yılında bastırdığı İçtimai Yardım Broşüründe vatandaşlara şöyle sesleniyordu³²⁶:

“Yurttaşlar: Sizlerden şunu diliyoruz. Memlekete belki fenalıkları dokunacak ve içtimai bünyemizde fena izler bırakacak olan sağlam ve iş görebilecek dilencilere sadaka vermeyiniz. Yapacağınız yardımı her halde mahalline sarf edileceğinden emin olarak on para dahi olsa içtimai yardım kutusuna atmak suretiyle yapınız. Vereceğiniz kırk paralarla bu memleket yavrularına, bokeslerine, dullarına, malüllerine daha ziyade yardım etmiş olacağınızı unutmayınız. Yardım parası kutuya atılamayacak kadar fazla olduğu takdirde bu parayı makbuz mukabilinde Halkevi İçtimai Yardım Komitesine bizzat vermeyi veyahut bilvasıta göndermeyi insani ve milli bir borç telakki ediniz. Halkeviniz yapacağınız yardımların miktarını ve mahalli sarfını böyle aylık broşürlerle sizlere arz etmeyi kendisine borç ve vazife bilecektir.”

³²⁶ İzmir Halkevi İçtimai Yardım Broşürü, 1934, s.7.

Halkın bir araya gelip kaynaştığı ve sosyal yardım duygularının aşılandığı etkinlikler aynı zamanda Sosyal Yardım Şubeleri için gelir kaynağıydı. 1943 yılında Antalya Halkevi, Sosyal Yardım Şubesi yararına bir piknik düzenlemişti. Bu pikniğin tüm gelirleri Sosyal Yardım Şubesi tarafından kullanılacaktı³²⁷.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin gelir kaynaklarından biri belirli aralıklarla düzenlediği balolardı. 1934 yılında Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi bir balo düzenledi. Bu balodan bilet parası, büfe parası, piyango parası ve çiçek parası olmak üzere toplamda 2712,35 kuruş gelir elde etti³²⁸. 1941 yılında İskenderun Halkevi'nde Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yararına yılbaşı balosu düzenlendi. Bu baloda piyango çekilişleri yapıldı³²⁹. Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi milli kıyafet balolarını geleneksel hale getirmişti. 1943 Şubatında Ankara Palas'ta milli kıyafet balosu düzenlendi. Buradan elde edilen bilet gelirleri sosyal yardım şubesine aktarıldı³³⁰. İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi bakımevi çocukları yararına vapur gezileri düzenlemişti³³¹. Eskişehir Halkevi 1935 yılında çaylı danslar ve çeşitli eğlenceler tertip etmiş, bunların gelirini Eskişehir Sosyal Yardım Şubesi kullanmıştı³³².

Milli oyunlar, zeybek, horon, kalkan vb. gösteriler Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin gelir elde ettiği etkinliklerdendi. 1949 yılında Ankara'daki Halkodaları Sosyal Yardım Kolları yararına 19 Mayıs Stadyumunda zeybek, horon, kalkan gösterisinden oluşan milli oyunlar programı düzenlenmişti³³³.

Tablo: Eminönü Halkevinin 1942-1943 Yıllarındaki Müsamere Gelirleri³³⁴

Etkinlik	Gelir (Lira, Kuruş)
Bedii Danslar Müsameresi	139,69
Devlet Konservatuvarı Temsili	3.290,20

³²⁷ “Antalya Halkevi Yararına Bir Gardenparti”, **Ulus Gazetesi**, 29 Temmuz 1943, s.2.

³²⁸ “Ankara Halkevi İçtimai Yardım Şubesi Bir Yılda Neler Yaptı”, **Ulus Gazetesi**, 24 Ocak 1935, s.6.

³²⁹ “İskenderunda Yılbaşı Balosu”, **Yenigün Gazetesi**, 22 Aralık 1941, s.2.

³³⁰ “Halkevi Sosyal Yardım Balosu”, **Ulus Gazetesi**, 6 Şubat 1943, s.4.

³³¹ “Cidden müstesna bir gece yaşandı”, **Halkın Sesi Gazetesi**, 9 Haziran 1941, s.4.

³³² **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası**, s.51.

³³³ “Milli Oyunlar Günü”, **Ulus Gazetesi**, 3 Ekim 1949, s.5.

³³⁴ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, 1943, s. 3

Milli Oyunlar Festivali	5.590,21
Diyoroma Sergisi	1.365,55
Tırtıllar Müzikli Komedi Temsili	228,75
Tarihi Eserler Konserleri	478,20
Alman Yaylı Sazlar Kuarteti	1.017,22
TOPLAM	12.109, 82

Kukla gibi geleneksel Türk oyunları gösterileri de Halkevlerinde gelir elde etmek için kullanılan etkinliklerdi. 1942 yılında Balıkesir Halkevi Yardım Sevenler Cemiyetiyle müşterek Kemal Şakrak'ın kukla gösterini organize etmişti³³⁵.

Sosyal Yardım Şubelerinin gelir kaynakları şube hayrına düzenlediği piyesler ve sinema gösterimleriydi. Adana Halkevi 1941 yılında Sosyal Yardım Şubesi yararına Zehirli Kucak isimli ücretli bir piyes organize etti³³⁶.

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, sosyal yardım çalışmalarına kaynak sağlayabilmek için temsiller düzenledi. 1943 yılında Kuymuklu Yıldız piyesi için tek koltuk 150 kuruş, 2 koltuk 100 kuruş, alt kat loca 800 kuruş, üst kat loca 600 kuruş, balkon ise 60 kuruştan bilet satışı yaptı³³⁷.

1947 yılında Kadıköy Halkevinde Yanık Kaval isimli film gösterimi düzenlenmişti. Bu filmin bilet gelirleri ise Kadıköy Halkevi Sosyal Yardım Şubesine sosyal yardım faaliyetleri için aktarılacaktı³³⁸. Aynı şekilde Ağrı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi de ücretli film gösterimi yapmıştı³³⁹.

Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri konserlerden de gelir ediyordu. 1947 yılında Beşiktaş Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yararına Münir Nureddin'in katılım sağladığı bir konser düzenlendi³⁴⁰. 1948'de Kadıköy Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yararına Necmi Rıza Ahıskan konseri düzenlendi³⁴¹.

³³⁵ “Balıkesir Halkevinde kukla”, **Son Posta Gazetesi**, 4 Mayıs 1942, s.6.

³³⁶ “Adana Halkevi reisliğinden”, **Bugün Gazetesi**, 7 Mart 1941, s.4.

³³⁷ “Ankara Halkevi Sosyal yardım kolu yararına temsil”, **Ulus Gazetesi**, 26 Kasım 1943, s.2.

³³⁸ “Kadıköy Halkevinde Yanık Kaval”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Mart 1947, s.4.

³³⁹ Uğur Uçar, **Ağrı Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2016, s.93.

³⁴⁰ “Bebek Bahçesinde Üstad Münir Nureddin”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Temmuz 1947, s.6.

³⁴¹ “Kadıköy Halkevinden”, **Akşam Gazetesi**, 27 Nisan 1948, s.3.

Pehlivan gürleşleri Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri adına düzenlenen bir diğér gelir getiren etkinlik olarak karşımıza çıkıyor. Balıkesir Bandırma Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından gürleş müsabakası düzenlenmişti³⁴².

Bolu Halkevi 1946 yılında Sosyal Yardım Şubesi hayrına pehlivan gürleş tertip etmişti. Bu gürleşin biletleri, başa 400 lira, başaltı 300 lira, büyük orta 200 lira, küçük orta 100 lira, deste 75 lira, teşvik 50 lira olmak üzere satışa çıkarılmıştı³⁴³.

Piyango çekilişleri Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri için önemli bir gelir kapısı idi. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri maddi açıdan sıkıntı çektiğı zaman piyango çekilişlerine başvurabiliyordu. Akçaabat Halkevi 1950 yılında Sosyal Yardım Şubesi yararına piyango çekilişi düzenlemişti. Biletler 100 kuruştan satışa çıkarılmıştı³⁴⁴.

6. HALKEVLERİNİN SOSYAL YARDIM ÖRGÜTLENMESİ

Halkevlerinin, faaliyette bulunduğu 1932-1951 yılları arasında Türkiye’de sosyal yardım faaliyetleri içerisindeki rolünü açıklamamız için öncelikle memleket genelinde ne kadar sosyal yardım şubesinin olduğunu ve bu şubelerde ne kadar üyenin kayıtlı olduğunu tespit etmemiz gerekir. 19 Şubat 1932’de Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun Halkevleri açılmıştı³⁴⁵. Bu Halkevlerinin tamamında Sosyal Yardım Şubesi teşkil edilmişti:

Tablo: 19 Şubat 1932’de Kurulan 14 Halkevinin Sosyal Yardım Şubelerinin İlk Yıllardaki Üye Sayısı³⁴⁶

<u>Halkevi</u>	<u>1932</u>	<u>1934</u>	<u>1935</u>
İstanbul	158	171	62
Ankara	168	195	60
İzmir	174	225	262

³⁴² “Karaali Tekirdağlı Hüseyinle Bandırmada Karşılaşacak”, **Akşam Gazetesi**, 5 Haziran 1938, s.10.

³⁴³ “Pehlivan Gürleş”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 28 Ağustos 1946, s.4.

³⁴⁴ **BCA**, 490.01.1464.4.10.

³⁴⁵ Toksoy, **a.g.e.**, s.42.

³⁴⁶ **BCA**, 490.01.846.346.1; **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.162-167; **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.154-161.

Afyon	18	71	71
Bursa	64	102	78
Denizli	61	61	69
Konya	221	200	253
Diyarbakır	98	220	303
Aydın	42	72	73
Çanakkale	34	71	166
Bolu	97	108	111
Malatya	89	-	124
Eskişehir	52	52	52
Samsun	162	681	695

Halkevlerinin Sosyal Yardım Şubelerinde hekimlerin ve sağlık alanında uzman kişiler aktif rol oynamaktaydı. Sosyal Yardım Şubelerinin komitelerinde mutlaka bir hekim veya sağlık alanında çalışan biri oluyordu. İstanbul Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komite seçimleri 26 Mart 1932 tarihinde gerçekleşti. Komite seçimleri sonucunda Dr. Hamdi Suat, Belediye Encümen Azası Avni, İktisatçı Servet, İsmail Müştak ve Belediye İktisat Müdürü Asım Bey şube komitesine seçildi³⁴⁷.

Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1932 yılında 168 üyesi vardı³⁴⁸. Ankara Halkevi'nde 26 Şubat 1932 tarihinde gerçekleşen komite seçimleri sonucunda Sosyal Yardım Şubesi komitesi Ragıp İbrahim, Hilmi Malik, Saip Ragıp, Dr. Sadi, Diş Hekimi Ali Rıza seçildi³⁴⁹.

İzmir Halkevinin 1934 yılı itibariyle Sosyal Yardım Şubesinin komitesi, Balcızade Hakkı, Dr. Mithat, Esnaf Bankası Başkanı Hamdi, Eczacı Faik, Tüccar Suphi Emin ve Dr. Saada Hanımdan oluşuyordu³⁵⁰.

Afyon Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1935 yılındaki komite seçimi sonucunda Zahide Evrendilek, Mihriban Pamir, Ruhsar Akman, Zühdü Güven ve Hikmet Çınar Sosyal Yardım Şubesi komitesini oluşturdu³⁵¹.

³⁴⁷ "İçtimai Yardım Teşkilatı İçin Kuvvetli Bir Adım!", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Mart 1932, s.1.

³⁴⁸ **BCA**, 490.01.846.346.1.

³⁴⁹ "Ankara Halkevinde Komite İntihabatı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Şubat 1932, s.5.

³⁵⁰ "Fakir ve kimsesiz mekteplilere yardım için..", **Vakit Gazetesi**, 23 Ekim 1934, s.7.

Bursa Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1933 yılındaki komitesi, Dr. İzzet Bey'in başkanlığında, Rüştü Bey, Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Rıza Tahir Bey, Talip Bey ve Lütfi Beyden oluşuyordu. Komitede Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanının da olması, Halkevlerinin sosyal yardım işlerinde dönemin sosyal yardım kuruluşlarıyla iç içe olduğunun da bir göstergesiydi³⁵².

Denizli Halkevinde 15 Mart 1932 tarihinde gerçekleşen komite seçimlerine göre Sosyal Yardım Şubesi komitesinin başkanlığına Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Müdürü Dr. Cevdet Bey seçildi³⁵³.

Konya Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komite seçimleri 29 Şubat 1932'de yapıldı. Komite azaları hekim ağırlıklıydı. Komite Dr. Sıtkı başkanlığında, Dr. Sırrı, Dr. Sami Evkaf Müdürü Selaattin ve Hazım Beyden oluştu³⁵⁴.

Diyarbakır Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komite seçimleri 26 Şubat 1932 tarihinde yapılmıştı. Komite seçimleri sonucunda komite başkanlığına Dr. Gafur Nüzhet Bey seçildi. Komite üyeleri ise Vali Hasan Faiz Ergun, Dr. Ali Rıza, Avukat Muhiddin, Encümen azası Celal idi³⁵⁵.

Aydın Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komite seçimleri 11 Mart 1932'de yapıldı. İlk komitesi ise Nafiz Bey, Mazhar Bey ve Sedat Beyden oluşmaktaydı³⁵⁶. 1934 yılında Aydın Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Dr. Nafiz Bey'in başkanlığında, Eczacı Ziya Bey ve Seyfi Bey, sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek için çalışmalarına başlıyordu³⁵⁷.

Kuruluşları, Halkevlerinin 19 Şubat 1932'deki açılış törenlerine yetişemediği için 24 Haziran 1932'de açılan Antalya, Bilecik, Edirne Gaziantep, Giresun, Silifke, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Tekirdağ,

³⁵¹ Feyza Kurnaz Şahin, **Atatürk'ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2014, s. 102, 109.

³⁵² Mine Akkuş, **Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2004, s. 68.

³⁵³ Süleyman İnan, "Denizli'deki Halkevleri ve Faaliyetleri (1932-1951)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:25, 2000, s.137.

³⁵⁴ Osman Kaynar, **Konya Halkevi'nin Türk Modernleşmesindeki Faaliyetleri (1932 – 1951)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütaya 2007, S.92.

³⁵⁵ İsmail Özer, **Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010, s.642.

³⁵⁶ Günver Güneş, "Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri" **CTAD**, Yıl:3, Sayı:5, Bahar 2007, s.147.

³⁵⁷ "Aydında içtimai yardım", **Milliyet Gazetesi**, 17 Şubat 1934, s.6.

Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak³⁵⁸ Halkevlerinde de Sosyal Yardım Şubeleri teşkil edilmişti:

Tablo: 24 Haziran 1932’de Kurulan 20 Halkevinin Sosyal Yardım Şubelerinin İlk Yıllardaki Üye Sayısı³⁵⁹

<u>Halkevi</u>	<u>1932</u>	<u>1934</u>	<u>1935</u>
Antalya	53	51	70
Bilecik	47	13	29
Edirne	215	-	-
Gaziantep	19	21	13
Giresun	18	36	33
Silifke	-	-	-
Kastamonu	60	76	62
Kayseri	102	115	122
Kırklareli	-	-	5
Kocaeli	76	96	100
Kütahya	102	134	134
Ordu	21	25	51
Rize	13	-	62
Sinop	39	44	50
Şebinkarahisar	-	41	21
Tekirdağ	18	39	42
Van	-	9	-
Trabzon	72	124	132
Yozgat	36	66	38
Zonguldak	102	138	144

Yukarıdaki tablodan hareketle kurulan Halkevleri ile birlikte 1932 yılında toplam 30 Halkevi Sosyal Yardım Şubesi faaliyette görünüyordu. İlgili hülasalar ve CHP raporlarına göre Van, Şebinkarahisar, Silifke ve Kırklareli Halkevinin Sosyal Yardım Şubeleri

³⁵⁸ Toksoy, a.g.e., s.42.

³⁵⁹ BCA, 490.01.846.346.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.154-161.

açılmamıştı. Van, şubelerini 1934'te açtı. Kırklareli ise 1935'te açtı. Şebinkarahisar ise 1934'te şubelerini açmış görünüyordu³⁶⁰.

1932 yılının ikinci devresinde kurulan bu Halkevlerinde de Sosyal Yardım Şubeleri ağırlıklı olarak hekimlerden oluşuyordu. Hekimler ya komitelere başkanlık ediyor ya da komite üyesi olarak komitelerde görev alıyordu. Hekimlerin olmadığı komitelerde mutlaka eczacı veya sağlık alanında uzman kişiler vardı. Örnek verilecek olursa 1932 yılında Antalya Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesini 3 kişi oluşturuyordu. Seyfettin Bey ve Abdurrahim Bey hekim, Macit Bey ise eczacı idi³⁶¹.

Bilecik Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesinde ise 2 hekim 1 öğretmen vardı. Başkanlığını Dr. Nefi Bey yürütmekteydi. Dr. Muhlis Bey ve Öğretmen Fütihat Hanım da komitenin yönetimindeydi³⁶². 1935 yılı itibarıyla Rize Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin başkanlığını Dr. Rifat Bey yürütmekteydi³⁶³.

Kütahya Halkevi Sosyal Yardım Komitesi Sağlık Direktörü Muhlis Bey başkanlığında, Uzman Doktor Nail Bey, Diş Hekimi Nebil Bey, İsmail Hakkı ve Sait Beylerden oluşuyordu³⁶⁴.

Zonguldak Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesini 1934 yılı itibarıyla 5 kişi oluşturuyordu. Bunlar Orman Mütahassısı Fehmi Bey, Operatör Necati Bey, Eczacı Cemal İbrahim Bey, Ferihan Hanım ve Hikmet Hanım'dı³⁶⁵.

24 Şubat 1933'te Adana, Alanya, Aksaray, Bafra, Balıkesir, Boyabat, Çankırı, Çorum, Erzincan, Gümüşhane, İnebolu, Isparta, Kars, Manisa, Mersin, Muğla, Nazilli, Niğde, Sivas, Tokat ve Urla Halkevi açıldı³⁶⁶. Bu Halkevlerinin büyük çoğunluğunda Sosyal Yardım Şubeleri kurulmuştu. Böylelikle ülke genelinde Halkevlerinin sosyal yardım örgütlenmesi istikrarlı bir şekilde geliyordu:

³⁶⁰ BCA, 490.01.846.346.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.154-161.

³⁶¹ Nursel Güçlü, *Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932 – 1951)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya 2016, s.117.

³⁶² Esin Yüzbaşı- Bayram Akça, "Bilecik Halkevi Şubeleri ve Faaliyetleri", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, 1 Mart 2017, s. 379

³⁶³ BCA, 490.01.973.766.2.

³⁶⁴ BCA, 490.01.972.763.3.

³⁶⁵ BCA, 490.01.973.769.4.

³⁶⁶ Toksoy, *a.g.e.*, s.42.

Tablo: 24 Şubat 1933'te Kurulan 21 Halkevinin Sosyal Yardım Şubelerinin İlk Yıllardaki Üye Sayısı³⁶⁷

<u>Halkevi</u>	<u>1934</u>	<u>1935</u>
Adana	463	484
Alanya	17	21
Aksaray	110	40
Bafra	-	42
Balıkesir	105	113
Boyabat	-	-
Çankırı	41	43
Çorum	82	94
Erzincan	-	85
Gümüşhane	32	32
İnebolu	41	48
Isparta	67	51
Kars	-	14
Manisa	215	234
Mersin	133	102
Muğla	182	238
Nazilli	-	-
Niğde	298	303
Sivas	149	66
Tokat	124	82
Urla	14	15

Adana Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1933 yılında ikisi hekimden oluşan 5 kişilik bir komitesi vardı. Komite üyeleri ise Nuh Naci Bey, Kadri Bey, Mehmet Hulusi Bey, Ali Hikmet Bey ve Ali Naim Bey idi. Ali Hikmet ve Ali Naim Beyler hekimdi³⁶⁸.

³⁶⁷ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.154-161.

³⁶⁸ Celalettin Erdoğan, **Adana Halkevi(1933-1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2017, s.100.

Aksaray Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesi, 1 eczacı, 1 mücadele hekimi olmak üzere 5 kişiden oluşuyordu³⁶⁹.

Balıkesir Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesinin 5 üyesinin 5'i de birçok alanda uzman hekimden oluşuyordu. Sıhhat Müdürü Dr. Yusuf Vasfı Bey başkanlığında, Doğumevi Başhekimisi Dr. Halit Bey, Memleket Hastanesi Röntgen Mütahassısı Dr. Nazmi Bey, Dâhiliye Uzmanı Dr. Raif Bey ve Göz Hastalıkları Uzmanı Dr. İhsan Beyden oluşmuştu³⁷⁰.

Muğla Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesi de Dr. Muhsin Bey başkanlığında, Belediye Başkâtibi Şevki Bey ve Öğretmen Memduh Beyden oluşmaktaydı³⁷¹.

Manisa Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesi Tüccar Cavit Pekgür, Tüccar Evlat Hüseyin Üzümcü, Fahriye Akşid, Öğretmen Sakine Ülkü, Emekli Öğretmen Safure Hanım'dan oluşmuştu³⁷².

23 Şubat 1934'te Adapazarı, Amasya, Beyazıt, Bergama, Bitlis, Çorlu, Düzce, Elazığ, Erzurum, Iğdır, Kula, Maraş, Mardin, Milas, Mudanya, Muş, Sandıklı, Siirt, Silvan, Ünye, Ürgüp, Ödemiş, Uşak, Urfa ve Uzunköprü Halkevleri açıldı³⁷³.

Tablo 23 Şubat 1934'te Kurulan 25 Halkevinin Sosyal Yardım Şubelerinin İlk Yıllardaki Üye Sayısı³⁷⁴

<u>Halkevi</u>	<u>1934</u>	<u>1935</u>
Adapazarı	42	61
Amasya	78	66
Beyazıt	-	-
Bergama	42	62
Bitlis	-	³⁷⁵

³⁶⁹ BCA, 490.01.973.765.3

³⁷⁰ BCA, 490.01.971.754.3.

³⁷¹ BCA, 490.01.973.765.1.

³⁷² BCA, 490.01.972.764.2.

³⁷³ Toksoy, a.g.e., s.43.

³⁷⁴ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.154-161.

³⁷⁵ Bitlis Halkevi Sosyal Yardım Şubesi daha sonra faaliyete geçmiştir. Bkz C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara 1945, s. 27.

Çorlu	8	7
Düzce	-	-
Elazığ	190	194
Erzurum	128	111
Iğdır	61	90
Kula	-	-
Maraş	89	95
Mardin	-	-
Milas	40	42
Mudanya	-	26
Muş	33	33
Sandıklı	51	-
Siirt	-	-
Silvan	-	-
Ünye	62	42
Ürgüp	33	35
Ödemiş	97	98
Uşak	182	286
Urfa	128	130
Uzunköprü	-	-

Ürgüp Halkevi, kayıtlı 35 üyeden 28 kişinin katılımıyla Halkevi Sosyal Yardım Şube komitesini seçmişti. Bu seçimler sonucu komiteye Doktor Fahri Eskiyeirli, Sıhhiye Memuru Nuri Boz, Tahrirat Katibi Nazım Höcek seçildi. İdare Heyeti delegesı ise Dr. Fahri Eskiyeirli idi³⁷⁶.

1934 yılında Elazığ Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komite seçimleri yapıldı. Bu komite de hekim ağırlıklıydı. Komite Başkanı Dr. Faik Fikret Bey idi. Mümessil üye ise Ali Kemal Bey idi. Belediye Doktoru Mustafa Rıza Bey, Akıl Hastanesi Başhekimini İsmail Hakkı Bey ve Tüccar Selmanzade Hayrullah Bey ise komitenin diğere üyeleriydi³⁷⁷.

³⁷⁶ BCA, 490.01.973.765.3

³⁷⁷ BCA, 490,01. 971.758.4.

Uşak Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesinde 1936 yılı itibariyle Başöğretmen Hikmet Özen başkanlığında, Öğretmen Naciye Ay, Ahmet Demirci, Mehmet Torlak ve Celal Aysal vardı³⁷⁸.

Urfa Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesi 1936 yılı itibariyle Diş Hekimi Emin Moğultay başkanlığında, Uray Zabıta Müdürü Şemseddin Vural, Uray Başkanı Ömer Ala, Tecimenler Ahmet Bey ve Eyyüp Şekerciden oluşuyordu. Şube üyeleri içerisinde eczacı ve hekimler de vardı. Bu kimseler vatandaşlara sağlık hususunda yararlı konferanslar düzenleme konusunda oldukça azimliydiler³⁷⁹.

22 Şubat 1935'te Akçakoca, Alaşehir, Ayvalık, Bartın, Bayburt, Beşiktaş, Beyoğlu, Burdur, Dinar, Edremit, Gerede, Göynük, İnegöl, Kadıköy, Kandıra, Merzifon, Mudurnu, Simav, Söke, Şehremini, Şişli, Tire ve Üsküdar Halkevleri açıldı³⁸⁰. Bu 23 Halkevinden 19'unda Sosyal Yardım Şubesi teşkil edilmişti:

Tablo 22 Şubat 1935'te Kurulan 23 Halkevinin Sosyal Yardım Şubelerinin 1935 Yılındaki Üye Sayısı³⁸¹

<u>Halkevi</u>	<u>Üye Sayısı</u>
Akçakoca	36
Alaşehir	37
Ayvalık	35
Bartın	53
Bayburt	12
Beşiktaş	70
Beyoğlu	34
Burdur	29
Dinar	36
Edremit	21
Gerede	69
Göynük	29
İnegöl	88

³⁷⁸ BCA, 490.01.973.769.1.

³⁷⁹ BCA, 490.01.973.768.5.

³⁸⁰ Toksoy, a.g.e., s.43.

³⁸¹, Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.154-161.

Kadıköy	20
Kandıra	-
Merzifon	-
Mudurnu	61
Simav	-
Söke	-
Şehremini	50
Şişli	68
Tire	82
Üsküdar	31

Burdur Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesi 3 kişiden oluşuyordu. Komitenin üç üyesi de hekimdi. Komite başkanı Doktor Haydar, mümessil üye Diş Hekimi Feyzi, komite üyesi ise Doktor Ruhi idi³⁸².

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinde komitelerde yoğunlukla hekimler bulunmaktaydı fakat Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinde değişik mesleklerden birçok üye kayıtlıydı. Mesela hekimlerden daha fazla işçi, tüccar, çiftçi ve diğer mesleklerden kimseler vardı. Neredeyse hekimler kadar öğretmenler vardı. Onları şubeye kayıtlı sanatçılar izlerken üyeler arasında meslek dağılıma göre en az avukatlar bulunuyordu:

Tablo 15. Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin Aza Sayıları ve Meslekleri³⁸³

<u>Meslekler</u>	<u>1932</u>	<u>1934</u>	<u>1935</u>
Avukat	35	225	405
Doktor	234	1.110	1.430
Öğretmen	288	787	1.216
Tüccar	275	1.969	3.987
İşçi	204	1.213	4.374
Çiftçi	53	472	1.560

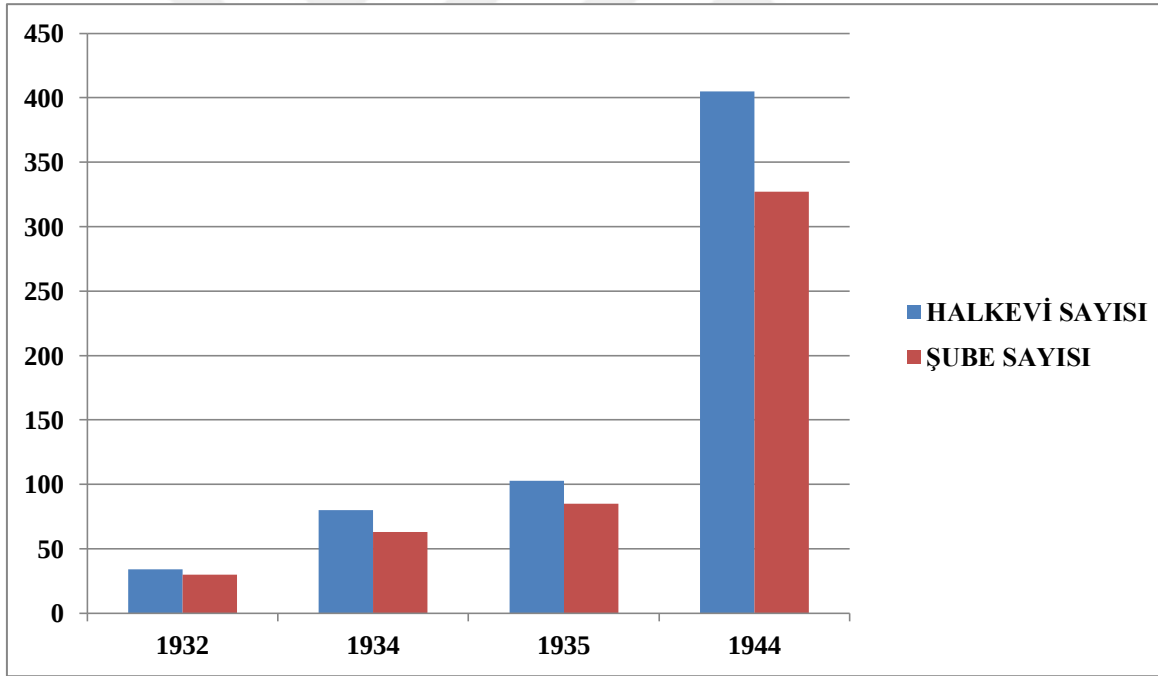
³⁸² BCA, 490.01.971.756.2.

³⁸³ BCA, 490.01.846.346.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s. 154-161.

Sanatçı	15	123	614
Sair Meslek	1.434	7.180	2.599
TOPLAM	2.538	13.079	16.185

1935 yılı itibariyle CHP yayınları içerisinde Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin istatistiki verileri son bulmaktadır. Ancak 1944 yılına geldiğimizde Halkevleri ve Sosyal Yardım Şubelerinin oransal verilerine erişim sağlayabiliyoruz. 1944 yılı itibariyle ülke genelinde 405 Halkevi faaliyetliyken bu Halkevlerinin 327'sinde Sosyal Yardım Şubeleri kurulmuş bulunuyordu³⁸⁴:

Grafik 1. 1932-1944 Yılları Arasında Halkevi ve Sosyal Yardım Şube Sayılarının Oranı³⁸⁵

1944 yılı verileriyle 1932, 1934 ve 1935 yılı verilerini karşılaştırdığımızda her yıl yeni Halkevleri kuruldukça Sosyal Yardım Şubeleri de paralel olarak ve istikrarlı bir şekilde artış

³⁸⁴ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s.25.

³⁸⁵ BCA, 490.01.846.346.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.162-167; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s. 154-161; C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, s.25.

göstermişti. İstatistiki verilerine erişebildiğimiz 1932 yılında 34 Halkevi içerisinde 30'unda Sosyal Yardım Şubesi teşkil edilmişti. 1934 yılına geldiğimizde ülke genelinde toplam 80 Halkevi varken bunların içerisinde 63 Halkevinde Sosyal Yardım Şubesi vardı. 1935 yılında ülke genelinde 103 Halkevi bulunuyorken bu Halkevleri içerisinde 85'inde Sosyal Yardım Şubesi vardı. 1935 yılından 1944 yılına gelindiğindeyse ülke genelinde toplam 405 Halkevi faal durumdaydı. Bu Halkevleri içerisinde de 327 Halkevinin Sosyal Yardım Şubesi açılmıştı.

7. SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN BİRLİKTE ÇALIŞTIĞI KURULUŞLAR

7.1. Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin teşkilinde en temel hedefi ülkede sosyal yardım kuruluşlarınca yürütülen sosyal yardım faaliyetlerine destek olmak, vatandaşları bu sosyal yardım faaliyetlerine teşvik etmek ve onlarla birlikte hareket etmektir³⁸⁶. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri halk sağlığı konusunda Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti ile ortak hareket etmişti. Vekâlet, Halkevlerine halk sağlığını bilgilendirici filmler gönderiyor, bu filmlerin taşrada izletilmesi görevini ise Halkevleri üstleniyordu. Aydın Halkevi, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinden gelen anne sütünün önemi ve spor konusundaki filmleri vatandaşlara ücretsiz bir şekilde izletmişti³⁸⁷.

Halkevleri, Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti tarafından hazırlanan toplumun sağlığını ilgilendiren halkı bilgilendirici broşürlerinin halka ulaştırılmasında önemli bir rol üstlenmişti. Bu doğrultuda Vekâlet tarafından Halkevlerine broşürler ve afişler gönderiliyor ve bu şekilde vatandaşlar sağlık konusunda bilgilendiriliyordu³⁸⁸.

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti bünyesinde çalışan memurlar çoğu kez Halkevlerinin sıhhi yardım faaliyetlerine katılım sağlamış, Halkevleriyle ortak çalışmalar yürütmüş ve hasta vatandaşlara yardımda bulunmuştu. 1936 yılında Çorum Halkevi

³⁸⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.8.

³⁸⁷ Atike İpek, **Aydın İli ve İlçeleri Halkevleri Faaliyetleri**, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2020, s.100.

³⁸⁸ Feyza Kurnaz Şahin, **Propaganda ve Sağlık: Cumhuriyet Döneminde Sıhhi Propaganda Faaliyetleri ve Halk Sağlığına Etkileri (1923-1945)**, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, (26-28 Kasım 2015 İzmir), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s. 557.

tarafından salgın hastalıkların ortaya çıktığı yerlere sağlık memurları gönderilmiş, bu memurlar vatandaşları tedavi etmek için çaba göstermişti³⁸⁹.

Halkevleri, köylerde vatandaşlarla daha sıkı temas kurabilmek, oradaki sorunları anlayabilmek ve kırsal ile olan bağlantılarını güçlendirebilmek için Ziraat bankası, Ziraat vekâleti dışında Sıhhat vekâleti memurlarını da üye yapmaya gayret etmişti. Böylelikle kırsal alanlardaki sağlık sorunları hakkında bilgi sahibi olunması hedeflenmiş, vatandaşların sağlık sorunlarının çözümünde Sıhhat Vekâleti memurlarıyla dirsek teması kurulmuştu³⁹⁰.

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) Cumhuriyetin ilk yıllarında salgın hastalıklarla etkin bir şekilde mücadele etmeye gayret ediyordu. Vekâletin bu hastalıkları tedavi etmenin yanında toplumu bilinçlendirme çalışmaları dikkat çekicidir³⁹¹. Halkevlerinin ülke genelindeki toplumsal konumu Vekâletin salgın hastalıklara yönelik vatandaşlara uyarıları ve nasihatlerini aktarmasını kolaylaştıran bir durumdu. Ülke genelinde Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti tarafından başlatılan ve vatandaşları salgın hastalıklar konusunda bilgilendirme seferberliğinde Halkevleri önemli bir rol üstlenmişti. Halkevleri bünyesinde düzenlenen bilgilendirici konferanslar sayesinde vatandaşlar salgın hastalıklardan nasıl korunacağı hususunda bilinçlenmişlerdi³⁹². Frengiyle mücadelede Vekâlet tarafından bastırılan el ilanları Halkevleri tarafından vatandaşlara dağıtılıyordu³⁹³.

Salgın hastalıklarla etkin mücadele edilebilmesi için Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri Sıhhat Müdürlükleriyle sıkı temas halindeydiler. Tifüsle mücadele hususunda Halkevi Sosyal Yardım Şubesi vatandaşlara sabun dağıtmış, vatandaşların çamaşır ve eşyalarının arındırılması için Sıhhat Müdürlüğünden yardım talep edilmişti³⁹⁴.

7.2. Kızılay

³⁸⁹ Betül Tekinsoy, **Çorum Halkevi ve Faaliyetleri (1933-1951)**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2013, s.178, 179.

³⁹⁰ **Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı.**, s.122.

³⁹¹ Baytal, **a.g.e.**, s.47.

³⁹² Şahin, Propaganda ve Sağlık: Cumhuriyet Döneminde Sıhhi Propaganda Faaliyetleri ve Halk Sağlığına Etkileri (1923-1945)", s.580.

³⁹³ Gizem Daşpunar, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Salgın Hastalıklarla Mücadele: Sıtma, Trachom, Frengi ve Verem**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2020, s.97.

³⁹⁴ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, s. 7.

Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri, dönemin en önemli yardım kuruluşlarından biri olan Kızılay ile ortak çalışmalar yapmış, Kızılay tarafından yürütülen çalışmalara destek olmaya çalışmıştı.

İki ayrı kuruluş birbirleriyle maddi açıdan temas halindeydi. Halkevleri kuruldukları yerlerdeki Kızılay faaliyetlerine maddi açıdan destek veriyor, genellikle para yardımları yapıyordu. Ankara Halkevi 1933 yılında Hilal-i Ahmer haftasında, Hilal-i Ahmer Cemiyetine (Kızılay), para yardımında bulunmuştu³⁹⁵. Öte yandan birlikte düzenlenen etkinlikler Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri için faaliyetlerini yürütebilmek adına önemli birer gelir kaynağıydı. Siirt Halkevinin 1942’de Kızılay ile ortaklaşa bir balo düzenlemiş ve buradan gelir elde etmişti³⁹⁶.

Halkevleri ve Kızılay birçok yardım faaliyeti konusunda iş birliği yapmaktaydı. Ankara Halkevi, Hilal-i Ahmer Gençlik Teşkilatı ile müşterek Ankara’daki öğrencilere sandviç yardımında bulunmuştu³⁹⁷. Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri ile Kızılay, 23 Nisan Çocuk Bayramı vesilesiyle ortak etkinlikler düzenlemişti. 1938 yılında Fatih Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ile Kızılay ortaklaşa hareket ederek fakir çocuklara giyecek yardımında bulunmuşlardı³⁹⁸. Çorum Halkevi 1934’te Hilal-i Ahmer Cemiyetiyle el ele vererek yoksul çocuklara yardımda bulunmuştu³⁹⁹. Konya Halkevi de aynı sene içerisinde Hilal-i Ahmer Cemiyetiyle ortak çalışmalar yaparak yoksul çocukların giyim ihtiyaçlarını karşılamıştı⁴⁰⁰. 1943 yılında İstanbul’da Kızılay, çocuklara dağıtılmak üzere İstanbul’daki tüm Halkevlerine kıyafet dağıtmıştı⁴⁰¹.

Yurt genelinde yaşanan felaketlerde, felaketzedelerin yaralarının sarılması için Halkevleri ve Kızılay birlikte yardım kampanyaları oluşturmuşlardı. Halkevleri bu faaliyetlerde genellikle daha yaygın sosyal yardım ağı olan Kızılay’ın çalışmalarına uyum sağlıyor ve üyeleriyle bu çalışmalara katılım gösteriyordu. 1938 yılında Kırşehir’de yaşanan depremden sonra Şehremini Halkevi ve Kızılay ortaklaşa çalışarak İstanbul’da bağış

³⁹⁵ **Ankara Halkevi İctimai Yardım Komitesi Mesai Raporu**, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934, s.9.

³⁹⁶ Said Olgun, “Siirt Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”, **History Studies**, Volume 5, Issue:2, Mart 2013, s.297.

³⁹⁷ **Ankara Halkevi İctimai Yardım Komitesi Mesai Raporu**, s.6.

³⁹⁸ “Yoksul çocuklara yardım”, **Son Posta Gazetesi**, 24 Nisan 1938, s.4.

³⁹⁹ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s. 31, 32.

⁴⁰⁰ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s. 71.

⁴⁰¹ Nursal Kumaş, **İstanbul Halkevleri’nin Faaliyetleri (1939-1945)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s.81.

toplamıştı⁴⁰². 1939'da Erzincan'da yaşanan depremten sonra Adana'da, Halkevi ve Kızılay tarafından deprem bölgesine yardım için bağış kampanyaları oluşturuldu. Halkevi ile Kızılay üyeleri Kızılay binasında birleşerek vatandaşların kapılarını çalmışlar ve vatandaşlardan deprem bölgelerine yardımlar göndermek amacıyla bağışlar toplamışlardı⁴⁰³.

Halkevleri ve Kızılay sağlık alanında da yurt genelinde ortak çalışmalar yürütmüştü. Özellikle sağlık alanında kendi poliklinikleriyle halka yardım eden Halkevleri aynı zamanda Kızılay ile ortaklaşa açtığı polikliniklerle vatandaşlara sağlık imkânı sağlamışlardı. Bunun en önemli örneği 1938 yılında Ankara Halkevi ile Kızılay'ın şefkat yurdunda açtığı poliklinikti⁴⁰⁴.

7.3. Çocuk Esirgeme Kurumu

Halkevlerinin ortak çalışmalar yaptığı bir diğer sosyal yardım kuruluşu Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) idi. Halkevleri ilk kurulduğunda Sosyal Yardım Şubelerinin temel amaçlarından biri olarak Kızılay ve Himaye-i Etfal gibi kuruluşların çalışmalarına destek olunacağı ve onların çalışmalarında ortaklaşa hareket edileceğinden söz edilmektedir⁴⁰⁵. Bir diğer deyişle Halkevlerinin Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay'ın çalışmalarını tamamlayıcı yönde çalışmalar yapması istenmişti.

Bu yönüyle iki ayrı kuruluş çocuklara sosyal yardım faaliyetlerinde birlikte birçok noktada birlikte hareket etmişti. Ulusal bayramlarda bu iki kuruluş birçok ortak etkinlik düzenledi. Özellikle 23 Nisan Çocuk Bayramları çocuklara yardım yapılması için önemli bir fırsattı. 23 Nisan Çocuk Bayramı vesilesiyle iki kuruluş bir araya gelip çocuklar için eğlence programları düzenliyordu⁴⁰⁶.

Fakir vatandaşlara erzak dağıtımında Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri ile Himaye-i Etfal koordineli çalışıyordu. Edirne'de 1933 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından

⁴⁰² Orhan Özacun, **Halkevlerinin Kuruluşu ve Atatürk Döneminde İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1932-1938)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s.130.

⁴⁰³ "Felaketzedelere Yardım İçin Halkevindeki Toplantı", **Türk Sözü**, 31 Kanunuevvel 1939, s.2.

⁴⁰⁴ M. C. Duru, **Sosyal Yardım Prensipleri ve Tatbikleri**, Matbaai Ebuzziya, İstanbul 1939, s.162.

⁴⁰⁵ "Halkevleri niçin açıldı- Neler yapacak?", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Şubat 1932, s.6.

⁴⁰⁶ "23 Nisan Çocuk Bayramı Halkevi Çok Zengin Bir Program Hazırladı", **Son Posta Gazetesi**, 13 Nisan 1934, s. 8; Volkan Yaşar, **Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2018, s.203.

kömür dağıtılmıştı. Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ise bu yardım faaliyetlerine katılarak Himaye-i Etfal Cemiyetine destek vermektedir⁴⁰⁷. Bafra’da çocukların sünnet ettirilmesini Himaye-i Etfal Cemiyeti üstlenirken, Halkevi ise sünnet törenlerini hazırlamıştı⁴⁰⁸.

Muş’ta Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ile Himaye-i Etfal Cemiyeti ortak bir çalışma yaparak fakir çocuklara kıyafet yardımı yapmıştı⁴⁰⁹. 1940’lı yıllarda Eminönü Halkevi ile Çocuk Esirgeme Kurumu bir arada çalışarak kimsesiz çocukların himaye altına alınması sağlanmıştı⁴¹⁰. Şanlıurfa’da da Halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumuyla birlikte çocuklara yemek yardımı yapıyordu⁴¹¹.

Kimi yerlerde Sosyal Yardım Şubeleri, Himaye-i Etfal Cemiyeti ile bütünleşerek faaliyetlerini yürütmüştü. Böylelikle kimi yerlerdeki Halkevi ve Himaye-i Etfal Cemiyetlerinin faaliyetleri iç içe geçmiş ve bir bütünlük arz etmişti. Örneğin 1934 yılında Diyarbakır’da Himaye-i Etfal Cemiyeti ile Halkevi Sosyal Yardım Şubesi komiteleri birleştirilmişti⁴¹². Halkevleri yöneticileri bu dönemde Himaye-i Etfal Cemiyeti idare heyetlerinde, Himaye-i Etfal Cemiyeti yöneticileri ise Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin komitelerinde görev alıyorlardı. Muş’ta Himaye-i Etfal Cemiyeti seçimleri Halkevinde gerçekleştirilmişti. Cemiyetin idare heyetinde ise Halkevi başkanı da bulunuyordu⁴¹³. Bursa’da ise Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı Rıza Tahir Bey Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin komitesinde görev almıştı⁴¹⁴.

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri, tıpkı Kızılay’a yaptığı yardımlar gibi Çocuk Esirgeme Kurumunun faaliyetlerini de maddi yönden desteklemeye çalışmıştı. Bu doğrultuda Çocuk Esirgeme Kurumu için bağış kampanyaları düzenledi. Örneğin Kırklareli Halkevi 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumuna 250 lira kadar bağış yapmıştı⁴¹⁵.

7.4. Yardım Sevenler Cemiyeti

⁴⁰⁷ “Edirne’de Kış ve Yardım”, **Son Posta Gazetesi**, 4 Şubat 1933, s.4.

⁴⁰⁸ “Bafra’da Dil Günü, tahviller, seçim ve sünnet düğünü”, **Vakit Gazetesi**, 5 Birinciteşrin 1934, s.8.

⁴⁰⁹ “Muşta Himaye-i Etfal ve Halkevi 39 Yavruyu Giydirdiler”, **Son Posta Gazetesi**, 14 Mayıs 1934, s.4.

⁴¹⁰ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, s. 7, 8.

⁴¹¹ Mehmet Pınar- Yunus Özduygün, “Urfa Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 43, Nisan 2016, S.875

⁴¹² “Diyarbakırda Himaye-i Etfal Cemiyetinin Faaliyeti”, **Son Posta Gazetesi**, 8 Temmuz 1934, s.4.

⁴¹³ “Muş Himaye-i Etfal Cemiyeti Çalışıyor”, **Son Posta Gazetesi**, 9 Eylül 1934, s.4.

⁴¹⁴ Akkuş, **a.g.t.**, s. 68.

⁴¹⁵ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.71.

Yardım Sevenler Cemiyeti, 1928 yılında Mevhibe (İnönü) Hanımın himayelerinde Kadın Yardım Cemiyeti olarak açılan kuruluşun devamıdır. Cemiyet, 1941 yılında Yardım Sevenler Cemiyeti adını almıştı. Temel amaçları şunlardı⁴¹⁶:

a. Yurt Hizmetleri:

Hastabakıcı olmak isteyen kişilerin yetiştirilmesini sağlamak.

Savaş alanı dışında yapılması gereken işlerde ve memleketin sağlığına ilişkin konularda görev almak.

b. Sosyal Yardım

Yardıma gereksinimi olan annelerin doğum öncesi ve sonrası dönemde ihtiyaçlarını karşılamak.

Fakir vatandaşların istihdamını sağlamak.

Kalacak yeri olmayan fakir vatandaşların barınmasını sağlamak için mekanlar açmak.

Çalışamayacak durumda olan yoksul vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak.

Hasta vatandaşların muayenesini sağlamak amacıyla dispanserler kurmak.

Yayınlar yapmak, kuruluşun amaç ve faaliyetlerini halka duyurmak için propaganda çalışmaları yapmak.

Vatandaşların yararlanması için kütüphaneler ve dersaneler kurmak.

Öğrencilerin barınmasını sağlamak için yurtlar kurmak.

Yaşı büyük olan ve ıslah edilmesi gereken çocukların topluma kazandırılması amacıyla sanat ve ticaret kollarında eğitilmesini sağlamak.

Halkevlerinin dayanışma içinde olduğu bir diğer yardım kuruluşu ise Yardım Sevenler Cemiyeti idi. Yardım Sevenler Cemiyeti, yurt genelindeki toplantılarını Halkevlerinde gerçekleştirmişti. 1941 yılında Aksaray Yardım Sevenler Cemiyetinin kuruluş toplantısı Aksaray Halkevi binasında yapıldı⁴¹⁷. Aynı sene İzmir Yardım Sevenler Cemiyetinin olağan toplantıları İzmir Halkevi binasında yapılmıştı⁴¹⁸.

⁴¹⁶ **Yardımsevenler Cemiyeti Nizamnamesi**, Alaaddin Kırıl Basımevi, 1942, s.1, 2.

⁴¹⁷ “Aksarayda yardım sevenler cemiyeti kuruldu”, **Son Posta Gazetesi**, 23 Mayıs 1941, s.6.

⁴¹⁸ “İzmir Yardım Sevenler Cemiyeti”, **Tan Gazetesi**, 30 Nisan 1941, s.2.

Halkevleri ile Yardım Sevenler Cemiyetinin ortak çalıştığı işlerden biri kurs faaliyetleriydi. Yardım Sevenler Cemiyeti azaları, Halkevlerinde çeşitli kurslar açıyorlardı. Bunların en önemlisi 1941’de Eminönü Halkevinde açılmış olan ve Yardım Sevenler Cemiyeti tarafından verilen hastabakıcılık kurslarıydı⁴¹⁹. Bu kurslarda verilen derslerin ders notları Cemiyet tarafından “Zehirli Gazlar ve İlk Yardımlar” ismiyle kitapçık halinde 1945’te Başbakanlık Devlet Matbaası tarafından basılmıştı. Söz konusu kitapçıklardan 3000 tane de Halkevlerine ayrılmıştı. Böylelikle bu kitapçıklardan Halkevlerinin de faydalanması sağlanmıştı⁴²⁰.

Yardım Sevenler Cemiyetinin Halkevleriyle olan ortak çalışmalarından diğeri ise kadınlar için verilen konferanslardı. Doktor, avukat, ekonomist, şair kadınların konuştuğu bu konferanslarda, kadınların kültürel birikimlerinin artırılması, toplumda kadının rolünün artırılması ve ön plana çıkması hedeflenmişti⁴²¹.

7.5. Verem Savaş Dernekleri

Halkevleri, vereme karşı vatandaşları bilinçlendirici çalışmalar yaparak farkındalık oluşturan kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Veremle Savaş Derneklerinin ülkede teşkiliyle birlikte Halkevleri Verem Savaş Dernekleriyle ortak hareket etmeye başlamış ve toplumsal bilinç uyandırmaya çalışmıştı. Vereme karşı aydınlatma konusundaki çalışmaları yoğunlukla Halkevleriyle birlikte yürütmüştü. Bu doğrultuda Halkevlerinde veremle ilgili konferanslar düzenlenmişti⁴²².

Halkevleri, Veremle Savaş Derneklerinin yayınladığı bilgilendirici dergileri vatandaşlara ulaştırmakta önemli görevler üstlenmişti. 1949 yılında İstanbul Veremle Mücadele Derneği vereme karşı vatandaşları bilinçlendirmek için çıkardığı *Yaşamak Yolu* dergisini tüm Halkevi ve Halkodalarına gönderebilmek için tüm Halkevi ve Halkodalarının adres bilgilerini istemişti. CHP Genel Sekreterliğine İstanbul Verem Savaşı Derneğinden gönderilen yazıda şöyle deniyordu⁴²³:

⁴¹⁹ “Gönüllü Hastabakıcıları, 600 Kişiye Dün Kurs Numaraları Verildi”, **Tan Gazetesi**, 6 Haziran 1941, s.2.

⁴²⁰ Ali Korur, **Zehirli Gazlar ve İlk Yardımlar**, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1945, s.1.

⁴²¹ “Halkevlerinde Kadınlar İçin Konferanslar”, **Tan Gazetesi**, 18 Haziran 1941, s.2.

⁴²² Gökhan Durak, **Trakya Bölgesi Halkevi Faaliyetleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 228.

⁴²³ **BCA**, 490.01.1358.510.2

“Yurt sınırları içinde mevcut Halkevleri ve Halkodaları ile il ve ilçe merkezlerine Yaşamak Yolu dergimizden parasız olarak göndermek ve verem konusu hakkındaki yayınlarımızla vatandaşlarımızı tenvir etmek arzu ve tasavvurundayız. Bu tasavvurlarımızı gerçekleştirmek için adresleri ile bir listenin çok acele lütfedilmesine müsaade ve emirlerinizi rica eder saygılarımı sunarım. -İdare Kurulu Başkan Yardımcısı Muharras Üye Mustafa Aşkın”

CHP Genel Sekreteri T. Fikret Sılay bu talebe şu şekilde karşılık vermişti⁴²⁴:

“Yaşamak Yolu adlı derginize ve verem konusu ile ilgili yayınlarınızı vatandaşların geniş mikyasta faydalanmalarını sağlamak amacıyla parti teşkilatına Halkevleri ve Halkodaları kütüphanelerine parasız olarak göndermek kararınızdan dolayı teşekkürlerimizi sunarım. Bu yayınlarınızı Halkevleri Yollama Bürosu- Ankara adresine toptan gönderdiğiniz takdirde mevcudu 5.108’i bulan Halkevleriyle Halkodalarına ve parti teşkilatımıza yollama büromuz eliyle sevk edileceğini bildirir çalışmalarınızda başarılar dileğiyle saygılar sunarım- CHP Genel Sekreteri, Konya Milletvekili T. Fikret Sılay”

8. ŞUBELERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

8.1. Maddi ve Fiziki Yetersizlikler

Halkevlerinin çalışmalarını bağımsız bir gözle aktarması yönüyle CHP parti müfettişlik raporları oldukça önemlidir. Halkevleri, CHP tarafından görevlendirilen mebuslarca belirli aralıklarla teftiş edilir ve sonuçları genel merkeze rapor edilirdi. Böylelikle Halkevlerinde yaşanan noksanlıklar tespit edilir ve bu noksanlıkların giderilmesi için çaba gösterilirdi. Halkevi teftiş raporlarından Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin genel durumu hakkında fikir sahibi olmak mümkündür.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin karşılaştığı sorunların başında bütçe yokluğu gelmekteydi. 1943 yılında Ordu Mebusu Vehbi Demir tarafından Erzurum Halkevlerinin teftişi gerçekleştirilmişti. Pasinler Halkevinin teftişi esnasında Sosyal Yardım Şubesinde

⁴²⁴ BCA, 490.01.1358.510.2

bütçe sorunu tespit edilmişti. Bütçe sorunundan dolayı şube sosyal yardım faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde yürütememekteydi. Yapılan yardımlar ise oldukça kısıtlıydı⁴²⁵.

Halkevlerinin özellikle II. Dünya Savaşı şartlarında yoksul halk kitlelerinin ihtiyaçlarına karşılık vermekte zorluk çekmişti. Halkevlerine ayrılan bütçeler, savaş şartlarında giderek fakirleşen halka yaygın bir sosyal yardım faaliyeti yürütmeye müsait değildi⁴²⁶.

Halkevlerinde fiziki yetersizlikler şubelerin çalışmalarını olumsuz etkileyen durumlardı. 1940 yılında Trabzon'daki Halkevleri İstanbul Mebusu Saadettin Uraz tarafından denetlenmişti. Teftiş sonucunda Trabzon, Akçaabat, Yomra, Sürmene ve Araklı Halkevlerinin binalarının yeterli olmadığından çalışmalarının aksadığı tespiti yapılmıştı⁴²⁷. 1940'lı yılların başında Afyon'daki birçok Halkevinin Halkevi çalışmalarını verimli bir şekilde yürüteceği bir binası yoktu⁴²⁸. Bina sorunu, Halkevlerinin tüm çalışmalarına sekteye uğrattığı gibi Sosyal Yardım Şubelerinin faaliyetlerini de olumsuz etkilemişti.

8.2. Halkın İlgisizliği

Halkevlerine ayrılan bütçelerin kısıtlı olması ve Sosyal Yardım Şubelerinin özellikle kendi düzenlediği etkinlikler ve bağış kampanyalarıyla kendine kaynak yarattığı hesaba katılırsa, vatandaşların Sosyal Yardım Şubelerine olan ilgisizliği şubelerin çalışmalarını olumsuz etkileyen önemli bir nedendir. Hiç şüphesiz, II. Dünya Savaşının yarattığı ekonomik sorunlar, vatandaşların Sosyal Yardım Şubelerine maddi olarak destek çıkmasını engelleyen durumlardı. Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin yardım faaliyetlerine toplumun yeterince ilgi göstermemesi ve faaliyetlere iştirak etmemesi Sosyal Yardım Şubelerinin verimini düşürmüştü. İstanbul Şehremini Halkevi 1942 yılında Tokat Mebusu Hasip A. Aytuna tarafından teftiş edilmişti. Aytuna teftiş neticesinde Şehremini Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından yürütülen işlerin özverili olduğunu ancak vatandaşların bu faaliyetlere iştirak etmekte eksik kaldığını ifade etmişti⁴²⁹.

8.3. Etkin Çalışmama

⁴²⁵ BCA, 490.01.997.853.2.

⁴²⁶ Metinsoy, a.g.e., s.400, 401.

⁴²⁷ BCA, 490.01.1003. 874. 2.

⁴²⁸ BCA, 490.01.994,842.1.

⁴²⁹ BCA, 490.01.998.858.1.

Teftiş raporlarına yansıyan bilgilerde, il merkezinde kurulan kimi Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin verimli çalışmadığını, bazı ilçelerde de Sosyal Yardım Şubelerinin olmadığı görülmektedir. 1941 yılında Ordu Mebusu Vehbi Demir'in Erzurum Halkevinin teftişinden Halkevi Sosyal Yardım Şubesi komitesinin hiçbir toplantı yapmadığı ortaya çıkmıştı. Öte yandan 1943 yılı raporlarında Erzurum Halkevinin sosyal yardım faaliyetlerinden söz edilmediği gibi Oltu Halkevinde Sosyal Yardım Şubesinin kurulmadığı ortaya çıkmaktadır⁴³⁰. Öte yandan 1943 yılında Manisa'daki Halkevlerinin teftişi sırasında kimi Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin toplam 18 liralık yardım yaptığı kimi Halkevlerinde henüz Sosyal Yardım Şubelerinin teşkil edilmediği tespit edilmişti⁴³¹.

Zonguldak'taki Halkevleri, Müfettiş Ş. Karacan tarafından 1941 yılında teftiş edilmişti. Zonguldak'ta 1941 yılında Kozlu ilçesindeki Halkevinin Sosyal Yardım ve Köycülük Şubesinin faaliyet yürütemediği tespit edilmişti. O dönem Zonguldak'ın ilçesi olan Bartın'da Halkevi Sosyal Yardım Şube Başkanı Bartın'dan ayrıldığı için çalışmalar yürütülememekteydi. Zonguldak'ta merkez Halkevinin çalışmaları oldukça verimliyken, Devrek, Bartın, Ereğli ve Kozlu gibi Halkevlerinde faaliyetler oldukça sönüktü. Öte yandan raporlarda Zonguldak ve Safranbolu Halkevleri dışında il genelindeki Halkevlerinde sosyal yardım faaliyetlerinin verimli olmadığı ortaya çıkıyordu⁴³².

1941 yılındaki teftişler sonucunda Antalya'da Akseki ve Elmalı Halkevlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin teşkil edilmediği anlaşılmıştı⁴³³. Öte yandan Aydın ilinin teftişi sonucunda Nazilli kazasındaki Halkevinin Sosyal Yardım Şubesinin çalışmaları da yeterince iyi değildi⁴³⁴. Afyon ilçelerindeki Halkevlerinde de durum farklı değildi. CHP Aydın Mebusu Adnan Menderes tarafından denetlenen Çay Halkevinde bir Sosyal Yardım Şubesi vardı ancak henüz faaliyete geçebilmiş değildi⁴³⁵.

Sosyal Yardım Şubelerinin eksik kaldığı hususlardan biri şubelerce yapılan yardımların kapsamlı ve miktarının fazla olmamasıydı. 1941 yılında İstanbul Mebusu Bahtiyar Göker İzmir'deki Halkevlerini teftiş etmişti. Göker raporunda Karşıyaka Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin yardımlarının yeterli ölçüde olmadığını ve ufak tefek yardımlar yapıldığını ifade etmişti. Öte yandan teftiş raporu detaylıca analiz edildiğinde, merkezi

⁴³⁰ BCA, 490.01.997.853.2.

⁴³¹ BCA, 490.01.1000.865.1.

⁴³² BCA, 490.01.1004.871.1.

⁴³³ BCA, 490.01.994.843.3.

⁴³⁴ BCA, 490.01.621.40.1,

⁴³⁵ BCA, 490.01.994.842.1.

Halkevlerindeki Sosyal Yardım Şubelerinin kazalardaki Halkevi Sosyal Yardım Şubelerine kıyasla daha verimli çalışmalar yürüttüğü ortaya çıkmaktadır. Nitekim raporda, İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin çalışmalarına geniş bir yer ayrılırken, Karşıyaka Halkevi için yalnızca çalışmalarının noksan olduğu bilgisi düşülmüştür⁴³⁶.

8.4. Eleman Yetersizliği

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinde görev alacak nitelikli eleman sorunu Halkevlerinin sosyal yardım çalışmalarını kısıtlayan önemli sorunlardır. Bu durum Halkevi teftiş raporlarından da ortaya çıkmaktadır.

Balıkesir Mebusu F. Tiritoğlu Gaziantep Halkevlerini 1943 yılında teftiş etmişti. Fevzipaşa Halkevini teftişi sonucunda Halkevinin bir muayenehanesinin olmadığını bunun da Fevzipaşa'da doktor eksikliğinden kaynaklandığını raporlamıştı⁴³⁷. Kayseri'deki Halkevleri 1942 yılında Aydın Mebusu Agah Sırrı Levend tarafından teftiş edilmiştir. Raporda, Sosyal Yardım Şubesinde çalışan doktorların Kayseri'ye vatani görevlerini yapmak için geldiklerinden ve ayrıldıklarında çalışacak doktorlarının olmadığını bahsedilmektedir⁴³⁸.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin komite başkanlarının ilgisizliği, Halkevi sosyal yardım faaliyetlerini olumsuz etkileyen önemli bir diğer husustur. CHP Aydın Mebusu Adnan Menderes, 1940 yılında Afyon Halkevlerini teftiş etmiş, Sandıklı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi komite başkanının ihtiyar bir doktor olduğunu ve verimli çalışmadığını tespit etmişti⁴³⁹.

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinde çalışmakta olan azaların sosyal yardım uzmanı değil farklı mesleklere sahip kimseler olması Halkevi sosyal yardım faaliyetlerinde etkinliği düşüren bir durumdu⁴⁴⁰. Halkevleri teftiş raporlarının incelenmesinden Sosyal Yardım Şubeleriyle ilgili aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

⁴³⁶ BCA, 490.01.999.859.1.

⁴³⁷ BCA, 490.01. 997 .854.2.

⁴³⁸ BCA, 490.01.999.869.1.

⁴³⁹ BCA, 490.01.994,842.1.

⁴⁴⁰ Metinsoy, a.g.e., s.400.

- Kimi Halkevlerinde binaların yetersiz oluşu komite toplantılarının ve faaliyetlerinin yürütülmesi açısından önemli bir sorundur. Bu durum Sosyal Yardım Şubelerinin faaliyetlerine de olumsuz yansımaktadır.
- İl merkezlerinde kurulan Halkevlerinin Sosyal Yardım Şubeleri kaza merkezlerine kıyasla daha etkin çalışmalar yürütürken kaza merkezlerinde kurulan Halkevleri bu konuda daha dezavantajlıdır. Kaza merkezlerindeki birçok Halkevinde Sosyal Yardım Şubeleri oluşturulamamıştır. Oluşturulan şubelerde de verimli çalışmalar yürütülememiştir. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri için en büyük sorunun bu olduğu söylenebilir. İl merkezlerinin, kazalara göre daha donanımlı ve imkanlarının daha fazla olduğu hesaba katılırsa, kazalarda yaşayan vatandaşların sosyal yardımlara ihtiyacının daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak kaza merkezlerinde Sosyal Yardım Şubelerinin olmayışı ve olan şubelerin de verimli çalışmaması, dönemin ekonomik koşulları da göz önünde bulundurulursa Halkevlerinin halka ulaşmakta yaşadığı en önemli sorunlardan biridir.
- Halkevlerindeki maddi kaynak yetersizliği mevcut bulunan Sosyal Yardım Şubelerini olumsuz etkilemiştir. Parasızlıktan dolayı Sosyal Yardım Şubeleri faaliyetlerini kısıtlamak zorunda kalmışlar ve etkin bir şekilde çalışmamışlardır.
- Halkevleri muayenehanelerinde çalışan doktorlar, Halkevlerinin veya hastanelerin kadrolu hekimleri değil, askerlik için şehre gelen genç hekimlerdir. Bu hekimler vatani görevlerini bitirip şehri terk etmektedirler. Bu yüzden de muayenehanelerden yararlanan vatandaşlar mağdur olmaktadır.
- Kimi yerlerdeki Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin başında bulunan komite başkanları görevlerini yeterince yerine getiremediği için şubelerin sosyal yardım faaliyetlerinde duraksamalar meydana gelmiştir

3. BÖLÜM

HALKEVLERİ SOSYAL YARDIM ŞUBELERİNİN FAALİYETLERİ

1. İŞ BULMA VE İŞÇİ SAĞLIĞI

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri, sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesimlerin sosyal yardıma neden ihtiyaç duyduğunu ve altta yatan sebeplere de mesai harcamıştı⁴⁴¹. İşsizlik ise sosyal yardıma ihtiyaç duyulmasının en büyük sebeplerinden biriydi. Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri, bu doğrultuda ülkedeki genel işsizliğin önüne geçmek ve istihdama katkıda bulunmak amacıyla kuruldukları muhitlerde iş bulma faaliyetleri yürütmekteydi.

Afyon Halkevi 1934 yılında 82 işsize iş bulmuştu. Bursa Halkevi 1934 yılında 4 kişiye iş kurması için sermaye yardımında bulundu⁴⁴². Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, kendisine iş için başvuran hemen hemen tüm yurttaşları işe yerleştirmiş bulunuyordu⁴⁴³.

1935 yılında Eminönü Halkevi 12 kişiye iş buluyordu. Ödemiş Halkevi Ödemiş'te 3 yoksula iş olanağı sağlamıştı. Tokat Halkevi ise aynı sene 35 genci yeni işlerine yerleştirdi. Yozgat Halkevi ise 3 yoksula iş olanağı sağlıyordu⁴⁴⁴. Zonguldak Halkevinin bu konudaki çalışmaları oldukça başarılıydı. Zonguldak Halkevi, 1935 yılı itibariyle toplamda 225 işsize iş bulmuştu⁴⁴⁵.

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri belirli bir süreden birer istihdam ofisleri olarak çalışmaya başlamışlardı. 1938 yılında İzmir Halkevi, Nazilli Basma Fabrikasına işçi bulmak için kayıt masası açmıştı. Bu masanın temel işlevi, fabrikaya kadın işçiler bulmak ve istihdamlarını sağlamaktı. Bu masaya 16-40 yaşına kadar olan kadın vatandaşlar

⁴⁴¹ C.H.P. XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.19; C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.18.

⁴⁴² Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s. 9, 26.

⁴⁴³ İctimai Yardım Şubesinin 1934 Çalışma Raporu, Ankara Halkevi Neşriyatı, Ankara 1935, s.8.

⁴⁴⁴ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.48-119.

⁴⁴⁵ Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı., s.9; Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.121.

başvurabiliyordu⁴⁴⁶. Böylece bölge halkının üretime katılması sağlanıyor ve kadınların da istihdama katılmaları sağlanıyordu.

İş bulma faaliyetlerini kurumsal bir yapıya büründürerek daha sistemli hale getirmek isteyen Halkevleri de olmuştu. 21 Şubat 1942 tarihinde Eminönü Halkevi tarafından İş Bulma ve Kurtarma Yurdu adında bir tesis açıldı. Bu tesisin açılmasının sebebi İstanbul'da İstanbul'daki işsiz nüfusun azaltılmasını sağlamaktı. Tesiste bir banyo, bir mutfak, bir yemekhane ve yatakhane bulunmaktaydı. Tesise başvuran vatandaşlar yetenekleri göz önünde bulundurularak fabrikalara ve diğer kurumlara yerleştirilecekti. Tesis 50 kişiye barınma imkânı sağlayabiliyordu. Tesiste barınanlardan yalnızca yemek, tıraş ve hamam ücreti alınmıştı⁴⁴⁷. Tesis, aynı sene içerisinde 571 yoksul yurttaşa iş buluncaya dek hayatını idame ettirebilmesi için yardımda bulunmuş ve barınma imkânı sağlamıştı. 45 yurttaşa ise iş kurlmaları için sermaye temin etmişti⁴⁴⁸.

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri iş bulma dışında işçi sağlığı için de önemli çalışmalara imza atmıştı. 1936 yılında memleketin dört bir yanından Adana Çukurova'ya gelen mevsimlik işçilere Adana Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından bir muayene tesis edilmişti. Bu muayene Seyhan'ın sol yamacında kurulmuştu. Amacı hasta olan işçileri ücretsiz tedavi ederek reçetelerini ücretsiz temin etmektir. Muayenehane haftanın her Perşembe günü işçilere hizmet vermektedir⁴⁴⁹.

2. YEMEK YARDIMI

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin işlevlerinden biri, fakir ve yardıma muhtaç vatandaşlara ve eğitim gören çocuklara sıcak yemek yardımında bulunmaktır. 1932 yılında İstanbul Halkevi çalışma raporunda yemek yardımlarıyla ilgili şunlar yazıyordu⁴⁵⁰:

“Yardım teşkilatının ikinci ve en yakın faaliyet sahasını şüphesiz asgari hayat seviyesini temin etmekten bugün aciz olan fertlere yapılacak müstacel muavenet teşkil eder. Şehrimizde bu hususta çalışan ve dağınık olmakla beraber az çok mevcudiyet gösteren

⁴⁴⁶ “Halkevi Köşesi”, **Anadolu Gazetesi**, 17 Mart 1938, s.8.

⁴⁴⁷ “Eminönü Halkevinin İş Bulma ve Kurtarma Yurdu Açıldı”, **Son Posta Gazetesi**, 23 Şubat 1942, s.1, 6.

⁴⁴⁸ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, s.6.

⁴⁴⁹ “Adana Halkevinin faydalı çalışması- Hasta olan fakir işçiler bedava muayene ediliyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Haziran 1936, s.6.

⁴⁵⁰ **BCA**, 490.01.846.346.1.

Fukaraperver Cemiyetleri vardır. Fakat bir taraftan bu nevi teşekkülleri çoğaltmak icap ettiği gibi bunların çalışma tarzlarında biraz daha tadil etmek muvafık olur. Bu neviden olmak üzere masraflarının hiç olmazsa bir kısmını kendi kendine kapatacak şekilde umumi aşhaneler vücuda getirmek pek mümkün ve faydalı olur.”

İstanbul Halkevi, 1932 yılında iki tane aşevi kurmuştu. Bu aşevlerinin biri İstanbul Sebze Hali civarlarında diğeri de Cibali’de açıldı. Aşevlerinin bu iki yere açılmalarının sebebi ise bu iki bölgenin yoksul ve imkânı olmayan kesimin yoğun olarak yaşadığı yerler olmasından kaynaklanıyordu. Halkevi Sosyal Yardım Şubesinde bu aşevlerinde 5 kuruşa 1 kap yemek verilmesi kararlaştırılmıştı⁴⁵¹. Ankara Halkevi ise 160 öğrenciye öğle yemeği yardımında bulunmuştu⁴⁵².

1933 yılında Ordu Halkevi, Ordu’da ihtiyaç sahibi öğrencilere sıcak yemek yardımı yapmıştı⁴⁵³. İstanbul’da ise Halkevi, Sultanahmet, Çarşıkapı, Sirkeci, Bahçekapı, Eminönü, Karaköy ve Beyoğlu semtlerindeki bazı lokantalarla anlaşmıştı. Lokantalarla imzalanan anlaşmaya göre 250 çocuk bu lokantalardan ücretsiz yemek yiyebilecekti⁴⁵⁴. Zonguldak Halkevi aynı sene 180 öğrenciye ücretsiz yemek hizmeti vermeye başladı⁴⁵⁵. İzmir’deki çeşitli okullarda eğitim gören öğrenciler Halkevinin öğle yemeği yardımlarından faydalanmıştı:

Tablo: İzmir Halkevinin 1933 Yılında Öğrencilere Yaptığı Yardımlar⁴⁵⁶

Okul Adı	Yemek Yiyen Çocuk Sayısı
Erkek Lisesi	105
Kız Lisesi	70
Erkek Muallim Mektebi	75
Kız Muallim Mektebi	10
Buca Orta Mektebi	30

⁴⁵¹ “İki aşhane- Beş kuruşa bir kap yemek tevzi edilecek”, **Akşam Gazetesi**, 15 Temmuz 1932, s.3.

⁴⁵² **BCA**, 490.01.1464.4.2.

⁴⁵³ “Ordu Halkı Fakir Talebeye Sıcak Yemek Veriyor”, **Milliyet Gazetesi**, 24 Kanunuevvel 1933, s.5.

⁴⁵⁴ “Fakir talebe 25 lokantada bedava yemek yiyecekler”, **Vakit Gazetesi**, 20 İkinciteşrin 1933, s.4.

⁴⁵⁵ “Zonguldak’ta fakir çocuklara yardım”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Kanunusani 1933, s.5.

⁴⁵⁶ **İzmir Halkevi İctimai Yardım Broşürü**, 1934, s.6.

1934 yılı itibariyle Ankara Halkevinin yemek yardımında bulunduğu öğrenci sayısı 1200'ü bulmuştu. Ankara Halkevi, yemek yardımı alanında oldukça yoğun çalışmalar yürütmüştü. Yatılı olarak eğitim öğretim gören öğrencilere sabahleyin sandviç çıkaran Halkevi, öğlen ve akşam da iki kap yemek vermekteydi. Adana Halkevi, 1934 yılı itibariyle 35 ilkokul öğrencisine giyinme, barınma ve yemek yardımında bulunmuş, onlar için bir bina tahsis etmişti. Aydın Halkevi, aynı sene 152 ilk ve ortaokul öğrencisine yemek ve barınma yardımında bulunmuştu. Erzincan Halkevi, ilkokul öğrencilerine öğle yemeği yardımında bulunmuştu. Edirne Halkevi, yardıma muhtaç 317 çocuğun yeme ve içme ihtiyaçlarını karşılamıştı. Gaziantep Halkevi 250 çocuğun yemek ihtiyacını karşılamıştı. İnebolu Halkevi 86 öğrenciye yemek vermişti. İstanbul Halkevi ise 70 çocuğa yemek yardımında bulunmuştu. İzmir Halkevi 758 çocuğa yeme ve içme yardımında bulunarak aynı zamanda onlara 1.500 lira nakdi yardımda bulunmuştu. Manisa Halkevi de Manisa'da fakir çocukları tespit ederek onlara yemek yardımı yapmıştı. Tokat Halkevi Turhal'da 15 fakir çocuğun yeme ihtiyaçlarını karşılamıştı. Zonguldak Halkevi 250 fakir ilkokul öğrencisine eğitim-öğretim dönemi boyunca yemek yardımında bulunmuştu⁴⁵⁷. İzmir Halkevi 402 çocuğa öğlenleri yemek yardımı yapmıştı⁴⁵⁸.

1935 yılında Alaşehir Halkevi 25 yoksul aileye yiyecek dağıtımında bulundu. Ankara Halkevi bu sene de sıcak yemek yardımına devam ediyordu. Bu doğrultuda 85 öğrenciye yemek yardımında bulunulmuştu. Aydın Halkevi, 209 öğrenciye sıcak yemek yardımı yapıyordu. Halkevindeki hayırsever memurlar aylıklarından bir kısmını bu iş için harcıyordu. CHP'nin yayınladığı 1935 faaliyet hılasalarına göre ise aynı yıl Aydın Halkevi, 237 yoksul çocuğa yıl itibariyle sıcak yardım desteğini sürdürmüştü. Balıkesir Halkevi, 62 öğrenciye yemek yardımında bulundu. Bursa Halkevi, Bursa Cezaevindeki mahkûmların yemek ihtiyaçlarını karşılamıştı. Çorum Halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortak çalışarak 30 öğrencinin beslenmesini sağlamıştı. Diyarbakır Halkevi, 50 ihtiyaç sahibine yiyecek yardımı yapmıştı. Edremit Halkevi, üç aylık süre zarfında haftada dört gün olmak üzere 60 öğrencinin yemek ihtiyacını karşılamıştı. Eminönü Halkevi 36 yüksekokul öğrencisine sabah ve akşam olmak üzere yemek yardımında bulunuyordu. Eskişehir Halkevi

⁴⁵⁷ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.3-127.

⁴⁵⁸ "İzmir Halkevi Nasıl Çalışıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 7 Mart 1934, s.6.

bayramda kimsesiz öğrencilere yemek yardımı yapmıştı. Gaziantep Halkevi, 211 öğrenciye yemek yardımında bulunuyordu. Gerede Halkevi 45 çocuğa 1 ay boyunca yeme-içme yardımı yapmıştı. İnebolu Halkevi 105 çocuğa 6 ay boyunca yemek yardımında bulunmuştu. İzmir Halkevi 1.435 öğrenciye yemek yardımında bulunmuştu. Konya Halkevi 400 öğrenciye öğlenleri yemek yardımı yapmıştı. Mersin Halkevinin bu sene içerisinde yoksullara yönelik yemek yardımı 69.940'a ulaşmıştı. Mudanya Halkevi 18 öğrencinin öğle yemeği ihtiyacını karşılamıştı. Samsun Halkevi ihtiyaç sahibi 22 kişiye yiyecek yardımı yapmıştı. Silifke Halkevi, Silifke'de eğitim gören öğrencilere öğle yemeği vermişti. Sinop Halkevi, 63 öğrenciye yiyecek yardımında bulunmuştu. Şehremini Halkevi, yoksul çocukların yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için çabalamıştı. Tekirdağ Halkevi 1 öğrenciye yemek yardımı yapmıştı. Tire Halkevi, Tire'deki 35 yoksul çocuğa yemek yardımında bulunuyordu. Tokat Halkevi 1 çocuğa yemek yardımı yapmıştı. Urla Halkevi, 140 öğrenciye öğlenleri yemek çıkartıyordu⁴⁵⁹. Urla Halkevi 120 yetim çocuğa yemek yardımında bulunmaya başlamıştı⁴⁶⁰. Zonguldak Halkevi, 316 öğrencinin öğle yemeği ihtiyacını karşılıyordu⁴⁶¹. 1936 yılında Zonguldak Halkevi, Zonguldak'taki maden işçileri için öğleyin ve akşamleyin iki öğün olmak üzere sıcak yemek çıkartmaktaydı⁴⁶². İnebolu Halkevi 81 çocuğa sıcak yemek yardımı yapmıştı⁴⁶³. Urfa Halkevi de öğlenleri fakir çocuklara sıcak yemek çıkartıyordu⁴⁶⁴. 1937 yılında İzmir Halkevi toplam 811 öğrenciye sıcak yemek yardımı yapmıştı⁴⁶⁵. 1938 yılında Tosya Halkevi Sosyal Yardım Şubesini kurar kurmaz 60 çocuğun yemek ihtiyaçlarını karşılamaya başlamıştı⁴⁶⁶. Alaşehir Halkevi imkânı olmayan vatandaşlara sıcak yemek yardımına mevsimlik olarak devam etmişti⁴⁶⁷. Afyon Halkevi, 1938 yılı içerisinde fakir öğrencilere yardım için kampanya başlatmıştı. Halkevinde verilen piyeslerden elde edilen gelirler fakir çocuklara sıcak yemek vermek için harcanmıştı⁴⁶⁸. 1938 yılında Mersin Halkevinin teşebbüsleriyle Mersin'de bir aşevi kuruldu. Aşevinin giderleri Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından ayrılan para, belediye bütçesinden

⁴⁵⁹ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.10-116.

⁴⁶⁰ “Urlada yetimlere yardım”, **Kurun Gazetesi**, 25 Şubat 1935, s.6.

⁴⁶¹ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.121.

⁴⁶² “Zonguldak Halkevi çok iyi çalışıyor”, **Akşam Gazetesi**, 3 Kanunuevvel 1936, s.6.

⁴⁶³ “İneboluda Doyurulan Yoksul Çocuklar”, **Son Posta Gazetesi**, 12 Şubat 1936, s.6.

⁴⁶⁴ “Urfa Halkevi çalışmaları”, **Son Posta Gazetesi**, 2 Eylül 1936, s.9.

⁴⁶⁵ “Halkevimizin 937 yılı faaliyeti çok iyidir” **Anadolu Gazetesi**, 29 Mayıs 1937, s.2.

⁴⁶⁶ “Halkevleri Muhitleri İçin Çok Faydalı Oluyorlar”, **Son Posta Gazetesi**, 5 İkincikanun 1938, s.5.

⁴⁶⁷ Alaşehir Halkevi Çalışmaları Devam Ediyor”, **Son Posta Gazetesi**, 8 İkinciteşrin 1938, s.5.

⁴⁶⁸ “Afyonda fakir talebeye yardım”, **Son Posta Gazetesi**, 21 Mart 1938, s.5.

ayrılan para ve Himayei Etfal ve Hilaliahmer gibi kurumlardan ayrılan paralarla karşılanacaktı. Aşevi ilk etapta sınırlı sayıdaki ihtiyaç sahibi vatandaşa hizmet verecekti⁴⁶⁹.

1939 yılında Gerede Halkevi, Gerede'deki imkânı olmayan öğrencilere sıcak yemek yardımlarını sürdürmüştü⁴⁷⁰. Mersin Halkevi fakir vatandaşlara sıcak yemek yardımına devam ediyordu⁴⁷¹. Aynı şekilde Samsun Halkevi de fakir çocuklara yemek yardımında bulunmuştu⁴⁷². Bursa Halkevi ise Kız Muallim Mektebinden 60 kız öğrenciye, ortaokullardan ise 100 öğrenciye yemek yardımında bulunmuştu⁴⁷³. Beyoğlu Halkevi 1.000 çocuğun yeme içme ihtiyaçlarını bir aylığına karşılamıştı⁴⁷⁴. Halkevleri tarafından 1939 yılında toplamda 15.000 kilo yiyecek ve yakacak yardımında bulunulmuştu⁴⁷⁵.

1940 yılında Ankara Halkevi 108 öğrenciye yemek yardımına devam etmişti⁴⁷⁶. Adana Halkevi de aynı sene yemek yardımlarını sürdürmüştü⁴⁷⁷.

1941 yılında Şişli Halkevi, Şişli'deki fakir çocuklara öğleyin sıcak yemek yardımı yapmıştı⁴⁷⁸. Isparta Halkevi, fakirlere yardım amacıyla bir balo düzenlemişti. Bu balonun gelirleri ise fakirlerin yeme içmesi için harcanacaktı. Bu yolla 500 fakir vatandaşa yemek yardımında bulunulmuştu⁴⁷⁹.

Tablo: Aralık 1943- Mayıs 1944 Arası Ankara Halkevinin Mutfak Harcamaları⁴⁸⁰

Cinsi	Alınan (kg)	Sarf Edilen	Fire ve Çürük	Ambarda Kalan
Sadeyağ	348,2	345,9	2,3	0
Sabun	110,5	45	6,7	58,8
Salça	96,5	95,75	0,75	0
Kuru Fasulye	600	386,3	0	213,7
Nohut	419	329,5	0	89,5

⁴⁶⁹ "Mersin Aşevi Açılıyor", **Yeni Mersin Gazetesi**, 24 Temmuz 1938, s.1.

⁴⁷⁰ "Gerede Halkevinin çalışmaları arttı", **Son Posta Gazetesi**, 24 İkincikanun 1939, s.5.

⁴⁷¹ "Mersin Halkevinin faydalı çalışmaları", **Son Posta Gazetesi**, 19 Nisan 1939, s.5.

⁴⁷² "Samsunda hayır cemiyetleri çalışıyor", **Son Posta Gazetesi**, 15 Teşrinievvel 1939, s.6.

⁴⁷³ "Bursada muhtaç talebeler ve yardım", **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Ocak 1939, s.5.

⁴⁷⁴ **BCA**, 490.01.986.821.1.

⁴⁷⁵ "Halkevlerimiz", **Son Telgraf Gazetesi**, 18 Şubat 1939, s.7.

⁴⁷⁶ "Ankara Halkevinde Sosyal Yardımlar", **Ulus Gazetesi**, 27 Aralık 1940, s.1.

⁴⁷⁷ "Adana Halkevi 8 yılda çok faydalı işler gördü", **Son Posta Gazetesi**, 26 Şubat 1940, s.10.

⁴⁷⁸ "Şişli Halkevi 400 çocuk giydirdi", **Vatan Gazetesi**, 29 Brinciteşrin 1941, s.4.

⁴⁷⁹ "Isparta Halkevi faaliyeti", **Son Posta Gazetesi**, 4 Mart 1940, s.5.

⁴⁸⁰ **BCA**, 490.01.735.7.1.

Mercimek	325	290	2,2	31,8
Patates	832	820,7	11,2	0
Pirinç	500	494	5	1
Bulgur	400	386,5	6	7,5
Soğan	346	278,3	45,1	24,5
Tuz	180	196,6	0	-

1943 ile 1944 yılları arasında Manisa Halkevi, Manisa’da öğrenim gören 300 ihtiyaç sahibi öğrencinin yemek ihtiyaçlarını karşılamıştı⁴⁸¹. 1943 yılında Şişli Halkevi, ilkokullarda okuyan ve ihtiyaç sahibi 400 öğrenciye sıcak öğle yemeği vermişti⁴⁸². 1944 yılında Sandıklı Halkevi 100 öğrenciye her gün öğlen yemeği verdi⁴⁸³. 1945 yılında da yemek yardımı faaliyetlerini sürdüren Manisa Halkevi de 250 öğrenciye yemek yardımı yapmıştı⁴⁸⁴.

3. SAĞLIK VE TEDAVİ

Halkevlerinde gönüllü sağlık faaliyetlerinin yürütülmesinin nedenlerini ortaya koyarken dönemin sağlık şartlarına da değinmekte fayda vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de dönemin idarecileri sıtma, verem, trahom, çiçek, kızıl, frengi gibi salgın hastalıklarla mücadele etmek durumunda kalmıştı. Bu salgın hastalıklarla mücadele ederken sağlık sisteminin ne kadar yeterli olduğu ve sağlık sisteminin taşrada en ücra köşelere kadar ne denli ulaşabildiği konusu dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. 1930 yılında Türkiye’de toplam 182 sağlık kuruluşu varken 10 bin kişiye toplamda 7,8 yatak düşmekteydi. Öte yandan 1930 yılında bir hekime 12 bin 217 kişi, bir hemşireye 71 bin 485 kişi, bir eczacıya da 113 bin 701 kişi düşüyordu⁴⁸⁵. 1930 yılında Türkiye’de il merkezlerinde yalnızca 36 devlet hastanesi vardı. İlçe merkezlerine de yeni yeni kurulmaya başlanmıştı⁴⁸⁶. Dolayısıyla şehir merkezlerinde ve özellikle köylerde vatandaşların sağlık

⁴⁸¹ Günver Güneş- Müslime Güneş, “Cumhuriyet Döneminde Manisa’nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevi’nin Yeri ve Önemi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:15, 2007, s.65.

⁴⁸² “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁴⁸³ “Sandıklı Halkevinin fakir okurlara yaptığı yardımlar”, **Ulus Gazetesi**, 8 Şubat 1944, s.2.

⁴⁸⁴ Güneş- Güneş, **a.g.m.**, s.65.

⁴⁸⁵ Akdur, **a.g.m.**, s. 8, 12.

⁴⁸⁶ Muhittin Gül, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 1988, S.254.

sorunlarıyla ilgilenebilmek için Halkevleri kendi bünyesinde çalışmalar yürütmüş, vatandaşların tedavilerini sağlamaya çalışmıştı.

İstanbul Halkevi Sosyal Yardım Şubesinin 1932 tarihli çalışma programında sağlık işleriyle ilgili şunlar söylenmişti⁴⁸⁷:

“İçtimai yardımın en müsser ve en müessir şekillerinden biri olmak üzere sıhhat işleri gelir. Sıhhat meselesi bir taraftan verem gibi tamamıyla içtimai olan yani ferdi tevakkî ile önüne geçilmesi mümkün olmayan ve ancak umumi sıhhi tedbirlerle müştereken başarılabilecek işler, diğer taraftan da mahalli mevzii sıhhat işleri şeklinde nazarı dikkati celbeder. Bu hususta memleketimizde az çok itfiharla kaydedebileceğimiz birçok müesseseler vardır. Şehir, Vilayet ve Devlet bütçeleri bu noktada mümkün olan fedakârlığı hiç şüphesiz yapmaktadır. Hilaliahmer, Himaye-i Etfal, Veremle Mücadele Cemiyeti gibi teşekküller muhtelif dispanserler, çocuk bakım evleri, hastaneler gibi müesseseler İstanbul halkına sıhhi yardım temin etmeye çalışmaktadırlar. Bu sahada şubemizin yapabileceği ehemmiyetli iş her şeyden evvel bu mevcut müesseselerin birbiriyle daha ahenktar ve binnetice daha faydalı bir şekilde çalışmasını temin etmekten ibarettir.”

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin üzerinde en çok yoğunlaştığı alan sağlık ve tedaviydi. Bu doğrultuda fakir vatandaşlara ücretsiz tedavi ve reçete hizmeti sunulmuştu. Halkevlerinin kurulduğu 1932 yılı içerisinde Afyon Halkevi fakir vatandaşlara ücretsiz muayene imkanı sunmuştu. Ankara Halkevi sıhhi konferanslar veriyordu. Aydın Halkevi de sıhhi konferanslarına devam etmişti. Bolu Halkevi iki yoksul kadının ameliyatlarını üstlenmişti. Çanakkale Halkevi fakir yurttaşların ücretsiz tedavi olmalarını sağlıyordu. Denizli Halkevi köylere gidiyor ve sağlık hususunda öğütler veriyordu. Aynı zamanda vatandaşların muayenelerini de yapıyordu. Diyarbakır Halkevi bir tedavi evi açmıştı. Burada 100 fakir vatandaşın tedavileri yapıldı. Eskişehir Halkevi 1.088 hastayı muayene etmişti. İzmir Halkevi sıhhi konferanslar düzenliyordu. Samsun Halkevi, yoksul vatandaşlara tedavi imkânı sunuyordu. Antalya Halkevi sıhhi konferanslar düzenleyen bir diğer Halkeviydi. Kastamonu Halkevi haftanın iki günü fakir yurttaşlara muayene imkanı tanıyordu. Sinop Halkevi bir poliklinik açmıştı. Burada yoksul vatandaşlara ücretsiz tedavi imkânı sunmaktaydı. Şebinkarahisar Halkevi de fakir yurttaşlara tedavi imkânı sunuyordu. Zonguldak Halkevi de aynı şekilde tedavi faaliyetleri yürütmüştü⁴⁸⁸.

⁴⁸⁷ BCA, 490.01.846.346.1.

⁴⁸⁸ BCA, 490.01.1464.4.2.

1934 yılında Amasya Halkevi bir muayenehane kurmuştu. Burada yoksul vatandaşların tedavileri yapılmış, hastaneye yatırılması gereken vatandaşlar ise hastanelere sevk ettirilmişti⁴⁸⁹.

Antalya Halkevi, yoksulların muayenesi için çalışmalar yürütmüş, onları parasız tedavi ettirmişti. Aydın Halkevi Muğla ve Nazilli Halkevlerinden gönderilen hasta vatandaşları hastanelere yatırmakla meşgul olmuştu. Bursa Halkevi, cüzamlı bir vatandaşın İstanbul'da tedavi edilebilmesi için yardımcı olmuş, vatandaşı İstanbul'a göndermişti⁴⁹⁰. Çanakkale Halkevi tedavi ettirdiği vatandaşların reçetelerini Belediye tarafından karşılanmasına vesile olmuştu⁴⁹¹.

Çankırı Halkevi bir muayenehane açmıştı ve bu muayenehanede imkanı olmayan vatandaşlar ücretsiz tedavi edilmiş, 228 hastanın ilaçları ücretsiz olarak verilmişti. Denizli Halkevinde 205 vatandaş tedavi ettirilmiş ve reçeteleri Halkevi tarafından ücretsiz karşılanmıştı. Diyarbakır Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ve Köycülük Şubesi ortak çalışarak köylere gitmiş ve kinin ve aspirin ilaçları dağıtmıştı. Altı köylü de hastaneye yatırılmıştı⁴⁹².

Erzurum Halkevi, kentte yaşayan yoksul vatandaşları ücretsiz tedavi ettirmiş, reçetelerini ücretsiz karşılamıştı⁴⁹³. Edirne Halkevi bir semt polikliniği kurmuştu. Bu poliklinikte 1814 kadın 990 erkek vatandaş muayene edilmişti. Gaziantep Halkevi haftada bir gün fakir vatandaşlara muayene hizmeti vermişti. Köycülük Şubesi ile Sosyal Yardım Şubesinin ortak çalışmaları sonucu köylerdeki vatandaşlar ücretsiz tedavi edilmişti. Giresin Halkevinde 320 vatandaş ücretsiz tedavi edilmiş, 66 vatandaşın reçeteleri ise ücretsiz olarak karşılanmıştı. Iğdır Halkevinde bir poliklinik kurulmuştu. Bu poliklinikte vatandaşlar ücretsiz tedavi edilmişti. Kastamonu Halkevi haftanın iki gününü fakir vatandaşların tedavilerine ayırmıştı. İnşası devam eden askeri hastaneye de 200 liralık bir yardım yapmıştı. Kocaeli Halkevi Kocaeli'deki 1.487 çocuğu sağlık taramasından geçirmişti. Bu çocukların 785'inde çeşitli hastalıklar tespit edildi. Çocukların tedavisi için ise İstanbul'dan bir çocuk hastalıkları uzmanı getirildi. Kütahya Halkevi açtığı bir halk tedavi merkezinde vatandaşlara ücretsiz tedavi imkânı sağlıyordu. Muğla Halkevi bir bakımevi kurmuştu. Bu bakımevinde vatandaşlar haftanın 6 günü boyunca ücretsiz muayene edilmişti. Öte yandan

⁴⁸⁹ BCA, 490.01.981.803.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.10.

⁴⁹⁰ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.12-26.

⁴⁹¹ BCA, 490.01.983.812.1.

⁴⁹² Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.30-38.

⁴⁹³ BCA, 490.01.984.815.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.42.

köylere ulaşan Muğla Halkevi, köylü vatandaşlara sağlıkla ilgili bilgilendirmelerde bulunmuştu. Köylerde hasta olan vatandaşlar ücretsiz tedavi edilip reçeteleri ücretsiz karşılanmıştı. Bu çalışmalar neticesinde toplam 500 hasta tedavi edilmişti. Mersin Halkevinde bir bakımevi açılmıştı. Burada fakir ve hasta olan vatandaşlar ücretsiz tedavi edilmişti. Öte yandan doktorlar köyleri ziyaret etmiş ve köylerde hasta olan vatandaşların tedavileri yapılmıştı. Milas Halkevi de fakir yurttaşları tedavi etmekle meşgul olmuştu. Öte yandan köylere doktorlar göndermiş ve hasta vatandaşları tedavi ettirmişti. Aynı zamanda 6 vatandaş hastaneye kaldırılmıştı. Hasta vatandaşların reçeteleri Halkeviyle birlikte çalışan eczacılar tarafından karşılanıyordu. Sivas Halkevi, gözlerinden hasta olan vatandaşların tedavilerini üstlenmiş ve ameliyatlarını yaptırmıştı. Uşak Halkevi köylerdeki ve şehirdeki yoksul vatandaşlara ücretsiz muayene imkânı sunmuştu. Zonguldak Halkevi bir bakımevi açtı. Bu bakımevinde tüm fakir vatandaşlar ücretsiz tedavi edilebiliyordu. Reçeteleri ise Halkevi bütçesinden karşılanıyordu. Bu çalışmalar neticesinde toplam 306 vatandaş muayene edilmişti. Köylerde de toplam 779 vatandaş muayene edilmişti. Elazığ Halkevi 1.600 çocuğu sağlık kontrolünden geçirmişti. 295 köylü vatandaş da aynı şekilde muayene edilmişti⁴⁹⁴.

Kadıköy Halkevinin bir yılda tedavisine vesile olduğu ve bakımını sağladığı hastalar şu şekildeydi:

Tablo: Kadıköy Halkevinin Bir Yılda Baktığı Hastalar⁴⁹⁵

Dâhili	1038
Harici	4
Cilt	4
Göz	5
Kulak	68
Çocuk	597
Kadın	90
Sinir	125
TOPLAM	1934

⁴⁹⁴ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.86-133.

⁴⁹⁵ BCA, 490.01.987.822.1.

1935 yılında Afyon Halkevi, vatandaşlara sağlık hususunda önemli bilgiler aktardığı etkinlikler düzenliyordu. Aynı zamanda 600 hasta muayene edilmiş bulunuyordu ve ilaçları da Halkevi tarafından karşılanıyordu. Köycülük Şubesiyle ortak çalışarak köylerde 110 hastayı tedavi etmiş ve ilaç dağıtımı yapmıştı. Aksaray Halkevi de ilaç dağıtımı faaliyetlerini sürdürmekteydi. Alayehir Halkevi hasta vatandaşların evlerine giderek onların tedavileriyle ilgilenmekteydi⁴⁹⁶.

1936'da İnebolu Halkevi, İnebolu'da fakir ve yardıma muhtaç vatandaşlara tedavi hizmeti sunmak amacıyla bir poliklinik açmıştı. Bu poliklinik yurttaşlara haftanın 3 günü ücretsiz tedavi hizmeti verecekti. Aynı şekilde vatandaşların reçeteleri ücretsiz olarak Halkevi tarafından karşılanacaktı⁴⁹⁷. İnegöl Halkevi 674 hastayı tedavi etmiş, ilaçlarını ücretsiz karşılamıştı⁴⁹⁸. Van'da 1936 yılında Halkevi tarafından vatandaşlara ücretsiz hizmet veren bir poliklinik açıldı⁴⁹⁹. 1939 yılında Halkevlerinin tedavi ettiği hasta sayısı 4.200 olarak kayıtlara geçiyordu⁵⁰⁰.

Bursa Halkevinin bir diş bir de kulak burun boğaz polikliniği vardı. 1941 yılı ağustos ayında 118 kişi diş polikliniğinde, 7 kişi de kulak burun boğaz polikliniğinde muayene edilmişti⁵⁰¹. Kadıköy Halkevi, 1943 yılında Erenköy'deki dispanserde yardıma muhtaç vatandaşları tedavi etmiş, ilaçlarını temin etmiş ve erzak dağıtmıştı. Kadıköy'deki dispanserde ise yardıma muhtaç vatandaşlara ücretsiz ilaç verilmiş ve şehirdeki 13 doktor haftanın belirli günlerinde vatandaşları muayene etmişti. Fatih Halkevinin dispanserinde profesörler ve doktorlar tarafından vatandaşlar muayene edilmiş, son 6 ayda 1.908 kişi muayene edilmiş, 300 kişiye de ücretsiz ilaç verilmişti. Yoksul hasta çocukların da prevantoryumda tedavisi sağlanmıştı. Şehremini Halkevi vereme yakalanma riski olan vatandaşları ciddi sağlık kontrollerinden geçirmişti. Ayakta tedavisi sağlanamayanların bir bölümü de prevantoryuma sevk edilmişti⁵⁰².

⁴⁹⁶ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.6-10.

⁴⁹⁷ "İneboluda Doyurulan Yoksul Çocuklar", **Son Posta Gazetesi**, 12 Şubat 1936, s.6.

⁴⁹⁸ **BCA**, 490,01. 983.810.1.

⁴⁹⁹ Güneş Şahin, "Van Halkevi ve Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** Cilt: 31 Sayı: 52, 2012, s.114.

⁵⁰⁰ "Halkevlerimiz", **Son Telgraf Gazetesi**, 18 Şubat 1939, s.7.

⁵⁰¹ **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi**, Sayı 38: Ağustos 1941, s.52.

⁵⁰² "İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları", **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

1945 yılında Kocaeli Halkevinin muayene ettiği tedaviye muhtaç vatandaş sayısı 25.000 idi⁵⁰³. 1947 yılında Ödemiş Halkevi vatandaşlara ücretsiz ilaç desteğinde bulunmuş ve sağlık sorunları bulunan vatandaşlara tedavi imkanı sunmuştu⁵⁰⁴. 1947 yılında Beyoğlu Halkevinin bir dispanseri vardı ve fakir vatandaşlara ücretsiz sağlık imkânı sağlamıştı⁵⁰⁵. 1949 yılında Isparta Halkevi, hastalara tedavi imkânı sunarak ilaçlarını karşılamaya devam ediyordu⁵⁰⁶.

Halkevleri, salgın hastalıklar hususunda yoğun çalışmalar yürütmüştü. Maraş Halkevi 1934 yılında bir Trahomdan Korunma Kurumu kurmuş ve trahomla mücadele etmeye başlamıştı. Mersin Halkevi köylere giderek verem ve sıtmadan korunmak için yapılması gerekenler hakkında broşürler dağıtmıştı⁵⁰⁷.

Milas Halkevi 1938’de sıtmayla mücadele etmek amacıyla kinin ilacı dağıtıyordu⁵⁰⁸. 1940 yılında Burdur Halkevi, sıtma tedavisi gören vatandaşlara tedavi ve ilaç yardımında bulundu⁵⁰⁹. 1942 yılında Ankara Halkevi, akciğerlerinden hasta olan bir verem hastasına para yardımında bulunmuştu⁵¹⁰.

1943 yılında Karaköse Halkevine mensup doktorlar, meydanlarda vatandaşlara bu hastalıkla ilgili bilgilendirmelerde bulunuyorlardı. Aynı şekilde Halkevi, bit temizlemesiyle ilgili de vatandaşlara yardımcı olmaktaydı⁵¹¹. Aynı sene Balıkesir Halkevi tifüs hastalığıyla ilgili bilgilendirici el ilanları bastırarak vatandaşlara dağıtıyordu⁵¹². Eskişehir Halkevi ise bünyesindeki doktorlarla tifüse karşı mücadele vermişti⁵¹³.

⁵⁰³ Kenan Olgun, **Türkiye’de Halkevleri Gerçeği -Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)**, İKSAD Yayınları, Ankara 2019, s.77, 78.

⁵⁰⁴ Günver Güneş, “Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XXI - Sayı 63, Kasım 2005, s.983.

⁵⁰⁵ Kemal Yıldız, **İstanbul Halk Evleri’nin Faaliyetleri (1946-1951)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s.83.

⁵⁰⁶ **Ün Isparta Halkevi Dergisi**, Cilt:13,Sayı:171-172, Temmuz-Aralık 1949, s.2310.

⁵⁰⁷ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.80,90.

⁵⁰⁸ Bayram Akça- Seher Akça, “Milas Halkevi ve Faaliyetleri”, **Belgi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019/II, s. 1352.

⁵⁰⁹ **Burdur Halkevi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:17-18, Haziran-Temmuz 1940, s.24.

⁵¹⁰ **BCA**, 490.01.1464.4.7.

⁵¹¹ “Karaköse Halkevi tifüsle esaslı şekilde savaşıyor”, **Ulus Gazetesi**, 2 Ağustos 1943, s.2.

⁵¹² “Balıkesir Halkevinde çeşitli çalışmalar”, **Ulus Gazetesi**, 2 Ağustos 1943, s.2.

⁵¹³ Mesut Erşan, Eskişehir Halkevi ve Halk Evi Dergisi. **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi** Yıl 6, Sayı 12 Güz 2010, s. 108.

İstanbul Eminönü Halkevi tarafından salgın hastalıkların önlenmesine yönelik yoğun çalışmalar yürütülmüştü. Eminönü Halkevinin 1942-1943 yıllarında bu hastalıklarla ilgili çalışmaları şunlardı:

Verem: Verem hastalığını önleyebilmek için muhitte hastalığa yakalanma riski olan vatandaşlar tespit edilmişti. Bu vatandaşlara Kızılay Cemiyetiyle ortak çalışılarak yumurta, et, tereyağı gibi yardımlar yapılmıştı.

Çiçek: Salgın hale gelmesinden endişe duyulan bu hastalığı önleyebilmek için 2.400 adet aşı ve güllaç temin edilmiş ve Halkevinde çiçek aşısı yapılmıştı. Öte yandan bu hastalıkla mücadele için bir de propaganda faaliyetleri yürütülmüştü.

Tifüs: Tifüsle ilgili Eminönü Halkevi seferberlik başlatmıştı. Eminönü nahiyelerinde bulunan hamamlarla anlaşmış, anlaşmalı hamamlara başvuran vatandaşlara ücretsiz olarak yıkanma imkânı getirilmişti. Öte yandan sabun dağıtımı da yapılmıştı. Elbise, çamaşır ve ev eşyalarının dezenfekte edilmesi için de Sıhhiye Müdürlüğünden yardım talep edilmişti⁵¹⁴.

4. BARINMA VE HİMAYE

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de kimsesiz çocuklara yönelik barınma faaliyetleri yürüten Himaye-i Etfal, Darüşşafaka ve Darülaceze gibi kurumlar vardı. Halkevlerinin ayrıyeten çocuk yurtları, anaokulları ve doğumhaneler açmasının altında yatan neden Halkevlerine yüklenen “dönemin yardım kuruluşlarının boşluklarını doldurma”⁵¹⁵ görevinin birer tezahürüdür. 1935 tarihinde yayımlanan CHP Halkevleri Öğreneğinde “*Kimsesiz okul çocuklarının uruba, yemek, yatmak ve bakımları ile önemli surette ilgilenmelidir.*”⁵¹⁶ ifadesi yer almaktadır. 1932 yılında İstanbul’da Halkevi, kimsesi olmayan ve kalacak yeri olmayan kızların barınması için bir yurt açılmasını kararlaştırmıştı. Bu yurttaki küçük kızlar gelerek kalabilecek, burada çalışabileceklerdi. Akşamleyin bu kızlara akşam yemeği servis edilecekti⁵¹⁷. 1934 yılında Adana Halkevi bir bakımevi açmıştı. Bu bakımevinde 700’ü aşkın kimsesiz çocuğa yemek hizmeti verilirken 35 çocuğa ise barınma

⁵¹⁴ Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları, 1943, s. 7.

⁵¹⁵ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.8.

⁵¹⁶ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, s.15.

⁵¹⁷ “İki aşhane- Beş kuruşa bir kap yemek tevzi edilecek”, Akşam Gazetesi, 15 Temmuz 1932, s.3.

imkânı sağlanmıştı⁵¹⁸. Çanakkale Halkevi, kimsesiz çocukların barınabilmesi için bir şefkat yurdu kurmuştu ve bu yurttan 30 çocuğu himayesi altına almıştı⁵¹⁹. Çorum Halkevi ise bir doğumhane açmıştı. Doğumhanede vatandaşların ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştı⁵²⁰. Ödemiş Halkevi 9 öğrenciyi himayesi altına almış ve onlara barınma imkânı sağlamıştı. Tekirdağ Halkevi, Bulgaristan'dan gelen üç çocuğu yatılı okullara yerleştirerek barınma olanağı sunmuştu⁵²¹. 1935 yılında Mersin Halkevi tarafından bir çocuk yuvası açılmıştı. Bu yuvaya Issı Yuvası adı verilmişti. Bu yuva bir ana okul olarak hizmet vermişti ve bu yuvaya çocuklarını kayıt ettiren ailelerden çok az bir ücret alınmıştı⁵²². 1947 yılı itibarıyla İzmir Halkevine ait toplam 3 çocuk bakım yurdu faal durumdaydı. Ancak 1949 yılına gelindiğinde bu yurt sayısı 1'e inmişti⁵²³.

Halkevleri, bünyesinde açtıkları öğrenci yurtlarıyla civar illerden okumaya gelen çocukların barınma sorunlarına çözüm bulmaya ve eğitimlerine katkı sunmaya çalışmıştı. Halkevlerinin yurt faaliyetlerinden evvel dönemin eğitim koşullarını ortaya koymakta fayda vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında çocukların okullarda eğitim alabilmeleri maddi ve fiziki yetersizliklerden dolayı oldukça zordu. 1927 nüfus sayımına göre Türk halkının %75,8'i köylerde yaşıyordu⁵²⁴. 1936 yılında ise 40 bin köyün 35 bininde okul ve öğretmen bulunmamaktaydı. Okula sahip köylerde de ilköğretim yalnızca 3 yıl sürdürülebilmisti⁵²⁵. Köylü çocukların büyük çoğunluğunun eğitim alabilmeleri ancak il merkezlerinde ya da civar illerdeki okullara kaydolmalarıyla mümkündü. Dönemin ekonomik şartları göz önünde bulundurulduğunda evlerinden kilometrelerce uzak okullara gidip gelerek eğitim almaları pek de mümkün görünmüyordu. Halkevleri öğrencilerin barınma ve himayelerini sağlamak amacıyla memleketin birçok yurtlar ve pansiyonlar kurmuştu. Balıkesir Halkevi 1934 yılında 55 öğrenciye açtığı pansiyonda barınma imkânı sağlamıştı⁵²⁶. 1935 yılında Ankara Halkevi Türk Kültür Kurumuyla ortaklaşa çalışarak bir yurt kurmuş burada 65 öğrenciyi barındırmıştı. Aynı zamanda 10 kız çocuğu ayrı bir yurttan, 22 çocuk ise şefkat evlerinde

⁵¹⁸ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.3.

⁵¹⁹ BCA, 490.01. 983.812.1; Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.29.

⁵²⁰ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.31.

⁵²¹ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.101, 113.

⁵²² "Mersinde bir çocuk yuvası açıldı", Kurun Gazetesi, 4 İkincikanun 1935, s.6.

⁵²³ Sultan Cıvci, Halkevleri ve İzmir Halkevi'nin Faaliyetleri (1932-1951), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2013, s. 108, 109.

⁵²⁴ 1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Vilâyet, Kaza, Şehir Ve Köyler İtibarile Muvakkat Rakkamlar, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s.14.

⁵²⁵ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Pegem Yayıncılık, Ankara 2007, s. 346.

⁵²⁶ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.18.

barındırılmıştı⁵²⁷. 1935 yılında Diyarbakır Halkevi, Diyarbakır'da bir öğrenci yurdu kurmuş, burada 22 yoksul öğrenciye barınma imkânı sağlayarak eğitimlerine devam etmelerinin önünü açmıştı⁵²⁸. 1936 yılında Sivas Halkevi, Sivas'a çevre illerden gelen öğrencilerin olduğu, maddi imkânları olan ailelerin çocuklarının rahatlıkla eğitimlerini sürdürebildiği ancak dar gelirli ailelerin çocukları yatılı olarak okuyamadığından dolayı Sivas'ta bir öğrenci yurdu açılması için girişimlere başlamıştı. Bunun için Sivas Vilayet makamına başvurarak Halkevine bir bina tahsis edilmesini istemişti. Vilayet yönetimi ise bu talebi kabul etmişti. Böylelikle dar gelirli ailelerin çocukları için bir öğrenci yurdu açılması kararlaştırıldı. Yurda kayıtlar ise 1936 yılı içerisinde yeni ders yılında olacaktı⁵²⁹.

1943 yılında Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından bir çalışma planı oluşturulmuştu. Bu plana göre Kurtarma Yurduna maddi imkanlar dahilinde yardım edilecekti. Fakir ve kimsesiz çocukları ise tamirhane, atölye ve fabrika gibi meslek edinebilecekleri yerlere yerleştireceklerdi. Fatih Halkevi aynı sene 1 yardıma muhtaç çocuğu himayesi altına almıştı⁵³⁰. 1945 yılında Bolu Halkevi bir bağış kampanyası düzenlemiş ve bu kampanya sonucu elde edilen gelirlerle Bolu'da bir kız yurdu açılmıştı⁵³¹.

5. KIYAFET YARDIMI

Halkevlerinin sosyal yardımlarından biri kıyafet yardımlarıydı. Halkevlerinin kıyafet yardımları genellikle kuruldukları bölgelerdeki fakir çocuklara yönelikti. 1934 yılında Adana Halkevi, imkânı olmayan çocuklara ve vatandaşlara 350 çift ayakkabı dağıtmıştı. Balıkesir Halkevi, 300 öğrenciye okul ihtiyaçlarıyla birlikte ayakkabı yardımında bulunmuştu. Bergama Halkevi 260 çocuğa elbise yardımında bulunmuştu. Bursa Halkevi 130 imkânı olmayan öğrenciyi giydirmişti. Aynı zamanda 2.400 vatandaşa on dört bin parça kıyafetin dağıtılması için seferber olmuş, 690 parça kıyafetin Çocuk Esirgeme Kurumuna verilmesini sağlamıştı. Diyarbakır Halkevi, Cumhuriyet Bayramında toplamda 50 yoksul öğrenciye elbise ve ayakkabı dağıtmıştı. Edirne Halkevi 317 çocuğa ayakkabı ve çorap dağıtımını yapmıştı. Gaziantep Halkevi imkânı olmayan 200 çocuğa elbise ve ayakkabı

⁵²⁷ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.13.

⁵²⁸ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.,38.

⁵²⁹ “Sivasda talebe yurdu açılacak”, **Tan Gazetesi**, 12 Ağustos 1936, s.8.

⁵³⁰ “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁵³¹ Fahri Kılıç, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Yaygın Halk Eğitimi: Bolu Halkevi Örneği”, **9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiri Metinleri**, Cilt:3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2019, s.741.

yardımları yapmıştı. Gümüşhane Halkevi 65 imkânı olmayan çocuğa giyim yardımında bulunuyordu. İstanbul Halkevi yoksul kimselere kıyafet yardımlarını sürdürmekteydi. Konya Halkevi, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortaklaşa çalışarak 150 öğrenciye elbise, 72 öğrenciye de ayakkabı yardımında bulunmuştu. Muş Halkevi Sosyal Yardım Şubesi 1934 yılında tüm mesaisini fakir çocuklara elbise ve ayakkabı dağıtmakla harcamıştı. Niğde Halkevi yoksul gençlere elbise ve palto yaptırmıştı. Silifke Halkevinin ayakkabı ve elbise yardımı yaptığı öğrenci sayısı 100'dü. Tokat Halkevi 40 yoksul öğrenciye iç çamaşırı ve elbise yardımında bulunuyordu. Uşak Halkevi, Uşak'ta faal olan diğer yardım kuruluşlarıyla ortaklaşa faaliyet yürüterek 300 çocuğa bayramlık elbise vermişti⁵³².

Tablo: İzmir Halkevinin 1933 Yılında Yaptığı Ayakkabı Yardımları⁵³³

Okul Adı	Ayakkabı Alan Öğrenci Sayısı
Erkek Lisesi	51
Kız Lisesi	28
Erkek Muallim Lisesi	31
Kız Muallim Lisesi	21
Buca Orta Mektebi	17
Karataş Orta Mektebi	67
Cumhuriyet Kız Mektebi	7
Erkek Ticaret Mektebi	1
Sanatlar Mektebi	2

1935 yılında Adana Halkevi yoksul çocuklara 2.326 metre elbiselik kumaş, 33 çift terlik 49 çift kundura 860 çift çorap 27 takım elbise, 56 parça ceket ve pantolon 18 kasket 41 gömlek vermişti. Alaşehir Halkevi 20 çocuğu giydirmişti⁵³⁴. Ünye Halkevi çocuklara 12 çift potin bir çocuğa da elbise vermişti⁵³⁵.

⁵³² Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.3-123.

⁵³³ İzmir Halkevi İctimai Yardım Broşürü, 1934, s.6.

⁵³⁴ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, s.3, 4, 10.

⁵³⁵ BCA, 490.01.990.831.2.

1936 yılında Uşak Halkevi, Halkevlerinin acıları dindiren birer şefkat evi olduğu şiarıyla okullardaki kimsesiz ve yardıma muhtaç öğrencileri tespit etmiş 200 kadar öğrenciye kıyafet yardımı yapılmıştı⁵³⁶.

1937 yılında Kırklareli Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ile Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu ve Kızılay ortaklaşa çalışma yaparak çocuklara giysi yardımı yapmışlardı.⁵³⁷ 1939'da İzmir Halkevinde Kızılay, fakir çocuklara elbise ve ayakkabı dağıtmıştı⁵³⁸. Konya Halkevi Sosyal Yardım Şubesi düzenlemiş olduğu bir törenle 280 çocuğun giyimini karşılamıştı⁵³⁹.

1938 yılında Fatih Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, 23 Nisan Çocuk Bayramı vesilesiyle Kızılay Fatih Şubesiyle ortaklaşa çalışarak ipekli ve pamuklu kumaşlardan 1.000'i aşkın çocuğa elbise diktirmiş ve bu çocuklara ayakkabı ve çorap temin etmişti. Bu elbise ve ayakkabılar Fatih Halkevinde İstanbul Gümrükler Başmüdürü Mustafa Nuri, Fatih Halkevi Başkanı Sırrı Bey ve Kızılay Başkanı Rüştü Bey tarafından çocuklara hediye edilmişti⁵⁴⁰.

1939 yılında Halkevleri tarafından fakir vatandaşlara toplamda 11.000 elbise dağıtılmıştı⁵⁴¹. 1942'de Ankara Halkevi ilkokul ve ortaokulda okuyan 2 çocuğa ayakkabı alınmasını kararlaştırmıştı⁵⁴².

1943 yılında Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, bir çalışma programı oluşturmuştu. Bu programa göre 200'e yakın yardıma muhtaç çocuğa elbise, çamaşır, ayakkabı ve kasket dağıtılacaktı⁵⁴³.

Şişli Halkevi, 1943 yılında askerlere kışlık hediyeler vermişti. 1942 yılındaki Cumhuriyet Bayramında Şişli Halkevi, 400 çocuğa elbise ve ayakkabı dağıtmıştı. Şişli Halkevi tarafından 1943 yılında da aynı yardımların yapılması planlanmıştı. Kadıköy

⁵³⁶ “Uşak'ta Halkevinin Faydalı Çalışmaları Devam Ediyor” **Kurun Gazetesi**, 30 İkciteşrin 1936, s.7.

⁵³⁷ **BCA**, 490.01.988.826.2.

⁵³⁸ “İzmir'de Kızılayın sevindirdiği çocuklar” **Ulus Gazetesi**, 5 Şubat 1939, s.6.

⁵³⁹ **BCA**, 490.01.989.828.1.

⁵⁴⁰ “Yoksul Çocuklara Yardım”, **Son Posta Gazetesi**, 24 Nisan 1938, s.4.

⁵⁴¹ “Halkevlerimiz”, **Son Telgraf Gazetesi**, 18 Şubat 1939, s.7.

⁵⁴² **BCA**, 490.01.1464.4.6.

⁵⁴³ “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

Halkevi 1943 yılında çocuk sayısı fazla olan ailelere ayakkabı ve elbise dağıtmıştı. Beyoğlu Halkevi eğitim gören çocuklara elbise ve çamaşır dağıtmıştı⁵⁴⁴.

1946 yılında Ağrı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi İlçe İlkokulunda eğitim gören 10 fakir çocuğa elbise yardımında bulunmuştu. Bunun için de 89 lira 10 kuruş harcamıştı⁵⁴⁵.

6. PARA YARDIMI

Halkevlerinin sosyal yardım faaliyetlerinin içerisinde nakdi yardımlar önemli bir yer tutmaktadır. 1933 yılında Ankara Halkevinin yaptığı para yardımı miktarı şöyledir⁵⁴⁶:

- Hilaliahmer Cemiyeti Ankara merkezinin geçen sene 23 Temmuz münasebetiyle yaptığı Hilaliahmer haftasına katılım sağlanmıştı. Bütçeden 75 lira Hilaliahmere bağışlanmıştı.
- Mütekaidini Askeriye Cemiyetine 20 lira yardım yapılmıştı.
- 11 öğrencinin durumları düzelene kadar 1153 lira 60 kuruş yatak bedeli ödenmişti.
- 6 Nisan Çiçek Balosunda yardım muhtaç 15 vatandaşa 102 liralık yardım yapılmıştı.
- 9 öğrenciye durumlarını düzeltene kadar 60 liralık para yardımı yapılmıştı.
- Aralarında öğretmen, ihtiyat zabiti, harp malülü olan yardıma muhtaç 5 vatandaşa 60 liralık yardım yapılmıştı.
- Dört öğrenciye 36 lira 96 kuruş yol parası verilmişti.
- İki kadının hasta olan çocuklarına ilaç parası olarak 10 lira verilmişti.
- Bir öğrenciye beş lira tutan mektep kitapları alınmıştı.
- Fakir öğrencilere verilmek üzere defter satın alınmıştı.

1934 yılında Mersin Halkevi memleketine gitmek için yol parasına ihtiyaç duyan 15 kişiye para yardımında bulunuyordu. Öte yandan okula gitmek isteyen 15 gence de yardım yapılmıştı. Sinop Halkevi fakir çocuklara para yardımında bulunmuştu. Sivas Halkevi pek çok vatandaşa para yardımı yapıyordu. Zonguldak Halkevi ihtiyacı olan vatandaşlara 344 liralık yardımda bulunmuştu. Bursa Halkevi 11 kişiye para yardımı yapmıştı. Iğdır Halkevi

⁵⁴⁴ “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁵⁴⁵ **BCA**, 490.01.981.802.2.

⁵⁴⁶ **Ankara Halkevi İctimai Yardım Komitesi Mesai Raporu**, s.9.

öğrenci ve vatandaşlara para yardımında bulunuyordu. İzmir Halkevi fakir ve kimsesiz öğrencilere toplamda 5.485 liralık yardım yapmıştı⁵⁴⁷.

1935 yılında Ankara Halkevi 261 öğrenciye ve 126 yoksul vatandaşa para yardımı yapmıştı. Aydın Halkevi köylerdeki öğrencilere para yardımı yapıyordu. Bafra Halkevi kimsesizlere para yardımında bulunuyordu. Bolu Halkevi bir yardım kutusu oluşturmuştu. Buradan gelen gelirlerle yoksullara ve uzak yerlerde okuyan öğrencilere yardımda bulunmuştu. Bursa Halkevi 3 yoksula sermaye, 13 yoksula para yardımı yapmıştı. Edremit Halkevi ortaokulu tamamlayan 5 öğrenciye yol parası vermişti. Eminönü Halkevi 2 yoksula sermaye öğrencilere 750 liralık yardım yapmıştı. Kırklareli Halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumuna 250 liralık yardım yaptı. Konya Halkevi 2 yoksula yol parası vermişti. Mersin Halkevi 24 yoksula para yardımında bulunuyordu. Muş Halkevi eğitim görmeye giden 2 fakir öğrenciye 90 lira yardımda bulunmuştu. Niğde Halkevi Niğde'ye eğitim için gelen öğrencilere yol parası vermişti. Samsun Halkevi 22 yoksul vatandaşa para yardımında bulunmuştu. Sinop Halkevi 1 yüksekokul öğrencisine para yardımında bulundu. Şebinkarahisar Halkevi 10 yoksul aileye para yardımı yapıyordu. Tokat Halkevi 5 yoksul izciye yol parası verdi. Zonguldak Halkevi 28 yoksul öğrenciye para yardımında bulunmuştu⁵⁴⁸.

Halkevleri, II. Dünya Savaşı yıllarında savaşın getirdiği ekonomik etkilerle boğuşan vatandaşların yanında olmaya devam ediyordu. 1939 yılında Türkiye genelindeki nakit yardımları 1939'da 40.000 liraya ulaşıyordu. 1940'da 50,000 lira ülke genelindeki Halkevlerinden yoksul halka dağıtılmış bulunuyordu. 1941'in ilk altı ayında da 25.000 liraya kadar ulaşmıştı⁵⁴⁹. 1942 yılında Eminönü Halkevi paraya ihtiyacı olan vatandaşlara 485 lira kadar para yardımı yapmıştı⁵⁵⁰.

1943 yılında Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi meslek sahibi olup çalışma imkânı bulamayan ve mesleki araç gereçleri olmayan vatandaşlara sonradan ücretlerini ödemesi kaydıyla mesleki araç gereçler alabilmeleri için para yardımında bulunmuştu. Beyoğlu Halkevi ise fazla çocuğu olan 20 aileye toplamda 1.000 lira para yardımı yapmıştı.

⁵⁴⁷ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s.26-127.

⁵⁴⁸ Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s.13-121.

⁵⁴⁹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.9.

⁵⁵⁰ Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları, s.6.

Bunun dışında ihtiyaç sahibi 80 kişiye 1.471 lira para yardımında bulunmuştu. Öte yandan yardıma muhtaç vatandaşlara cenaze ve doğum için para verilmişti⁵⁵¹.

7. ERZAK YARDIMI

Halkevleri vatandaşlara yiyecek maddesi, yakacak odun kömür gibi erzaklar dağıtmıştı. 1934 yılında Balıkesir Halkevi 78 kişiye kömür yardımında bulundu. Bafra Halkevi yoksullara 70 adet yorgan ve yiyecek dağıtmıştı. Eskişehir Halkevi kimsesizlere yakacak ve yiyecek yardımında bulundu. Manisa Halkevi ise ihtiyacı olan kimselere un yardımı yapmıştı⁵⁵². 1935 yılında Beşiktaş Halkevi yoksullara odun, kömür ve ekmek yardımı yapıyordu. Diyarbakır Halkevi 50 yoksula yiyecek yardımında bulunmuştu. Elazığ Halkevi 232 aileye koyun eti dağıtmıştı. İstanbul Halkevi ekmek ve kömür yardımı yapmıştı. Kars Halkevi 160 göçmene 135 çuval erzak dağıttı. Bunlar 450 metrelik kumaş, 29 ekmek pişirme sacı, 81 kilo sabun ve 16 kilo gazyağı idi. Samsun Halkevi 22 yoksula yiyecek yardımı yaparken Tekirdağ Halkevi yoksul köylü ve göçmenlere yiyecek yardımında bulunmuştu⁵⁵³. 1936 yılında İstanbul'da kış ayının birden bire bastırmasıyla birlikte Kızılay ve Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri harekete geçmiş, Kadıköy Halkevi Sosyal Yardım Şubesi halka kömür ve ekmek dağıtımını yapmıştı⁵⁵⁴.

Samsun Halkevi 1942 yılında Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi düzenledikleri etkinlikler ve bağışlarla sağlanan 15.000 lira ve düzenleyeceği bağış kampanyalarından elde edeceği gelirlerle kışın 1.000 fakire sürekli olarak yiyecek ve yakacak temin ederek yardımda bulunmuştu. Halkevi yakacak için Mabrukât Ofisiyle anlaşma yapmış ve belirli yerlerle de gıda maddeleri üzerine anlaşmalar sağlamıştı. Fakir vatandaşlara kış boyunca yardım edilmiş bu yardımlar bizzat fakir vatandaşların evlerine ulaştırılmıştı⁵⁵⁵. II. Dünya Savaşı esnasında Halkevlerinde karneye bağlı gıda yardımları yapılmaktaydı. 1942 yılında Eminönü Halkevi 2.300'ü aşkın vatandaşa karneyle 25'er kilo kömür 5'er kilo fasulye, 2'şer kilo sabun ve 6'şar kilo da patates dağıtmıştı⁵⁵⁶. 1943 yılında

⁵⁵¹ "İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları", **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁵⁵² **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası**, s.19, 44, 79.

⁵⁵³ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası**, s.18-108.

⁵⁵⁴ "Fıkara Yardım", **Akşam Gazetesi**, 13 Şubat 1936, s.10.

⁵⁵⁵ "1000 Fakir Aileye Bu Kış Yiyecek ve Yakacak Verilecek" **Halkın Sesi Gazetesi**, 11 Eylül 1942, s.3.

⁵⁵⁶ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, s.5.

İstanbul'daki Halkevleri, bulundukları bölgelerde yoksul halka yönelik yoğun bir erzak dağıtma faaliyeti yürütmüştü⁵⁵⁷:

- 1943 yılında Şişli Halkevi, Şişli'de yaşayan yardıma muhtaç vatandaşlara 5 ton kömür, 8 ton erzak ve 500 kilo sabun dağıtmıştı.
- Kadıköy Halkevi, Kadıköy'de yaşayan yardıma muhtaç vatandaşlara her ay bedava ekmek, pirinç, fasulye, patates, zeytin, zeytinyağı ve kömür dağıtmıştı. Erenköy'deki dispanserde fakir halka ilaç ve erzak dağıtımını yapılıyordu.
- Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi 1943 yılı için bir çalışma programı hazırlamıştı. Bu programa göre yoksul vatandaşlara toplamda 250 ton olmak üzere: odun kömürü; toplamda 170 ton olmak üzere: fasulye, nohut, mercimek, bakla, pirinç, zeytinyağı ve sabun dağıtılacaktı.
- Üsküdar Halkevi yardıma muhtaç vatandaşlara temel gıda maddeleri ve kömür dağıtımını yapmıştı.

8. KIRTASIYE YARDIMI

Cumhuriyetin ilk yıllarında maddi yetersizlikler, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için büyük bir sorundu. 1944 yılında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ilköğretimde temel sorunlardan birinin maddi yetersizlikler olduğunu ve bu sorunlar nedeniyle ilköğretimini sürdüren çocukların %65'inin okullarını bıraktığını vurgulamıştı⁵⁵⁸. Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin kuruluş ilkelerinden birisi, kuruldukları bölgelerde eğitim gören ve ihtiyaç sahibi çocukların ihtiyaçlarını karşılamaktır⁵⁵⁹. Çocukların eğitim hayatlarını eksiksiz devam ettirebilmesi için yardım kampanyalarının başlatılması da Halkevlerinin görevleri arasındaydı. Halkevleri, kuruldukları bölgelerde yoksul çocukları tespit ederek onların eğitimlerini eksiksiz devam ettirebilmeleri için kırtasiye yardımları yapmaktaydı.

1934 yılında İzmir Halkevi İzmir'deki 1.500 çocuğa ücretsiz olarak kitap dağıtmıştı⁵⁶⁰. İzmir Halkevinin aynı sene içinde çeşitli okullarda okuyan öğrencilere yaptığı kitap yardımı şu şekildeydi:

⁵⁵⁷ “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁵⁵⁸ Yahya Akyüz, **a.g.e.**, s.347, 348.

⁵⁵⁹ **BCA**, 490.01.1464.4.4.

⁵⁶⁰ “İzmir Halkevi Nasıl Çalışıyor”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 7 Mart 1934, s.6.

Tablo: İzmir’de Okullara Göre Kitap Yardımı Alan Öğrenciler⁵⁶¹

Okul Adı	Kitap Alan Öğrenci Sayısı
Erkek Lisesi	109
Kız Lisesi	71
Erkek Muallim Lisesi	77
Kız Muallim Lisesi	41
Buca Orta Mektebi	25
Karataş Orta Mektebi	111
Karşıyaka Orta Mektebi	55
Cumhuriyet Kız Mektebi	25
Erkek Ticaret Mektebi	25
Kız Ticaret Mektebi	15
Sanatlar Mektebi	13

1935 yılında Ankara Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, okullarda eğitim gören yoksul çocukların kalem, kitap ve defter ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma başlatmıştı⁵⁶². 1935 yılında Aksaray Halkevi 200 ilkokul öğrenciye alfabe temin etmiş, 5 yoksul çocuğun okul araç ve gereçlerini temin etmişti. Alaşehir Halkevi kimsesiz çocukların defter kitap ve kalemlerini temin etmişti. Ankara Halkevi 11.681 parça kırtasiye malzemesini şehir ve köylerdeki öğrencilere ve cezaevlerindeki okurlara dağıtmıştı⁵⁶³. Uşak Halkevi 500 öğrenciye kitap defter yardımında bulunuyordu⁵⁶⁴.

1936 yılında Balıkesir Halkevi çocuklara kırtasiye yardımında bulundu⁵⁶⁵. Malatya Halkevi 23 Nisan Çocuk Bayramı vesilesiyle düzenlediği etkinlikte Halkevine gelen çocuklara kalem ve defter hediye etmişti. 1937 yılında ise çocuklara yönelik kampanyalarına devam eden Malatya Halkevi, yardıma ihtiyacı bulunan çocuklara ders malzemeleri temin edilmişti⁵⁶⁶.

⁵⁶¹ **İzmir Halkevi İctimai Yardım Broşürü**, 1934, s.6.

⁵⁶² “Ankara Halkevi İctimai Yardım Şubesi Bir Yılda Neler Yaptı”, **Ulus Gazetesi**, 24 Ocak 1935, s.6.

⁵⁶³ **Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.8-13.

⁵⁶⁴ **Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, s.87.

⁵⁶⁵ Başak Tekdurmaz, **Balıkesir Halkevi Çalışmaları ve Kaynak Dergisinin Sistematik İndeksi**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2004, s.66.

⁵⁶⁶ **BCA**, 490.01.989.829.2.

Zonguldak Halkevi 1937 yılında köylere yaptığı ziyaretlerde çocuklara kalem, defter ve kağıt dağıtmıştı⁵⁶⁷. 1938 yılında Bolu Halkevi köylere geziler düzenlemiş ve köylerde ihtiyaç sahibi çocuklara kalem-defter yardımı yapmıştı⁵⁶⁸. Çorum Halkevi köy gezileri yaparak köylerdeki ihtiyaç sahibi çocuklara defter, kalem gibi okul malzemeleri dağıtıyordu⁵⁶⁹.

1939 yılında Zonguldak Halkevi, köylerdeki 140 öğrenciye kalem, defter, kitap, kalemtıraş, lastik gibi okul malzemeleri dağıtmıştı⁵⁷⁰. Halkevleri, 1939 yılında toplamda 50.000 defter ve kitap dağıtmıştı⁵⁷¹. Adana Halkevi, fakir öğrencilere kitap, kalem ve defter yardımı yaparak eğitimlerine katkıda bulunuyordu⁵⁷².

1943 yılında Eminönü Halkevi bir çalışma programı hazırlamıştı. Bu programa göre yoksul öğrencilerin kitapları dağıtılacaktı. Aynı sene Şişli Halkevi ilkokul öğrencilerine hediye dağıtmıştı. Fatih Halkevi ise öğrencilere yardımlarını sürdürmüştü⁵⁷³.

1947 yılında Ankara Halkevi eğitim gören çocuklara kitap yardımı yaparak onların eğitimlerine katkıda bulunmayı sürdürmüştü⁵⁷⁴.

9. SÜNNET TÖRENLERİ

Halkevlerinin kurulduğu ilk yıllarda Sosyal Yardım Şubelerince sünnet törenlerinin yapıldığı görülmektedir. 1934 yılında Afyon Halkevi bir sünnet düğünü düzenlemişti. Amasya Halkevi 150 çocuğun sünnet ameliyatlarını yaptırmış ve giydirmişti. Denizli Halkevi, Tavas, Acıpayam ilçeleri ve Kızılhisar nahiyesindeki 265 çocuğu sünnet ettirmiş, ardından düğün organize etmişti. Erzincan Halkevi 200 çocuğun sünnet ameliyatlarını yaptırmıştı. Erzurum Halkevi düzenlediği bir sünnet düğününde 550 çocuğu sünnet

⁵⁶⁷ “Zonguldakta Halkevinin Köy Gezileri”, **Haber Gazetesi**, 31 Temmuz 1937, s.5.

⁵⁶⁸ “Halkevliiler köylülerle temas yaptılar”, **Ulus Gazetesi**, 24 Sonkanun 1938, s.6.

⁵⁶⁹ “Çorum Halkevinin Köy Gezileri”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Temmuz 1938,s.2.

⁵⁷⁰ “Zonguldak Halkevinin Köy Gezileri”, **Son Posta Gazetesi** 3 Mayıs 1939, s.12.

⁵⁷¹ “Halkevlerimiz”, **Son Telgraf Gazetesi**, 18 Şubat 1939, s.7.

⁵⁷² “Adana Halkevinin Çok Faydalı ve Canlı Mesaisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Mart 1939, s.2.

⁵⁷³ “İstanbul Halkevlerinde Sosyal Yardım Çalışmaları”, **Ulus Gazetesi**, 25 Şubat 1943, s.2.

⁵⁷⁴ **BCA**, 490.01.735.9.1

ettirmişti. Şebinkarahisar Halkevi bir sünnet düğünü düzenlemiş ve bu düğünde 40 çocuğun sünnet ameliyatlarını yaptırmıştı⁵⁷⁵.

Edirne Halkevi, 1934 yılında Uzunköprü’de köylere geziler yapmış ve büyük bir sünnet töreni düzenlemişti. Törenlerde pehlivan güreşi ve at yarışı da yapılmıştı. Spor sahasında düzenlenen törende 199 çocuk 3 çadırda 3 sünnetçi tarafından sünnet edilmişti. Bu törenlerde hedeflenen çocuk sayısı 200 idi. 200 sayısı dolmadığı için Halkevi Başkanı Ali Bey’in 5 yaşındaki oğlu da sünnet edilmişti. Törende çocuklara çorba pilav, zerde, börek ve badem ezmesi dağıtılmış, çocukların anne ve babalarına da 2 gün yemek yardımı yapılmıştı⁵⁷⁶.

1934 yılının ekim ayında Edirne Halkevinde Himayei Etfal Cemiyeti tarafından 193 çocuğun sünneti için tören düzenlendi. Törenden dört gün önce Halkevi salonuna yataklar serilmişti. Törenden önce çocuklar şehir hamamına götürülerek banyo ettirilmişti. Banyodan sonra çocuklar tıraş edilmişti. Ardından kamyonlar ve arabalarla şehirde gezdirilmişti. Akşamüstü Halkevine dönen çocuklara birer gecelik ve ayakkabı hediye edilmişti. Ertesi günü çocuklar öğleden sonra saat 14.00’da sünnet edilmeye başlanmıştı. Sünnet ameliyatları Cerrah Mehmet, Ömer, Osman Nedim ve Plevneli Hasan tarafından yapıldı. Sünnetten sonra radyo yayınları ve cazband etkinlikleri başlamıştı. Veysel Efendi tarafından karagöz oyunu oynatılmıştı. Çocuklar 1 gün Halkevinde kalmış, ertesi günü pansumanları yapılarak ailelerine teslim edilmişti⁵⁷⁷. 1934 yılında Amasya Halkevi salonunda Hilali Ahmer Cemiyeti tarafından bir sünnet töreni düzenlendi. Bu törende 150 çocuk sünnet edildi. Törende çocuklara kıyafetler ve yiyecekler hediye edildi⁵⁷⁸.

1935 yılında Sivas Halkevi köy gezileri düzenlemiş, köylerde hastalar tedavi edilmiş, köylülerle çeşitli konuşmalar yapılmıştı. Öte yandan Sivas Güney köyüne gidilmiş, burada Çongar köyünden getirilen çocukların sünnetleri yapılmıştı. Sünnet edilen çocuklara meyve ve şeker dağıtılmıştı⁵⁷⁹.

⁵⁷⁵ **Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı**, s.6-112.

⁵⁷⁶ “Uzunköprüde Büyük Bir Sünnet Düğünü Yapıldı”, **Son Posta Gazetesi**, 16 Ağustos 1934, s.4.

⁵⁷⁷ “Edirne’de Sünnet Düğünü”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Teşrinievvel 1934, s.5.

⁵⁷⁸ “Amasya Halkevinde Bir Sünnet Düğünü”, **Akşam Gazetesi**, 14 Teşrinievvel 1934, s.6.

⁵⁷⁹ “Sivas Halkevi Köycülük Şubesi Köyleri Dolaşıyor”, **Tan Gazetesi**, 17 Haziran 1935, s.6.

Halkevlerinde sünnet törenlerinin düzenlenmesini CHP Genel Sekreterliği istemiyordu. 1936 yılında CHP Genel Sekreterliğince Halkevlerinin sünnet törenleriyle uğraşmaması gerektiği ifade ediliyordu⁵⁸⁰.

1936 yılında Edremit Halkevi, 600 imkânı olmayan çocuğu sünnet ettirmişti. 30 Ağustos 1937 tarihine bir sünnet töreni daha planlamıştı⁵⁸¹.

1938 yılında Sivas Halkevi Sosyal Yardım Şubesi 120 çocuğa sünnet töreni düzenlemişti. Halkevi tarafından sünnet edilen çocuklara giysiler, okul malzemeleri, fındık ve üzüm gibi hediyeler verilmişti. Sivas Belediye Başkanı B. Adil, törenlerde çocuklara birer kutu şeker hediye etmişti. Sünnet ameliyatı, Numune Hastanesi Başhekimisi B. Cevdet ve hükümet doktoru B. İhsan tarafından yapılmıştı⁵⁸².

1939 yılında Manisa Salihli’de Salihli Halkevi tarafından “Allahdeyen Kermesi” adında bir etkinlik düzenlenmişti. Bu etkinlikte Çocuk Esirgeme Kurumu, Halkevi Sosyal Yardım Şubesi ve Kızılay 60 çocuğu sünnet ettirmişti. Sünnet esnasında Halkevi bandosu çeşitli parçalar çalmıştı⁵⁸³.

1942 yılında Çeşme Halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumu ile ortak olarak düzenlediği sünnet töreninden dolayı uyarılmıştı. CHP, Halkevlerinin sünnet törenleriyle uğraşmamasını ve kültürel faaliyetlere yoğunluk vermesini istiyordu. Halkevi salonlarında yapılan sünnet törenlerinin Halkevinin diğer kültürel faaliyetlerini aksattığı ifade ediliyordu. Bu yüzden Halkevi salonlarının bu işlerle meşgul edilmesi istenmiyordu. 1944 yılında CHP Genel Sekreterliği Halkevlerinin sünnet düğünü faaliyetlerini yapmamaları ve bunları diğer hayır kurumlarına bırakmalarını istedi. Nafî Atuf Kansu imzasıyla gönderilen üst yazıda şöyle deniliyordu⁵⁸⁴:

“Bazı Halkevlerimizin çalışmaları arasında sünnet düğünlerine yer verildiği görülüyor, kimileri de İdare ve Teşkilat Talimatnamesinin 61 inci maddesini ileri sürerek sünnet düğünleri yapıp yapılmayacağını soruyorlar. Halkevlerinin ve Halkodalarının kuruluşuna ve çalışmalarına esas olan ana fikirlerin iki kaynağı vardır. Bunlar milli geleneklerimizle Türk devriminin getirdiği yeniliklerdir. Fikir ve iş olarak bu iki kaynaktan gelen gerçekler,

⁵⁸⁰ BCA, 490.01.3.13.22.

⁵⁸¹ “Memlekette Kültür Hareketleri”, **Son Posta Gazetesi**, 8 Temmuz 1937, s.8.

⁵⁸² “Sivasta Sünnet Edilen Çocuklar”, **Akşam Gazetesi**, 19 Teşrinievvel 1938, s.7.

⁵⁸³ “Allahdeyen kermesi”, **Akşam Gazetesi**, 28 Mayıs 1939, s.8.

⁵⁸⁴ BCA, 490.01.847.351.4.

davalar üzerinde durulacak ve ancak bunların yayılışına çalışılacaktır. Sünnet düğünleri mahiyetleri ve konuları yönünden bir nevi ameliyat, sağlık, hekimlik ve bakım işleri ile ilgili adetlerdir. Halkevleri ve Halkodaları salonlarında yapılması caiz olmayan bu türlü hareketlerle hayır kurumlarının uğraşmaları daha isabetli olur. Halkevleri ve Halkodaları çalışmalarında dikkat edilecek esaslı nokta, bütün düşüncelerin ve emeklerin milli kültürümüz uğruna konması şartıdır. Sevgilerimle.”

CHP'nin uyarılarından sonra Halkevlerinde sünnet törenleri giderek azalmıştır. Halkevleri, icra ettiği sünnet törenlerini sağlık kuruluşlarına bırakmaya başlamış, daha çok kültür işlerine ve diğer sosyal yardım faaliyetlerine yönelmiştir.

10. AFETZEDELERE YARDIM

Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Türkiye’de yaşanan doğal afetlerde afet bölgelerine yönelik yardım faaliyetleri oldukça yoğundur. 1938 yılında Kırşehir’de yaşanan deprem felaketinden sonra İstanbul Şehremini Halkevi, Kızılay ile birlikte faaliyet yürüterek deprem bölgesine ulaştırmak üzere bağışlar toplamıştı⁵⁸⁵.

1939 yılının sonunda gerçekleşen Erzincan Depremi sonrası yurttan birçok Halkevi yardım çalışmaları yürüttü. Bu depremden sonra TBMM Başkanının başında bulunduğu Milli Yardım Komitesi faaliyete geçti. Milli Yardım Komitesi, ülke genelindeki yardım faaliyetlerinin koordineli ve tek bir merkezden yürütülmesi için faaliyet göstermişti. 4 Ocak 1940’da Milli Yardım Komitesi tüm il valiliklerine gönderdiği telgrafta deprem bölgesine yapılacak ayni ve nakdi yardımların Milli Yardım Komitesi adına illerdeki Kızılay şubelerine yapılmasını istemişti⁵⁸⁶. Bu doğrultuda Halkevleri de bölgeye göndermek üzere topladığı paraları ve muhtelif tüketim maddelerini Kızılay şubelerine teslim etmek suretiyle yardım kampanyaları yürütmüştü. Beyoğlu Halkevi kendi bölgesindeki evlerin kapısını çalarak eşya toplanması için 30 ekip kurmuştu. Toplanan eşyalardan dikilmesi gerekenler Beyoğlu Kız Akşam Sanat Okulunda kurulan dikim atölyesine verilmişti. Eminönü Halkevi bağışlanan kumaşları dikmek için bir ekip kurmuştu. Eminönü Halkevi kendi bütçesinden önemli miktardaki parayı depremzedelere yardım için ayırmıştı. Fatih Halkevi tarafından toplanan 2.777 parça eşya paketlenerek deprem bölgesine ulaştırılmıştı. Fatih Halkevi

⁵⁸⁵ Orhan Özacun, **Halkevlerinin Kuruluşu ve Atatürk Döneminde İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1932-1938)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s.130.

⁵⁸⁶ **BCA.** 30.10.119.844.13.

ayriyeten 3.200 kilo gıda maddesini bölgeye gönderdi⁵⁸⁷. Eminönü Halkevi Erzincan'daki felaketzedelere yardım etmek için Kurban Bayramında bir mutfak açmıştı. Burada toplanan kurban etleri kavurma yapılarak deprem bölgesine ulaştırılmıştı. Öte yandan Eminönü Halkevi salonu bir dikim atölyesine dönüştürülmüş, buradan çıkacak olan kıyafetler bölgeye ulaştırılmıştı⁵⁸⁸. İskenderun Halkevi de bir dikim atölyesi kurarak bölgeye göndermek üzere çamaşır dikmişti⁵⁸⁹. Samsun Halkevi 15 gençten oluşan bir ekibi Tokat Erbaa'daki deprem bölgesine göndermişti. Bu heyette doktor da bulunuyordu. Tam donanımlı olarak yola çıkan heyet deprem bölgesindeki felaketzede vatandaşlara yardımda bulunmuştu⁵⁹⁰. Deprem sonrasında Trabzon Halkevi hemen bir toplantı yaparak deprem bölgelerine yardım toplamak üzere komiteler oluşturdu. Bu komiteler deprem bölgesine 40 bin lira göndermeyi hedef edinmişti⁵⁹¹. Adana Halkevi ve Kızılay ortaklaşa bir bağış kampanyası oluşturmuştu. Halkevinin ve Kızılay'ın çalışmaları sonucu vatandaşlardan bağış toplanmış ve Adana'dan deprem bölgelerine gönderilmişti⁵⁹². Çorum Halkevi, Çorum'un kazalarında bir yardım kampanyası başlatarak bölgeye erzak, eşya ve para göndermişti. Yapılan yardımların miktarı şöyledir:

Tablo: Çorum Halkevinin 1939 Erzincan Depremi Felaketzedeleri İçin Topladığı Yardım⁵⁹³

Kazalar	Nakit(Lira, Kuruş)	Erzak (Kilo)	Eşya (Parça)
Merkez	7.897,38	15.927	4.960
Sungurlu	2.858	3.961	334
Osmancık	2.425,23	1.889	1.280
Mecidözü	2.293,25	5.266	5
İskilip	2.188,57	11.742	539
Alaca	774,91	30.131	113

⁵⁸⁷ “Yurdun Her Tarafından Yeni Teberüler Kaydediliyor”, **Tan Gazetesi**, 3 İkincikanun 1940, s.7.

⁵⁸⁸ “Eminönü Halkevinin İyi Bir Teşebbüsü” **Akşam Gazetesi**, 5 Kanunusani 1940, s.3.

⁵⁸⁹ “Zelzele Felaketzedeleri İskenderun’da Şefkat Gördüler”, **Son Posta Gazetesi**, 24 İkincikanun 1940, s.10.

⁵⁹⁰ “Samsunun Zelzele Mıntıkalarına Yaptığı Yardımlar”, **Son Posta Gazetesi**, 14 Birincikanun 1940, s.10.

⁵⁹¹ Tuğba Eray Biber, “Karadeniz’de Depremler ve Yardımlar (1939-1944)”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6: Sayı 2, 2019, s. 168.

⁵⁹² “Felaketzedelere Yardım İçin Halkevindeki Toplantı”, **Türk Sözü**, 31 Kanunuevvel 1939, s.2.

⁵⁹³ **Çorumlu Halkevi Dergisi**, 1 Şubat 1940, Yıl:2, Sayı:19, s.30.

1940 yılında Çorum Merkez’e 15-20 km uzaklıkta bulunan Boğabağı, Teslim, Ovasaray, Çalkışla ve Mühürler köylerine sel basmış, birçok köy evi yıkılmıştı. Çorum Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, bu köylere giderek toplamda 855 kişiye beş gün boyunca ekmek yardımı yapmıştı. Zarar gören su yolları ise Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından tamir ettirilmişti. Bunun dışında Kayı köyünde yaşanan sel felaketinden sonra evi yıkılan iki aileye un yardımı yapılmıştı. Boğabağı köyünde su yollarının tamiri için 92.5 lira para ayrılmıştı. Halkevinin köylere yaptığı ekmek yardımı miktarı ise şöyleydi⁵⁹⁴:

Tablo: 1940 Yılında Sel Felaketi Yaşayan Köylere Yapılan Ekmek Yardımı

Köy	Ekmek (Adet)
Boğabağı	555
Teslim	72
Kayı	36
Saray	127
Çalkışla	40
Mühürler	25

1943 yılında Eminönü Halkevi Adapazarı’nda yaşanan deprem sonrası bölgeye ihtiyaç malzemesi göndermişti⁵⁹⁵. Öte yandan İçişleri Bakanı B. Hilmi Uran’ın talimatlarıyla, Adapazarı Halkevi bir tedavi merkezi olarak belirlenmiş, buraya gelen depremzedeler tedavi altına alınmıştı⁵⁹⁶.

1944 Bolu Gerede Depreminden sonra tüm yurttaki Halkevleri bölgeye yardım ulaştırabilmek için bağış kampanyaları düzenlediler. Bandırma, İnönü ve Gercüş’te toplanan bağışlar bölgeye yönlendirilmişti⁵⁹⁷. Adapazarı Halkevi koordinatörlüğünde Hendek ve Adapazarı’nda yardım kampanyası başlatılıp bölgeye yardım malzemesi göndermişti⁵⁹⁸.

11. YAYIN FAALİYETLERİ

⁵⁹⁴ **Çorumlu Halkevi Dergisi**, 1 Kanunusani 1940, s.28, 29.

⁵⁹⁵ **Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları**, s.27.

⁵⁹⁶ “Felaketzedelere Yardımlar Her An Artarak Devam Ediyor”, **Ulus Gazetesi**, 24 Haziran 1943, s.1.

⁵⁹⁷ “Halkevlerimiz Eliyle Deprem Felaketzedelerine Yapılan Yardımlar”, **Ulus Gazetesi**, 1 Mart 1944, s.2.

⁵⁹⁸ “Dahiliye Vekili B. Hilmi Uran Deprem Bölgesinde”, **Ulus Gazetesi**, 8 Şubat 1944, s.2.

Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin bir diğer faaliyet alanı da yayındı. Sosyal Yardım Şubeleri, yaptıkları yayınlarla vatandaşları muhtelif konularda bilinçlendirmeyi hedeflemişti.

11.1. Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları

Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları isimli kitapçık 1934 yılında İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından yayınlandı. Kitapçığın yazarı Operatör Doktor Cemil Şerif idi. 36 sayfa olan bu kitapçığın girişinde İzmir Halkevinin bu yayını bastırıp halka ve köylülere dağıttığından söz edilmekteydi. Kitapçıkta kanser hastalığı hakkında genel bilgiler veriliyor, kanserin sebepleri ortaya konuyor ve tedavilerinden bahsediliyordu⁵⁹⁹. Böylelikle İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi, yurttaşların kanser konusunda bilinçlenmesini sağlamaya çalışıyordu.

11.2. Diş Bakımı

Diş Bakımı isimli kitapçık 1935 yılında Gaziantep Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından bastırılmıştı. 36 sayfa olan bu kitapçığın yazarı Diş Tabibi Oğuz Alıcı idi. Kitapçıkta sırasıyla şu konular anlatılıyordu⁶⁰⁰:

- Süt dişleri hangi yaşlarda çıkar?
- Süt dişleri hangi yaşlarda düşer?
- Süt dişlerinin çürümesi durumunda neler yapılabilir?
- Daimi dişler hangi yaşlarda çıkar?
- Diş nedir ve nasıl çürür?
- Diş tedavisi nasıl yapılır?
- Dişin çürümesini engellemek için neler yapılabilir?
- Diş hastalıklarının nelerdir?
- Çürük dişlerin sebebiyet verdiği hastalıklar nelerdir?

⁵⁹⁹ Cemil Şerif, **Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları**, Ahenk Matbaası, İzmir 1934, s.1-36.

⁶⁰⁰ Oğuz Alıcı, **Diş Bakımı**, Gaziantep Halk Fırkası Matbaası, Gaziantep 1935, s.1-36.

11.3. Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma Öğütleri

Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma Öğütleri isimli kitapçık 1936 yılında Mersin Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından yayınlanmıştı. Kitapçığın yazarı Mersin Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Başkanı ve Sıhhat ve İçtimai Yardım Direktörü Dr. Necmettin Üstüntürk'tü. Kitapçığın girişinde vatandaşlara “Sayın Arkadaş” şeklinde hitap eden Üstüntürk, sağlığın önemini vurguluyor ve sağlıklı bireyler olmak için bilinçlenmek gerektiğinden bahsediyordu. Kitapçığın birinci bölümünde bulaşıcı hastalıkları yaymakta olan haşereler hakkında bilgi veriliyordu⁶⁰¹.

- *Sivrisinek*
- *Tatarcık*
- *Bit*
- *Pire*
- *Tahtakuruları*
- *Karasinek*

. Kitapçığın ikinci bölümünde ise sırasıyla bulaşıcı hastalıkların tanımı yapıyor ve bunlardan korunmak için neler yapılması gerektiği anlatılıyordu. Bu hastalıklar şöyle sıralanmıştı⁶⁰²:

- *Sıtma*
- *Verem*
- *Frengi*
- *Belsoğukluğu*
- *Veba*
- *Tifo-Karahumma*
- *Lekelihumma*
- *Dizanteri*
- *Kanlı Basur*
- *Çiçek*

⁶⁰¹ Necmettin Üstüntürk, **Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma Öğütleri**, Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1936, s. 4-6.

⁶⁰² Üstüntürk, **a.g.e.**, s.7-15.

- *Kuşpalazı*
- *Kızıl*
- *Kızamık*
- *Boğmaca*
- *Kazıklıhumma*
- *Kuduz*
- *Şarbon*
- *Mankafa*
- *Kel*
- *Uyuz*
- *Cüzzam*
- *Yılcancık*
- *Trahom*

11.4. İzmir Tababet-Terbiye Grubu Belleteni

Bu kitapçık İzmir Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Tababet-Terbiye Grubu tarafından 1938 yılında yayınlanmıştı. Hakkı Baha Pars, Dr. Fikret Soydam ve Dr. Esad Hatipoğlu tarafından yazılan bu kitapçıkta tıp bilimi üzerine temel bilgiler veriliyordu. Hakkı Baha Pars, kitapçığın mukaddeme bölümünü, Dr. Fikret Soydam, “Dahili İfraz İlminin Tarihine Umumi Bir Bakış” isimli bölümü, Dr. Esad Hatipoğlu ise “Endokrinoloji” bölümünü kaleme almıştı⁶⁰³.

⁶⁰³ C.H.P. İzmir Halkevi Sosyal Yardım Kolu Tababet- Terbiye Grubu Belleteni, Cumhuriyet Basımevi, İzmir 1938, s.1-20.

12. HALKEVLERİNİN KAPATILIŞI

1946 yılındaki seçimlerden sonra DP'nin meclise girerek çok partili hayata geçilmesinden sonra DP, Halkevleri hakkında bir kamuoyu yaratarak Halkevlerini CHP'nin yan kuruluşları olarak tanımlıyordu. Bu süreçle birlikte özellikle DP'ye gönül vermiş vatandaşlar Halkevleri çalışmalarından uzaklaşmıştı⁶⁰⁴. Öte yandan CHP'nin iktidardan düşecek olması ihtimalini göz önünde bulunduran vatandaşlar Halkevlerinden bir bir kopuyordu⁶⁰⁵. Bununla birlikte Halkevlerinin mali gücü gerek DP iktidarına geçen belediyelerin Halkevlerine yardımı kesmesi⁶⁰⁶, gerekse Halkevi sayısının ülke genelinde giderek artması ve bu sebeple her Halkevine düşen payın giderek azalmasından⁶⁰⁷ dolayı önemli ölçüde azalmıştı.

1950 yılındaki genel seçimlerini DP'nin kazanmasının ardından Halkevleri üzerindeki iktidar baskısı giderek artmıştı. DP Zonguldak Milletvekili Muammer Alakant 2 Haziran 1950 tarihli TBMM oturumunda Halkevlerinin bütçeden tahsisat almasının Anayasaya aykırı olduğunu iddia ediyordu⁶⁰⁸:

“Arkadaşlar; Anayasa meselesi üzerinde Meclisimizde konuşmalar olmuştur. Anayasada değişimler yapılması lâzımdır. Bu Mecliste öyle kararlar alınmıştır ki, biz onların sarahaten Anayasaya muhalif olduğunu iddia ettik. Meselâ son çıkan Toprak Kanununda Anayasaya muhalif hükümler vardır. Halkevleri namı altında Halk Partisine tahsisat almak Anayasaya mugayirdir. Bunları iddia ettik, fakat tetkik edecek bir merci bulamadık.”

DP iktidarından sonra TBMM'ye Halkevlerinin kapatılması yönünde birçok kanun teklifi getirildi. DP Eskişehir Milletvekili İsmail Hakkı Çevik'in CHP ile Halkevlerine teberru edilen ve ucuz bedelle satılan gayrimenkullerin eski malikleri adına kayıtlarının tashihine dair kanun teklifi, DP Tokat Milletvekili Haluk Ökeren'in Eski Türk Ocaklarının feshi üzerine CHP'ye devir ve teslim edilen malların yeniden kurulan Türk Ocaklarına

⁶⁰⁴ Güneş, “Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevinin Kuruluşu ve Faaliyetleri”, s.986.

⁶⁰⁵ Şimşek, **a.g.e.**, s.205.

⁶⁰⁶ Müslime Güneş, “Adnan Menderes ve Halkevleri”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: XII, Sayı: 25 Güz-2012, s. 149.

⁶⁰⁷ Şimşek, **a.g.e.**, s.206;

⁶⁰⁸ **T.B.M.M. Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, Cilt:1, 02.06.1950, s.113.

iadesine dair kanun teklifi ve DP Erzurum Milletvekili Emrullah Nutku, devlet hazinesinden Halkevleri adına CHP'ye aktarılan paraların geri alınması hususunda 20 Temmuz 1950 tarihindeki kanun teklifleri meclise peş peşe gelmişti⁶⁰⁹.

CHP tarafından dile getirilen iddialara göre CHP ve Halkevleri ile beraber hareket eden kimler varsa DP Hükümeti tarafından işlerine son verildiği gündeme gelmekteydi. 1951 yılında TBMM tutanaklarına geçen bir olayda CHP İl Yönetim Kurulu Üyesi ve Konya Halkevi Başkanı Avukat Suat Abanazır'ın, Devlet Demiryolları Hukuk Müşavirliği görevinden sırf bu sıfatlarından dolayı alındığı, CHP Konya Milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu tarafından gündeme getirilmişti⁶¹⁰.

3 Haziran 1951 tarihinde Halkevlerinin Damga Vergisinden muaf olma ayrıcalığı TBMM Maliye Komisyonunda görüşülerek kabul edildi. CHP bu kanun teklifine Halkevlerinin kültürel kurumlar olduğu gerekçesiyle karşı çıktı⁶¹¹. DP Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu TBMM'nin 20 Şubat 1951 tarihli oturumunda Halkevlerinin CHP'ye ait olduğunu, DP'lilerin buralara alınmadığını söylüyor ve Halkevlerine aktarılan paraların hesabının sorulmasını istiyordu⁶¹²:

“Arkadaşlar, iktidarı sakit görüyoruz, heyecanlı görüyoruz diyorlar. Bunun membalarını da yine muhalefetin hatalarında arıyacağım. Gezdiğimiz bütün muntıkalar içinde Türk halkının yükselen bir sesi var, diyorlar ki: Biz Halkevlerinin taşını çektik, kumunu çektik, toprağını çektik, Halkevlerini kurduk, fakat bu evlerin içinde birkaç Halk Partili nargile içiyor, bizi içeri sokmuyorlar, Demokrat Partinin bir türlü varlığını teslim etmiyorlar. İkincisi idarei hususiye, belediyeler ve ayn zamanda umumi muvazenenin verdiği milyonlar kayden sabittir. Biz, milletin bütçesinden on lira aldı ve sarfetti diye zavallı bir memuru ağır cezaya sevk ediyoruz. Devletin ve milletin milyonlarını cayır cayır harcıyan insanları niçin adalet huzuruna getirmiyoruz? İşte memlekette huzursuzluk, adaletsizlik, feryatları bundandır.”

23 Şubat 1951 tarihinde DP Gümüşhane Milletvekili Kemal Yürükoğlu, CHP Meclis Grubu adına konuşma yapan Trabzon Milletvekili Hamdi Orhon'un sözünü keserek devletin

⁶⁰⁹ Halkevleri Hakkında Genel İdare Kurulunun Açıklaması, 26.XI.1951, Ulus Basımevi, Ankara, s.3 ;T.B.M.M. Tutanak Dergisi Dönem: IX, Cilt: 3, 20.07.1950. s.270.

⁶¹⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt: 4, 31.01.1951, s.488.

⁶¹¹ Damga Resmi Kanununun 32 Nci Maddesine 3765 Sayılı Kanunun 5 Nci Maddesiyle Eklenen 79 Ncu Numaranın Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı Ve Maliye Ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/73), Sıra Sayısı: 58, s, 1-7.

⁶¹² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:5, 20. 02. 1951, s.316.

imkanlarını, maddi gücünü Halkevlerine kullandıklarını iddia etmişti⁶¹³. 16 Nisan 1951'deki meclis oturumu tutanaklarına yansıyan bir olayda Akşehir Belediye Başkanı Tacettin Yaltırık'ın talimatlarıyla arkadaşı olan Halkevi gazinosu sahibi Hüseyin Gökay'a sokaklarda kullanılan elektrikten elektrik verildiği gibi hususlar İçişleri Bakanlığınca incelemeye alınmış ve belediyeye müfettişler gönderilmişti⁶¹⁴.

CHP tarafından yaptırılan Halkevi binalarının birer israf olduğu ve kaynakların böylece harcandığı DP tarafından dile getirilen bir diğer iddiaydı. DP Diyarbakır Milletvekili Yusuf Kamil Aktuğ, 25 Nisan 1951 tarihindeki TBMM oturumunda CHP'yi elindeki kaynağı okul açmak yerine şatafatlı Valilik ve Halkevi binaları yapmakla suçluyordu⁶¹⁵:

“Köy ve kasabalarda verimli okul açılacağına, meselâ Diyarbakır Vilâyet merkezinde muazzam Halkevi, Vali konağı, saraylar tarzında müfettişlik binası yaptırılır, bu müdebdet binaların haşmeti karşısında gözler kamaştırılma istenilerek, Hükümetin nelere kaadir, olduğu gösterilir, hesabı sorulmadan, korkmadan bu milletin parası toprağa gömülürdü. Bu bölgeyi idare eden idare âmirleri bu bölgenin hayatiyeti ile alâkadar olmadıkları halde kendilerine kâşaneler, istirahathaneler yapmaktan başka düşünmemişlerdir. O bölgeyi gezenler vaziyeti pek iyi bilirler”.

15 Mart 1951 tarihinde Halkevleri için ithal edilecek olan radyo ve sinema makineleri için Muamele Vergisi, Gümrük Vergisi ve Oktruva Vergisinden muaf tutulmasına dair kanunun kaldırılmasına yönelik teklifin gerekçesinde şu ifadeler geçmekteydi⁶¹⁶:

“Halkevlerinin, Cemiyetler Kanununa göre teşekkül etmemiş ve Hükümetçe umumî menfaatlere hadim bir cemiyet olduğu kabul ve tasdik edilmemiş ve daha açık bir ifade ile hiçbir şahsiyeti mevcut bulunmamış olmasına rağmen, evvelki ahval ve şartlar ve hâkim olan zihniyet ve mülâhazalarla, bir taraftan siyasi bir partinin bünyesi içinde yer alarak faaliyette bulunması, diğer taraftan bu partinin bir kültür müessesesi sayılması,

⁶¹³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:5, 23. 02. 1951, s.589.

⁶¹⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:6, 16.04.1951, s.212.

⁶¹⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:6, 25.04.1951, s.260, 261.

⁶¹⁶ Halkevleri İçin İthal Olunacak Radyo ve Sinema Makinalarının Muamele Vergisiyle Gümrük Ve Oktruva Resimlerinden İstisnası Hakkındaki 2154 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı Ve Gümrük Tekel, Maliye Ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/160), Sıra Sayısı:176, 15 Mart 1951, s.1-4.

tesislerindeki esas maksat ve gaye ile telifi mümkün görülmemekte ve bu sebeple Halkevlerinin haiz bulunduğu vergi ve resim muaflıklarının kaldırılması, vergide umumiyet kaidesi ve adalet prensibi bakımından gerekli bulunmuştur.”

8 Mayıs 1951’de Halkevleri için ithal olunacak radyo ve sinema makinelerinin Muamele Vergisiyle Gümrük ve Oktruva resimlerinden istisnası hakkındaki 2154 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair Kanun mecliste kabul edilerek yasalaştı⁶¹⁷. Böylelikle Halkevleri bütün ayrıcalıklarını birer birer yitiriyordu.

6 Ağustos 1951’de Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşının, Resmî daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesi demeklere ait olup siyasi partilere terkedilmiş olan gayrimenkul inallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine dair kanun teklifi TBMM’de görüşülmeye başlandı⁶¹⁸. Bu kanun teklifine göre hazineye devredilecek mallar şu şekilde belirleniyordu⁶¹⁹:

- Halkevleri ve Halkodası olarak inşa edilen binalar,
- Türk Ocaklarından CHP’ye devredilen gayrimenkuller,
- Herhangi bir sebeple kapatılan tüzel kişiliklerden CHP’ye aktarılan gayrimenkuller,
- Köy, belediye, özel idare ve Hazine ve vakıflardan CHP’ye intikal eden gayrimenkuller,
- Halkevlerine ait olan tekml menkuller,
- 14 Mayıs 1950den sonra satılan gayrimenkullerin satış bedelleriyle karalananların kira bedelleriyle ve bu yüzden tahakkuk eden her türlü alacaklar,
- CHP ve Halkevi olarak inşa edilmiş olup ortak kullanılan binaların Halkevi bölümleri.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Halkevlerinin partiler üstü bir kültürel tesis olarak kullanılabileceğini ancak DP’nin buna yanaşmadığını ve asıl hedefin Halkevleri üzerinden CHP’yi yıkıma uğratmak olduğunu belirterek şunları söylemişti⁶²⁰:

“Cebir ile mal gas'ı suretiyle Atatürk'e tevcih olunan iftirayı reddediyoruz. Bu iftirayı bir kanun teklifi ile Türk mevzuatında tesbit etmeyi protesto ediyoruz. Fertleri, ve hükmü şahsiyetleri cebrederek onların emvalini almak bir suçtur.. Böyle bir suç işlenmiş ise bu suçun mesulü Atatürk olamaz. Mesuliyet, zamanın Başvekili olarak bana teveccüh eder.

⁶¹⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:8, 08.06.1951, s.102

⁶¹⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:9, 06.08.1951, s. 575, 575.

⁶¹⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:9, 06.08.1951, s. 578,579.

⁶²⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:9, 06.08.1951, s. 583, 584.

Ben bu mesuliyetin hesabını vermeye hazır ve muktedirim. Kanun teklifinin, halkevlerini fiilen ilga etmesi memleketi yirmi seneden beri ona hizmet eden büyük bir içtimai kültür müessesesinden mahrum kılmaktadır. ' Halkevleri bu memleketin büyük bir ihtiyacına cevap veriyordu. Vatandaşları, ayırıcı değil, birleştirici bir kültür birliği içinde yetiştiriyordu. Toplanma yeri, mütevazı bir kütüphane ve türlü içtimai hizmetler içinde güzel sanatlar terbiyesi için merkez oluyordu. Yetişen sanatkârların halkevlerinde okuyup yazma öğrenenlerin ve türlü kollarda kültürlerini artıranların sayısı hesapsızdır. Toplu hayata yüz yıllardır alışmamış cemiyetimiz için kadın ve erkek konferans, konser ve aile toplantılarına imkân verilmiştir. Hususiyle inkilâp esaslarını anlatmak ve korumak işini halkevleri başlıca vazife edinmişti. Halkevleri salonlarından siyasi partilerin eşit haklarla geçici olarak istifade etmeleri daima mümkün idi. (Soldan öyle olmadı sesleri). Çok partili devirde bütün partilere eşit muamele yapacak bir idare altında halkevlerinin hizmetleri daha geniş olacaktı. Halkevlerinin hizmetlerini vatandaşlar ihtiyaçlarını bulmuşlar ve Büyük Millet Meclisi bu hizmetleri takdir etmişlerdir.”

... “Halkevlerinin lağvı yersiz, haksız bir yıkımdır. Halkevlerinin partiler üstünde bir tesis yerine Bakanlar Kurulunun intifa hakkına dağıtmasına ve kullanmasına bırakılması haksız tasarruf olduktan başka, bu binaları münhasıran iktidar partisinin siyasi arzusunu kullanmak yolunu açmaktadır. (Asla sesleri gürültüler.) Halk Partisine teberru ve satma şeklinde yapılan muameleler haksız ise mevcut mevzuat bunu temizlemeye kâfi olmak lâzımgelir. İsnat olunan yolsuzlukların tabiî mercii olan adalet yolu ile halline gidilmemesi ise, kanun teklifinin adaletle münasebeti olmadığıнын delilidir. Zira yolsuzlukları mahkemede ispat etmek için iktidarın en ufak ümidi olsa idi Anayasayı ve hukukun umumi prensiplerini çiğniyeek yerde, adalet yolunu ihtiyar etmesi tabiî olurdu. Rakip siyasi partiyi adalet teminatından mahrum etmek teşebbüsünün kurmaya çalıştığımız demokratik rejimi iflah bulmaz bir hale düşürmesinden ciddi olarak endişe etsek yeridir. İktidar partisi rakibi olan muhalefet partisine, kanun teklifi gerekçesinde görüldüğü üzere, her biri suç olan fiiller isnat ediyor. Ve bu isnatları hakikat farz ederek müsadereye gidiyor. Rakip siyasi parti bu isnat edilen fiillerin bir hayal mahsulü olduğunu, tasarruflarının Anayasaya ve kanunlara uygun bulunduğunu müstakil Türk yargıçları önünde ispat etmek hakkından - ki bu hak da Anayasa ile temin edilmiştir - fevkalâde kanunla mahrum ediliyor. Böyle bir kanun teklifinin adaletle ilgisi vardır denemez.”

7 Ağustos 1951 tarihinde devam eden kanun tekliflerinde söz alan DP Ankara Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ, İsmet İnönü'nün konuşmalarına karşı çıkarak DP'nin niyetini şöyle açıklamıştı⁶²¹:

“Muhalefet Lideri İnönü konuşurken teklifimizi o kadar karıştırdı, ona öyle yersiz ve hatırımdan geçmiyen mânalar verdi ki; teessür duymamak mümkün değildir. Bu teklifle biz Halkevlerini ilga ediyormuşuz. Bu haksız ve sakim imiş. Halkevlerini kendimize alıyormuşuz. Bu kürsüden haykırıyorum. Teklifimiz sizlerin ve bütün milletin nazarı tetkik ve takdirine arz edilmiştir. Halkevlerini lâğv gibi bir mânayı tazammun eden tek bir kelime gösterirlerse bu teklifteki imzayı şahsan derhal geri alacağımı buradan ciddî ve samimî olarak ifadeyi bir vazife addederim. Hayır sayın arkadaşlar, Halkevleri denilen ve kendilerince kültür ve sanat teşekkülleri olarak anılan müesseseler yine partilerine bağlıdır. Onu tüzüklerine göre istedikleri gibi işletebilirler. Biz teklifimizle sadece bedelsiz ve parasız milletten alınan ve halkevleri adı altında ve zor yolu ile kanunsuz ve haksız bir surette halk partisine I mal edilen malların, sahibi hakikisi olan millete, tüzel kişilere iadesini teklif ediyoruz. Çok rica ederim, bu; halkevlerinin lağvı ve onu I kendi partimize almak mânasında telâkki edilebilir mi? Böyle bir telâkkinin sizlerin olduğu kadar millî vicdanda da en ufak bir tesir yaratmayacağına inanıyoruz.”

Nitekim bu kanun teklifi 8 Ağustos 1951'de TBMM'de maddeleri oylanarak kabul edildi⁶²². Yasa 11 Ağustos 1951 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girdi⁶²³. Böylelikle Halkevleri resmen kapatılmış oldu. Tüm malvarlığı ise hazineye aktarıldı.

⁶²¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:9, 07.08.1951, s. 637.

⁶²² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt:9, 08.08.1951, s. 583, 584.

⁶²³ T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951, Sayı: 7882, s.1781, 1782.

SONUÇ

19 Şubat 1932'de kurulan Halkevlerinin temel amacı Türkiye'de yaşanan siyasi ve toplumsal dönüşüm sürecinin halka anlatılması ve aktarılmasıdır. Bu doğrultuda vatandaşlık bilincine sahip kültürlü ve birikimli vatandaşlar yaratmak amaçlanmıştır. Halkevlerinin kültürel faaliyetler dışında en önemli işlevi sosyal yardımlar yapmaktır. Nitekim Halkevlerinin dokuz ana şubesinden biri de Sosyal Yardım Şubeleridir.

Halkevi Sosyal Yardım Şubeleri, Türk Ocaklarındaki Sıhhi Muavenet Heyetlerinin devamı niteliğindedir. Öte yandan bu şubelerin Halkevlerinde teşkil edilmelerinin nedeni dönemin ekonomik şartlarıyla doğrudan ilişkilidir. 1929 Ekonomik Bunalımının ağır koşulları ve 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik zorluklar vatandaşların yaşam standartlarını düşürmüştür. Halkevleri CHP ile toplum arasındaki bağı kuvvetlendirmek için çalışan kültür kurumlarıdır. Ancak yalnızca kültürel faaliyetler yapmak, topluma ulaşmakta yeterli ve gerçekçi bir adım olamazdı. Bu yüzden vatandaşların maddi ve sağlık sorunlarına destek olmak parti-halk bütünleşmesini sağlayan önemli bir etkidir.

Sosyal Yardım Şubeleri Araştırma Kolları Dikim Kolları Yiyim Kolları Gelir Kolları Yardım Dağıtma Kolları, Aydınlatma Kolları ve Satış Kolları olarak 7 farklı kola ayrılmıştır. Böylelikle çalışmaların sistematik bir şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir.

Sosyal Yardım Şubelerinin maddi gücü Cumhuriyet Halk Partisinin Halkevlerine ayırdığı genel bütçeden ve Sosyal Yardım Şubelerinin düzenlediği balo, piyango vs. faaliyetlerden oluşmaktadır. Sosyal Yardım Şubeleri Halkevleri içerisinde bağış toplama ve gelir getiren etkinlikler düzenleme yetkisine sahip tek şubedir ve bu gelirleri de yalnızca sosyal yardım faaliyetlerinde kullanmıştır.

Halkevi sosyal yardım şubeleri halkevlerinin kurulduğu 1932 yılından itibaren Türkiye'de yoğun bir örgütlenme atılımı göstermiştir. 19 Şubat 1932'de kurulan 14 Halkevinde de Sosyal Yardım Şubesi vardı. Tespit edebildiğimiz 1944 yılında ise ülke genelinde faaliyette olan 405 Halkevinin 327'sinin Sosyal Yardım Şubeleri faal durumdaydı.

Tezimiz içerisinde Halkevlerinin sosyal yardım örgütlenmesini ortaya koyarken, Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin yönetimlerinde doktor, eczacı ve diş hekimlerinin bu

yoğunlukta görev aldığını gözlemledik. Bu kişiler ya şubelere başkanlık yapmış ya da mutlaka oluşan şube yönetimlerinde görev almışlardır. Bu da sosyal yardım şubelerinin fonksiyonel özellikleri ile idari yapılarının bütünlük göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Halkevleri başta Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti olmak üzere ülkede faaliyet gösteren Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Veremle Savaş Dernekleri ve Yardım Sevenler Cemiyeti gibi diğer sosyal yardım kuruluşlarıyla da ortak çalışmalar yapmıştır. Böylelikle faaliyette olduğu dönemde Halkevleri diğer sosyal yardım kuruluşları ile bütünlük göstermiştir.

Halkevleri Sosyal Yardım Şubeleri oldukça geniş çaplı sosyal yardım faaliyetleri yürütmüştü. Kuruldukları muhitlerde işsiz vatandaşları tespit eden Halkevleri, onlara iş bulma konusunda yoğun çabalar sarf etmişti. Kimi Halkevleri bünyesinde iş bulma masaları kurulmuştu. Bu yönüyle Halkevleri istihdam konusunda oldukça sistematik bir şekilde çalışmalar yürütmüştür.

Halkevlerinin sosyal yardım faaliyetlerinin il Halkevlerinde daha etkin yürütüldüğü, ilçe Halkevlerinde ise yeterince iyi yürütülmediği görülmektedir. Bu durum gerek parti müfettişlik raporlarından gerekse Halkevi faaliyet hılasalarından açıkça görülmektedir. Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinin çalışmalarında bütçe darlığı, bina yetersizliği, komitelerin düzgün çalışmaması ve vatandaşların çalışmalara ilgi göstermemesi de öne çıkan sorunlardandı.

Halkevlerinde yemek yardımı en yoğun sosyal yardım faaliyetinden biridir. İncelediğimiz kaynaklara göre Halkevlerindeki yemek yardımları genellikle eğitim gören fakir çocuklara yönelikti. Çocuklara verilen yemekler ise genellikle öğlenleri çıkıyordu.

Sağlık ve tedavi faaliyetleri Halkevi Sosyal Yardım Şubelerinde en yoğun yürütülen sosyal yardım faaliyetidir. Halkevleri burada iki farklı yöntem izlemiştir. Birincisi şehirlerde dispanserler kurmuştur. Bu dispanserlerde fakir vatandaşlara ücretsiz muayene ve tedavi olanağı sundu gibi reçetelerinde aynı şekilde ücretsiz karşılamışlardır.

İkisi de köylerdeki tedavi faaliyetleridir. Halkevleri bünyesinde bulundurduğu doktorla dış hekimleri ve sağlık çalışanları ile birlikte köylere giderek köylerdeki hasta vatandaşlara ücretsiz tedavi imkânı sunmuş ve reçetelerini aynı şekilde ücretsiz karşılamıştır. Aynı zamanda birçok vatandaşa nakdi yardımlar yapmıştır.

Halkevleri lke genelinde yaşanan doğal afetlerden sonra bağış kampanyaları oluşturmuş Kızılay gibi kuruluşlarla ortaklaşa çalışarak ve bölgeye ihtiyaç malzemesi yardımında bulunmuştur.

Halkevleri barınma ve himaye alanında da önemli faaliyetler yürütmüştür. Kurdukları ocuk bakım merkezlerinde fakir ve kimsesiz çocuklara yatacak yer temin etmiş onların beslenmelerini sağlamış ve eğitimlerine katkıda bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında ocuk Esirgeme Kurumu gibi çocuklara barınma imkânı sunan sosyal yardım kuruluşlarının dışında Türkiye’de barınma faaliyetleri yürüten diğer kurumlar da Halkevleri olmuştur.

Halkevlerinin ocuklara yaptığı yardımlar oldukça önem arz etmektedir. Fakir ve yardıma muhtaç ocuklara Halkevleri kıyafet, ayakkabı, eğitim malzemeleri temin ederken, kurulan yemekhanelerde ise fakir çocuklar ücretsiz bir şekilde yemek yiyebiliyordu. Halkevinde görevli doktorlar süt dişlerini çıkaran çocukların dişlerini ücretsiz bir şekilde muayene ederken yatacak yeri olmayan ocuklar Halkevi yurtlarında himaye altına alınıyordu.

Halkevlerinde ocuklara yönelik bir diğer faaliyet ise sünnet merasimleriydi. Fakir ocuklar Halkevi himayesi altında ücretsiz bir şekilde sünnet ediliyordu. Ancak CHP Genel Sekreterliği Halkevlerinin sünnet faaliyetlerini sağlık açısından uygun bulmadığı için bu faaliyetlerin yürütülmemesi konusunda Halkevlerini uyardıştı. Bu uyarılar sonucunda halkevlerinde sünnet faaliyetleri azalmıştır.

Halkevleri Sosyal Yardım şubeleri yayın alanında da önemli çalışmalara imza atmıştı. Halkevlerinin çıkardığı yayınlar genellikle sağlık alanında bilgi veren kitapıklardı. Bu kitapçıklarda salgın hastalıklar, diş sağlığı, kanser gibi konularda vatandaşlara aydınlatıcı bilgiler veriliyordu.

Halkevlerinin faaliyetleri 1946 yılından sonra giderek azalmıştır. Bunun nedeni 1946 yılından sonra çok partili yaşama geçiş sonrası Halkevlerinin CHP’nin yan kuruluşu olduğu yönünde bir kamuoyu algısının oluşması, Halkevlerine ayrılan btcelerin Halkevlerinin çalışmalarını yürütmesinde yeterli olmaması ve vatandaşların Halkevlerinden giderek uzaklaşmasıdır. Bu süreç Halkevlerinin diğer faaliyetlerine olduğu gibi sosyal yardım faaliyetlerine de olumsuz yansımıştır. Nitekim taramış olduğumuz konuyla ilgili tetkik

eserler, arşivler, gazeteler ve mecmualarda 1946 yılı sonrası Halkevleri faaliyetleri hususunda oldukça az veri elde ettik.

Halkevleri, kapatıldıkları 11 Ağustos 1951 tarihine kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdi. Bu yönüyle çalışma yürüttüğü dönem içerisinde ülke genelinde sosyal yardım duygularının aşılınması ve toplumsal eşitliğin sağlanması açısından önemli birer kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİVLER

1.1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA. 30.10.119.844.13.

BCA, 490.01.3.12.47.

BCA, 490.01.3.14.12.

BCA, 490.01.3.13.22.

BCA, 490.01.4.9.15.

BCA, 490.01.4.21.30.

BCA, 490.01.621.40.1,

BCA, 490.01.735.7.1.

BCA, 490.01.735.9.1

BCA, 490.01.846.346.1.

BCA, 490.01.847.351.4.

BCA, 490.01.971.754.3.

BCA, 490.01.971.756.2.

BCA, 490,01. 971.758.4.

BCA, 490.01.972.764.2.

BCA, 490.01.973.765.1.

BCA, 490.01.973.765.3

BCA, 490.01.973.768.5.

BCA, 490.01.973.769.1.

BCA, 490.01.981.802.2.

BCA, 490.01.981.803.1.

BCA, 490,01. 983.810.1.

BCA, 490.01.983.812.1.

BCA, 490.01.984.815.1

BCA, 490.01.986.821.1.

BCA, 490.01.987.822.1.

BCA, 490.01.988.826.2.

BCA, 490.01.989.828.1.
BCA, 490.01.989.829.2.
BCA, 490.01.990.831.2.
BCA, 490.01.994.842.1.
BCA, 490.01.994.843.3.
BCA, 490.01.997.853.2.
BCA, 490.01. 997 .854.2.
BCA, 490.01.998.858.1.
BCA, 490.01.999.859.1.
BCA, 490.01.999.869.1.
BCA, 490.01.1000.865.1.
BCA, 490.01.1003. 874. 2.
BCA, 490.01.1004.871.1.
BCA, 490.01.1055.1053.2.
BCA, 490.01.1055.1053.3.
BCA,490.01.1058, 1065,2.
BCA, 490.01.1058.1066.1.
BCA, 490.01.1059.1067.1.
BCA, 490.01.1059.1068.1.
BCA,490.01.1059.1070.2.
BCA,490.01.1060.1071.1.
BCA, 490.01.1060.1073.1.
BCA, 490.01.1358.510.2
BCA, 490.01.1464.4.2.
BCA, 490.01.1461.4.4.
BCA, 490.01.1464.4.6.
BCA, 490.01.1464.4.7.
BCA, 490.01.1464.4.10.

2. ANSİKLOPEDİ KAYNAKLARI

AYHAN, Halis- MAVİŞ, Hakkı, “Darüşşafaka”, **İA**, Cilt:9, İstanbul 1994, s.7-9

ÇAPA, Mesut, “Kızılay”, **İA**, Cilt:25, Ankara 2002, s. 544-546.

ÇAVDAR, Tevfik, “Halkevleri” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 878-884.

ERTUĞ, TARIM Zeynep, “İmaret”, **İA**, Cilt:22, İstanbul 2000, s.219- 220

GÜRSOY, Gencay, “Sağlık”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983 s,1720, 1721.

NUHOĞLU, Hidayet Yavuz, “Darülaceze”, **İA**, Cilt: 8, İstanbul 1993, s.512-514

ÖZCAN Azmi, “Osmanlıcılık”, **İA**, Cilt:33, İstanbul 2007, s. 485-487

YILDIRIM, Nuran, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Koruyucu Sağlık Uygulamaları", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5 İstanbul 1985, s. 1320-1338.

3. CHP VE HALKEVLERİ YAYINLARI

ALICI, Oğuz, **Diş Bakımı**, Gaziantep Halk Fırkası Matbaası, Gaziantep 1935.

Ankara Halkevi İctimai Yardım Komitesi Mesai Raporu, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1934.

C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara 1935,

C.H.P. Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Matbaası, Ankara 1940.

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932.

C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Ulus Basımevi, Ankara 1935

CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Alaeddin Kırıl Basımevi, Ankara

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara 1945.

C.H.P. İzmir Halkevi Sosyal Yardım Kolu Tababet- Terbiye Grubu Belleteni, Cumhuriyet Basımevi, İzmir 1938.

C.H.P. 1939da Halkevleri, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1939.

C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara 1946.

CHP VXi. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara 1948,

Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışmaları, 1943, s. 7, 8.

ERDEM, Tarhan- Erez, Selçuk İ., **Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)**, CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, İstanbul 1963.

Halkevleri Hakkında Genel İdare Kurulunun Açıklaması, 26.XI.1951, Ulus Basımevi, Ankara.

Halkevleri 1932-1935 – 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı

Halkevleri 1940, Ulusal Matbaa, Ankara.

Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, Ulus Basımevi , 1935

Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasâsı, Ulus Basımevi , 1936.

İçtimai Yardım Şubesinin 1934 Çalışma Raporu, Ankara Halkevi Neşriyatı, Ankara 1935.

İzmir Halkevi İçtimai Yardım Broşürü, 1934.

1937 Yıldönümü Broşürü Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği.

4. GAZETE VE MECMUALAR

Akşam Gazetesi

Anadolu Gazetesi

Bugün Gazetesi

Burdur Halkevi Dergisi

Cumhuriyet Gazetesi

Çorumlu Halkevi Dergisi

Haber Gazetesi

Halkın Sesi Gazetesi

Kurun Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Son Telgraf Gazetesi

Son Posta Gazetesi

Tan Gazetesi

Türk Sözü

Uludağ Bursa Halkevi Dergisi

Ulus Gazetesi

Ülkü Halkevleri Mecmuası

Ün Isparta Halkevi Dergisi

Vakit Gazetesi

Vatan Gazetesi

Yenigün Gazetesi

Yeni Mersin Gazetesi

5. KİTAPLAR, KONGRE VE SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ VE MAKALELER

AĞIRBAŞ, İsmail- AKBULUT, Yasemin-ÖNDER Ömer Rıfkı, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** Sayı: 48, Güz 2011, s. 733-748

AKÇURA, Yusuf, **Türkçülüğün Tarihi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.

AKÇA, Bayram- AKÇA, Seher, “Milas Halkevi ve Faaliyetleri”, **Belgi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019/II, s. 1345-1357.

AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye’nin İktisadi ve İhtimai Tarihi - 1453-1459**, Cilt:2, Tekin Yayınevi, 1979.

AKDÜR, Recep “Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında Türkiye’de Sağlık Politikaları”, **Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Bilim Bilanço 1923-1998” Ulusal Toplantısı**, TÜBA Yayınları, İstanbul 1999.

AKYÜZ, Kenan, “Türk Ocakları”, **Belleten**, Cilt:1, Sayı: 196, Ankara 1986, s. 201 – 228.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Yayıncılık, Ankara 2007.

AKGÜN, KARAL, Seçil- ULUĞTEKİN, Murat, **Hilal-i Ahmerden Kızılay'a**, Alternatif Ajans, Ankara 2002.

AKGÜN, Seçil- ULUĞTEKİN, Murat, "Hilal-i Ahmer ve Trablusgarp Savaşı", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, 1992, s.17-84

ARIKAN, Mustafa- DENİZ, Ahmet, “Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlâkinin Tasfiyesi”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:15, Konya, 2004, s. 401 – 432.

ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt:6, Sayı:23, 1999, s. 261-281.

ATASOY, Fahri, “Osmanlı’nın Dağılmasını Engelleme Çabası Olarak Üç Siyasi Fikir Hareketi”, **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Sayı:45**, 2019 s. 1-21.

AY, Hakan- AKAN, Recep, Tarihsel Süreçte Sosyal Yardımların Gelişimi, **21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 18, 2017, s.787-798.

BAYTAL, Yaşar, **Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.

BİBER, Tuğba Eray, “Karadeniz’de Depremler ve Yardımlar (1939-1944)”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6: Sayı 2, 2019, s. 151-181.

BORATAV, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, Ankara 2015.

BOZKURT, Celil, “Bursa Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1913-1931)”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 214, Şubat 2015, S.10, 16.

BUĞRA, Ayşe, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

ÇAPA, Mesut, **Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925**, Rıhtım Ajans Yayınevi, Ankara 2010.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

ÇİLLİLER, Yavuz, “Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2015, s 45-65.

DEMİRKAYA GÜRALLAR, Neşe, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

DEMİRTAŞ, Mehmet, “Osmanlı Başkent’inde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri”, **OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı:20, 2006, s. 81-104.

DİLİK, Sait "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** Cilt:43, Sayı:1, 1988, s.41-80.

DURU. M.C. , **Sosyal Yardım Prensipleri ve Tatbikleri**, Matbaai Ebüzziya, İstanbul 1939.

EREN, Nevzat- TANRITANIR, Nuray, **Cumhuriyet ve Sağlık**, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara 1998.

ERĞİN, Osman Nuri, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt:2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERGİN, Osman Nuri, **Türkiye Maarif Tarihi**, Cilt:3, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERŞAN, Mesut, Eskişehir Halkevi ve Halk Evi Dergisi. **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi** Yıl 6, Sayı 12 Güz 2010, s. 101-124.

GÜMÜŞ, İskender, “Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci”, **Journal of Political Administrative and Local Studies** , Cilt:1, Sayı:1, 2018, s.33-66.

GÜL, Muhittin, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 1988, s. 249-258.

GÜNEŞ, Günver, “Çağdaşlaşma Sürecinde Aydın Halkevi ve Faaliyetleri” **CTAD**, Yıl:3, Sayı:5, Bahar 2007, s.141-192.

GÜNEŞ, Günver- GÜNEŞ, Müslime, “Cumhuriyet Döneminde Manisa’nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri ve Önemi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:15, 2007, s.65.

GÜNEŞ, Günver, “Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevinin Kuruluşu ve Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XXI - Sayı 63, Kasım 2005, s. 968-987.

GÜNEŞ, Günver, ”Türk Ocaklarının Doksan Birinci Kuruluş Yılı Dönümünde Taşra Şubelerine Bir Örnek: Ödemiş Türk Ocağı ve Faaliyetleri”, **Türk Yurdu**, Cilt:23, Sayı:192, Ağustos 2003, s.27-31.

GÜNEŞ, Müslime, “Adnan Menderes ve Halkevleri”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: XII, Sayı: 25 Güz-2012, s. 141-155

HACIFETTAOĞLU, İsmail **Milli Mücadelede Hilal-i Ahmer- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Teşkilinden Sakarya Zaferine Kadar İcraat Raporu- 23 Nisan 1920- 23 Eylül 1921**, Pulat Matbaası, Ankara 2009.

HALAÇOĞLU, Yusuf, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

İNAN, Süleyman, “Denizli'deki Halkevleri ve Faaliyetleri (1932-1951)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:25, 2000, s. 135-157

KANSU, N. Atuf, “Halkevlerinin Kuruluşu”, **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1937, s.7.

KARADAĞ, Nurhan, “1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı:8, 1988, s. 135 – 177

KARAÖMERLİOĞLU, M. Asım, “Tek Parti Döneminde Halkevleri ve Halkçılık,” **Toplum ve Bilim**, Sayı: 88, 2001, s. 164-173

KAPCI, Hikmet Zeki, **Darülayr-ı Âli**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2019.

KAPCI, Hikmet Zeki, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yetim**, Kriter Yayınları, İstanbul 2016.

KILIÇ, Fahri, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Yaygın Halk Eğitimi: Bolu Halkevi Örneği”, **9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiri Metinleri**, Cilt:3, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2019, s.723-756.

KIRANLAR, Safiye, **Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017.

KODAL, Tahir, “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:52, Erzurum, 2013, s. 295-314

KORUR, Ali, **Zehirli Gazlar ve İlk Yardımlar**, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1945.

MARDİN, Şerif, **Türk Modernleşmesi-Makaleler 4**, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

METİNSOY, Murat, **İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2020.

OLGUN, Kenan, **Türkiye'de Halkevleri Gerçeği -Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)**, İKSAD Yayınları, Ankara 2019.

OLGUN, Said, “Siirt Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”, **History Studies**, Volume 5, Issue:2, Mart 2013, s. 287-301.

ORAL, Mustafa, “Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 53, 2002, s. 499 – 527.

ORHUN, Orhan- ŞİMŞEK, Osman, “Neoliberal Küreselleşme, Değişen Sosyal Politikalar ve Yoksulluk Sorunsalı Üzerine Bir Tartışma”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt:18, Sayı:41, Eylül 2021, s. 3755-3777.

ÖLÇEKÇİ, Haluk, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağının Ankara'daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi”, **USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi** Yıl 2, Sayı 4, Aralık 2020, s.664-690.

ÖZACUN, Orhan, “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, Sayı:3, 1996, s. 87-96

ÖZBEK, Nadir, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet- Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914**, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

ÖZBEK, Nadir, “II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar Darülhayr-ı Âli”, **Tarih ve Toplum**, Sayı: 182, Şubat 1999, s.75-84.

PERİN, Cevdet, **Atatürk Kültür Devrimi**, Yelken Matbaası, İstanbul 1981.

PINAR, Mehmet, “Adana Türk Ocağı ve Faaliyetleri (1923-1931)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 41, Aralık 2015, s. 537-552

PINAR, Mehmet- ÖZDURĞUN, Yunus, “Urfa Halkevi ve Faaliyetleri (1934-1951)”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 43, Nisan 2016, s.870-881.

SARIKAYA, Makbule, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** Sayı 34 Erzurum 2007, s.321-338.

SARIKAYA, Makbule, “Savaş Yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyetinin Çocuk Misafirhanesi ve Çocuklar”, **Atatürk Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, Ocak 2003, s.193-202.

SARINAY, Yusuf **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

SEZER, Cemal- METİN, Ömer, “Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Yardım Faaliyetleri (1912-1922)”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:32, Sayı:54, 2013, s. 167-182.

SOYDAN, Aynur, “Darüşşafaka Tarihinden Kesitler”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı:3, 2003, s. 249-268

SÜLEYMANOĞLU, Roza, “Keynesçi Refah Devleti’nin Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4: Sayı 8-9, 2016, s.271-301.

ŞAHİN, Güneş, “Van Halkevi ve Faaliyetleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** Cilt: 31 Sayı: 52, 2012, s. 93-134.

ŞAHİN, KURNAZ, Feyza, **Atatürk’ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara 2014.

ŞAHİN, KURNAZ, Feyza, Propaganda ve Sağlık: Cumhuriyet Döneminde Sıhî Propaganda Faaliyetleri ve Halk Sağlığına Etkileri (1923-1945)", **Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu**, (26-28 Kasım 2015 İzmir), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s. 549-589.

ŞAHİR, Celal, "Halkevleri Yıldönümünde Düşünceler", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, Mart 1933, s.97,98.

ŞAKİROĞLU, Mahmut, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", **Kebikeç**, Sayı:3, 1996, s. 131-142.

ŞENSES, Fikret, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

ŞERİF, Cemil, **Kanserin Sebepleri ve Tedavi Yolları**, Ahenk Matbaası, İzmir 1934.

TAŞDEMİR, Serap, "Sivas Türk Ocağı ve Dergisi: Birlik", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt XX - Sayı 58, Mart 2004, s. 245-260

TEKİR, Süleyman "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1930)", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:65, 2019, s. 407 – 430.

TEKİR, Süleyman, "Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâletinin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)" **Belgi Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019, s. 1301-1326

TEZEL, Yahya S., **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

TOKSOY, Nurcan, **Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri**, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

TOPRAK, Zafer, “Cihan Harbi Yıllarında İttihat ve Terakkinin İaşe Politikası”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, Sayı: 6, 1978, s. 211-225

TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara 1981.

ÜLKEN Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yayınları, İstanbul 1992.

ULUSKAN, BAYINDIR, Seda, **Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.

ÜNAL, Mehmet Ali, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta 1997.

ÜSTEL, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2020.

ÜSTÜNTÜRK, Necmettin, **Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma Öğütleri**, Mersin Ata Çelebi Basımevi, Mersin 1936.

Yardımsevenler Cemiyeti Nizamnamesi, Alaaddin Kırıl Basımevi, 1942

YAVUZ, Yıldırım, “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları”, **ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:2, 1988, s. 123-142.

YETKİN, Çetin, **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**. Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.

YILDIRIM, Nuran, “Darülacezenin Kuruluşu ve İşleyişi”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:32, Ağustos 1996, s.16-30.

YILDIRIM, Nuran, **Hastane Tarihimizde Bir Kutup Yıldızı Hamidiye Etfal Hastanesi**, Ajansfa Yayınları, İstanbul 2010.

YILDIRIM, Nuran, **İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi**, Darülaceze Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.

YILDIZ, Özgür, “Kuruluşundan II. Meşrutiyete Kadar Hamidiye Etfal Hastanesi Üzerine Bir Değerlendirme”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Volume 5 Issue 5, 2012, s. 391-411

YÜCEL Hüseyin, **Cumhuriyet Ekonomisinin Kuruluşu ve Gelişimi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2017.

YÜZBAŞI, Esin-AKÇA Bayram, “Bilecik Halkevi Şubeleri ve Faaliyetleri”, **MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, 1 Mart 2017, s. 363-396.

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

6. RESMİ YAYINLAR

1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Vilâyet, Kaza, Şehir Ve Köyler İtibarile Muvakkat Rakkamlar, Ulus Basımevi, Ankara 1935.

Damga Resmi Kanununun 32 Nci Maddesine 3765 Sayılı Kanunun 5 Nci Maddesiyle Eklenen 79 Ncu Numaranın Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı Ve Maliye Ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/73), Sıra Sayısı: 58, s, 1-7.

Halkevleri İçin İthal Olunacak Radyo ve Sinema Makinalarının Muamele Vergisiyle Gümrük Ve Oktruva Resimlerinden İstisnası Hakkındaki 2154 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı Ve Gümrük Tekel, Maliye Ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/160), Sıra Sayısı:176, 15 Mart 1951, s.1-4.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi.

T.C. Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951, Sayı: 7882.

7. TEZLER

AKKUŞ, Mine, **Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2004.

BOZKURT, Uğur, **İstanbul Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve Faaliyetleri (1912-1931)**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2016.

ÇAKMAK, Serhat, **Giresun Türk Ocağı ve Tarihsel Gelişimi (1917-1931)**, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2019.

CİVÇİ, Sultan, **Halkevleri ve İzmir Halkevinin Faaliyetleri (1932-1951)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2013.

DAŞPUNAR, Gizem, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Salgın Hastalıklarla Mücadele: Sıtma, Trahom, Frengi ve Verem**, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2020.

DURAK, Gökhan, **Trakya Bölgesi Halkevi Faaliyetleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006.

ERDOĞAN, Celaleddin, **Adana Halkevi(1933-1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2017.

GÜÇLÜ, Nursel, **Antalya Halkevi ve Faaliyetleri (1932 – 1951)**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya 2016.

İPEK, Arzu, **Ankara Türk Ocağı (Kuruluşu ve Faaliyetleri)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

İPEK, Atike, **Aydın İli ve İlçeleri Halkevleri Faaliyetleri**, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2020..

KAYNAR, Osman, **Konya Halkevinin Türk Modernleşmesindeki Faaliyetleri (1932 – 1951)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007.

KUMAŞ, Nursal, **İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1939-1945)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

ÖZACUN, Orhan, **Halkevlerinin Kuruluşu ve Atatürk Döneminde İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1932-1938)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.

ÖZER, İsmail, **Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.

ŞAHİN, Murat, **Türk Ocaklarının Eğitim ve Kültür Faaliyetleri (1912-1931)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

TEKDURMAZ, Başak **Balıkesir Halkevi Çalışmaları ve Kaynak Dergisinin Sistematik İndeksi**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2004.

TEKİN, Gürkan, **Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâlet'inden Sağlık Bakanlığı'na (1920-2000)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.

TEKİNSOY, Betül, **Çorum Halkevi ve Faaliyetleri (1933-1951)**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2013.

TUNA, Ezgi, **Batı Anadolu Türk Ocakları 1923-1931**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015.

TÜTÜNCÜ, Erhan, **Sinop Türk Ocağının Kuruluşu, Gelişmesi ve Faaliyetleri (1923-1931)**, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop 2018.

UÇAR, Uyar, **Ağrı Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)** , Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2016.

YAŞAR, Volkan, **Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir 2018.

YILDIZ Kemal, **İstanbul Halk Evleri'nin Faaliyetleri (1946-1951)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

EKLER

EK 1: Zonguldak'ta Fakirlere Elbise

Milliyet Gazetesi, 2 Şubat 1933 s.5.

EK 2: Ordu Halkı Fakir Talebeye Sıcak Yemek Veriyor

Ordu halkı, fakir talebeye sıcak yemek veriyor

İlk sofrası Halkevinde kurulmuş, çocuklar neşe içinde karınlarını doyurmuşlardır

Fakir çocuklara Ordu Halkevinde öğle yemeği yedirilirken...

ORDU, (Milliyet) — Vilâyet merkezimizde beş ilk mektep vardır. Bu mekteplerdeki yetim ve yoksul talebenin miktarı seksen dörttür. Tam gıda almaktan mahrum ve gı-

kir talebelere hitap ederek onların kırık gününü hoş edecek sözler söylemiş ve bu yoksul yavrucukların sıhatlerini, kimsesizliklerini düşünerek yüksek himaye ve şafkatlerini e-

Es
İç
D
E
da se
etme
aracı
rızık
Halk
cek
lere
çen
arab
G
hire
reisi
mı
saba
me s
yurm
yük
men
B
dan
ve b
ikidi
rime
pıldı
sı
can
hattı
fı ha
bin
tir.
E
yat
yük
me
lediy
misti
caktı

Milliyet Gazetesi, 24 Aralık 1933, s. 5.

EK 3: İnebolu'da Doyurulan Yoksul Çocuklar

Son Posta Gazetesi, 12 Şubat 1936, s.6.

EK 4: Boyabad'da Giydirilen Çocuklar

Akşam Gazetesi, 14 Haziran 1937, s.5.

EK 5: İzmir Halkevinin Köylüye Yardımları

Son Posta Gazetesi, 24 Ocak 1939, s.5.

EK 6: Eminönü Halkevi Atölyelerinde Depremzedeler İçin Dikilen Kıyafetler

Akşam Gazetesi, 10 Ocak 1940, s.6.

EK 7: Ankara Halkevinde Öğrencilere Yemek Yedirilen Salon

Ulus Gazetesi, 27 Aralık 1940, s.1.

EK 8: Halkevi İş Bulma ve Kurtarma Yurdu

Son Posta Gazetesi, 23 Şubat 1942, s.1.

EK 9: Uzunköprü’de Büyük Bir Sünnet Töreni Yapıldı

Son Posta Gazetesi, 16 Ağustos 1934, s.4.

EK 10: Sivas'ta Sünnet Edilen Çocuklar

Akşam Gazetesi, 19 Ekim 1938, s.7.

EK 11: Eminönü Halkevinde Halka Sabun Dağıtılıyor

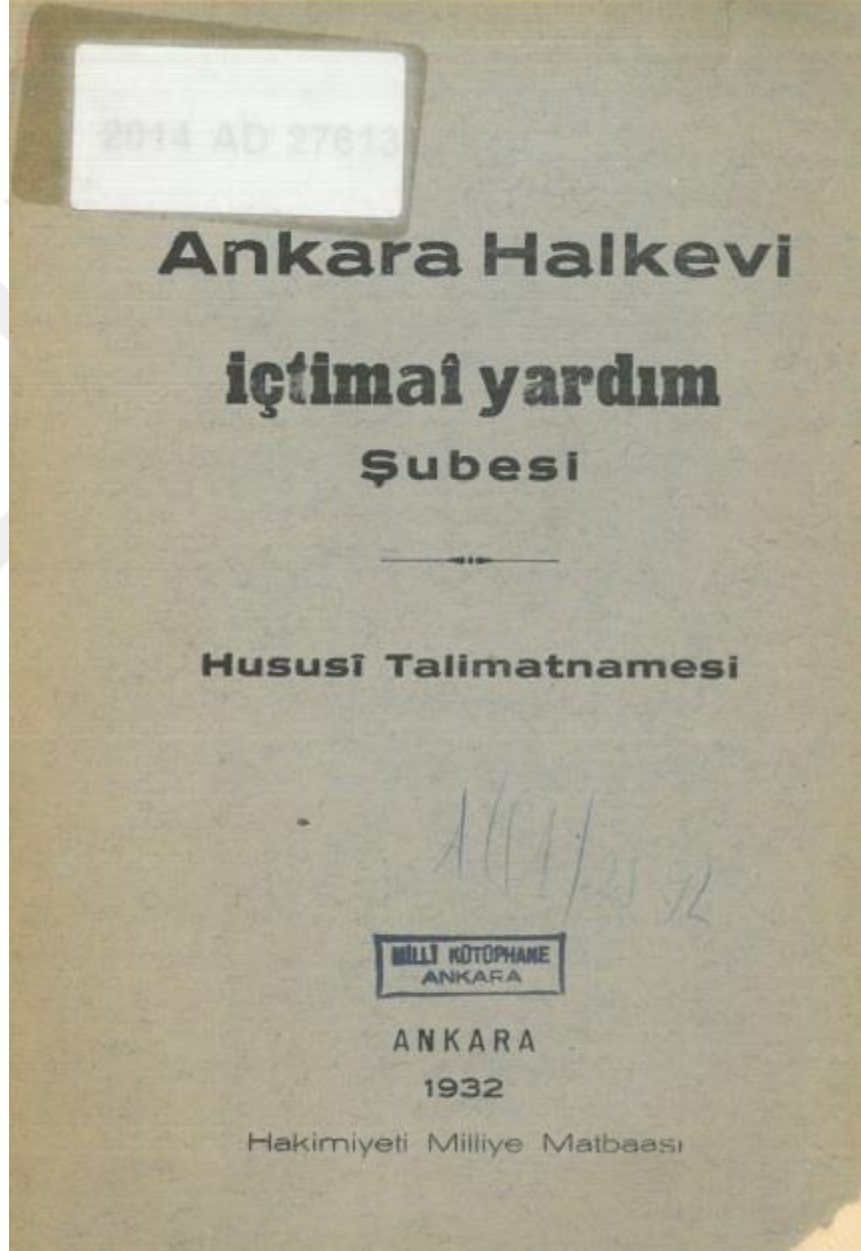
Ulus Gazetesi, 25 Şubat 1943, s.2

EK 12: Şişli Halkevinde Yoksul Halka Erzak Veriliyor

Ulus Gazetesi, 25 Şubat 1943, s.2

EK 13: Ankara Halkevi İctimai Yardım Şubesi Hususi Talimatnamesi

Ankara Milli Kütüphane Arşivi

EK 14: Gaziantep Halkevi İctimai Yardım Şubesinin Çıkardığı Diş Bakımı Kitapçığı

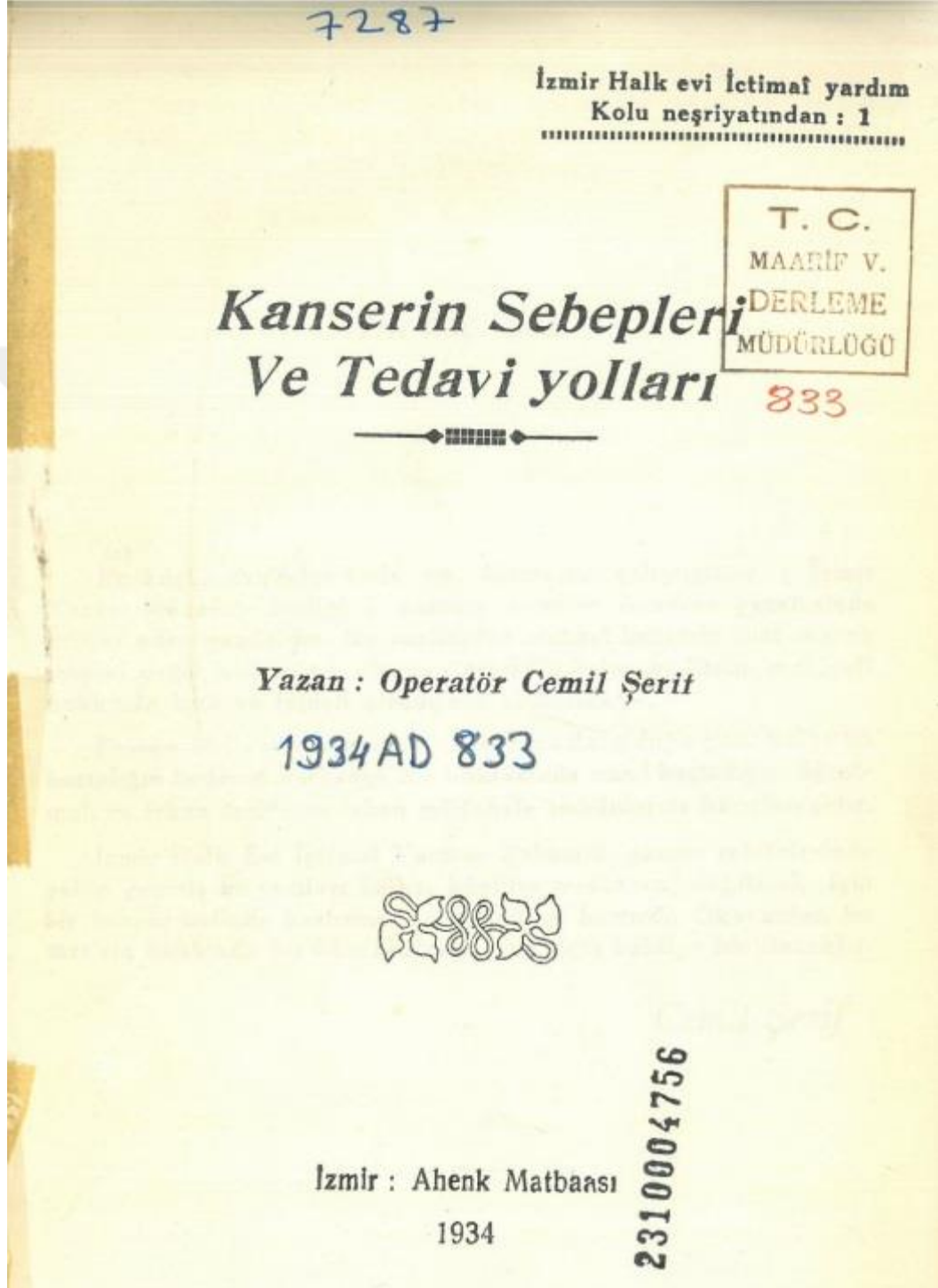
Ankara Milli Kütüphane Arşivi

EK 15: Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Komitesinin 2 Yıllık Çalışma Raporu

Ankara Milli Kütüphane Arşivi

**EK 16: İzmir Halkevi İctimai Yardım Kolunun Çıkardığı Kanserin Sebepleri ve
Tedavi Yolları Kitapçığı**

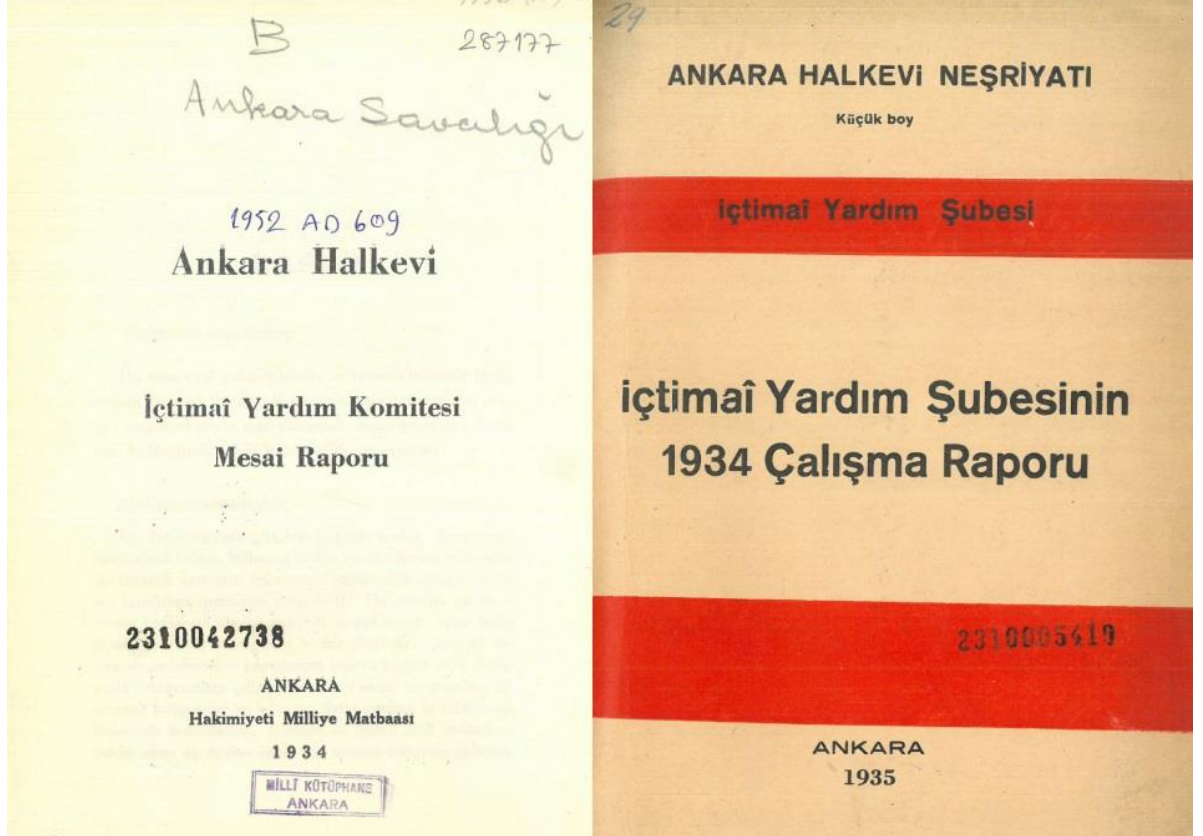
Ankara Milli Kütüphane Arşivi

**EK 17: Mersin Halkevi İctimai Yardım Komitesinin Çıkardığı Bulaşıcı Hastalıklardan
Korunma Öğütleri Kitapçığı**

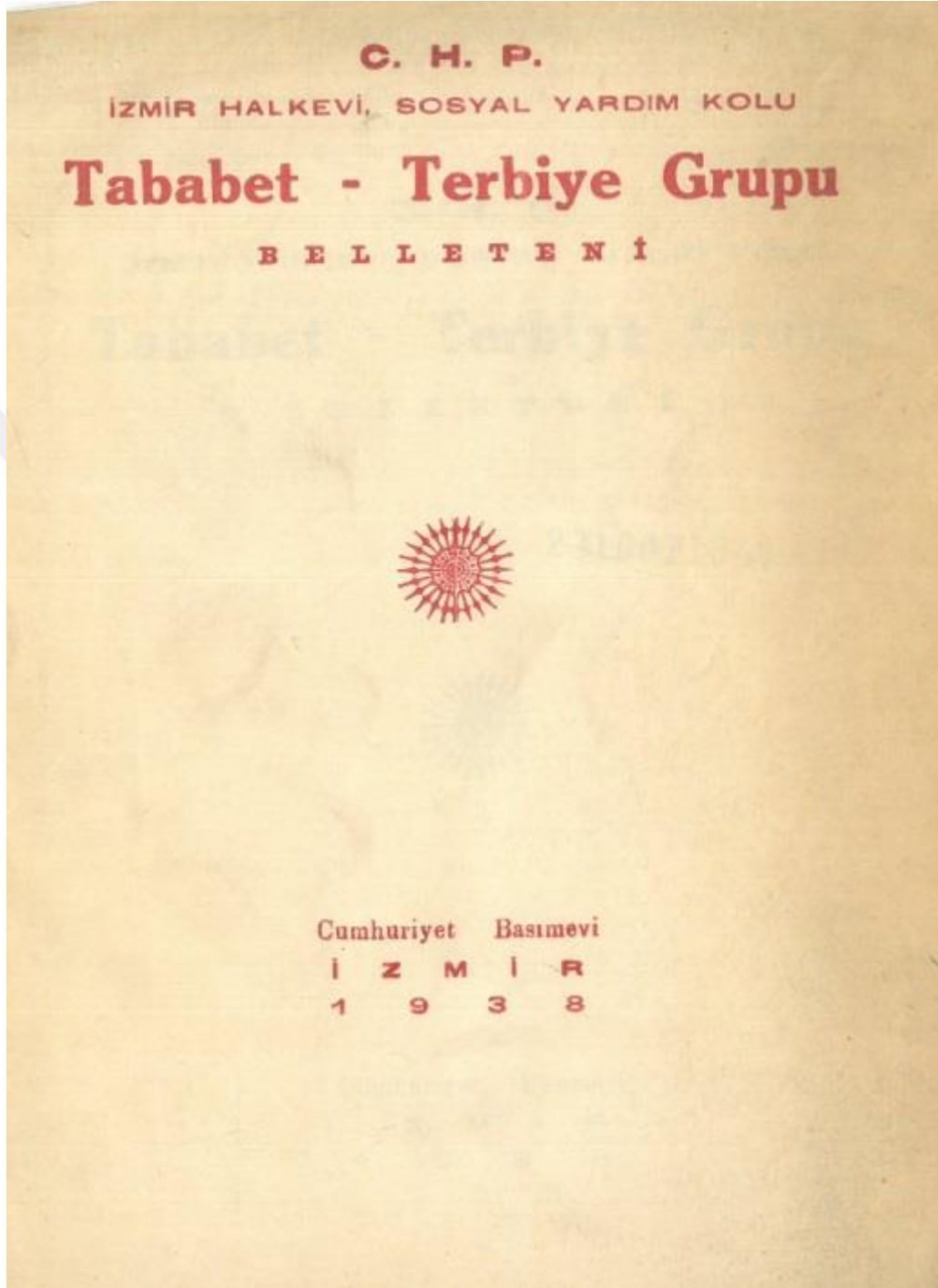
Ankara Milli Kütüphane Arşivi

**EK 18: Ankara Halkevinin 1933 ve 1934 Yıllarında Çıkardığı İctimai Yardım Şubesi
Mesai Raporları**

Ankara Milli Kütüphane Arşivi

EK 19: İzmir Halkevi Sosyal Yardım Kolu Tababet- Terbiye Grubu Belleteni

Ankara Milli Kütüphane Arşivi

EK 20: Halkevleri Talimatnamesine Göre İctimai Yardım Şubeleri ve Görevleri

— 14 —

Bu bayramları umumî idare heyeti tanzim ve tebliğ eder. Tatbikatı Halkevleri spor şubeleri tanzim ederler. Jimnastik bayramları büyük millî birliğin asaletli ve muhabbetli bir tezahürü olduğu gibi bu vesile ile halkevleri spor ve gençlik şubeleri çalışmalarının hesabını vermiş olurlar..

Yurdun her köşesini sevmek, gezme kültürü.

42) Yurdun uzak yakın her köşesini sevmek duygusunu kuvvetlendirmek için, bir gezme kültürü yaratmalı; yaya ve vasıtalı seyahatler ve kamplarla Türk vatanının dağlarında ormanlarında ve sularında gezmeği, yaşamağı, bunlara alışıp ısınmağı, bunları sevmekği bunlara ruhan bağlı kalmağı ve bunlar için can vermeği millî bir seciye, bir şuur ve bir idcaf haline getirmelidir. Spor ve gençlik şubesinin bu yolda heves uyandırması ve filen tertip ve tatbik etmesi vaziyfesidir.

Spor konferansları.

43) Spor ve gençlik şubesinin vaziyfesi olarak sayılan bütün bu faaliyetler hakkında herkeste alâka ve heves ve sevgi uyandırmak için halkevlerinin umumî konferans mesaisi arasında yer ayırmak mühimdir.

5. — İctimai Yardım Şubesi.

Şefkat ve yardım duygularını beslemek vazifesi, hayır cemiyetlerine ve müesseselerine muzaharet, yoksullara, yetimlere, kimsesizlere imdat, hasta ve muhtaç köylülere şehirlerde bakım temini, işsizlere yardım.

44) Şubenin esas vaziyfesi; Halkevinin bulunduğu mînakada hakikî surette yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, malûller, dermandan düşmüş ihtiyarlar ve hastalar... gibi zavallılar hakkında ictimai heyetin şefkat ve yardım hislerini uyandıracak ve hisleri yavaş yavaş en yüksek derecesine çıkaracak faaliyet ve delaletlerde bulunmaktır.

Bunun için:

a — Memlekette mevcut bütün hayır cemiyetlerinde faaliyetlerini hakikî surette semereli ve muvaffak kılacak surette çalışır.

b — Resmî ve hususî hastahane, darülaceze, dispanserler, çocuk doğum ve bakım evleri, süt damlaları, kimsesiz işçi kadınların çalıştıkları zaman çocuklarına bakacak müesseseler (Kreş), Talebe yurtları, Hıfzıssıhha kanu-

nunda yazılı şirketler ve müesseseler tarafından vücuda getirilen işçi tedavi yurtları.. gibi içtimai yardım müesseselerinde çalışmalarını semereli kılacak ve bu müesseselerde barınanların ihtiyaçlarını daha iyi bir surette temin ettirebilecek alâka ve iştiğalde bulunur.

Hapisanelerde bulunan muhtaçları da gözetmek şiar olmalıdır. Kimsesiz mektep çocuklarının elbise, yemek, ikamet ve bakımları ile bilhassa alâkadar olunur.

c — Tedavi müesseselerinde yatırılarak tedaviye alınması lâzım gelen muhtaç hastaların mahallî hastanelere kabul ve tedavilerine başka mahalde tedavi iycap edenleri o mahalle nakle delalet eder. Evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve evlerinde doğuran kimsesiz muhtaç kadınlara mümkün olan yardımları yapmak tedbirlerini düşünür.

d) — Köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçiler ve ailelerinin şehir ve kasabalarda barındırılması ve tedavileri ve fakir işçiler ve aileleri hakkında aynı yardımda bulunması vaziyfe sayılır.

e — İşsizlerin iş bulmalarına delalet olunur.

f) — Şube bütün bu vaziyfelerin yapılabilmesi için varidat menbaları arar. Bu maksatla munasip zaman ve fırsatlarda mahallin iktisadî durumuna uygun müsamere veya tenezzühler tertip eder veya ettirir .

6. — Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi.

Gaye ve vazife.

45) — Halkın seviyesini yükseltecek her türlü okutma, yazdırma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini temin ve himaye maksadiyle her Halkevinde bir (Halk dersanesi ve Kurslar şubesi) açılacaktır.

Halk okutma ve öğretme müesseselerine müzaheret.

46) — Bu şube mahalli idarelerle belediyelerin ve hususî teşebbüs erbabının:

Okutup yazdırmak.
Ecnebi lisanı ve fen dersleri vermek.
Sanat öğretmek.
Amelî hayat bilgileri talim etmek.

932

932 senesi zarfında açılan halkevlerinin 932 senesi zarfındaki iktimai yardım faaliyetleri hılasasıdır:(Bu malumat çalışma raporlarından alınmıştır.)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Halkevinin Adı	İktimai yardım gubesinin faaliyeti hılasası.....
Afyon.....	Şehir ve köylerde bulunan fakirlerin parasız muayenelerini yapmış,sihhi konferanslar vermiş,bütçesi nisbetinde fakirlere yardımlarda bulunmuştur.
Ankara.. ..	160 mektep talebesinin öğle yemeğini temin etmiş,Sihhi konferanslar vermiş,programına göre çalışmıştır..
Aydın.. ..	Mahalli hayır cemiyetleriyle alakadar olmuş,fakir talebeyi yardımlarda bulunmuş,dilençilikle mücadelede bulunmuş,sihhi konferanslar vermiştir.
Bolu.. ..	Bir koşu ve güreş müsabakası tertip ederek(841)lira safi gelir temin etmiş,iki kadına parasız ameliyat yaptırmış,216 lira sarfi ile 60 çocuğa sünnet ameliyatı yaptırmış,Askeri pavyonların inşası için 700 lira yardımda bulunmuştur.
Bursa.	932 senesi içinde esaslı bir faaliyet gösterememiştir.
Çanakkale.....	Fakirlerin meccani muayenelerini yapmış,100 fakir çocuğa sünnet ameliyatı yaptırmıştır.
Denizli.	II köyde tekkiklerde bulunmuş,Köylüye sihhi düğünler vermiş,muayenelerini yapmıştır.
Diyanibekir....	Tedavi evi açmış,imami akıl panayirinde 100 fakirin muayenesini yapmış,dollar için tricotaj kursu açmış,kişin muhtaçlara mahrukat tevziatında bulunmuştur.
Eskişehir.....	Himayeî etfalın Bakım evini ihya etmiş,1028 hasta muayene ve bu hastalar için326 liralık edviye ve mualece sarfetmiş,fakirlere 633 lira yardımda bulunmuş,180 çocuğu geydirmiş,sari hastalıklarla mücadeledede bulunmuştur.
Istanbul.....	Mevcut fukaraperver cemiyetlerine,Talebe yurduna,yardımlarda bulunmuş,programına göre çalışmasına devam etmekte bulunmuştur.
Izmir.....	Sihhi konferanslar vermiş ,Fakir mektepl'lere yardımda bulunmuş,fena vaziyette kalan Urla köylerine Un tevziatında bulunmuştur.
Konya.....	Mevcut hayır cemiyetleriyle tesriki mesai etmiş,I20 çocuğu geydirmiş,muhtaç talebeyi I20 lira yardımda bulunmuş,maarif cemiyetinin teşekkülü için 1000 lira yardımda bulunmuştur.
Malatya.....	Bir faaliyet gösterememiştir.
Samsun.....	Meccani muayeneleri yapmış, sihhi konferanslar vermiştir.
Antalya.....	Sihhi konferanslar vermiş ve meccani muayenelerine devam etmiştir.
Bilecik.....	Üç sihhi konferans vermiş,50 çocuğa sünnet ameliyatı yaptırmıştır.
Birne.....	Sitmalılar için iki polykilnik açmış,dul kadınlar için Tricotaj kursu açmış,sihhi konferanslar vermek suretile çalışmıştır.
G.Antep.....	İki tıbbi konferans vermiş ,Himayeî Etfal,Hilali ahmerle iş ortaklığı yapmıştır.
Giresun.....	Azası doktorlar tarafından fakirlerin muayenesile meşgul olmuştur.
İçel.....	60 çocuğa sünnet ameliyatı yaptırmış,80 talebenin iagesini temin etmiş,mektep levazımını temin etmiş,bir yerli mahsulat sergisi açmıştır.
Kastamonu.....	Haftada iki günd fakirlerin muayenelerine tahsis etmiş,bir talebeyi 10 lira yardım etmiş,köy gezintisinde 53 hasta köylüyü muayene ve ilaclarını temin etmiştir.
Kayseri.....	Fakirlerin meccani muayeneleri,sihhi konferanslar..
Kırıklareli.....	Esaslı bir faaliyet gösterememiştir.
Kocaeli.....	Bir aşhane açmış,bir talebe yurdu vücuşa getirmiştir.
Kütahya.....	Meccani muayene odası açmış,muayenelerine devam ediyor.Sihhi konferanslar vermiştir.
Ordu.....	Bir faaliyet gösteremiştir.
Rize.....	" " " " " " " . Parasızlığını ileri sürmektedir.
Sinop.....	Bir poliklinik açmış,232 hasta muayene etmiş,ilaçlarını temin etmiş,fakirlere yardımda bulunmuştur.
S. Karahisar.....	36 talebeyi kısmın geydirmiş, fakirlerin meccani muayenelerile meşgul olmuştur.
Tekirdağı.....	Bir poliklinik açmış,meccani muayeneler,sihhi konferanslar,vilayet gazetesinde neşriyatla meşgul olmuştur.
Trabzon.....	Faaliyet gösterememiştir.
Vah.....	Fakirlere erzak tevziatı yapmıştır.Meccani muayenelerde yapmıştır.
Yozgat.....	Yedi şehit çocuğunun tahsilini deruhde etmiş,bu iş için 600 lira sarfetmiştir.
Zonguldak.....	Memlekette mevcut fakir mekteplilere;ailelere vasi mikyasta nakti yardımlarda bulunmuş,meccani muayene ve tedavilerle,sihhi konferanslar vermek suretile canlı bir surette çalışmıştır.....